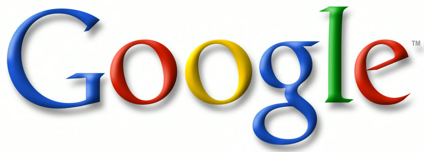
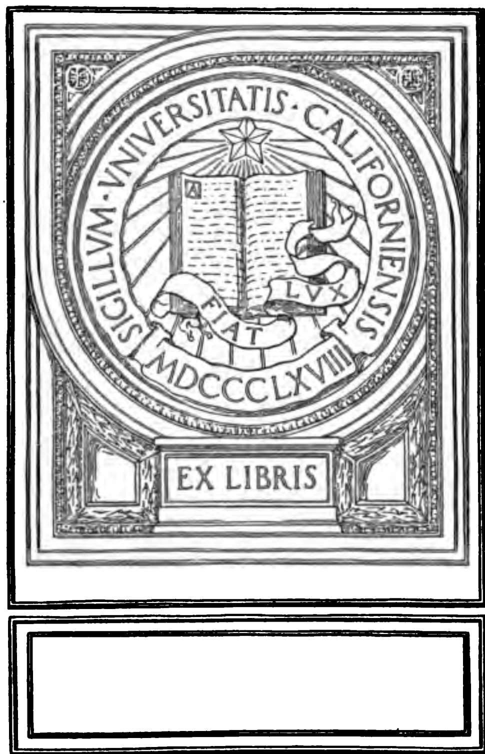

Google

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT
LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

HISTORISK TIDSSKRIFT

UDGIVET AF

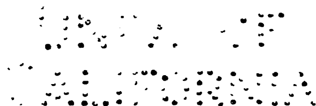
DEN NORSKE HISTORISKE FORENING

FJERDE RÆKKE

ANDET BIND

KRISTIANIA
GRØNDAHL & SØNS BOGTRYKKERI
1904

INDHOLD.

EN UFULDENDT SELVBIOGRAFI AF STATSRAAD PETER MOTZFELDT

UDGIVET AF

ERNST MOTZFELDT

Statsraad Peter Motzfeldt var som Artillerikaptein ansat i Bergen i Aarene 1809—1814. Han tilhørte der en Vennekreds, der under Navn af Quodlibet dannede en halvt litterær, nøie forbundet og strengt sluttet Klub. Nærmere Oplysninger om denne findes hos Ludvig Daae, Breve fra Danske og Norske, S. 249, og hos Yngvar Nielsen, Stiftamtmand Christies Dagbog 1815, Historisk Tidsskrift, 4de Række, Bd. I, S. 177. Klubbens øvrige Medlemmer var Stiftamtmand Christie, Stiftsoverretsassessor, senere Stiftamtmand Edvard Hagerup, Byfoged, senere Høiesteretsjustitiarius Bull, Toldkasserer Christie, Jonas Rein, Lyder Sagen, Foged, senere Sorenskriver Bøgh, Foged, senere Sorenskriver Budtz, Byskriver Klingberg og Overvrager Kahrs. Motzfeldt var et virksomt Medlem af Klubben og sluttede sig med Inderlighed til dens Medlemmer.

I Slutningen af 1814 blev Motzfeldt Statsraad og Medlem af den første norske Statsraadsafdeling i Stockholm. Men Vinteren 1815—16 var han atter i Bergen for at søge gjennemført en bedre Ordning af Toldvæsenet der. Og under dette Ophold levede han igjen i sin kjære gamle Omgangskreds. Da kort før hans Afreise fra Bergen Turen kom til ham at skulle holde Foredrag i Quodlibet, valgte han til Emne for sit Foredrag at give en Udsigt over sit eget Levnetsløb, idet han antog, det kunde inter-

essere hans Venner „at vide, hvorledes jeg blev saadan, som jeg er“. Det er dette Foredrag tilligemed de indledende Ord, som her meddeles. — Det var, som det sees, Tanken, at Biografien senere skulde blevet fuldført og sendt Quodlibet. Men dette skete aldrig.

Noterne under Texten er af mig. For velvillig Bistand ved Udgivelsen bringer jeg Professorerne Ludvig Daae og Gustav Storm og Rigsarchivar Huitfeldt-Kaas min erkjendtlige Tak.

Ernst Motzfeldt.

Mine høistærede Herrer!

Det var ofte mit Ønske, — naar jeg havde den Ære at være Taler i vort Sælskab, at det maatte vaere ret længe, inden Turen igjen kom til mig; og jeg feiler maaske ikke ved at troe, at én og anden af Dem m. Hrr., i lige Tilfælde, stundum nærede samme Ønske, — skjøndt vist nok ikke med saa megen Grund, som jeg. Skjæbnen opfylder nu dette mit Ønske; — men — som den overalt ei pleier at føie mig for Alvor — saa føier den mig nu kun for end mere at indprente mig den Sandhed, at faa, saare faa af Menneskens Ønsker ere af den Art, at deres Opfyldelse virker Held og Tilfredshed.

Ja! længe bliver det, til min Tur kommer, at tale for dette Sælskab; — den kommer maaske aldrig mere. Jeg skal nu forlade Bergen, — det Sted, hvor jeg i flere Aar har fundet mig saa tilfreds, og hvor jeg havde det sjeldne Held, i Mandoms Aar, at vinde flere Venner, — Venner, der ere min Stolthed og som udgjøre den vigtigste Deel af den Lykke, som faldt i min Lod herneden. Stundum hvisker vel Haabet til mig: „Du skal komme tilbage til Bergen, — komme der i en behagelig Stilling, — komme der, for at blive der for stedse“; — men desværre! Haabet støtter sig her, — som saa ofte — paa Grunde, der ei udholde den kolde Fornufts Prøvelse. Jeg kan ikke, — jeg tør ikke dølge for mig selv, det Rimelighed tilsiger, at det nu er den sidste Gang, jeg er Taler for det Sælskab, der skjænkede mig saa mangen Glæde. — Ingenlunde er det derfor vanskeligt for mig at vide, hvad der idag burde være

Indholden af min Tale. Der er ei blot Anledning til, — men Pligt byder mig, idag at tolke Dem mine Venner! min uskrømtede Taknemmelighed for det Venskab, De have viist mig, — for den Godhed, hvormed De optoge mig i Sælskabet, — for den Skaansel, hvormed De have modtaget de ringe Bidrag, jeg har ydet til Sælskabets Moroe — og for den Glæde, jeg fandt i hver vor Samling, endog da, naar jeg stundum med nedtrykt Sind gik hen til den. Og dog m. Hrr.! — tør jeg ikke vælge dette Æmne for min Tale. Jeg formaaer ei at tale derover, som jeg burde, — formaaer ei at udtrykke hvad jeg føler, — ja jeg frygter, at mine matte Udtryk vilde komme Dem m. Venner til at dømme mine Følelser mindre levende, mindre værdige hvad jeg skylder Dem, end jeg tør smigre mig med, at De — uden nogen Forsikring, — tiltroe mig dem.

Du tør ikke tale om disse dine ædle Venner, — tænkte jeg, — hvad om Du talede om Dig selv? Skulde dette ikke, af ædle Venner tilgives den bortreisende Ven, som i Skilsmissens Stund ikke har noget ivrigere Ønske, intet andet trøstende Haab, end altid at blive i levende Erindring hos de Venner, hvis Kreds han nu forlader — maaske for stedse? Fuld af den Tanke, at det, for Fremtiden, er kun mit Minde, som skal leve iblandt Eder, er det, jeg vover, idag at tale om mig selv.

Jeg tvivler ingenlunde paa, at jo De m. Venner kjende mig tilfulde, vide fuldkommen at bedømme, hvad jeg er. Men — smigrer jeg mig vel formeget ved at antage, at det ogsaa kunde interessere Dem at vide, hvorledes jeg blev saadan, som jeg er?

Unægtelig veed man selv allermindst at bedømme hvad man er, — og mindst heldig vil man vel derfor ogsaa selv være, i at opdage Aarsagerne til det Sving Characteren har faaet. Ikke desto mindre bilder jeg mig ind, at jeg, ved at eftertænke mit Liv fra Barndommen af, veed at forklare i det mindste nogle Træk i min Characteer; — og dette har bragt mig paa den Ide, til Afsked at byde Dem m. Hrr. en kort Udsigt over mit Levnetsløb.

Ikke venter jeg den Bebreydelse, at det er forfængelig Indbildning om eget Værd, eller min egen Vigtighed, der har avlet dette Indfald; — det er ei blandt Medborgere, jeg troer at have nogen Vigtighed; — men som Ven, troer

jeg at have den for Venner, — og altsaa for Dem m. Hrr.! Feiler jeg heri, saa har jeg troet mig meget mere lykkelig, end jeg er.

Skjøndt jeg vil fatte mig saa kort, som muligt, vil dog nok en Udsigt over mit Levnetsløb optage en længere Tid, end der for en Tale i vort Sælskab er fastsat. Det turde derfor bifaldes, at det deraf, som jeg ikke idag selv kan fremsige, vorder oplæst af en af Dem m. Hrr. i een eller flere følgende Samlinger. —

Jeg er fød den 3die August 1777 paa Stubban i Ørkedalen i Tronhiems Stift, hvor min Fader Uldrik A. Motzfeldt var national Capitain. Han var af et alvorligt, tildeels melancolsk Temperament. Min Moder B. A. Bull var, — som de fleste af den Familie, — begavet med det lykkelige Sindelag, ved hvilket man i Almindelighed er istand til at skue denne Verdens Ting og Hændelser fra den bedste Side, og ved hvilket man leer ad det Pudseerlige, naar man ei kan glæde sig over det Gavnlige ved dem. At jeg har arvet min Moders Temperament, dømme nok de, der kun stundum omgaaes med mig, — og de have tildeels Ret; men at jeg ogsaa fik en god Portion af min Faders, det vide de, der kjende mig nøie. Det kan maaske kaldes en Slags Forstillelse, at lee, uden at være glad, — men den skader neppe Nogen; — og overalt, — dersom ei ret temmelig Mange fulgte la Bruyere's Regel: il faut rire avant que d'être heureux, de peur de mourir, sans avoir ri, — saa vilde der blive saare lidet Latter iblandt den mere tænkende Deel af Mennesker.

Da jeg var omtrent 5 Aar gammel, døde min Fader, og efterlod min Moder, — ikke just trængende, — men dog i saadanne Kaar, at hun med hendes Enke-Pension ikke kunde opdrage og forsørge 2 Sønner og 3 Døttre.

Min Farbroder, daværende Lieut. I. Motzfeldt[1] tog mig derfor til sig. Denne værdige Mand, der forenede en lys, fordomsfrie Aand, og et roeligt, elskværdigt Temperament med det ædleste Hjerte, skylder jeg, at jeg er kommen frem i Verden! — I de første Aar holdt han en Huuslærer for mig og for sin Søn[2], der var to Aar yngre end jeg. Denne Lærer underviste os ganske vel i Læsning, Skrivning, Regning, samt christelig Børnelærdom; men at vække Eftertanke og udvikle Begreber hos Børn, dertil var hans Methode ingenlunde skikket. Mere Indflydelse paa min fremtidige Characteer havde den Maade, paa hvilken Børn bleve behandlede i min Farbroders Huus. Uden Skaar i den fulde fornuftige Ømhed, som Forældre kunne have for deres Børn, bleve vi behandlede med Alvorlighed, tildeels med Strenghed, — opvante til Tarvelighed, — holdte til Orden, — og fornemmelig indprentet, ikke at sætte os over, eller kun ved Siden af voxne Folk, — var det endog kun Tjenestefolkene. Herfra reiser sig den strenge Fordring, jeg stedse gjør paa Agtelse, ei allene hos Børn for voxne Folk, men ogsaa hos den yngre Mand for Oldingen; men herfra reiser sig nok tillige den Blyhed, der saa ofte gjorde det vanskeligt for mig, at vide at tee mig i fremmed Selskab; thi den Regel at Børn ei, uadspurgte, skulle indlade sig i Tale med voxne Folk, blev maaske noget for strengt overholdt i min Farbroders Huus.

Allerede førend jeg kom der, havde man fortalt mig, at der var en Gud til, og lært mig Bønner at bede til ham. Jeg siger man fortalte mig; thi den Tid var

[1] Jakob Motzfeldt, da bosat paa Mo i Børseskogn, død 1816 i Throndhjem som Dragon-Major.

[2] Fredrik Motzfeldt, f. $^{2}/_{11}$ 1779, Medlem af Rigsforsamlingen paa Eidsvold, død $^{2}/_{1}$ 1848 som Høiesetretsassessor.

man, i den Egn i det mindste, endnu ikke kommen saa vidt, at man lod Børn raisonere sig til Guds Tilværelse, ved Slutninger, som det endnu ikke tænkende Barn ikke fatter, og som den tænkende Philosoph stundum ikke finder bevisende. Man tænkte i sin Eenfoldighed, at Religionen skulde være en Gjenstand for Hjertet, ikke for Forstanden; man troede, at Tanken om Gud burde ligesom fødes med den første Ide, der avledes hos Barnet og saaledes opvoxe med det; og man skjønnede ei rettere, end at Barnet lige saa vel kunde, paa voxne Folks Ord, troe, at der er en fælles Fader for alle Mennesker, som det troer, at dets kjødelige Fader er den middelbare Aarsag til dets Tilværelse, og er dets Forsørger. Hos min Farbroder blev dette Princip i Religionsunderviisningen ogsaa fulgt. Han var selv en religiøs Mand, i Ordets værdigste Betydning, — og han sørgede derfor for, at Børnene bleve tilholdte at lære den almindelige Børne-Lærdom og at læse Bibelen jevnligen og med Ærbødighed; — ligesom der overalt, i og af hans Huus stedse vistes Ærbødighed for Religionen og hvad der hører til den, endog i det Udvortes. —

Fra det Øieblik, jeg kom i min Farbroders Huus, blev jeg af ham og af hans Hustru[1] stedse behandlet i et og alt, som deres egne Børn. Han mistede denne Hustru faa Aar efter jeg kom til ham; men han var saa sjelden lykkelig i sit nye Valg af Ægtefælle[2], at hverken jeg, eller hans egne Børn nogentid have savnet en øm og fornuftig Moder. Jeg ansaae mig da aldrig for fremmed, men som Barn i Huset, og blandt disse var jeg den ældste. — Jeg anfører dette, fordi jeg troer, at den

---

[1] Sophie Cathrine Mühlenphort (1/10 1750—8/3 1789), Datter af Oberst M.

[2] Ida Sophie Krabbe (1752—17/12 1821), Datter af Oberstl. K.

Omstændighed, at jeg var den ældste, og altsaa oftest den raadende blandt Børnene, lagde den første Grund til den Feil hos mig, at ville føre det belærende og det afgjørende Sprog blandt mine Ligemænd og altsaa ogsaa at være paastaaelig — en Feil, som jeg i mine yngre Aar ofte havde at bebreyde mig, og som jeg endnu ei er aldeles fri for, uagtet min Umage for at aflægge den. —

I Aaret 1789 sendte min Farbroder mig i Huset til en afskediget Lieutenant Roth, for der at nyde Underviisning. Roth var en Jena-Student, der — jeg troer for en Duel-Skyld — for mange Aar tilbage var kommen til Danmark og derfra til Norge, hvor han blev Under-Officeer ved tronhjemske Dragoner. Han blev af min Farfader[1] antaget til Regimentsskriver og tillige til Lærer for hans Børn, og var han da Lærer baade for min virkelige og for min Pleie-Fader. Siden gik han af med Lieutenants Characteer og en liden Pension; — og boede nu paa en Eiendoms-Gaard paa Inderøen. Han var en Mand med mange Kundskaber, besad endnu — skjøndt han allerede var en gammel Mand, — fulde Sjels og Legems Kræfter, og havde en sjelden Gave til at gjøre sin Underviisning saavel behagelig, som fattelig. Han fik tilligemed mig en anden Elev i Huset og længere hen endnu tvende til, blandt hvilke min Pleie-Broder, min Farbroders ældste Søn. Af alle disse var jeg atter den ældste.

Roth holdt ikke bestemte Skoletimer, — men læste af og til med os, som det kunde falde sig. Iblandt gav han os Lektier at lære udenad, fordi dette — som han ofte sagde — er det virksomste Middel til at skjærpe Hukommelsen. Men den vigtigste Deel af hans Under-

[1] Peter Jakob Motzfeldt (1699—¹⁴/₈ 1791), Generalmajor, død paa Bragstad paa Inderøen.

viisning bestod i hans Samtaler med os, — i Stuen og paa Marken, hvor vi næsten stedse vare om ham. Han vidste altid at lede Samtalen hen til den Materie, i hvilken han vilde undersøge hvad vi vidste, eller i hvilken han vilde give os Underviisning. Denne Behandling i Skole-Aarene har maaske en ei ubetydelig Deel i det Had, jeg stedse har baaret til alt Pedanterie; en Følelse, der naturligviis ikke har virket til at gjøre mig tilfreds i den militaire Stand, hvor en vis Grad af Pedanterie endog er absolut nødvendig. —

Fra min Barndom af har jeg været kun lidet oplagt til og havt kun liden Lyst til Legems-Øvelser. Jeg fandt heller ikke nogen synderlig Glæde i at see de militaire Uniformer, Exercitier og deslige. Jeg havde derfor neppe selv valgt mig den militaire Bane; men da min Farbroder bestemte mig til den, faldt det mig aldrig ind, at det kunde være anderledes. Allerede fra mit 10de Aar af, stod jeg i Nummer som Under-Officeer ved tronhjemske Dragoner, hvilket dog allene foranledigede, at jeg bar Uniformen; thi min Farbroder besluttede siden, at jeg skulde sendes til Artillerie-Cadet-Academiet. Med Hensyn paa denne min Bestemmelse, blev jeg hos Roth underviist, — foruden i Regning og Skrivning — i Geographie, Historie, Tydsk og Fransk; — og desforuden lærte jeg lidt Latin; thi min Farbroder troede, at nogen Kundskab i det latinske Sprog maatte være saare gavnlig i enhver Stilling. Jeg har ogsaa ofte havt Leilighed til at beklage, at jeg desværre i min Ungdom ikke vedligeholdt den liden Kundskab i Latinen, jeg som Barn havde erhvervet. I Religionen brugte Roth omtrent den samme simple Underviisningsmaade, som i min Farbroders Huus blev brugt med mig. Jeg har dog nogen Grund til at troe, at Roth ei tænkte fuldkommen lige med min Far-

broder i denne Henseende, men at han rettede sig deri efter denne, hvem Religionens simple Indprentelse laae saa meget paa Hjerte. Overalt har vel Roth ogsaa tænkt, — og neppe uretteligen — at Ynglingen meer end tids nok skiller sig ved de muligens alt for sandselige og eenfoldige Religions Begreber, han i Børne-Aarene har erholdt.

I Foraaret 1792 blev jeg confirmeret, — en Handling, der ei allene var meget høitidelig for mig, men ved hvilken jeg syntes mig at gjøre et saare betydeligt Trin fremad paa min Menneske-Bane; thi i de Tider ansaae man sig stedse for Barn indtil man blev confirmeret.

Strax efter min Confirmation forlod jeg Roth's Huus, og efter et kort Ophold hos min Farbroder, reiste jeg, i Følge med min Broder[1], og tvende Andre, der vare dimitterede fra Trondhjems Latin-Skole, til Kjøbenhavn og kom paa Artillerie-Cadet-Academiet.

Aldrig har jeg følt mig saa forladt, saa forknytted, som i den første Tid paa Academiet. Det mig fremmede, og maaske kun derfor, saa saare ubehagelige kjøbenhavnske Sprog, syntes mig en uoverstigelig Grændse imellem mine Kamerater og mig. Selv de Normænd, som vare iblandt dem, og som jeg naturligviis holdt mig mest til, — havde antaget endeel af dette Sprog. Isteden for den Frihed, jeg forhen havde havt, fandt jeg her en vis Tvang, og en regelret Orden, der bestemte alle vore Foretagender, deres Tid og deres Sted. Forhen vant til at være den første blandt mine Kamerater, fandt jeg her ei allene en stor Deel meget ældre end jeg, men jeg maatte endog finde mig i, at gjelde mindre end, ja at blive railleret af

---

[1] Hans Bull Motzfeldt ($^{23}/_{10}$ 1773—$^{9}/_{9}$ 1827), død som Sognepræst til Opdal.

dem, der var yngre, fordi jeg var nykommen og ukjendt med den herskende Maneer og Tone. Denne sidste forskrækkedes jeg virkelig over. Jeg ansaae stundum mine Kamerater for halv vilde eller halv rasende Mennesker. Jeg havde Uret deri; thi en vis Ubændighed er kun en naturlig Følge af Samlingen af mange unge Mennesker, og ingenlunde saa skadelig, som den vel kan synes, skjøndt der vist nok hører megen Klogskab til, rigtig at styre den, især hos de Unge, der just gaae over fra Barnets til Ynglingens Alder. Men neppe havde jeg saa ganske Uret, naar jeg forskrækkedes ved at høre spotte med de ukunstlede Religions-Begreber, som vare mig saa hellige, saa utvivlsomme, fordi de, saa at sige, vare opvoxede med mig. —

Det vaerede imidlertid ikke meget længe, inden jeg fandt mig taalelig vel paa Academiet. Sproget vante jeg mig til at høre, ja at efterligne; den Orden, vi vare underkastede, fandt jeg mig snart i; — jeg trøstede mig over at maatte vige for den halve Deel af mine Kamerater, ved at erhverve mig Herredømme over den anden halve Deel; Tonen kom jeg nogenledes efter, skjøndt jeg rigtig nok ei havde den Grad af Raskhed, som den stundum fordrede; og selv den letsindige Maade at behandle religiøse Ting paa, blev jeg forligt med; thi det er ei blot, at Ynglingen gjerne skiller sig ved de strengere Religions-Begreber fordi de ere et Baand paa Lidenskaberne; men det kildrer paa en Maade hans Forfængelighed, nu at kunne drive Spot med de Ting, han forhen ei uden høi Ærbødighed turde tænke paa.

Hvad der nu mest bedrøvede mig, var den Omstændighed, at der, da jeg kom til Academiet var kun 8 Maaneder igjen af de 2 Aar, Cursus vaerer i yngste Klasse, som jeg kom ind i. At kunne komme saa vidt,

at jeg kunde tage og bestaae i Klasse-Examen med de Andre, havde jeg kun lidet Haab til, især da nogle af Lærerne sagde mig at dette neppe var værdt at tænke paa; og at skulle først efter de næste to Aar komme op i øverste Klasse var en sørgelig Udsigt for mig, der allerede var 15 Aar gammel. Men Cadet-Officeren, daværende Lieutenant Mourier[1], — hvem jeg, saavel i denne, som i flere Henseender skylder megen Erkjendtlighed — opmuntrede mig til at forsøge, at kunne tage Examen med Klassen, og formaaede Lieut. Tscherning[2] til at give mig privat Information i Mathematik og Artillerie. Ved denne duelige Lærers Underviisning, og ved nogen Anstrengelse, lykkedes det mig, ei allene at bestaae i Klasse-Examen, men endog at blive den første iblandt dem, der bestode, hvilket Held allene maa tilskrives den Omstændighed, at jeg i Forveien var vant til at lære Noget; thi det Fornemste ved Børne-Underviisningen turde maaske være, — om jeg saa maa udtrykke mig — at lære Børn at lære.

Efter at jeg var kommen i øverste Klasse, og kommen der med ret gode Forkundskaber, kostede det mig ingen synderlig Anstrængelse, at hævde min Plads, som den første i Klassen. Dette er dog kun at forstaae med Hensyn til det Videnskabelige; thi i Tegning, hvortil jeg aldrig havde synderlig Anlæg, holdt jeg kun Middelveien imellem de bedste og de sletteste Tegnere, og i Exercitien maa jeg bekjende, at jeg stedse var iblandt de Maadeligste, skjøndt jeg virkelig gjorde mig Umage for den; — baade Lyst og Anlæg til den manglede mig.

I øverste Klasse havde jeg virkelig megen Tid tilovers. Endeel af den anvendte jeg ganske vel, nemlig til

[1] Cfr. Erslews Forf. Lex. II, p. 311.
[2] Cfr. Erslews Forf. Lex. III, p. 416.

at give privat Underviisning til yngre Cadetter; men mere af den anvendte jeg ikke saa nyttigen, som jeg burde. Jeg gjorde ingenlunde de Fremskridt i de mathematiske og artilleristiske Videnskaber, som jeg kunde have gjort. Jeg lod mig stedse nøie med at følge Foredraget, og bildte mig endog stundum ind, at jeg var et heelt Lys i disse Videnskaber, i det jeg sammenlignede mine Kundskaber ikkun med mine Klasse-Kameraters. Ei allene det lidet Latin, men ogsaa det Franske, jeg havde lært, forsømte og forglemte jeg ganske; thi først i den allersidste Tid, jeg var Cadet, blev der givet lidt Underviisning i det franske Sprog ved Academiet. Derimod anvendte jeg meget af min Tid paa at læse Moerskabs-Bøger og det uden noget fornuftigt Valg. Alle tydske Romaner, men især alle Ritter-Geschichten, Feen-Mährchen, Geister-Geschichten o. d. l., som jeg kunde overkomme, læste jeg med megen Fornøielse. Jeg fordømmer ei ubetinget den Slags Læsning; men at mange unge Mennesker ved for meget af den kunne blive — om ei aldeles til Narre — saa dog forskruede Personager, eller faae et Sving til det Overordentlige, der gjør dem utilfredse med og lidet skikkede til det Ordentlige, eller Hverdags-Livet, — det anseer jeg for afgjort; og omtrent en saadan Virkning havde omtalte Læsning for en Tid paa mig. Jeg fandt Nutidens Mennesker alt for svage, alt for jevne i deres Færd; — jeg vilde have Kraft-Handlinger. Det syntes mig, at det jevne Hverdags-Liv og sædvanlige Borger-Sysler ei førte til Noget, ei var Noget for Mennesket, hvis Bestemmelse, efter min Mening var, stedse at udrette noget Stort, noget Ophøiet. Jeg ønskede tit ret inderlig, selv engang at kunne spille nogen overordentlig Characteer-Rolle paa Livets Skueplads, og ikke altid ledede de strengeste Moral-Begreber mine

Ønsker i den Henseende; jeg skulde hellere valgt, at vorde en Carl Mohr end den nyttigste roelige Borger i Staten. Jeg sukkede over at finde saa lidet Følelse hos Mennesker; jeg vilde have dem mere ømme, mere sympathiserende. Endelig havde jeg faaet en høi Ide om den Grad af Lyksalighed, som Mennesket kunde opnaae, ja som hvert Menneske havde Ret til at vente herneden. At jeg antog den rene Kjerlighed og det derpaa grundede Ægteskab for Fundamentet til denne Lyksalighed, forstaaer sig af sig selv. Dette Sværmerie — som jeg vel tør kalde det — vilde neppe blevet mig til Baade, om jeg i den Tid havde været ude i Verden; nu derimod havde det dog nok den gode Virkning, at jeg, som halv Sværmer, var mindre tilbøielig til sandselige Udsvævelser. For øvrigt høstede jeg — foruden maaske nogen Smag i det tydske Sprog — den Fordeel af min tidlige og overdrevne Romanlæsning, at jeg allerede tidlig tabte Smagen for den Lecture og har siden mit 20de Aar, ei spildt megen Tid paa den.

Da jeg kom i øverste Klasse udvalgte Cadet-Officeren mig til at være en af de 2de Under-Officerer, eller Opsynsmænd ved Cadetterne. Dette — forenet med den Omstændighed, at jeg stedse stod mig bedst hos Lærerne, gjorde, at jeg atter spilte en Formands-Rolle blandt mine Kamerater, hvilket, som før bemærket, har havt Indflydelse paa min Omgangstone.

Den mig stedse uforglemmelige værdige Lærer, Capitain Abrahamson skylder jeg, at jeg allerede i mine Cadet-Aar fik — jeg kan ei sige Smag for — men dog Agtelse for de skjønne Videnskaber, som overalt en anden Ide om Videnskabelighed i det Hele, end den, som den militaire Opdragelse oftest giver unge Mennesker. Hans Underviisning ved Artillerie-Cadetterne, var vel indskrænket

ene til Dansk, Tydsk og Geographie, men de Samtaler han stundum værdigede os, gav mig Tanke om Aands Dannelse i det Hele, og vakte endog stundum det Ønske hos mig engang at kunne gjøre nogle Trin paa den Bane, paa hvilken denne vor elskede Lærer saa hæderligen udmærkede sig. Dette var vist nok i det Hele et heldigt Stød paa min Tænkemaade; men ikke var den Ide heldig, som jeg efterhaanden fik, at militaire Videnskaber kun vare at ansee som Haandværks Kundskaber, og at den, der endog bragte det aller videst i disse Videnskaber ingenlunde, i Værd, kunde sættes ved Siden af andre Lærde. Jeg beholdt længe denne Ide, uagtet den i Almindelighed er urigtig, og i Særdeleshed skadelig hos en Militair.

I de Aar, jeg var Cadet, var den Friheds Aand, som den franske Revolution udbredede, omtrent paa sin største Høide i vore Lande. Det var naturligt, at de Begreber om Menneske-Værd og Folke-Frihed, der nu opstode, — om ei som aldeles nye, saa dog under en længe forglemt Skikkelse — bleve misforstaaede, tildeels endog af tænkende Mænd, men fornemmelig af unge Mennesker, og mest af saadanne, som følte sig under nogen Tvang. Paa Academiet ansaae derfor enhver af os Frihedens Sag som sin egen; og vi politiserede og raisonerede om Frihed og Regjeringer, om Lighed og Rettigheder saaledes som Uerfarenhed og Ungdoms Iver det medførte; — og jeg erindrer meget vel, at jeg ei var blandt de Lunkne i disse Sager. Ja ved min barnagtige Lyst til at disputere i Politiken og ved en af vore Læreres misforstaaede Loyalitet, var jeg virkelig kommen i Fortred, ja havde seet al Udsigt for mig til Forfremmelse forsvinde, dersom ikke Cadet-Officeren og 2de af Lærerne

havde talt min Sag, og Artillerie-Corpsets Commandeur[1] ikke havde tænkt rigtigere over en Ynglings Ubesindighed, end hiin Lærer, der vilde have mig anseet for en meget farlig Undersaat. Dette kunde jeg den Gang naturligviis ikke være; og jeg troer bestemt, at jeg under ingen Omstændighed nogentid kunde blevet det. Jeg har ikke Djervhed nok i Characteren dertil. Vist er det imidlertid, at min Tænkemaade bærer Præg af, at jeg har faaet min Dannelse i en Periode, da Frihedens Sag var Dagens Orden, — skjøndt jeg, som vel saa mange Andre, har havt Leilighed nok til at indsee, baade hvor meget hine Friheds Theorier trængte til Berigtigelse og hvormeget de i Anvendelsen nødvendigen maae indskrænkes.

Jeg var i det Hele ei meget tilfreds i den Tid jeg var Cadet. Det var ei allene det sædvanlige Tilfælde med mig, som med de fleste Cadetter, at jeg higede efter at komme fra Academiet, faae Feldt-Tegnet og blive min egen Herre; men jeg var ei oplagt til og fandt ei ret Behag i de Lystigheder, som mine Kamerater morede sig med. Jeg følede mig ogsaa sjelden fuldkommen vel, skjøndt jeg aldrig var egentlig syg. Formodentlig var det en hemmelig Hjemve, der plagede mig, som saa mangen Normand i Danmark. I Høsten 1795 var jeg, med 2de andre Cadetter i nogen Tid i Wiborg paa en Opmaaling under Lieut. du Plat. Der fandt jeg mig meget fornøiet. Vi kom her omkring paa Landet og jeg fandt i det Hele Gjestefrihed og en Tone mere lig den, der hersker i mit kjære Norge. Meget bidrog det vel ogsaa til min Tilfredshed, at jeg fandt en Cadet ganske

[1] Ezechias Gustav von Mechlenburg, f. 1742, død som Generalmajor og Kommandant i Fredrikstad 15/8 1804. Cfr. Bricka: Dansk biografisk Lexicon XI, p. 204.

anderledes anseet i Wiborg end i Kjøbenhavn; thi Forfængeligheden bier ei efter Feldttegnet, for at bemægtige sig den unge Militair. —

I Januar Maaned 1796 avancerede jeg til Second-Lieutenant i Artilleriet, og var saa heldig, — som den, der havde bestaaet bedst ved Examen, — at erholde en Medaille af daværende Kronprinds Frederik.

Uagtet jeg aldrig var blandt dem, der ansee en Officeer for den vigtigste Hædersmand i Staten, var jeg dog ei frie for den glade Forfængelighed, som Erholdelsen af Feldttegnet medfører. Jeg glædede mig ogsaa over, nu at være kommen ud af den Tvang, som Cadetterne vare undergivne og at være bleven, — som jeg troede — min egen Herre. Jeg maa dog ogsaa lade mig selv vederfares den Ret, at en af Aarsagerne til min Glæde over at være bleven Officeer, var, at min Farbroder nu ei mere behøvede at understøtte mig.

Det varede ikke meget længe, inden jeg kom efter, at min Stilling, som Officeer, ei var saa behagelig, og allermindst saa fri, som jeg havde forestillet mig den. Ei blot Subordinationen og Tjenesten, men ogsaa den indskrænkede Gage — for mig omtrent $11^3/_4$ r. maanedlig, — indskrænker forbandet meget den Frihed og Uafhængighed, som Cadetten tildrømmer Officeren; — og Officeren ønsker sig derfor ofte Plads ved det for Cadetterne dækkede Middagsbord, om han end skulde kjøbe den ved Underkastelse under den Cadetterne paahvilende Tvang. Jeg hjalp endeel paa min trange oeconomiske Stilling, ved at give privat Information, hvorved jeg fortjente 4 à 6 r. maanedlig. Det var imidlertid flere Gange Tilfældet, at jeg ikke eiede en eneste Skilling; men Gjeld havde jeg ikke. Jeg havde ingen Ide om, hvorledes jeg skulde kunne gjøre den; og havde jeg end vidst at faae

Credit, jeg havde neppe gjort Gjeld; en vis — maaske overdreven — Stolthed og Lyst til Uafhængighed vilde afholdt mig derfra.

Mere af Nødvendighed, end af naturligt Hang dertil, vante jeg mig til streng Sparsommelighed. Denne, — og Orden i mine oeconomiske Sager, har jeg siden stedse bibeholdt. Jeg har, alt fra den Tid, stedse holdt Bog over mine Indtægter og Udgifter, — forstaaer sig, mere og mindre specielt, efter mine forskjellige Stillinger. Mange ansee sligt for Tidsspilde og Pedanterie; det kan vist ogsaa let udarte dertil; men det er dog nok kun ved saadant Regnskab, man sættes istand til, at anvende Chesterfield's vist nok gode Regel: take care of the penny, the pounds will take care of themselves.

Iblandt Artillerie-Officererne var der, paa den Tid, en meget god Militair-Aand. En fornuftig Æresfølelse raadede, og Kameraternes Exempel, — ja hvor det behøvedes — deres Irettesættelse viste den unge indtrædende Officeer den rigtige Vei. Derimod kan det ei nægtes, at der da, som næsten stedse, i Artilleriet existerede visse Partier.

Corpsets Commandeur — skjøndt ellers en retskaffen og fortjent Mand — forstod ei at gjøre sig yndet af Officererne. De fleste at disse vare ham derfor imod, — men Andre holdt sig igjen til ham. Jeg overgav mig til ingen af disse Partier. Om dette bør tilskrives Mangel paa Activitet, eller Overflødighed af Stivhed i Characteren, veed jeg ei selv ret; maaske turde begge Aarsager have virket fælles. Denne Særsindighed var nok ellers Aarsagen til, at jeg paa den Tid, — i en Alder, da Hjertet er saa aabent, knyttede saare faa Venskabs Baand med mine Kamerater. Den, jeg blev

mest fortroelig med[1], og med hvem jeg siden, i en Række af Aar, underholdt fortroelig Brevvexling, hørte, som jeg, til intet af Partierne.

Skjøndt jeg ei fandt megen Behag i Exercitie og practisk Tjeneste, gjorde jeg mig dog virkelig Umage for ikke at staae tilbage deri; men det vilde ei lykkes mig, at blive blandt de flinke, i saa Henseende. Jeg arbeidede ei heller synderlig paa at gaae videre frem i de militaire Videnskaber; dog nødede den private Information jeg gav, mig til, mere grundigen at studere et og andet, som jeg bildte mig ind, jeg kunde, — men som den overtagne Underviisning nu lærte mig, at jeg ei tilgavns forstod. — Fælles med de øvrige Artillerie-Officerer, hørte jeg et Collegium af Professor Bugge over Fxperimental-Physiken; men jeg lærte ei saa meget derved, som jeg burde, fordi — Collegiet var foranstaltet af Commandeuren og vi bleve befalede at høre det. Mere Nytte havde jeg af at høre en Privatissime af Bugge over Astronomien med en Udsigt over Optiken og Aerometrien, fordi — jeg gik der efter egen Villie.

Jeg havde Logis paa Gjethuset[2], medens jeg var i Khvn. som Officeer, for — saavidt anden Tjeneste tillod, — at gaae Cadet-Officeren tilhaande. Jeg kan ei sige, at jeg samlede anden Erfaring derved, end den, — at jeg, formedelst Mangel paa Taalmodighed og Sindighed — ikke var skikket til Cadet-Officeer.

---

[1] Utvivlsomt Islænderen Ketil Johnsen Melsted, der som Major i den danske Armee i 1811 faldt under Angrebet paa det af Englænderne besatte Anholt. Cfr. Aalls Erindringer, 2den Udgave, p. 270.

[2] Kadet-Akademiets Bygning bar Navn efter dens tidligere Anvendelse til Kanonstøberi.

Kort efter jeg var bleven Officeer kom jeg, ved min Broder, ind i Norske Sælskab, — og jeg spiste siden der om Middagen. Skjøndt jeg var for blye til at deeltage synderlig i Conversationen, især blandt de Ældre i Sælskabet, havde jeg dog Nytte af den. Den bidrog temmelig meget til at rette de tildeels svulstige Ideer, som fra Romanlæsningen vare samlede. Jeg var gjerne kommen i Sælskabet hver Aften, om jeg dertil havde havt Raad; thi jeg fandt megen Fornøielse der, og syntes paa en Maade der at være i det kjære Fødeland. Men just den Fornøielse, jeg der fandt i, at være iblandt mine Landsmænd, vakte end mere og forøgede min Længsel efter at komme tilbage til Norge. Jeg glemte aldrig, at jeg havde nydt min Dannelse i Danmark, og at dette hørte til det fælles Fædreneland, imod hvilket jeg havde Pligter at opfylde; men stedse ansaae jeg mig, at høre nærmest til Norge. Jeg var aldrig tilfreds i Kjøbenhavn; jeg fandt ingen Fornøielse der. Comoedierne holdt jeg meget af, men kun sjelden kunde jeg besøge dem; — Bekjendtskab i Familier havde jeg ikke, naar jeg undtager Cadet-Officerens Familie. Naar nu hertil kommer, at Tjenesten i Kjøbenhavn, — som ilde var — kjedede mig, saa er det ei at undre over, at min Hu stod til Norge. Flere af mine Kamerater forestillede mig, at jeg, ved at blive i Kjøbenhavn, havde Anledninger til at uddanne mig for mit Fag, samt til at fortjene noget til min Gage, dem jeg vilde savne i Norge. Jeg kunde ei nægte dette; men Længselen efter Norge var overveiende.

I August 1796 skulde to Artillerie-Officerer afgaae fra Kjøbenhavn til Fridrikstad for der at optælle Arsenals-Beholdningen. Sidstnævnte Sted var anseet for den ubehageligste Garnison i begge Riger; men det var mig

nok, at det var i Norge. Jeg ansøgte om, at blive commanderet derhen og opnaaede det; — og kom, tilligemed Lieut. Laub, til Fridrikstad i Begyndelsen af September. —

Jeg var ret glad, da jeg var kommen der. Jeg havde vel ingen Bekjendtskaber iblandt Byens Indvaanere; men disse syntes mig dog ei, at være mig aldeles fremmede, da de vare mine Landsmænd. Den norske Gjestfrihed gjør ogsaa, at man i Norge let bliver bekjendt. Saaledes blev jeg snart kjendt i Told-Inspecteur Dietrichson's Huus; ja jeg var saa heldig, at faae det saaledes arrangeret, at jeg spiste der, Middag og Aften. Hvor meget det bidrager til den sælskabelige Dannelse og til at bevare Sæderne hos et ungt Menneske, at faae Adgang i en værdig Familie, indsees let. Jeg erindrer derfor stedse med Erkjendtlighed denne agtværdige og godlidende Familie, der saa at sige optog mig i sin Kreds. Dietrichson var en retskaffen Mand, med godt Hoved og gode academiske Kundskaber, — men af et hidsigt Temperament, — meget for at disputere og meget paastaaelig. Ved daglig Omgaug med ham, lærte jeg virkelig Adskilligt, og hans Disputere-Lyst svækkede ikke Adgangen dertil; jeg troer tvertimod, at den Anledning, derved gaves til at see Ting fra forskjellige, stundum heel besynderlige Syns-Puncter, virkede meget til at vænne Opmærksomheden og at skjærpe Dømmekraften. — Paastaaelighed nøder Andre til, nøie at gjennemtænke en Materie, og at vænne sig til at anvende al Flid for, at fremsætte sine Meninger med saa megen Tydelighed og saa overbevisende, som man har Ævne til. —

Arsenals-Optællingen blev dreven med megen Iver, og levnede ei megen Tid hverken til Læsning, eller til speculerende Lediggang, eller til Adspredelser. De sidste bestod mest i Omgang med endeel af Garnisonens

Officerer, med hvem jeg havde sluttet Venskab, og som vare meget godlidende og oplyste unge Mennesker, — men noget sværmeriske, som jeg selv ogsaa tildeels endnu var. Denne Omgang skjænkede mig mange glade Timer; men jeg kan dog ei nægte, at vore Fornøielser stundum vare blandede med Sviir — hvilken alt for meget hørte til den herskende Tone. Jeg havde megen Lyst til Dands; og saa tit Kassen tillod det, tog jeg Deel i Ballerne paa Klubben. Næsten paa hvert Bal blev jeg forliebt. Det var mig som om dette hørte nødvendigen til et Bal, ja, jeg var da af en saa forliebt Natur, at jeg veed jeg havde ei undgaaet Forliebelser paa et Bal af lutter Hospitals-Kellinger. Men da jeg stedse var meget tilbageholdende ja forknyt i Conversation med Damer, saa ledede min Forelskelse mig ikke til daarlige Skridt, og skjøndt jeg hos mig selv opførte herlige Casteller, af alskens Beslutninger og Haab — saa var jeg sedvanlig saa heldig at disse Indbildningers Castelbygninger faldt sammen ligesaa hastigt som de opførtes og det uden at skade Grunden.

I denne Tid lærte jeg mig til at røge Tobak, — en Ting, som jeg meget ofte har angret; ikke just af Forfængelighed fordi det heder, at ingen udmærket Mand har røgt Tobak; men fordi jeg ei har vidst at holde Maade med Tobaks-Røgningen, men har vant mig saaledes til den, at jeg lider, naar jeg stundum nødes til at undvære den. Jeg troer ogsaa at have gjort den Erfaring, at Piben bidrager meget til at bygge alskens Luft-Casteller, hvilket ikke blot afholder fra mere nyttig Beskjæftigelse, men giver Sindet et forkeert Sving. —

I Høsten 1797 blev Arsenals-Optællingen færdig. Laub vendte da tilbage til Kjøbenhavn. Omtrent i samme

Tid kom Seidelin[1] til Fridrikstad som Artillerie-Premier-Lieutenant. Jeg havde ei kjendt ham før, og jeg blev ei heller ret nøie bekjendt med ham, forinden jeg, i Begyndelsen af November gjorde en Reise til Tronhjem for at besøge min Familie. Det var just ingen behagelig Aarstid; imidlertid reiste jeg naturligviis med megen Fornøielse, deels ved Tanken om at see Slægt og Venner igjen, deels blot for at komme lidt iblandt Trønderne, hvem jeg — blandt Normænd — fortrinligen ansaae for mine Landsmænd. Goldsmith har rigtigen bemærket, at Ideen om Landsmandskab og Forkjerlighed for Fødeland, udspringer fra Barnets Forkjerlighed, eller udelukkende Kjerlighed for den Kreds af Mennesker og den Egn til hvilken dets Bekjendtskab strækker sig. Det synes derfor heel naturligt, at Begrebet om Landsmandskab maa modtage Modificationer — Udvidelse og Indskrænkning, — alt efter det Trin man staaer udenfor den første Omgangs-Cirkel. Dette var ogsaa stedse Tilfældet med mig: i Trøndelagen var jeg Ørkedaling, — i Norge Trønder, — i Danmark Normand og i Vestindien var jeg af Danneriget. I Forbigaaende maa jeg bemærke, at jeg ingenlunde anseer deslige Landsmandskaber for latterlige Fordomme; de synes mig at være en naturlig Følge af de Indtryk, som Bekjendtskaber og Omgivelser maa gjøre paa følende Mennesker. Vor Interesse for Mennesker kan ei være uindskrænket; men den kan udvides til flere efterhaanden som man udvider sit Bekjendtskab til og sin Deeltagelse i de større Samfund; og den bliver tillige stedse relativ til de forskjellige Standpunkter. Fædrenelands Kjerlighed burde

[1] Mathias Seidelin, død i Bergen $^{8}/_{11}$ 1808 som Kompagnichef, Søn af Justitsraad Seidelin og Anne Marie Borrebye og gift med Fredrikke Margaretha Sinding.

maaske have en mere raisoneret Grundvold, end den — tildeels sandselige — Forkjerlighed for Egn, Climat, Sæder, Sprog, o. s. v.; men godt og vel er det, naar den dog findes, endog kun under denne Skikkelse. Cosmopoliter har jeg intet tilovers for. Deres ophøiede Maal — at virke for den hele Menneskeslægt — forekommer mig, som et Paaskud for at være fri for at virke for nogensomhelst Deel af den. National-Stolthed i en vis Grad er baade latterlig og inhuman; men jeg troer dog ikke, det var skadeligt, om ethvert Folk tiltroede sig et vist Fortrin, være dette endog ikke aldeles afgjort. Saadant giver et Begreb om Værd, hvilket igjen skaber Kraft. Det turde maaske være, at den udskregne brittiske National-Stolthed har været lige saa meget en Aarsag til, som en Følge af Nationens Storhed. Mærkeligt er det, at den stolte Britte, der stedse taler om alt brittisk, som det ypperste i sit Slags, — sjelden finder det besynderligt, at en Fremmed lige saa meget ophøier sit Lands Frembringelser og Fordele.

At see min værdige Farbroder og hans Familie igjen, — at see hans Glæde derved, — at høre, at han var tilfreds med min Flid og mit Forhold, — og at han deri fandt Gjengjeld for alt hvad han havde gjort og opofret for mig, — var naturligviis en skjøn Glæde for mig, ja vakte en Følelse af eget Værd hos mig, som jeg ei troer at burde bebreide mig. Min Moder glædede sig naturligviis ogsaa meget ved at see sin Søn bragt i Vei. Hos hende samledes jeg med mine Sødskende og nød den Glæde, som Erindringen om barnlige Fornøielser og Synet af de Steder man, fra Barn af, saa nøie kjender, — stedse fører med sig. Paa en Tur, jeg gjorde nord efter, besøgte jeg min gamle Lærer Lieut. Roth, hvis Glæde over at see mig, og at erfare hvor-

ledes det var gaaet mig, forøgede den glade Tilfredshed med mig selv, som jeg i den Tid følte.

Min Farbroder boede nu i Tronhjems Bye. Jeg kom ved ham jevnlig i Sælskaber, i hvilke Tonen der paa Stedet, var af den finere Slags og tildeels noget stiv og fornem. Sælskaberne morede mig aldeles ikke. Jeg havde ikke den Dannelse, der hører til, for at finde sig vel i Sælskaber af en vis Tone; og kun den ældre Mand har Lov til at vente, at man overseer saadan Mangel. Jeg var ogsaa for bly, til at benytte Sælskaberne saaledes, at de kunde blevet en Skole for mig til at erhverve hvad jeg savnede. Jeg var saaledes tilovers i disse Sælskaber; — dette behøvede ikke Sælskabet at vise mig; — man føler det strax selv alt for vel, — og det er en saare ubehagelig Følelse. — Især saares Egenkjerligheden ved, at man i Sælskabet saa ofte maa gjelde meget mindre, end mangen Anden, med hvem man i sandt Værd troer, fuldkommen at kunne maale sig.

I May Maaned 1798 vendte jeg tilbage til Fridrikstad. Jeg blev nu nøiere bekjendt med Seidelin, — hvis Aand og Hjerte bandt mig til ham med oprigtigt Venskab. Han havde en særdeles levende Indbildningskraft. Denne og — som jeg troer — for lidet Beskjæftigelse for hans fyrige Aand — havde givet ham meget Hang til Sværmeri. Visse uheldige Omstændigheder gjorde ham traurig, ikke morøs, men gav hans hele Væsen det blide melankolske Udtryk, der giver Characteren dobbelt Interesse. — Saadan var den Ven, jeg i flere Aar, næsten dagligen omgikkes. Det var naturligt, at hans Maade at tænke, og at skue denne Verdens Ting, tildeels virkede paa min. Jeg blev imidlertid aldrig saa meget Sværmer, som han; ja maaske, at just den Grad af Sværmeri, som han stundum overlod sig til, gjorde mig

mere vaersom i den Henseende. Men i at see Livet i Almindelighed og min egen Lod især fra en meget lidet lystelig Side, — blev jeg snart enig med ham. —

Jeg havde nu ei synderlig meget at bestille. Jeg reiste derfor jevnligen ud paa Landet, — til Mos — og til Fridrikshald, og moerede mig hos Folk, som jeg efterhaanden var bleven bekjendt med. Dog benyttede jeg endeel af min Tid, til at gaae noget videre i de militaire Videnskaber. Saaledes gjorde jeg mig bekjendt med Læren om Keglesnittene, — med Grundene for Differenzial og Integral-Regningen og med Gens's Theorie om Minerne, af hvilket Alt, intet blev foredraget for os medens vi vare Cadetter. —

I Vinteren imellem 1798 og 99 lærte jeg personligen at kjende Præsten Rein, hvis Navn jeg forlængst bar megen Agtelse for. Skjøndt jeg kun var 21 Aar gammel, og altsaa — endog blot fra Alderen betragtet — ikke turde vente, at værdiges særdeles Opmærksomhed af en Mand af Reins Kundskaber og alvorlige Characteer, — havde jeg dog det Held, at vinde hans Yndest, — ja at see denne gaae over til Venskab[1], — et Venskab, som Tiden og flere Aars Adskillelse ikke formaaede at rokke. Han boede ikkun $1^3/_4$ Miil fra Fridrikstad; jeg besøgte ham derfor jevnligen. Det er naturligt, at Om-

---

[1] Fru Christiane Koren, gift med Sorenskriver, senere Assessor Johan Koren og i sin Tid ikke ubekjendt som Digterinde, besøgte i 1800 nogle Dage Fredrikstad. I en utrykt Reisedagbog skriver hun 10de August: „Her mødte os foruden Garben og Randulff — — Lieutenant Motzfeldt, et af de interessanteste Mennesker, jeg i lang Tid har seet, Reins Yndling og Lærling og Bulls Ven“ (understreget i Originalen.) — — — — „Jeg har sjelden seet Koren i saadan Hast blive kjendt med noget Mandfolk, som han er blevet det med denne Thrønder.“

gangen med denne lige saa interessante, som ædle og oplyste Mand, maatte have megen Indflydelse paa min Characteer og Aands Retning; ikke blot fordi denne Omgang i sig selv var lærerig, men fordi Følelsen af, i min Alder, at turde kalde mig Jonas Rein's Ven, — gav mig en Idée om mig selv, som maatte hæve min Tænkemaade. Jeg skylder derfor Rein ret meget af det Gode, der kan findes hos mig. Ved ham udvikledes ogsaa først ret min varme Følelse for mit Fædreneland, — ligesom ogsaa Begrebet om Menneskets Adel og Værd, — Hadet til al Vilkaarlighed, — og Afskye for Trældom. Men til samme Tid gav Omgangen med Rein mig et nyt Stød til, ikke at skue Livet og Menneskets Skjæbner fra den lyse Side; ligesom den ogsaa gav mit Lune et noget satirisk Sving.

Efter Rein's Tilskyndelse og ved hans Hjelp, lykkedes det mig, nogenledes igjen at lære det franske Sprog, af hvilket jeg havde glemt det, jeg havde lært som Cadet. Ham fornemmeligen skylder jeg ogsaa det — skjøndt ubetydelige — Bekjendtskab, jeg har til de skjønne Videnskaber og min Smule Smag i dem, — hvortil dog ogsaa Omgangen med den Sognepræst[1] vi ved den Tid fik til Fridrikstad — en af de første geistlige Talere, jeg nogentid har hørt, og en Mand med særdeles lyst Hoved og af megen Smag — har bidraget endeel. — Efter dennes Opmuntring tog jeg mig for, paa egen Haand igjen at lære Latin; men da jeg havde glemt saa meget af det, jeg i min Barndom havde lært af dette Sprog, saa gjorde jeg kun saare liden Fremgang deri. —

I Aaret 1800 blev Rein forflyttet; derved tabtes meget af det Behagelige i min Stilling. I Fridrikstad

[1] Formentlig Stevelin Urdahl, der var Sognepræst i Fredrikstad 1800—1818.

havde jeg vel adskillige værdige Venner; jeg havde Adgang i adskillige hyggelige Familier; — og som enlig Person havde jeg Udkomme med min, vist nok ringe Gage; thi streng Oeconomie var bleven mig til Vane. Efterhaanden blev imidlertid min Sindsstemning mørk; det eensformige Liv kjedede mig; jeg havde virkelig ikke Beskjæftigelse nok; jeg var ei heller fri for den Indbildning, at jeg duede til andet, end til at henbringe mine bedste Aar som Lieutenant; jeg følte Trang til at elske og være elsket; mine Kaar og uvisse Udsigter forbøde mig vel at tænke paa nogen Forbindelse om endskjøndt jeg stundum troede at have fundet en Pige, med hvilken jeg kunde opnaaet den Lyksalighed, der stedse var Maalet for min sværmende Forestilling; men jeg var forelsket i Haabet og Længselen efter at komme i den Stilling at jeg turde elske; jeg ængstedes ved at see Aarene henglide, — og ved at skue Anciennetetens lange Trappestige, som jeg havde at krybe op ad, for at naae til Levebrød. Jeg havde derfor allerede forhen pønset paa, at komme ind paa en anden Bane. I 1799 fik jeg Lyst til en da ledig Plads som Opmaalings-Officeer paa Island; men det lykkedes mig ikke at faae den. Da det, strax efter, blev bestemt, at en Artillerie-Premier-Lieutenant skulde ansættes ved de vestindiske Tropper, ønskede jeg saa halvt denne Post, den jeg troede kunde være en Gjenvei til en uafhængig Stilling, eller dog til at faae Levebrød; men da en af mine Kammerater, som var ældre end jeg, attraaede Posten, saa kunde det ei nytte mig at søge den. —

Under den krigerske Stilling i 1801 var jeg, — som vel enhver Militair — opildet af Lyst til at udrette noget for Fædrenelandet. Det var mig derfor meget imod, at jeg skulde forblive i Fridrikstad, hvor dertil rimelig-

viis ei vilde gives nogen Leilighed. Hvor lidet jeg end ellers ønskede mig til Danmark, vilde jeg dog da gjerne kommet derhen; men det lod sig nu ikke gjøre. Krigstilberedelserne og overhoved de flere Forretninger i denne Tid, gav Sindet mere Activitet og afholdt mig saa temmeligen fra mørke og sværmeriske Betragtninger. Men snart var Krigen forbi; jeg sattes tilbage i det forrige eensformige Liv, — og med dette kom det mørke Lune igjen; ja jeg var nu endog mere mismodig end forhen; thi deels havde jeg truffet en Gjenstand, der gjorde et stærkere Indtryk paa mig, end Betragtningen af de Hindringer, som stillede sig i Veien for mine Ønsker, formaaede ganske at udslette, deels havde en Sygdom i denne Sommer efterladt en Svaghed for Brystet, som jeg — maaske ei ganske uden Grund — frygtede for vilde udarte til Tæring. —

Min Ungdoms Ven og Kammerat, Stabell[1], som var den, der blev ansat som Artillerie-Premier-Lieutenant i Vestindien, kom, imod Høsten 1801, tilbage til Kjøbenhavn, formedelst at de vestindiske Øer i Foraaret, vare tagne i Besiddelse af de Engelske. Han skrev til mig og beskrev sit Ophold — af omtrent et Aar — i Vestindien, som særdeles behageligt; og da der nu skulde etableres et Artillerie-Compagnie i Vestindien, for hvilket Stabell skulde blive Chef, — henstillede han til min nærmere Overveielse, om jeg maaske vilde forlade min nuhavende Stilling, med hvilken han vidste, jeg var kun lidet tilfreds, — for at blive Premier-Lieutenant ved bemeldte vestindiske Artillerie-Compagnie. Dette gav mig

[1] Johan Henrich Stabell, død i Kjøbenhavn 1810, Søn af Raadmand og Postmester i Randers, Johan Henrich Stabell og Mette Marie Budtz.

noget at pønse paa. Jeg fandt det saare betænkeligt at beslutte mig til dette, for min Fremtids Skjæbne, saa afgjørende Skridt. — Det var mig saa tungt at tænke, at jeg skulde skilles fra mine Venner og komme iblandt idel Fremmede, og reise saa langt, — saare langt bort fra min Moder, mine Sødskende, og især fra min anden Fader, min værdige Oncle, for maaske aldrig at see dem mere; jeg havde saa ondt ved at forlige mig med den Tanke, at jeg skulde forlade det elskede Norge, for hvilket det syntes mig, jeg ene burde leve og virke; der var mig noget Modbydeligt i, at jeg skulde komme hen og leve i et Land, hvor jeg skulde skue saa meget af Slaverie og Trældom; jeg var ængstelig ved at tænke paa, hvor uvist det var, om jeg vilde kunne udholde Climatet, — og om jeg, endog da, vilde see min Attraa efter en uafhængig Stilling fyldestgjort; — og noget Stødende for min Følelse var der i Tanken: at gaae til Vestindien, — formedelst den Idee man, i Almindelighed, har om dem, som drage derhen.

Det, jeg nu, for det første foretog, var at forsikre mig om min Moders og min Oncles Samtykke, ifald jeg besluttede at gaae til Vestindien; thi uden dette, vilde jeg aldrig taget en saadan Beslutning, om det end havde været nok saa klart for mig selv, at den var til mit Bedste. Min Moder erklærede sig tilfreds med hvad jeg vilde beslutte, antagende at jeg, bedre end hun, vidste hvad der kunde bidrage til mit Vel; og min Oncle — frie for Fordomme og ophøiet over den Egenkjærlighed, der afpasser Raad efter egne Ønsker, — bifaldt at jeg, — da der i Vestindien viste sig en Udsigt til en heldigere Stilling for mig, — ogsaa søgte den der. —

Længe var jeg endnu tvivlraadig; men efter at have, ved Brevvexling med Stabell, faaet alt nøiagtigere Efter-

retninger saavel om Vestindien i det Hele, som om den Post, jeg der skulde faae, besluttede jeg mig endelig til, at søge den. Jeg tænkte mig derved, at det kun var nogle Aar, jeg skulde tilbringe i Vestindien, for siden, i mit Fædreland, at have en uafhængig Stilling; jeg forestillede mig den Glæde, jeg engang vilde føle, ved at kunne understøtte min Moder og mine Sødskende; jeg øinede det Haab, engang ogsaa at kunne virke til Nytte for mit kjære Norge; jeg smigrede mig med den Tanke at jeg i Vestindien, maaske kunde virke for den der saa undertrykte Menneske-Klasse; det syntes mig, at jeg ei tabte noget synderligt, om jeg blev et Rov for Climatet, hvilket jo dog altid var uvist; — jeg turde endog finde det rimeligt, at det varme Climat vilde være godt for min Brystsvaghed; — jeg overveiede, at om Climatet var mig aldeles imod, eller om Vestindien overalt ei svarede til mine Forventninger, — saa kunde jeg vende tilbage uden at have tabt noget, saasom jeg skulde faae min Plads i Artillerie-Corpset reserveret; jeg troede at kunne sætte mig ud over den Dom, som maaske vilde fældes over min Beslutning, at gaae til Vestindien, al den Stund jeg selv turde være tilfreds med mine Bevæggrunde; og endelig glædede jeg mig til Behageligheden af en lang Søe-Reise og til det Interessante i at faae see og erfare saa meget Nyt. —

Saasnart jeg havde besluttet at søge Posten, ønskede jeg den ret ivrigen, og var saare utaalmodig i de flere Maaneder, der hengik inden Sagen blev afgjort. Min Attraa efter at faae Posten forøgedes ogsaa derved, at min Chef, — skjøndt paa en galant Maade og under en smigrende Forevending, — søgte at forhindre, at jeg skulde faae den, uagtet jeg var den Ældste iblandt de Ansøgende. Det vilde ærgret mig særdeles, om en Fore-

sats Lune skulde have tilvendt en Anden en Post, som ifølge Ret og Billighed tilkom mig. Men — min Ven Stabell drev da ved Malling[1] og Tønder-Lund[2] mit Ønske igjennem. Sidst i May 1802 modtog jeg min Udnævnelse til Premier-Lieutenant ved det vestindiske Artillerie. Jeg modtog den med Glæde; og det var mig især kjært, at den kom nu, da jeg var bleven ansat ved et Batterie af 4 Kanoner, der skulde være med den militaire Commando, der gik til Leirdahl for at bringe Almuen til Lydighed. Efter Alt hvad jeg vidste, — antog jeg, at bemeldte Almue virkelig skede Uret; derfor kunde ingen Commando-Tur være mig mere imod end denne, som jeg da nu heldigen slap for. —

[1] Etatsraad Ove Malling, i 1802 Deputeret i det Kgl. Vestindisk-Guineiske Rente- og Generaltoldkammer, død 1829 som Geheimestatsminister. Cfr. Bricka: Dansk biografisk Lexicon XI, p. 76.

[2] Justitsraad Nils Tønder Lund, i 1802 Kommitteret i det Kgl. Vestindisk-Guineiske Rente- og Generaltoldkammer, død 1809 som Generaltoldkammerdeputeret. Cfr. Bricka: Dansk biografisk Lexicon X, p. 439.

OM BERGENS BISPEDØMME I MIDDEL-ALDEREN.

AF

DR. LUDVIG DAAE.

(Fortsættelse).

VIII.

Af de fire norske Bispestole, som bleve ledige under den store Mandedød, var Bergens den, der snarest blev besat. Man valgte her Kanniken Gisbrekt (1350), som, da Erkestolen var ledig, fik sin Confirmation af Nidaros Domkapitel og derpaa blev indviet af Salomon af Oslo, den eneste gjenlevende af det egentlige Norges Biskopper.

Biskop Gisbrekt kaldes vistnok i de islandske Annaler „engelsk af Herkomst" (Enskr at kyni), men var dog vistnok en født Nordmand, ja vel endog en Nordmands Søn, thi al Sandsynlighed taler aabenbart for, at han er den samme Gisbrekt Erlendssøn, der flere Gange omtales i den nærmest foregaaende Tid. I 1339 er denne Præst ved Laurentskirken i Bergen[1], og nyder Godhed af Bjarne Erlingssøn[2], i det følgende Aar tillige Kannik, og i 1341 omtaler Biskop Haakon, at hans „specielle Klerk" Gisbrekt staar i Begreb med for sine Studiers Skyld at drage til Paris og Orleans[3]. Som „speciel" Klerk hos Haakon har

---

[1] D. N. VII. No. 122.

[2] D. N. VIII. No. 124.

[3] D. N. I. No. 273.

Gisbrekt maaskee været hvad man senere kaldte „Cantsler“ ved Bispens Forretninger og aabenbart staaet høit i hans Yndest.

Medens Mandedøden rasede, havde Gisbrekt, inden han endnu var valgt til Biskop, gjort et Løfte om en Pilegrimsreise til Apostlerne Petri og Pauli Grave i Rom. Efter Valget faldt det ham ikke bekvemt at indfrie dette Løfte, og han søgte derfor pavelig Fritagelse derfor. En saadan blev ham da ogsaa i August 1351 tilstaaet, men Clemens VI tilføiede, som sædvanligt i saadanne Tilfælde, den Betingelse, at Biskoppen skulde „til det hellige Lands Hjelp“, som man udtrykte sig, erlægge en Sum, svarende til Omkostningerne ved en saadan Reise. Omtrent samtidig søgte og fik Biskoppen fra Paven Tilladelse til at indvie ti uægtefødte og et lignende Antal Mænd under 25 Aar til Præster i Stiftet, da det efter Mandedøden var usædvanligt vanskeligt at faa de geistlige Embeder besatte[1]. I den samme Sommer deeltog Gisbrekt i et Kirkemøde i Nidaros, der udstedte en lang Række af Bestemmelser, sigtende til at indskjærpe Geistligheden et rent og ustraffeligt Liv, saasom at afholde sig fra Frilleliv, ikke at være fraværende fra sine Menigheder, bære sømmelig Klædedragt, undervise Ungdommen o. s. v., samt at fremme Orden i Nonneklostrene, befordre Studier i Udlandet o. s. v. Medens Biskoppen var i Nidaros, udbetalte Bergens Capitel en Sum i Pavetiende til de romerske Collectorer, som endog i denne sørgelige Tid ikke undlode at melde sig, men Kannikerne undskyldte sig dog ligeoverfor disse med, at den store Dødelighed ikke havde gjort det muligt at tilveiebringe noget større Beløb[2].

---

[1] D. N. VII. No. 230 a.

[2] D. N. I. No. 327.

Vi see altsaa Gisbrekt i fuld Udøvelse af den biskoppelige Styrelse. Men ikke desto mindre erfares der, at han efter nogle Aars Forløb maa have frygtet for, at hans Stilling ikke var aldeles sikker. Den hidtil gjældende Regel havde, som vi vide, været den, at kun Erkebiskoppen havde at søge sin Bekræftelse ved den pavelige Curie, men de øvrige Biskopper igjen hos Erkebiskoppen, eller, om ingen saadan fandtes, hos Nidaros Capitel. Men netop paa denne Tid havde de avignonske Paver begyndt at indblande sig ogsaa i alle Bispestoles Besættelse og at fastslaa en Taxtsum for enhver saadan, der skulde erlægges, hvergang Ledighed indtraf. Stavanger og Oslo Bispestole vare nylig blevne besatte umiddelbart af Paven ved saakaldt Provision. Dette kan have gjort Indtryk paa Gisbrekt. Han henvendte sig nemlig til Pave Innocents VI og udtalte, at han ikke var vis paa, om ikke Paven i Formandens levende Live havde „forbeholdt sig selv Bispestolens Besættelse". Paven gav et meget naadigt Svar, hvorved han (28. Mai 1354) bekræftede hans Bispeværdighed[1]. Samtidig havde ogsaa Biskoppen af Hamar, Haavard, der ligeledes havde opnaaet sin Værdighed uden Henvendelse til Rom, paa lignende Maade tilskrevet Paven og fik den samme naadige Afgjørelse. Nogen Afgift blev der dog ikke Tale om for nogen af dem ved denne Leilighed.

Som et Minde om Gisbrekts Virksomhed som Biskop kan ansees det vigtige, om end desværre ikke fuldstændigt bevarede Kildeskrift, der nu gjerne benævnes „Borgens Kalvskind", til hvilket vi senere skulle vende tilbage. Dette kunde maaskee tyde paa, at han har været en virksom Mand, skjønt egentlig ikke meget vides om ham. Leilighedsviis see vi, at han 1358 visite-

[1] D. N. VI. No. 220.

rede i Sogn, der ikke siden Mandedøden havde havt Besøg af Biskoppen, og i 1365 paa Vossevangen. I Rigets Anliggender har han ogsaa gjort nogle Reiser, idet man finder ham paa Baahuus 1353.

Hans Dødsaar kjendes ei med fuld Vished, men tør rimeligviis sættes til 1369, og i ethvert Fald var han, hvilket af Eftermandens Udnævnelsestid sees, død en god Stund før dette Aars Udgang.

Denne Eftermand blev en dansk Mand, Benedict, der et Sted kaldes med Tilnavnet Ringstad og derfor rimeligviis har været fra Ringsted i Sjelland. Han var kommen til Avignon og var her bleven „Pavens Capellan" samt „Poenitentiarius de Dacia". Til Pavens Sæde strømmede nemlig Personer fra alle Lande for at søge Absolution i visse Paven selv forbeholdte Tilfælde, og det blev altsaa nødvendigt at holde Skriftefædre af forskjellige Nationaliteter for Sprogenes Skyld. En Tid havde man forsøgt at lade en Tydsker besørge Nordboers Skriftemaal, men da dette viste sig umuligt, havde Paven, efter Forestilling fra Sverige (i Tiden 1320—30), ansat egen Poenitentiarius for „Dacia", det vil i Kirkesproget sige de tre nordiske Riger. Det var stedse danske eller svenske (vistnok aldrig norske) Munke, især Dominicanere, der opnaaede denne Stilling, hvilken af Paven lønnedes med to Dragter om Aaret, der hver kostede 8 Gylden, men vel egentlig levede af Skriftebørnenes Gaver. Deres egentlige Løn blev dog en Bispestol i et af Nordens Lande efter en passende Tjenestetid. Saaledes havde lige efter Mandedøden en svensk Dominicaner Sigfrid faaet Pavens Provision først til Stavangers, derpaa til Oslo Bispestol. Benedict Ringstad sees at være bleven Poenitentiar senest 1364[1]. Den 14. Januar 1370 udnævnte Pa-

[1] Om Poenitentiarierne findes gode Oplysninger i L. J. Moltesen: De avignonske Pavers Forhold til Danmark, Kjøbenhavn 1896.

ven ham ved Provision til Biskop i Bergen[1], og han blev kort efter indviet. Dette maa være skeet før 8. Marts s. A. Ved denne Tid vare allerede de fleste af det catholske Europas Bispestole blevne „taxerede", ɔ: opførte i Pavens Bøger med en bestemt Sum, der skulde betales dennes Kammer ved hver ny Biskops Udnævnelse, men da Bergens Bispestol ikke fandtes i Bøgerne, slap Benedict fri for Afgift. Udnævnelsen og Indvielsen fandt ikke Sted i Avignon, men i Rom, fordi den daværende Pave (Urban V) i 1367 havde begivet sig tilbage til den evige Stad, hvor han ønskede at forblive til Stadighed, hvilket dog ikke kom til Udførelse dennegang[2].

Benedicts Regjering i Bergens Stift blev kun af ganske kort Varighed. Han var i Juli 1370 kommen til Norge og var sammen med sin Erkebiskop Olaf ved et Rigsmøde i Marstrand. Derfra drog han til Bergen. Man tør maaskee formode, at Kong Haakon, der stod i saa megen Forbindelse med Danmark, har interesseret sig for denne danske Mands Udnævnelse. Benedict viste sig meget imødekommende ligeoverfor Kongens Capel, Apostelkirken. I et udstedt Brev af 21. Febr. 1317[3] indrømmede han, at en af dennes Præster maatte øve fuld Sjelesorg ikke alene over hele Kongsgaardens Personale, men ogsaa over andre kongelige Tjenere og Fremmede, der maatte komme til Bergen, selv om de ikke holdt til i Kongsgaarden, og at en dertil udvalgt Præst skulde have

S. 147 fgg. Biskop Haakon havde været en Ven af den daværende Poenitentiar, Peder Abo.

[1] D. N. VI. No. 271.

[2] Storm, Afgifter fra den norske Kirkeprovinds (Aftryk af Universitetets Festskrift til K. Oscar II.s Regjeringsjubileum). S. 72, 120. Annalernes Beretning om, at Benedict skulde være indviet 1371, er altsaa urigtig.

[3] D. N. I. No. 410.

fuld Absolutionsret ligeoverfor Apostelkirkens Geistlighed, samt endelig, hvad der maaskee er det interessanteste, at alle, der vilde gaa i Skole, frit kunde vælge mellem Domkirkens og Apostelkirkens Skoler. Heraf erfares, at der dengang gaves to Latinskoler i Bergen, hvilket sikkert ikke har været Tilfældet i nogen anden norsk Stiftsstad. At Apostelkirken havde faaet sin egen Skole, var sikkert skeet i den Hensigt, at man i den vilde oplære vordende Klerke til Capellerne, og at disse allerede fra den tidlige Ungdom skulde føle sig som tilhørende disses fra den øvrige Kirke afsondrede Geistlighed.

Mere erfares ikke om denne Biskop. Han maa være død allerede 1371, og nu gav hans Capitel sin Harme Luft over hans Indrømmelser til Apostelkirken. I Bispestolens Copibog blev nemlig lige efter hans omtalte Privilegium for Apostelkirken indført en Notits paa Latin, der indeholdt, at „Broder Benedict forestod Kirken et eneste Aar og berøvede Kirken og Capitlet deres Privilegier, som ovenfor kan sees, og hans Gjerninger vare imod hans Ed og døde og magtesløse“ [1].

Atter kom en dansk Prædikebroder og en pavelig Poenitentiarius paa Bergens Bispestol, nemlig Jacob Jenssøn, der i Avignon havde afløst Benedict i dennes tidligere Stilling der. Han blev af Pave Gregorius XI provideret til Biskop den 7. April 1372 [2]. Om Capitlet har foretaget noget Valg, erfares ikke; det heder nemlig i Provisionsbullen, at Paven allerede, før Bispestolen blev ledig, havde forbeholdt sig selv at besætte den, en Talemaade, der er staaende i den Art Pavebreve. Sandsynligviis har Jacob her vistnok maattet betale Afgiften til

---

[1] D. N. I. No. 410.
[2] D. N. VII. No. 285.

det pavelige Kammer, skjønt fuld Vished herfor ikke haves, da Obligationsbøgerne for denne Tid savnes[1].

Denne Jacob I (1372—1401) er en af Bergens mærkeligste Biskopper. Han synes at have været en from Mand og af geistlig Nidkjærhed. Man har fra ham et i 1390 udsendt Hyrdebrev til Bergens Indbyggere, der er saa interessant, at jeg vil gjengive det heelt:

„Alle Mænd, som dette Brev see eller høre, indenlandske og udenlandske, sender Jacob, ved Guds Naade Biskop i Bergen, Guds og sin Hilsen og ligeledes til dem, som ere i syndigt Levnet og længe have været det, at de maa komme paa den Vei, der kan føre dem til Himmeriges evige Glæde, som aldrig tager Ende. Eder, vore allerkjæreste Sønner, nødes vi at kundgjøre om det urene og syndefulde Liv, som er i Bergen, og allermest nu, nemlig Frilleliv, der mere øves i denne lille Stad end i nogen af samme Størrelse i den hele Christenhed. Derfor komme utallige Mennesker i Skade baade tilsøs og tillands paa Legem og Sjel, ikke alene de, som forbryde sig, men ogsaa flere med dem, og Jomfruer, gode Mænds Døtre, skjæmmes og vanhædres. Og dem, som dette gjøre, kan Ingen afløse, uden Vi selv eller de, hvem vi dertil give særlig Fuldmagt eller Tilladelse. Men desværre herpaa give Faa eller Ingen Agt. Fremdeles kommer heraf, at det hellige Sacrament, som er Ægteskabets Baand, som Gud den Almægtige indstiftede i Paradiset mellem Mand og Kvinde, paa det at man skulde fly ondt Levnet, foragtes og krænkes. Herreder lægges derved øde, og alt Landet paadrager sig det værste Ord og slet Vanrygte.

Fordi Vi ville bevare baade vor Sjel og deres, som ere satte under Os, og udføre Embedet, som Os bør paa den hellige Kirkes Vegne, saa gjøre Vi dem herved tredobbelt Paamindelse, at de lade af fra dette syndige Liv, som før er omtalt, og sætte dem som første Paamindelse en Frist af 8 Dage, som anden 8 Dage og som

---

[1] Storm, anførte Sted. Munch (N. F. Hist. Unionsp. II. S. 9) mener, at han har erlagt 120 Gylden, som ikke er troligt, da Bergens Bispestol senere kun var taxeret til 33 1/3 eller 66 2/3 Gylden.

tredie 8 Dage, og ville de da ikke efter Loven og Kirkens Ret aflade derfra, da forbyde Vi ved dette vort Brev dem og deres Friller at tage Guds Legeme, og forbyde Vi alle Sognepræster i Bergen at give dem vor Herres Legeme næstkommende Paaske, fordi de Mænd og Kvinder, som ligge i saadant Levnet, i altid høiere Grad ere tilbøielige til at synde, og de i denne Synd aldrig kunne gjøre fuld Skrifte og Bedring fra sine Synder, og alt godt, som de gjøre, hjelper dem ikke til det evige Liv, der aldrig tager Ende. Og befale Vi Dig, Jon Thordssøn, at Du under din Lydighed oplæser dette Brev for dit Sognefolk hver Søndag indtil Paaske i Korskirken. Dette Brev er gjort i den ovennævnte Stad Gregorii Messeaften i Herrens Aar 1390 under vort Indsegl"[1].

Ogsaa et andet Brev (paa Latin) fra denne Biskop kjendes, men desværre kun ufuldstændigt. Det var skrevet til en Abbed ved Lysekloster og endte med de fromme Ord: „Gud give mig en sand Hjertets Sønderknuselse og Forbedring af mit Liv, den Helligaands Trøst og det evige Liv, naar Sjelen skal adskilles fra Legemet. Amen"[2].

Det første af de anførte Breve vidner ganske vist om en høi Grad af sædelig Fordærvelse i Bergens By, frem-

[1] D. N. III. No. 487. Som man vil forstaa, er det Exemplar, der tilstilledes Sognepræsten i Korskirken, tilfældigviis bevaret. Byens øvrige Sognepræster have naturligviis faaet en lignende Befaling. Den nævnte Præst Jon Thordssøn var en Islænding, der 1394, efter 6 Aars Ophold i Norge, vendte tilbage til Island (Annalerne, S. 424).

[2] Dette Fragment er bevaret af Absalon Pederssøn (Hist.-topogr. Skrifter, udg. af G. Storm, S. 40). Vistnok tillægger Absalon Biskop Jacob i Oslo dette Brev, men jeg anseer det dog for temmelig vist, at det tilhører Jacob I. Absalon har ikke havt Rede paa, at der var to Biskopper af Navnet Jacob efter hinanden i Bergen. Jacob II, der siden kom til Oslo, var en helt igjennem verdslig Mand, der lidet bekymrede sig om Bergens Stift og neppe har skrevet et saadant Brev.

kaldt uden Tvivl især ved de tøilesløse og raa tydske „Pebersvendes“ Færd. Men der er dog Tegn ogsaa til, at den fromme Biskop har kunnet see enkelte Vidnesbyrd om et religiøst Sind i sit Stift. Den Vækkelse, som den hellige Birgitta havde fremkaldt, begyndte nu at virke i Norden. Et Exempel herpaa have vi i en from Kvinde fra Bergens Stift.

Hendes Navn var Brynhild Josephsdatter[1], og hun tilhørte en velhavende Æt fra Kaupanger i Sogn, der førte Vaabensegl og maa have været en Hirdmandsæt. Hun var ogsaa beslægtet med den rige Æt paa Finnen paa Voss. Hendes Fader Joseph Karlshovedssøn havde været den senere Drotsete Øgmund Finnssøns Ombudsmand i Sogn og var 1363 Lagmand i Bergen. Sødskende har hun neppe havt, og hun arvede desuden Gods fra Frænder, hvorved hun samlede Eiendomme paa flere Kanter af Landet (og især paa Eker og Vestfold). Brynhild havde været gift, da hun kaldes „Hustru“ (Benævnelse for fornemmere Kvinder, hvis Mænd dog ei vare Riddere)[2], men havde længe været Enke. Hun besluttede at blive Nonne i Vadstena Kloster og indviedes som saadan 28. Nov. 1389. Denne Indvielse foregik med mere end almindelig Høitidelighed, thi foruden Klosterets nærmeste Foresatte, Biskoppen i Linköping, vare ogsaa tre andre svenske Biskopper, ja endog Dronning Margrete selv og en stor Deel af Sveriges Adel just tilstede i Klostret. Hun tilbragte 5 Aar i dette og døde 1394. Vadstena-Klostrets høist interessante Dagbog bemærker om hende, at hun havde gjort Klostret stort Gavn[3].

---

[1] Se Registrene til D. N. B. I—III.

[2] Sandsynligviis hed hendes Mand Valthjof Baardssøn (D. N. II. No. 411), og i dette Tilfælde maa hun have været gift to Gange og arvet efter sine afdøde Børn af første Ægteskab.

[3] Diarium Vadstenense, ed. Benzelius, p. 6, 13.

Sandsynligviis har hun medbragt betydelige Gaver ved sin Optagelse[1].

I April 1393 blev Bergen, som bekjendt, hjemsøgt af Vitaliebrødrene, der efter en haard Kamp, i hvilken Befalingsmanden, Jon Darre, blev fangen, endog satte sig i ligefrem Besiddelse af Byen. Kampen havde især staaet ved Minoriterkirken (nu Domkirken), og Kirker og Klostre skulle have været plyndrede, uden at dog noget nærmere herom vides. Biskoppen var tilligemed Lagmanden og flere andre bleven nødt til at aflægge Troskabsed til den fangne Kong Albrecht af Sverige, men gjorde dog det Forbehold „om han var Konge med Rette". Ikke længe efter blev Byen dog befriet. At Angrebet gjentoges 1395, beror paa en Misforstaaelse[2].

I 1389 havde Biskop Jacob været tilstede ved det store Rigsmøde i Helsingborg, ved hvilket Erik af Pommern erkjendtes som Norges Konge. Det er klart, at Biskoppen har været i særlig Grad vel anskreven hos Kongehuset, thi han modtog i Helsingborg (29. Juni 1389) flere Beviser paa Dronning Margretes Godhed. I det den Dag udstedte Brev[3] omtales den Tjeneste og Troskab, som han har viist Dronningens „Herre" Kong Magnus, hendes Herre Kong Haakon og hendes Søn Kong Olaf. Derfor stadfæster hun tidligere ham meddelte Privilegier og gav ham derhos nye med Hensyn til den Handel paa Island, som han sees at have drevet. Han skulde derhos beholde for Livstid Forleningen med Lindaas og Herdle Skibreder uden Afgift, og hans Eftermænd skulde

[1] Paafaldende er et Diplom af 1390 (D. N. II. No. 518), efter hvilket Hustru Brynhild skulde have været paa Vossevangen 13. Marts s. A.

[2] Norsk hist. Tidsskr. 3. R. IV, 28 fgg.

[3] D. N. II. No. 514.

have dem i 10 Aar, idet paa den Maade en testamentarisk Gave af hende til Domkirken af 100 Mark skulde afgjøres. Ogsaa i 1392 finde vi ham sammen med Dronningen ved et Rigsmøde i Oslo.

I Februar 1400 finde vi Jacob i Danmark. Man maa tro, at Hensigten med denne Reise har været at forhandle om sin „Resignation", thi vist er det, at han ved denne Tid har givet Afkald paa sin biskoppelige Stilling. Han er derpaa efter nogen Tids Forløb vendt tilbage til Bergen, hvor han 22. August s. A. stadfæster et Mageskifte af Kirkegods i Nordfjord. Kort efter udstedte Kong Erik (fra Kalmar 8. Sept. 1400) et Brev[1] til Almuen i Søndfjord, hvorved han underretter dem om, at han har forlenet Biskop Jacob for Livstid med dette Syssel „for den Tjeneste og Huldskab, som vi og vore Forældre, som Konger før os vare i Norge, haver fundet og prøvet hos ham". Det er tydeligt, at denne Naade er beregnet paa at skulle være en Forsørgelse for ham som fratraadt Biskop, men det er rigtignok ikke utænkeligt, at Kongen og hans Fostermoder Margrete kunne have ønsket den nu gamle Mand afløst af en Anden, især da vi see Eftermanden at være en i deres Tjeneste stærkt benyttet Mand. Jacob har levet i Bergen endnu i lang Tid, og han oplevede at see endog sin anden Eftermand paa Bispestolen, thi saa seent som 19. August 1409 deeltager „Jacob af Guds Naade, som Biskop var i Bergen" i en Domsafsigelse i Stiftsstaden. Han var jo før sin Ophøielse Prædikebroder, og muligens kan han have tilbragt sine sidste Leveaar hos Bergens Dominicanere ved det nuværende Buntlabo, skjønt rigtignok Forleningen med Søndfjord ikke synes at tale for en saadan Formodning.

[1] D. N. II. No. 565.

Jacob I.s Eftermand var hans Landsmand og Navne Jacob II (Knutssøn), som jeg bestemt antager er den samme *Jacobus Canuti de Roskildis*, der 1391 indskreves som Studerende ved Prags Universitet[1]. Han var siden Kannik i Roskilde, i hvilken Stilling han findes 5. Marts 1400. Et Aar senere er han i Rom, hvor han (4. April 1401) vedtager at betale Afgift i Anledning af sin pavelige Udnævnelse til Bergen. Han slap med at betale den forholdsviis ringe Sum af $33^1/_3$ Gylden[2]. Til Sammenligning kan anføres, at Erkestolen i Nidaros var taxeret til en Afgift af 800 fl., Oslo Stift til 500, Stavangers til 250, kun Hamars stod ligesom Bergens med en paafaldende ringe Taxtsum. Det kan altsaa, som let forstaaes, fra Taxtsummen ingenlunde gjøres nogen Slutning med Hensyn til Bispedømmenes virkelige Indtægter. Et sikrere Vink herom haves derimod fra 1345, da Norges Biskopper i Fællesskab skulde yde et Bidrag til en Sendelse til Basel. De enedes da om, at Erkebispen og Biskoppen af Oslo hver skulde yde 6 Pund, Biskopperne af Bergen og Stavanger hver 4 og Biskoppen af Hamar 3[3].

At den nye danske Biskop har havt Dronning Margrete at takke for sin Ophøielse, er vistnok ikke tvivlsomt, medens Benedict og Jacob I, skjønt danske af Fødsel, maaskee snarere ere komne frem ved Pavens egen Naade, da de jo begge havde været i hans umiddelbare Tjeneste i Avignon. Der er al Grund til at tro, at Jacob II har været en i verdslige Anliggender meget brugbar Mand, men for Bergens Stift var han sikkert ingen

[1] L. Daae, Matrikler o. s. v., S. 7.
[2] Storm, Afgifter o. s. v., S. 120.
[3] D. N. IV. No. 293.

heldig Biskop, og hans Ansættelse er et af de mange Vidnesbyrd om, at Dronning Margrete, hvor ivrig hun end iagttog alle kirkelige Forskrifter, og hvor gavmild hun var mod Kirken (rigtignok især den danske), stundom har benyttet sin Indflydelse hos Paven paa en lidet priselig Maade, hvor det gjaldt at faa Bispestole i Norge, Island og Sverige besatte med hendes egne Yndlinger og Tjenere. For nogen Tid tilbage havde hun faaet anbragt en dansk Adelsmand Nils Rusare paa Nidaros Erkestol, som i sin fire- eller femaarige Regjeringstid kun aflagde et kort Besøg ved sit Sæde for at bortføre dettes Klenodier til Danmark og derpaa ikke mere viste sig. Fuldt saa let tog muligens ikke Jacob II sit Bispeembede, men medens der ei kan paavises et eneste Spor til hans Virksomhed i Bergen, finder man ham idelig tilstede i Danmark eller undertiden ogsaa Sverige, aabenbart i Dronningens og Kong Eriks Tjeneste. I Febr. 1404 var han i Norrköping[1], hvorfra han maa være dragen til Bergen. Da Dronning Margrete i Slutningen af samme Aar medgav Kong Erik en udførlig Instruction for den eneste Reise, denne Konge som voxen Mand har gjort i Norge, tales der i denne om den Gang, Jacob „senest" havde været hos hende[2]. Han havde da faaet Paalæg om at tilbagekalde forskjellige i Norge udstedte Privilegier især for Fart til Island. I det følgende Aar 1405 fandt en stor Sammenkomst Sted i Bergen, og navnlig var der saamange Bisper samlede, at en islandsk Biskop, Vilkin, som just døde der, blev fulgt til Graven af den nylig tiltraadte Erkebiskop og syv andre Biskoper fra Norge og Skatlandene. Man havde nemlig ventet Kong Eriks

[1] Udvalg af danske Diplomer ved Molbech og Petersen, pag. 178.
[2] D. N. XI. pag. 103.

Brud, Philippa af England, som dog ei kom før i det følgende Aar og da neppe lagde Veien om Norge. Kong Erik selv kom derimod ikke til Bergen. Margrete havde ikke fundet det passende, at han skulde „føre hende om Land med sig“. Hvorlænge nu Jacob II er bleven i sit Stift, er uvist, men 22de Sept. 1406 finde vi ham paany i Danmark (Kallundborg), og han kom nu sikkert aldrig mere til Norge. Vi finde ham i 1406 og 1407 snart i Kallundborg, snart i Slagelse og snart i Ribe. Endnu den 10de Sept. 1407 kaldes han Biskop af Bergen, men inden Aarets Udgang var han bleven Biskop af Oslo[1]. Sandsynligviis har hans gamle Formand i hans Fraværelse udført saadanne Forretninger, der krævede en viet Biskop.

De romerske Obligationsbøger mangle for disse Aar, og man har ikke nogen bestemt Efterretning om hans Udnævnelsesdag til Oslo. Her levede han til omtrent 1420. Hans sandsynlige Dygtighed i verdslige Anliggender og Kongehusets Yndest bevirkede, at han tillige blev Norges Kantsler, hvilket Embede nu for en Tid skiltes fra Mariakirkens Provsti. Han blev ogsaa i 1415 i Forening med den bekjendte Ridder og Rigsraad Hr. Endrid Erlendssøn af Losna sendt i et Gesandtskab til England[2]. Han stiftede og doterede Hellig-Legems Alter i Oslo og gav der Gaver til Kannikernes Commune for sin Sjel. Ogsaa i sit gamle Hjem i Roskilde havde han sikret sig en Aartid[3].

---

[1] Dette Jacobs Itinerarium fremgaar af Molbechs og Petersens nys citerede Udvalg af Dipl. (en meget sjelden Bog), S. 331—369.

[2] Dipl. Island.

[3] Endnu Keyser (Kirkehist. II, 950) har ligesom alle ældre Historikere, ikke indseet, at der har været to Jacober paa Bergens Bispestol, men anseet dem for en og samme Person og troet, at Biskop Jacob af Oslo var kommen derhen umiddelbart fra Roskilde.

IX.

Efter tre danske Biskopper i Bergen møde vi nu omsider igjen en Nordmand og det vistnok en indfødt Bergenser i Aslak Bolt. Man har en Beretning i de islandske Annaler om, at Aslak først skulde være bleven „viet“ til Oslo Bispestol 1407 efter den udmærkede Biskop Eystein Aslakssøns Død, men at Margrete, der undte en dansk Mand dette indbringende Stift, lod ham bytte med Jacob II. Som jeg paa andet Sted[1] har paaviist, er denne Fortælling lidet sandsynlig. Det visse er kun, at Aslak gjorde sin Indtrædelse i Bergens Domkirke Søndagen 10de Januar 1408.

Aslak Bolt var af adelig Stand og førte samme Vaaben som den i det søndenfjeldske meget fremtrædende Familie Bolt, men det har hidtil ikke lykkedes nærmere at paavise hans Slægtskab med denne. Hans Fader hed Harnikt Henningssøn og boede i Bergen, hvor han drev Handelsforretninger og havde Skibe i Søen. I 1389 var han Raadmand i Bergen[2]. Han eiede ogsaa Jordegods, nemlig Gemlestad i Nordfjord med underliggende Gaarde. Hans Hustru Sigrid var Datter af Ridderen Hr. Otte Svalessøn Rømer, en meget anseet Mand, der i sin Tid var Befalingsmand i Bergen, og deeltog i Calmarmødet 1397. Aslak Bolts Fødselstid er ubekjendt, men kan neppe have faldet senere end i Syttiaarene af det fjortende Aarhundrede. Om hans Studier vides intet, og hvad man først erfarer om ham (i en Optegnelse i hans endnu bevarede Bibel), er, at han, uvist i hvilken Egenskab, har været i Erik af Pommerns Tjeneste. Maaskee har han været ansat i Cancelliet i Oslo. Han havde som yngre Mand to Børn, Datteren Gyrid, gift først med en Raad-

[1] En Krønike om Erkebiskoperne i Nidaros S. 144.

[2] Udv. af Diplomer ved Molbech og Petersen S. 19.

mand, senere med en Lagmand i Oslo, samt en Søn Sigurd, der var Præst paa Jevnaker. Dette taler yderligere for, at han har opholdt sig søndenfjelds. Maaskee har han virkelig været valgt til Biskop af Oslo Capitel, forinden han blev Biskop i Bergen, men der er ingen Grund til at antage, at Dronningen har havt noget imod ham, om hun end har foretrukket Jacob til Oslo Bispestol. Som født Vestlænding og som Besidder af Jordegods i Bergens Stift har Aslak maaskee selv ligesaa gjerne eller hellere villet være Biskop i Bergen.

Som selvskreven Rigsraad deeltog han i forskjellige Rigsmøder i og udenfor Norges Grændser. Vinteren 1416—1417 tilbragte han i Danmark, hvor man finder ham som Deeltager i de Forhandlinger, ved hvilke Kong Erik tvang Roskilde Biskop til at afstaa Kjøbenhavns By til Kronen. Aar 1420 var han i Danmark; vi finde ham dennegang i Vestenskov paa Laaland, hvor Kongen overdrog Orknøernes Biskop ogsaa den verdslige Bestyrelse af Øerne. 1426 deeltog han i Bergen i de Forhandlinger med Skotland, der vel førte til et fornyet Løfte fra dette Riges Side om at betale den Norge ifølge Freden i Perth tilkommende Afgift, men uden at Løftet nogensinde opfyldtes.

Augustinerklostret paa Engen i Bergen havde længe været i dybt Forfald. Dets Midler vare forvendte til ulovligt Brug, og stundom havde det ingen Forstandere havt, i de sidste Aar kun en eneste regulær Kannik. Aslak besluttede da at søge dets Eiendomme anvendte i et andet Øiemed, nemlig til at skaffe Capitlet en Archidiaconus. Hertil fik han 1425 paveligt Samtykke, og den nye Værdighed vedblev at bestaa indtil den romerske Kirkes Undergang i Norge.

Det mærkeligste Træk fra Aslaks Tid i Bergen og

et af de mærkeligste i Stiftets Historie overhoved er imidlertid Striden om Munkelivs Kloster. Den giver et eiendommeligt Tidsbillede fra den senere Middelalder.

Vi have hørt, at Munkelivs Kloster var stiftet under Kong Eystein Magnussøn. Det var altsaa nu tre hundrede Aar gammelt. Flere af dets Abbeder havde været ansete Mænd, og navnlig havde Erik (i den anden Halvdel af det trettende Aarhundrede) ogsaa spillet en politisk Rolle. Klostrets endnu bevarede Brevbog viser, at Jordegodset, som jevnlig voxte, har været betydeligt, skjønt det ogsaa her gjelder at vogte sig for overdrevne Forestillinger om de geistlige Stiftelsers Indtægter. Fire andre Klostre vare senere fremstaaede i Bergen: Nonneseter, det ovennævnte Augustinerconvent ved Jonskirken, Dominicanernes og Franciscanernes Klostre. Det vilde være høist interessant at have en sikker Kundskab om, hvor talrigt det Personale af Munker og Nonner var, der saaledes var samlet i Bergen. Men i den Henseende ere Kilderne meget sparsomme. Man erfarer, at ved et Abbedissevalg i Nonneseter 1320 stemte 17 Nonner paa en Søster, 16 paa en anden og 1 paa en tredie, medens 1 Nonne undlod at stemme. Tilsammen var der altsaa mellem 30 og 40 Nonner. Om dette Tal siden er forøget eller formindsket, kan ikke siges. For de øvrige Klostres Vedkommende vides i denne Henseende Intet, uden hvad vi nedenfor skulle høre om Munkeliv i dets Forfaldstilstand. Ogsaa om Klostrene udenfor Bergen vides saare lidet; man seer dog, at Dominicanerklostret i Oslo i 1463 havde 11 Munke foruden Prioren. Sandsynligviis har det hele Antal af egentlige Klosterfolk (indviede Munke og Nonner) i Bergen ikke været større, snarere endog mindre end 100, men det maa vel erindres, at hertil kommer et betydeligt Antal dels af Tjeneste-

folk, dels af saakaldte „Proventfolk", det vil sige Personer, der uden at aflægge Ordensløfte opholdt sig i Klostrene og nød Forsørgelse der for en i Regelen en Gang for alle forud erlagt Betaling.

Et særeget Træk, hvorpaa man hidtil ikke har været tilstrækkelig opmærksom, men som dog med Lethed lader sig paavise ved sikre Vidnesbyrd, er, at den bergenske Klosterverden efterhaanden var bleven i høi Grad unational. Tydske Elementer havde gjort sig mærkbart gjeldende. Det vil fremgaa allerede af de mange fremmede Navne, som nedenfor ville blive opregnede. Ligesom den tydske Handelscoloni paa Bryggen trak efter sig hele Skarer af tydske Haandverkere, saaledes hidførte den ogsaa tydske Munke. Hvor raa og brutale de hanseatiske Pebersvende vare, havde de dog en Art overtroisk Trang til en Art geistlig Trøst af Landsmænd[1]. Man vilde midt i sit syndige Liv dog paa en Maade, for at tale i Kjøbmandsstil, assurere sig for det andet Liv. Man mærker noget lignende ogsaa paa en anden Kant af den hanseatiske Verden, nemlig ved Skanør og Falsterbod i Skaane, hvor det aarlige Sildefiskeri samlede utallige tydske Kjøbmænd og Søfolk. Man saa der i Fisketiden „Munke i Mængde, der løb om med sine flytbare Altere", messede og gav Aflad. Ja endog et fast Graabrødrekloster havde de faaet i Stand der. Men ligesom i Bergen florerede ogsaa der de berygtede Huse endnu mere, end disse Andagtsøvelser.

Tydskerne have altsaa trængt sine Landsmænd ind i de norske Klostere, og tydske Tiggermunke streifede derfor om i de norske Bygder. Stundom ansattes de ogsaa ligefrem som Præster, især vistnok ved Fiskeværene i de

[1] Det er ganske paafaldende, hvor hyppig Bergefarere i sine Testamenter betænkte Kirker og Klostre i Bergen. Se herom Bruns, Die Lübecker Bergenfahrer. Berlin 1900.

nordlige Egne, hvor Hanseaternes Handel dengang beviislig fremkaldte en voxende Befolkning og nye Kirker. Da saaledes et venetiansk Skibsmandskab i 1432 forvildede sig op til Røst i Lofoten, fandt Italienerne der en havesyg tydsk Dominicaner som Præst.

Vi have allerede leilighedsviis berørt, at Birgittinerordenens Stiftelse strax vakte Opsigt ogsaa i Norge og nævnt en mærkelig Kvinde fra Bergens Stift, der hørte til de første Nonner i Vadstena. Vi skulle nu høre, paa hvilken Maade Ordenen opnaaede at faa et Kloster i vort Land.

Ogsaa Munkelivs Kloster befandt sig i Begyndelsen af Aarhundredet i Forfald og Nedgang. Vitaliebrødrenes Plyndringer, der ogsaa synes at have gaaet ud over Klostrene, tør muligens, hvad der siden antydedes, have havt nogen Deel deri, men vist er det, at man var nødt til at sælge af Jordegodset, og i 1399 havde man maattet gribe til den Udvei at skaffe sig et paveligt Afladsprivilegium. Da nu i 1406 Abbeden, Jon, blev Biskop i Skaalholt, udnævnte Pave Innocentius VII (24de Mai 1406), da Embedet var blevet „ledigt ved Curien“ og altsaa faldt ind under hans umiddelbare Besættelse, til hans Eftermand en præsteviet Munk i St. Andreae & Gregorii Benedictinerkloster i Rom. Denne Mands Navn var Stein Steinarssøn. Allerede i et tidligere Skrift[1] havde jeg udtalt den bestemte Formodning, at denne Mand var en Svenske, og herpaa har jeg senere faaet fuld Bekræftelse gjennem de i den sidste Tid fremdragne Documenter fra Vaticanets Archiv.

Stein sees snart — hvis han ikke maaskee allerede før sit romerske Ophold har havt dem — at have knyttet

[1] Symbolae ad hist eccl. p. 36.

Forbindelser med Dronning Margrete, som hvis Fuldmægtig han 1409 var tilstede i Lübeck[1]. Allerede Aaret i Forveien havde han skaffet Klostret et Beskyttelsesbrev fra Kong Erik, og man seer ham i den følgende Tid at optræde som en meget energisk Bestyrer og Forsvarer af Klostrets Gods. Hans øvrige Arbeider i denne Retning havde imidlertid til Hensigt at skabe et saa rigt Grundlag, som muligt, men ikke til den gamle Benedictinerordens Bedste. Hvad han vilde, var at gjennemføre en Omdannelse af Munkeliv til et Kloster for den fra hans Fødeland udgaaede Birgittinerorden. Derfor søgte han lidt efter lidt at formindske sine Brødres Antal, saa meget som muligt. Han besatte ikke de Pladse, som bleve ledige ved Dødsfald, og det paastodes høirøstet, at han endog med Vold drev Munke bort fra Munkeliv.

Kongehuset begunstigede som bekjendt den nye Orden, i hvis Søsterkreds Dronning Margreta og derefter ogsaa Dronning Philippa selv lode sig optage, og det interesserede sig varmt for, at nye Birgittinerklostre maatte blive anlagte i Danmark, Norge og Udlandet. Men Birgittas Klosterregel med dobbelte og talrige Conventer (baade Brødre og Søstre) krævede nødvendigviis store Midler, større vistnok end nogen anden i Norden indført Orden. I det rigere Danmark fandt man Raad til at faa Birgittinerklostre anlagte i Maribo paa Laaland og siden i Mariager i Jylland, og Finland fik et eget Kloster af samme Orden i Naadendal. I Norge var ikke at tænke paa noget saadant. Der maatte man altsaa gribe til at give Birgittinerne et Kloster paa en ældre Ordens Bekostning, og Stein rakte her Haanden. Men det viste sig,

[1] Lübisches Urkundenbuch V. 259.

at han og hans Venner ikke naaede dette Maal let eller hurtigt. Det kostede langvarige Anstrengelser.

Allerede omtrent 1412 skulle Birgittinere have indfundet sig i Bergen for at tage Stedet i Øiesyn og gjøre sig bekjendt med Forholdene. De maa da formodentlig have fundet sig tilfreds med Udsigten til her at grunde et nyt Hjem for sin Orden, ja nogle af dennes Medlemmer synes strax at have slaaet sig ned i Bergen for Alvor. Det gjaldt da at opnaa høieste Samtykke til Klosterets Omdannelse og Overgang fra den gamle Orden til den nye, men en saadan Bestemmelse maatte søges hos Paven. Det var i Schismaets Tid, da der var tre Paver paa en Gang, men den berygtede Johan XXIII var den, under hvis Obedients de nordiske Riger befandt sig. Hans Magt stod imidlertid paa svage Fødder, og han havde, tvungen dertil af Keiser Sigismund, maattet tillyse et Concilium i Costnitz. Snart afsatte dette ham og tog foreløbig Kirkens øverste Styrelse i sin egen Haand. Abbed Stein begav sig derfor selv til Costnitz, idet han mødte som Udsending fra Kong Erik og tillige for Linköping Stift i sit Fødeland Sverige, det Stift, i hvilket Vadstena Kloster laa.

Det sees ogsaa virkelig af H. v. d. Hardts store Verk om dette Concilium, at Stein der fremsatte Forslag om sit Klosters Overgang til Birgittinerne, men ikke, om Conciliet har taget Sagen under Behandling. Birgittinerne havde ogsaa baade paa denne Tid og senere mange Modstandere, der ikke uden Føie fandt Indretningen med forenede Munke- og Nonne-Conventer saare uheldig. Stein fik altsaa ikke udrettet, hvad han vilde, paa Reisen. Allerede inden Kirken i Martin V. igjen havde faaet en af Alle erkjendt Pave, var han vendt tilbage, da man finder, at han i April 1417 er tilstede først i Skara og derpaa

i Vadstena som Kong Eriks Procurator ved Forhandlingerne om tre svenske Helgeners Canonisation, hvilken Conciliet ikke havde villet fastslaa uden forudgaaende Undersøgelser af deres Hellighed og Jertegn[1].

Imidlertid var Biskop Aslak bleven vunden for Sagen. Maaskee har det personlige Bekjendtskab med Birgittinerne i Maribo, som han maa formodes at have gjort i Sommeren 1420 (han vides nemlig da at have været paa Laaland), tiltalt ham. Sikkert er, at han i September s. A. i Forening med sit Capitel skrev til Pave Martin og udtalte, at „hele Folkets Hu“ stod til den nye Orden, og at Munkeliv Benedictinerkloster, i hvilket der nu kun fandtes en Munk tilbage foruden Abbeden, var næsten øde, hvorfor Kongen, Rigsraadet og den menige Almue alle ønske Benedictinerconventet afskaffet og Klostret overladt Birgittinerne. To andre Biskopper, der just vare tilstede, Arnbjørn af Hamar (der indtil for kort Tid siden havde været Provst ved Bergens Apostelkirke) og Arne af Skaalholt, sluttede sig ligeledes varmt til Aslaks Forestilling. Denne selv med Capitelet og Abbeden udstedte kort efter et formeligt Vidnesbyrd om, at de vare villige til at overlade Munkeliv til Birgittinerne fra Maribo. Fra dette Kloster skulde altsaa den nye Stiftelse i Bergen udgaa, den skulde være en „Datter af Maribo“.

Den ufortrødne Abbed Stein bragte strax disse Breve ned til Kong Erik. Denne i Almindelighed ilde omtalte, men i flere Henseender uretfærdig bedømte Konge, har ganske vist i Kirkens Historie med Føie været dadlet,

[1] Stein var 10de—25de April 1417 i Skara og 28de April s. A. i Vadstena. Som Dommere i Spørgsmaalet om de tre Helgencandidaters Qvalificationer havde Conciliet i Costnitz udnævnt Biskop Jacob af Oslo (før Bergens Biskop) og to svenske Bisper. (Klemming, Ur en Antecknares Saml. S. 132).

fordi han mere end en Gang fremdrev mislige Personer til Bispestole, men ikke desto mindre havde han dog paa andre Maader varme Interesser for Kirken. Dette viste sig derved, at han netop paa den Tid, hvorom her er Tale, ivrigt ønskede at faa et Universitet oprettet i Norden, saavelsom ogsaa derved, at han indkaldte den flittige og agtværdige Carmeliterorden til Danmark, ikke at tale om, at han, og det med Opofrelser, stræbte at faa indført en bestandig Psalterlæsning i Domkirkerne. At han, ligesom hans Dronning Philippa, virkelig har havt Kjærlighed til Birgittas Orden, har man derfor ikke Ret til at tvivle om. Han henvendte sig da ogsaa selv til Paven i denne Sag med en Forestilling af samme Indhold som Biskopperne[1] og lod Abbed Stein tage den med sig til Paven 1421. Ja endog Keiser Sigismund, Kong Eriks Sødskendebarn, ledsagede Andragendet med en skurril, i de svulstigste Udtryk affattet Anbefaling! Paven gav vel nu Biskop Aslak Bemyndigelse til at foretage den begjærede Reform, men kun betinget, idet han

---

[1] Det er i denne Skrivelse (Dipl. Norv. IV. No. 813), at der gives en Characteristik af det norske Folk, der i vor Tid har vakt nogen Forargelse. Den lyder ganske vist ogsaa forfærdelig, thi der siges (i ret elegant Latin), at „det norske Folk er betynget af sine Synders Vegt, usigelig raat, dyrisk i sit Sind, dets Cultur lig Skovenes Beboeres, og dets Sæder udannede“. Men ret betænkt, opfordre disse Kraftudtryk ikke til patriotisk Indignation, men kun til et Smil. Kongen har selv ikke kjendt eller forstaaet disse latinske Phraser, der helt ud kun ere at betragte som en Cancellists Stiløvelse. Den, der kjender Datidens svulstige Cancellistil, af hvilken der for Nordens Vedkommende findes de mest betegnende Prøver i Christiern I.s Brevbog (Scr. R. D. VIII), vil forstaa, hvor lidet man i den Art Breve bekymrede sig om det Factiske eller overhoved agtede Sandheden.

forlangte, at der, forinden denne endelig foregik, skulde anstilles fornyede Undersøgelser, om det virkelig var umuligt, at Munkeliv kunde bestaa som Benedictinerkloster.

Abbeden kom hjem til Bergen ikke længe efter, men da Indholdet af det pavelige Brev blev bekjendt i Byen og Egnen, vakte det en sand Storm. Tingen var, at alle de ældre Munkeordener nærede den største Uvilje mod Birgittinerne. Dette deres Had var sikkert nok nærmest at betragte som et Brødnid. De have og det vistnok med Grund frygtet for, at den nye for sin Fromhed og sine Dyder saa forroste Orden vilde trække Almenhedens Hjerter og Tillid til sig paa deres egen Bekostning, med andre Ord, at deres egne Indkomster føleligt skulde formindskes. Abbeden af Lyse, Thorkel, og alle Munkene der, Dominicanernes Prior, Johannes, og Franciscanernes Guardian Gerlak Gruter, begge med sine Conventer, forenede sig og udstedte en Erklæring om, at Munkelivs Bygninger vare i den bedste Stand, at Klosterets Indtægter vare fuldt tilstrækkelige, og at foruden Abbeden dog otte Munke endnu „som oftest“ opholdt sig der. Deraf navngives: Broder Johannes Scedelse, Br. Sigfrid Johansen, Br. Johan Gotsvin, Br. Orm Nilssøn, Br. Orm Sigfridssøn, Broder Matthæus *professus*, Br. Johannes Montis *Subdiaconus*, Br. Henrik Horneburgh Lægmand. Men Abbeden gjør sig rigtignok, erklære de, al Umag for at ødelægge Klostret, har indtrængt Birgittinerne, medens Benedictinerne dels holdes i Fængsel hos Biskoppen, dels frygte for at miste sit Kloster, om ikke brave Mænd tage sig af dem.

Brevet, hvoraf disse Oplysninger fremgaa, er udstedt som en almindelig Erklæring, og det vides ikke, om Protesten er naaet frem til Paven. Men i ethvert Fald

stødte Reformens endelige Gjennemførelse endnu paa Hindringer. Der blev ved den pavelige Curie endog udstedt en Befaling om, at Birgittinernes dobbelte Conventer ikke skulde taales, og det kostede Kong Erik og den nordiske Geistlighed megen Umag at faa denne Bestemmelse omgjort. Ordenens Fiender i Bergen have maaskee erfaret noget om disse Ting, thi vist er det, at de i Januar 1424 atter satte sig i Bevægelse. Dennegang var det en ny Dominicanerprior Peter Oldemarket, den før nævnte Franciscaner Guardian Gerlak Gruter, Johannes Strelow[1], Kannik ved Apostelkirken, og Johannes Leffardi, Præst ved Peterskirken i Bergen, der tog til Orde. De henvende sig i denne Forestilling (paa Plattydsk) til alle Erkebiskopper, Biskopper, Prælater og Munkeordener i de tydske Lande, men fornemmelig til de ærværdige Fædre Abbeder i Lyneborg[2], Hertzenvelde og Stade og fortælle derpaa, at Benedictineren Broder Johannes van dem Berge (aabenbart den i foregaaende Erklæring nævnte Johannes Montis) for 14 Dage siden er hjemkommen fra Tydskland til Bergen, men havde maattet bede om Herberge i Dominicanerklostret for at beskyttes mod Abbed Stein og hans Medhjelpere, fordi han ikke vilde samtykke i at overlade Klostret til Birgittinerne, men vilde leve og dø i sin gamle Orden. Der siges endog i Brevet, at en Munk fra Sellø Kloster (ligeledes af Benedictinerordenen) var bleven halshugget og en anden brændt. Prior Peter Oldemarket havde derfor fra sin

---

[1] En Tydsker, der i 1394 var tilstede i Lybek som den throndhjemske Erkebiskop Vinaldes Tjener. (Doc. i Lybeks Archiv).

[2] Derfor er det ogsaa fra et Archiv i Lüneburg, at man har dette interessante Document. Det samme er Tilfældet med det foregaaende Protestbrev.

Prædikestol ladet oplæse de Breve, som den ovennævnte Johannes van dem Berge havde medbragt fra de tre tydske Abbeder, og stevnet Abbed Stein til at møde i Domkirken, men denne var ikke mødt, skjønt dog Biskoppen og Kannikerne afgave Møde. Endnu flere Voldsomheder af Stein opregnes.

Man vil altsaa forstaa, at den omtalte Johannes van dem Berge har foretaget sin Reise til Tydskland for at søge Bistand mod Stein og Birgittinerne hos Ordensbrødre der. Og naar man saa seer hen paa de ovenanførte, i disse Breve forekommende Navne, vil man forstaa, i hvor høi Grad Tydskerne have trængt sig ind i de bergenske Klostre. Ogsaa senere vil man finde Vidnesbyrd om denne Kjendsgjerning, og jeg vil her anføre et af dem: Da Franciscanerklostret ved Vaagsbunden brændte 1463, henvendte Munkene sig om Hjelp til — Raadet i Lybek og sendte sin Guardian, Lodevik Franke, til dette for at tale sin Sag; det følger af sig selv, at intet virkelig norsk Kloster let havde grebet til en saadan Udvei[1]. I Oslo møde vi lignende Forholde i det femtende Aarhundrede. Ogsaa her havde Tydskerne (Rostockerne) tilvendt sig Handelen, indført tydske Haandverkere og idetmindste forstaaet at fylde Franciscanerklostret med Landsmænd.

Kampen om Munkeliv, der altsaa ikke alene var ført mellem to Ordener, men ogsaa mellem den tydske Munkestand og en ny, nærmest svensk Klosterbevægelse, gik tilsidst Tydskerne og Benedictinerne imod. Endnu omtrent 1423 vovede Birgittinerne i Sverige ikke ret

---

[1] I en senere Beretning (Frimann: Stiftelser og Gavebreve I. S. 25) heder det, at Munkene efter Branden „skrabede sammen det af Ilden skaanede og dermed drog ud af Riget", et tydeligt Bevis for, at de ogsaa selv vare Udlændinger.

at haabe paa, at Erobringen af Munkeliv vilde kunne gjennemføres ved Curien. Man stolede vel paa, at Kong Erik vilde formaa at opretholde den nye Ordens dobbelte Conventer, men et Kloster for Ordenen i Bergen mente man kun var at opnaa gjennem en Disposition af Kongen over en anden Stiftelse i Bergen, der var hans Magt undergiven, nemlig et heldigt beliggende og vel doteret Hospital med Kirke i samme By[1]. Det er aabenbart, at der her sigtes enten til Katharinas eller Allehelgens Kirke i Bergen, der begge hørte til de kongelige Capeller og begge vare forenede med Hospitaler. Men omsider fik Munkelivs Forandring dog pavelig Bekræftelse 1426. Samtidig omtales Abbed Stein som forhenværende Abbed og forsvinder dermed af Historien. I et nyere Skrift er han bleven kaldet: „en af den Tids ædleste Skikkelser, uegennyttig, selvopofrende, ivrig for Guds Riges Udbredelse, en begeistret Dyrker af den hellige Birgitta“.[2] Der foreligger imidlertid ikke positive Vidnesbyrd, der berettige til en saadan Lovprisning. Det er vel tænkeligt, at Stein kan have handlet af mere høitliggende Motiver, men fuldt saa gjerne kan han have været en almindelig Partimand[3], skjønt det vistnok er meget sandsynligt, at hans Fienders Beskyldninger ere stærkt farvede eller overdrevne.

I 1428 blev Aslak Bolt (11te Marts) af Dom-

---

[1] Dipl. Norv. XVI. No. 79—80.

[2] A. C. Bang, Den norske Kirkes Historie under Catholicismen S. 308.

[3] Det af Bang paaberaabte Brev fra Stein om Understøttelse for en missionerende Lappekvinde (D. N. IV No. 794) betyder ikke ret meget, naar man læser det i Forbindelse med nogle samtidige Documenter i Handl. rör. Skand. Hist. XXIX, S. 20 fgg.

capitlet i Throndhjem postuleret til Erkebiskop. Først henved to Aar efter paafulgte Pavens Bekræftelse, men allerede 1428 havde den nyvalgte Erkebiskop forladt Bergen. I Tiden mellem Valget og Afreisen falder Bergens Plyndring af tydske Sørøvere („Vitaliebrødre"), ved hvilket det udtrykkelig siges, at Biskoppen flygtede og Bispegaarden plyndredes; „man oplod Biskoppens Kister og Liberie og tog hans Bøger, Guld, Sølv og Ornat". En i Throndhjem i 1429 optagen Fortegnelse over Aslaks fra Bergen medtagne Løsøre vidner dog om, at han har reddet ikke lidet. I det følgende Aar hjemsøgte Sørøverne paany Bergen.

I Aslak, der forøvrigt som Erkebiskop flere Gange gjensaa Bergen i sin Egenskab af Rigsraad og Eiendomsbesidder, tabte Bispedømmet vistnok en efter Datidens Fordringer til en Biskop dygtig og energisk Kirkefyrste. Dette tør navnlig sluttes af de langt fyldigere Beretninger, som haves om hans Regjeringstid som Erkebiskop, hvilken vedvarede til hans Død 1450.

X.

Efter Aslaks Forflyttelse til Erkesædet indtraadte for hans forrige Bispedømme en lidet heldig Tid. Først i 1430 kunde der, som man vil have forstaaet, være Tale om at faa en ny Biskop valgt til Bergen. Kong Erik fremdrog da en ganske fremmed Mand, der længe havde været i hans Yndest, men som har et slemt Navn i Historien. Hans Navn var Arnold eller Arnt Clementssøn (i sit Sigil kalder han sig selv Arnoldus Clementis). Han maa antages at have været dansk, thi han havde to, ligeledes geistlige Brødre i Danmark, Hr. Jens og Hr. Clement, men han var sandsynligviis af tydsk Æt, da han synes at være identisk med den Arnold

Rambow, hvem Kong Erik i 1425 forskaffede Decanatet i Camin Stift i sit eget Hjemland Pommern.

Arent, der siges at have været en af Kong Eriks mange „Capellaner", forekommer i Aarene 1415—16 som Cantor i Frue Kirke i Kjøbenhavn og var senere tillige baade Kannik i Roskilde og Decanus i Linköping[1].

Capitlet i Bergen har sikkerlig ikke ønsket ham til sin Biskop, og han maa der have været fuldstændig ubekjendt, men Kongen vilde nu have ham til Aslak Bolts Eftermand og opnaaede ogsaa virkelig, at han udnævntes af Pave Eugenius IV. 19de Juli 1431. Der blev ogsaa betalt Hovedafgift til Kammeret og Cardinalcollegiet og udstedt Obligationer for mindre Afgifter[2], men at Arnold selv har været tilstede i Rom, siges ikke, og i ethvert Fald er han aldrig bleven ordineret til Biskop af Bergen, ligesom det med Sikkerhed tør siges, at han aldrig har indfundet sig i sit norske Bispedømme.

Han har ganske vist heller ikke havt stor Lyst til at drage til Norge og udentvivl kun havt til Hensigt at følge det Exempel, som den paa Nidaros Erkestol i det foregaaende Aarhundrede indtrængte danske Adelsmand, Nils Rusare, havde givet paa, at det virkelig gik an at leve i Danmark og trække Indkomsterne af et norsk Stift, en Færd, som ogsaa en dengang og længe efter levende dansk Biskop af Oslo, Jens, i mange Aar efterlignede. For at kunne gjøre sig Tilværelsen som biskop-

[1] Rørdam, Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen, S. 114 fgg. (Naar R. kalder ham „Arild", er dette vistnok ikke rigtigt, thi dette Navn er en Forvanskning af det svenske Arvid og forekommer neppe saa tidligt. Naar man i Norge har (f. Ex. Chr. Lange) kaldet ham Arne, er det naturligviis ogsaa uheldigt.

[2] Storm, Afgifter fra den norske Kirkeprovinds, 73.

pelig Sinecurist desto behageligere havde han da ogsaa ladet andrage for Paven, at Bergens Bispestols Indtægter vare saa smaa, at man ikke ved dem kunde være istand til at leve paa standsmæssig Maade, og derved opnaaet, at der tillodes ham „af reen Naade“ at beholde Decanatet i Linköping og Canonicatet i Roskilde i tre Aar, som det synes fra den forestaaende Ordination til Bergen at regne. Hvis dette er ret forstaaet af mig, indseer man, at han havde sine Grunde til ikke at forhaste sig med at blive indviet!

Dertil kom, at der ganske snart efter Arnolds Udnævnelse til Bergen aabnede sig Udsigter for ham til noget langt mere end at være en norsk Biskop, nemlig til intet mindre end til Erkebispestolen i Upsala. Her døde Erkebiskop Johan Haakonssøn 9de Febr. 1432. Capitlet valgte sin Provst Olof Larssøn. Men heri vilde Kong Erik ikke finde sig, men vilde fremdrive Biskop Thomas af Strengnes. Kongen var fornærmet paa Olof Larssøn, der uden at henvende sig til sin Konge havde ilet lige til Paven. Olof var bleven antagen af Eugenius IV, men Erik, her som ellers stivsindet, vilde ikke give sig. Dog var det nu ikke længere Biskop Thomas (der selv nok egentlig var uvillig til under saadanne Omstændigheder at blive Erkebiskop), som han vilde fremtvinge, men derimod vor Arnold. Han tvang nogle i Danmark tilstedeværende svenske Biskopper til at erklære sig enige (9de Juli 1432), men saasnart disse vare komne hjem til Sverige, erklærede de det givne Samtykke for aftvunget og protesterede. Arnold indfandt sig virkelig i Upsala og skal, støttet af Kongens Breve, have søgt at sætte sig i Besiddelse af Erkestiftet, men i 1434 gjorde Døden Ende paa hans Liv. Ved Conciliet i Basel var samme Aar udstedt en Stevning mod Arnold Clemetssøn, „der

kalder sig Biskop af Bergen og gjør Paastand paa Upsala Erkestol", og Stevningen var opslaaet paa Domkirken i Lübeck[1].

Den svenske Historie har ikke sparet denne Mand, og i Rimkrøniken omtales han saaledes:

Argare boffva var ey da prest,
Som hans lifverne beviste mest,
Skorlifnad han öfde,
Dobel och dryk han pröfde,
Manga fetalia[2] helt han tilsjo,
o. s. v.,

hvorpaa der fortsættes med yderligere Beskrivelse af hans Synder. Det heder, at han, strax efter han var kommen ud af Domkirken og var kommen til Arnø, et jevnligt Opholdssted for Erkebisperne, blev syg og døde, hvorpaa hans Tjenere huggede ham i Stykker, nedsaltede hans Legeme i Tønder og sendte det til Kong Erik i Danmark! Andensteds hedder det, at han døde af en væmmelig Sygdom[3].

Imidlertid var ved hans Død Bergens Bispestol, som han jo maatte holde paa, saalænge han ei var bleven virkelig Erkebisp, nu atter ledig. Den nye Besættelse foregik paa en mærkelig Maade, der kaster et klart Lys over det Forhold, som dengang raadede mellem de nordiske Kirkeprovindser paa den ene og Pavemagten og Baselerconciliet paa den anden Side.

---

[1] Reuterdahl, Sv. Kyrkans Hist. III, 2, S. 15 fgg. Tidligere har man (saaledes f. Ex. R. Keyser) fremstillet Arnolds Historie, som om Kongen først vilde gjøre ham til Erkebiskop i Upsala og derpaa til Biskop i Bergen, hvilket som vi see, er ganske urigtigt.

[2] „Fetaljer" (Vitaliebrødre) betyder Sørøvere.

[3] Se Rimkrøn., Klemings Udg. II. S. 21—22.

Som sædvanlig vilde Erik af Pommern have en af sine personlige Bekjendte eller Yndlinger frem. Denne Gang var det en Olaf Nilssøn, der var Kannik i Hamar og Sognepræst til Gran paa Hadeland[1], uden at man har noget Vidnesbyrd om, hvilket af de nordiske Folk han ved Fødselen har tilhørt, ligesom det ogsaa bliver tvivlsomt, om han virkelig har fungeret i de nævnte geistlige Stillinger i Hamar Stift eller kun havt dem som Sinecurer. Oprindelig har det været Kongens Tanke paa vanlig Maade at skaffe Olaf Provision ved Curien i Rom. Der haves nemlig Copi af en udateret Skrivelse fra Kongen til Pave Eugenius IV[2], hvori Erik andrager om Olafs Udnævnelse, og hvori han siges at være Kongens Capellan og Huusfælle samt af fornem Æt (*genere nobili*).

Men i Sommeren 1434 holdtes et mærkeligt Møde af geistlige og verdslige Stormænd fra Norden i Vordingborg. Her var ogsaa Aslak Bolt tilstede og med ham Bisperne af Oslo, Hamar og Stavanger, ja endog Færøerne og Orknøerne. Der var i det Hele tolv nordiske og dertil et Par tyske Biskopper tilstede. Her har Stem-

---

[1] Holberg kalder ham i sin Bergens Beskrivelse ved en Skjødesløshed „Olaf Gran“, hvilket urimelige Tilnavn siden har været tillagt ham af Flere.

[2] Naar Brevet (Dipl. Norv. I. No. 747) henføres til Vordingborg i Juli 1434, da er dette ganske vilkaarligt. (Dette Brev er det eneste, hvor Olaf kaldes med Fadersnavnet Nilssøn; hans Herkomst er ganske ubekjendt, og han omtales ikke i noget Document uden som Bispeemne og Biskop). Ogsaa et andet Brev er blevet skrevet til Paven fra Kongen om Olaf (D. N. VII. No. 393), men ligeledes udateret. Det gaar ud paa, at Bergens Bispestol har lidt saa meget ved fiendtlige Overfald (1428 og 1429), at den nye Biskop for at bestaa tiltrænger at beholde sine tidligere Beneficier, hvorom ansøges. Udgivernes Indholdsangivelse er tildels misvisende.

ningen aabenbart været, om jeg saa maa sige, Baselsk, hvilket er naturligt nok. Det er jo ikke til at forundre sig over, at Biskopperne glædede sig ved den store Kirkeforsamlings bestemte Vilje at gjengive Episcopatet og navnlig Metropolitanerne deres oprindelige Myndighed og at befrie Landskirkerne fra pavelige Indgreb og Udsugelser. I Overensstemmelse med Conciliets Grundsætninger og Bestemmelser blev der nu handlet med Hensyn til den ledige Domkirke i Bergen, men rigtignok saa, at Kongens Candidat kom i Besiddelse af Bispestolen.

Man gik frem, som om der ingen Pave existerede. Erkebiskop Aslak lod en tilstedeværende Kannik fra Bergen, Hr. Olaf Jonssøn, forestille Bergens Domcapitel, uden at der dog oplyses, at der fra dette forelaa nogen Fuldmagt. Den 4de Juli 1434 fremtraadte denne bergenske Kannik i Overvær af Aslak og fire norske og svenske Biskopper samt en Notarius's og andre Vidners Nærværelse i St. Andreas's Kirke i Vordingborg og rettede følgende Tiltale til Hr. Olaf Nilssøn: „Ærværdige Hr. Olaf, i Kraft af en Overenskomst, truffen mellem min værdigste Fader og Herre, Erkebiskop Aslak og mig, have vi udvalgt Eder til Fader og Hyrde for den Bergenske Kirke, der har maattet savne en Hyrdes Trøst. Jeg beder indstændig paa vores begges Vegne, at I ikke ville undslaa Eder for at give Eders Samtykke til dette Valg.“ Olaf Nilssøn svarede: „Ihvorvel jeg anseer mig uværdig og uskikket til et saa vanskeligt Embede, samtykker jeg dog mod mit Ønske af Lydighed og for Kirkens Bedstes Skyld i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands.“ Strax derpaa lod Kanniken Oluf Jonssøn i Notariens og Vidnernes Nærværelse under sit Segl opslaa paa Kirkedøren følgende Erklæring: „Aslak, af Guds Naade Erkebiskop af Nidaros, hilser Alle, hvem denne Sag er ved-

kommende. Efter det høitidelige almindelige i Basel forsamlede Kirkemødes Beslutning ønske vi at skride til Confirmation af det Valg, der er faldet paa den ærværdige Mand, Hr. Olaf af Gran, men idet vi ere opmærksomme paa Apostelens og den canoniske Rets Bestemmelser, at Ingen i en saa vigtig Sag ved en forhastet Confirmation for tidlig maa lægge Haand paa den Udvalgte, saa sætte vi Alle og Enhver, hvem denne Sag vedkommer, eller som ansee den for sig vedkommende, en Frist af 9 Dage til at fremkomme med Indsigelse, om de have nogen saadan at gjøre, mod den Valgtes eller Vælgernes Personer eller mod Valgets Form." Efter de ni Dages Forløb oplæste saa — dennegang i Maria-Kirken i Vordingborg — Kanniken Olaf Jonssøn for Erkebiskop Aslak, der sad i Høisædet foran Høialteret omgiven af Biskopperne Jens af Oslo og Audun af Stavanger og en talrig Forsamling, en Erklæring om, at Ingen i den nævnte Frist var fremkommen med nogen Indsigelse. Derefter confirmerede Aslak høitidelig Hr. Olaf Nilssøns Valg til Biskop af Bergen[1]. Indvielsen har uden Tvivl meget snart efter fundet Sted, og i ethvert Fald har Olaf været indviet Biskop og Rigsraadsmedlem inden 9de August s. A., da han i Kjøbenhavn var tilstede under den høitidelige Act, hvorved for sidste Gang en Konge af Norge belenede en Jarl (eller som det nu kaldtes Greve) med Orknøerne[2].

I det følgende Aar gjorde Aslak Bolt sit første Forsøg paa at gjenoplive de i lang Tid factisk ophørte Provincialconcilier i den norske Kirke. Mødestedet skulde være Bergen, men — ingen af Erkebispens Suffragan-

---

[1] D. N. I. No. 746—47.

[2] Huitfeldt, (Fol.) S. 772.

biskopper indfandt sig. Heller ikke Bergens egen Biskop var tilstede. Olaf var nemlig endnu ikke vendt hjem til Norge, men færdedes fremdeles i Kong Eriks Nærhed og var i 1435 i Stockholm for at underhandle med de Svenske. Den første Leilighed, ved hvilken han kan paavises at have været i sin nye Stiftsstad, er 22de August 1436, da han i Forening med Aslak Bolt og Audun af Stavanger udsteder et Document af politisk Indhold. I Slutningen af samme Aar finde vi ham i Oslo, hvor Erkebiskoppen atter og nu med noget større Held gjentog Forsøget paa at faa holdt et Concilium. I 1438 finde vi Olaf i Lyster i Sogn.

Behandlingen af denne Biskops Historie, ligesom ogsaa hans Eftermands, har en særegen Vanskelighed derved, at de begge hedte Olaf og man ikke ved, hverken naar Olaf I er død, eller naar Olaf II har succederet. Endnu Keyser har slaaet disse to Biskopper sammen til en Person, og jeg er selv den første, der har gjort opmærksom paa, at det har været to Mænd[1].

At dette er Tilfældet, kan med fuld Sikkerhed godtgjøres. I 1442 optræder nemlig en Biskop Olaf af Bergen, om hvem det er klart, at han ikke har hedt Olaf Nilssøn, men Olaf Harniktssøn. Nu forekommer den første Olafs Fadersnavn vistnok kun i et eneste Document, udstedt ikke af ham selv, men af Kongen. Der kunde altsaa indvendes, at „Nicolai" kunde være en Feil hos Concipisten i Cancelliet. En saadan, i sig selv allerede usandsynlig, Formodning maa imidlertid afvises derved, at den anden Olaf i et Document ligeledes fra 1442, hvor han optræder i Forening med en stor Del andre Biskopper fra alle tre Riger, faar Plads mellem Biskop-

[1] See min Krønike om Erkebiskopperne i Nidaros, S. 154.

perne Thorlak af Viborg og Nils af Linköping[1], og det er en noksom bekjendt Sag, at Biskopper i offentlige Breve altid opregnes efter Anciennetet. Nu vides det, at Thorlak af Viborg, om hvem vi nedenfor skulle faa meget at fortælle, blev Biskop 1438, og at Nils indviedes i Marts 1441. Heraf kan altsaa sluttes, at Olaf II af Bergen er bleven indviet i Tiden mellem disse Grændser.

Olaf Harniktssøn (II) var af en norsk adelig Familie, der hørte hjemme i Gudbrandsdalen og (efter sin Uddøen) efter sit Vaaben har af Genealogerne faaet det stolte Navn „Gyldenløve“[2]. Biskoppen var en Søn af Harnikt Henrikssøn paa Glømen i Øier, og Moderen hed Jorun Sunnulfsdatter. Jeg anseer det ikke usandsynligt, at hun har været Søster af den Arnbjørn Sunnulfssøn, som fra 1398 forekommer som Provst ved Apostelkirken i Bergen og siden var Biskop i Hamar (omkr. 1420–1430). Men i ethvert Fald var Biskop Olaf en Søstersøns Søn af Erkebiskop Aslak Bolt. Paa den Tid, han blev Biskop, var Forbindelsen med Pavestolen fremdeles afbrudt, og hvad der ligeledes maa haves for Øie, Norge var i de Aar (1438—41), hvorimellem Olafs Ophøielse maa have faldet, egentlig kongeløst, idet den Anerkjendelse, der fremdeles ydedes den til Gotland bortdragne Erik af Pommern, kun var et Skin. Saameget større har altsaa, hvor det gjaldt Kirkens Værdigheder, Erkebiskoppens Magt været, og der er derfor al Sandsynlighed for, at Aslak har

[1] D. N. IV. No. 885.

[2] Stamtavle i min Bog Christiern I.s norske Historie, S. 84, see ogsaa Storm i Norsk hist. Tidsskrift 2 R. III, S. 215. Da mellem Broderen Hr. Beinkt Harniktssøns Arvinger (D. N. II. No. 832) bl. a. opføres Ridderne Hr. Olaf Haakonssøn (Stumpe) og Hr. Torgaut Benktssøn, maa ogsaa disse have været Biskoppens Frænder.

fremdraget og støttet denne sin nære Frænde. Før sin Ophøielse findes Olaf Harniktssøn intetsteds nævnt.

Om nogle Træk af Bergens Episcopats Historie gjelder det nu, at man ikke veed, til hvilken af de to Olafer de skulle henføres, og det kan alene siges, at de maa angaa en af dem. Dette gjelder da bl. a. følgende Sager. I 1439 (27de April) angives, at et Raadsmøde skal samles i Oslo, og at blandt flere „Biskop Olaf af Bergen" skal møde der. I 1440 fremsættes Klager fra Raadet og Menigheden (ɔ: Borgerskabet) i Bergen over Hanseaterne, hvoriblandt ogsaa, at de Tydske (uvist i hvilket Aar) have ihjelslaaet „Bisp Olafs" Svend Nils Kortssøn og „faldt i store Hobe foran Bispens Port og vilde slaaet den op med Vold og Overdædighed"[1]. I den gamle Copibog, hvori ogsaa i dette Aarhundrede, desværre dog sjelden, nogle Documenter indførtes, findes flere Pasbreve eller Anbefalingsbreve udstedte af en Biskop Olaf, af hvilke kun det sidste er dateret (fra 1445, altsaa bestemt at henføre til Olaf II). Et af disse er af Interesse. Det meddeles en Prest, Vilhelm Olafssøn, der — sikkert en Sjeldenhed i Baseler-Conciliets Dage — vil foretage en Pilegrimsreise til Rom for at faa sine Synders Forladelse[2]. Den ubestemte Biskop Olaf kalder her Præsten en Søn af den retmæssige Pave *(veræ obedientiæ filius)*, hvilket da synes at tyde paa, at Biskoppen selv i denne Stridens Tid staar paa Eugenius IV's og ikke paa Conciliets eller den, muligviis paa den Tid Brevet skreves, af dette udvalgte Modpaves Parti.

Om Olaf II vide vi med Sikkerhed, at han 9de Juni 1442 var tilstede i Lødøse ved det norske Rigs-

---

[1] Norske Magasin I. 53.
[2] D. N. II. No. 742.

møde, der udkaarede Christopher af Bayern til Norges Konge, hvorefter han maa være fulgt med Christopher til hans Kroning i Oslo, der fandt Sted 2den Juli s. A. Nogle Dage efter skiftede han med sin Broder Hr. Benkt Harniktssøn, der maa være bleven Ridder ved samme Kroning [1], et betydeligt Jordegods, som de have arvet efter sine ovenfor nævnte Forældre. Biskoppen blev herved Eier af mange (omtrent 30) Gaarde, Kværner, Fiskerier o. s. v. i Gudbrandsdalen (deriblandt Ættegaarden Glømen) samt paa Hedemarken og Romerike [2].

Hvad man veed om Olaf II som Biskop af Bergen, er forøvrigt ikke ret meget. Man seer, at han har havt adskillige Stridigheder. I 1443 havde Prædikebrødrene begravet en henrettet Mand paa sin Kirkegaard trods Olafs Advarsel, og han befalede dem da inden tre Dage og under Trudsel om Interdict at opgrave ham [3]. I 1447 bansatte han nogle Tydskere, som med Magt havde indtrængt sig i Munkelivs Kloster og derfra udtaget to af Hanseaternes bestandige Fiender, den kongelige Befalingsmand, Hr. Olaf Nilssøns Tjenere, af hvilke den ene var bleven dræbt og den anden mishandlet. Men heller ikke fra Kongsgaardens Folk kunde Geitsligheden være sikker mod Overfald, thi — uvist naar — trængte to væbnede Mænd fra denne ind i Domkirken under Guds-

[1] Denne Mand blev dræbt i Gudbrandsdalen (1446 eller før). Han var gift med den driftige Fru Magnhild Oddsdatter fra Finnen paa Voss, som med ham ikke havde Børn, men i sit andet Ægteskab var Moder til Biskop Karl I af Hamar og i sit tredie til Ridderne Hr. Odd og Hr. Knut Alfssønner.

[2] D. N. I. No. 783. Noget af dette Gods har Olaf (før han blev Biskop) paa Forhaand raadet over og, da han holdt Arveøl for sin Moder, overdraget til en Halvbroder af sin Fader (D. N. IX. 330).

[3] D. N. I. No. 786.

tjenesten med spændte Armbrøster *(ballistæ)* og trak to Mænd ud med Magt, hvorfor de excommuniceredes, indtil de havde gjort Bod[1]. I 1443 seer man, at Olaf i Forening med Erkebispen har truffet Foranstaltninger til at faa en dygtig Klokkestøber fra England over til Bergen for at støbe Klokker til begge Stifters Domkirker[2].

Olafs Dødsaar er uvist. Vi seer ham sidste Gang nævnt i 1448[3].

Vi komme nu til en Biskop, om hvem der egentlig ikke ret meget vides, men dog saa meget, at man tør sige, at hans Liv har været bevæget og rigt paa Hændelser, ligesom det endte paa en tragisk Maade.

Hans Navn er Thorlak (stundom ogsaa kaldet Thorleif), og han kaldes ved Fadersnavn Olafssøn, men om hans Herkomst har man ingen nærmere Besked, dog er det sikkert, at han var en Nordmand. Det vides, at han maa have tjent Kong Erik og indtaget en høi Plads i denne Konges Bevaagenhed.

Vi erindre, at den ovenfor omtalte Arnold, som havde faaet pavelig Bekræftelse paa Bergens Bispestol uden at blive indviet eller at komme til Norge, idet Erik vilde gjøre ham til Erkebiskop af Upsala, døde 1434. Saasnart Kong Erik erfarede dette, skrev han i Mai s. A. til Capitlet i Upsala, at han havde bestemt, at Thorlak skulde være Erkebiskop, og forlangte ham modtagen som saadan. Thorlak er formodentlig kommen til Upsala, medbringende dette Brev, men hans Ophold der kan ikke have været af lang Varighed. Der mødte i ethvert Fald de stærkeste Protester imod ham, og han reiste da sin

[1] D. N. I. No. 81.
[2] Kirkehist. Samll. II. 80.
[3] D. N. VII. No. 437.

Vei. Men i det følgende Aarhundrede fortæller den bekjendte svenske Historieskriver Johannes Magnus i sin *Metropolis* (ɔ: Upsala Erkebispers Historie), P. 96, „Thorlak, som paa Grund af den Krig, der begyndte mod Kongen[1], flygtede bort, blev paa Veien opholdt af Uveir, men blev indhentet og kom ikke løs, før han havde udleveret en Tommelfinger af den hellige Eriks Legeme, som han havde taget med sig, men saa fik han Lov at reise til sin Konge eller hvorhen han vilde.“[2] Kort efter, da det omtalte store Bispemøde holdtes i Vordingborg 1434, finde vi Thorlak der, men Erik, der nu ikke længere fandt det at være Tid til at fornærme de Svenske, har nu aabenbart ganske opgivet Tanken om at faa ham gjort til Erkebiskop i Upsala. Derimod optræder den fordrevne Mand her med Titel af Provst ved Apostelkirken i Bergen[3]; om Erik først nu havde givet ham dette Prælatur, over hvilket han jo retsmæssig raadede, er uvist. Vi møde ham Aaret efter i Stockholm i Kongens Ærinde, og i Februar 1437, da de Uroligheder bilagdes, som Amund Sigurdssøn havde fremkaldt ved sit Oprør, finde vi ham i Oslo som Udsending paa Kong Eriks Vegne.

---

[1] Hermed sigtes til Engelbrekts Opstand, der udbrød ved Midtsommerstid 1434.

[2] Tyverier af Helgenrelikvier vare ikke sjeldne. Som et Exempel af Norges Historie kan anføres, at Magnus Barfods bekjendte Enke, den svenske Margrete „Fredkulla“, beskyldtes, da hun skulde indgaa andet Ægteskab med Kong Nils af Danmark, for at have villet stjæle med sig til sit nye Hjemland intet mindre end — St. Olafs Legeme, hvilket dog viste sig ikke at være sandt. (*Metcalfe*, *Passio et miracula B. Olavi* p. 103). Saadant kunde jo have et Forbillede i Rachel, som stjal sin Fader Labans Afgudsbilleder! (Genesis 31, 19).

[3] D. N. I. No. 746.

Derimod er der intet Spor til, at han som Provst har været tilstede ved sin ovennævnte Kirke i Bergen.

Eriks Magt var nu paa Heldingen, men han har dog endnu formaaet at skaffe sin Yndling en Bispestol, og det endog en dansk, et i den Tid enestaaende Exempel paa en saadan Lykke for en Nordmand udenfor Norge, medens det omvendte Forhold forekom desto hyppigere.

Thorleif blev nemlig Biskop i Viborg og maa vistnok være indviet som saadan i Lund i Januar 1438. Man har nemlig et Document, dateret 4de Januar 1438, hvorved Erkebiskop Hans Laxman lader en Notarius bekræfte, at Thorleif, idet han skulde „vælges og confirmeres til Biskop af Viborg“, lovede, at han og hans Efterfølgere skulde tilsvare ethvert Krav, som i den Anledning maatte blive gjort gjeldende fra det „apostoliske Kammers“ Side, det vil altsaa sige mulige pavelige Efterkrav paa Afgifter og Sportler, og at Erkebispen og Lunds Domkirke i saa Henseende intet Ansvar skulde have[1]. Dette Document, til hvilket jeg ikke kjender noget Sidestykke, er ret betegnende for Forholdene paa Baselerconciliets Tid. Thorleifs Tiltrædelse til Viborgs Bispedømme er altsaa skeet uden Henvendelse til Paven, fra hvem man jo paa den Tid kunde bortsee, og man har senere et Brev fra ham, hvori han kalder sig „Biskop af Guds og den apostoliske Kirkes (ikke det apostoliske Sædes) Naade“, en Betegnelse, jeg ikke andensteds har seet brugt[2].

Den vældige Erkebiskop Hans Laxman, som i denne Tid, da Pavemagten var som suspenderet, optraadte med

---

[1] D. N. XVI. No. 104.

[2] *Nos Torlauus Norvegus, Dei et apostolicae ecclesiae gratia episcopus Vibergensis.* (Dipl. Vibergense, udg. af Heise, Pag. 25).

en ganske overordentlig Myndighed i sin Kirkeprovinds, gjorde et Forsøg paa at fjerne Thorleif, hvem han aabenbart ikke yndede, fra Danmark ved et eiendommeligt Middel. Han betænkte, at der i Norge var en danskfødt Biskop, Jens af Oslo, og gjorde saa en Forestilling til Conciliet i Basel, om at denne og Thorleif burde bytte Bispesæder. „Der er nu", skriver Erkebispen, „desværre udsaaet Fiendskab og Usamdrægtighed mellem selve Rigerne, hvis Indbyggere ere saare forskjellige og uoverensstemmende i Sæder og Skikke; deraf kommer det, at Almuen i Danmarks Rige mistænker en norsk Biskop og Almuen i Norges Rige ligeledes en dansk som en dødelig Fiende, saa at disse Biskopper hver Dag have at frygte for Angreb og Mishandling af den menige Mand[1]". Denne phraserige Forestilling førte dog ikke til Noget. Man maa formode, at Thorleif ikke vilde have havt nc imod Byttet, bl. A. fordi Oslo Stift var meget betydeligere i Indtægter end Viborgs, medens Biskop Jens vistnok af samme Grund ikke har villet give Slip paa sit Sæde. Forestillingen er udateret, men i ethvert Fald senest skreven 1443, i hvilket Aar nemlig Hans Laxman døde.

Thorleif blev altsaa i Viborg, hvor han var en virksom Mand og navnlig fik Domcapitlet, der var i Forfald ved hans Ankomst, fuldstændig omorganiseret. Han var nu dansk Rigsraad, og man vil af danske Kilder kunne see, at han hyppig har været tilstede ved Rigsmøder. Ved et saadant, der var fælles for alle 3 Riger, kom han 1442 op til Lødøse og har da formodentlig besøgt sit Fædreland. Sidste Gang seer man ham som dansk Rigsraad i 1449 i Kjøbenhavn[2].

---

[1] D. N. VII. No. 408.

[2] Kbhavns Diplomatarium II. No. 82.

Da Christiern I i 1450 var bleven ogsaa Norges Konge, fulgte Thorleif med denne til hans norske Kroning i Trondhjem. Bergens Bispestol, der endnu var ledig efter Olaf II, maa han have eftertragtet, men efter Kirkeretten kunde han ikke ligefrem vælges til Biskop i et andet Stift, dettes Capitel kunde alene „postulere“ ham. Baselerconciliet var nu sprængt, Paven atter kommen i Besiddelse af sin tidligere Magt, og Afgifterne til hans Kammer paany indførte. Postulationen maa have fundet Sted i Tiden mellem 7de og 29de August 1450[1], og 14de April 1451 tilstod Pave Nicolaus V Thorleif Afsked fra Viborgs og Provision til Bergens Domkirke, hvorhos hans Afgifter til Paven o. s. v. bleve betalte ved hans Fuldmægtig[2]. Som allerede indviet Biskop har han dog naturligviis allerede strax kunnet udføre alle geistlige Forretninger i sit nye Stift. Christiern I. havde under sin Kroningsreise forlenet ham og hans Capitel med Hardanger Len imod Forpligtelse til en daglig Messe i Domkirken om St. Olaf m. m. og med Forbønner for Kongen, Dronningen, Norges Rigsraad og alle Christne[3].

I 1453 ledsagede han den bekjendte Henrik Kalteisen, hvem Paven havde udnævnt til Erkebiskop, op til Throndhjem, hvor der paa den Tid var uroligt paa Grund af et svensk Indfald. Senere finder man ham 1455 ved Götaelven paa den Tid, da Hr. Olaf Nilssøn, der var bleven afsat som Befalingsmand i Bergen, atter tiltvang sig sin gamle Stilling af Kongen. Sammen med Hr. Olaf og hans Broder Hr. Peder, med hvilke han synes

[1] D. N. VIII. No. 343 og No. 345.
[2] Storm, Afgifter osv. S. 75.
[3] D. N. I. No. 813.

at have staaet i meget intim Forbindelse[1], begav han sig derpaa tilbage til Bergen.

Vi skulle ikke her dvæle ved de skrækkelige Hændelser, for hvilke Bergen blev Skuepladsen 1ste September 1455[2]. Det var paa den Dag, at Tydskerne angrebe Munkelivs Kloster, hvor deres Uvenner Brødrene Hr. Olaf og Hr. Peder havde søgt Tilflugt. Biskoppen besluttede, skjønt advaret af Tydskerne, at dele Skjebne med dem. Voldsmændene fik Overhaand og trængte ind i Klosterkirken. Et rædsomt Myrderi paafulgte. Der ihjelsloges bl. a. Hr. Peder, Hr. Olafs Søn Nils og flere Kanniker, ialt omtrent 60 Personer. Biskoppen, om hvis Hals Barnet havde slaaet sin Arm, skal have staaet med Hostien i Haanden og især have bestræbt sig for at redde Barnets Liv, men man afhuggede Thorleifs Arm og gav ham derpaa det dræbende Saar. Senere dræbtes Hr. Olaf selv, der havde søgt op i Taarnet, og hele Munkeliv Kloster blev et Rov for Luerne.

Et Mord paa en Biskop maatte gjøre Opsigt ogsaa langt udenfor Norge og Nordens Grændser. Det kan derfor ikke forundre, naar man læser, at hele 28 Aar senere kunde der under en Tumult i Hamburg udstedes Trusler mod Byens Prælater, om at de ikke maatte være sikre paa Livet, „thi det var ikke saalænge siden, at Kjøb-

[1] Af et Brev af Christiern I (Kjøbenhavn 24de Januar 1453, D. N. XV. No. 80) sees tydelig, at han paa den Tid stod i nærmeste Forbindelse med Hr. Olaf og hans Broder, der da vare i Kongens ligefremme Unaade, ja nærmest at ansee som hans Fiender. Man kunde tro, at Biskoppen har forladt Bergen allerede paa den Tid, da Hr. Olaf 1453 blev afsat, og opholdt sig hos ham den hele Tid.

[2] Man vil finde Begivenheden udførlig og, som jeg antager, udtømmende fortalt i min Christiern I's norske Historie S. 116—130.

mændene i Bergen havde slaaet en Biskop ihjel, og han var dog ligesaa god, som de.[1]

Christiern I og det norske Rigsraad gjorde kun svage Forsøg paa at faa Opreisning af Hanseaterne paa Rigets Vegne, men de Dræbtes Familier forfulgte Sagen med større Kraft. Ogsaa Biskoppens Familie forlangte Bod. Hans her optrædende Frænder vare imidlertid ikke Nordmænd, men Danske. Der tilkjendtes omsider de jydske Adelsmænd Nils, Malthe og Thorlav Munk en Bod for Bispens Drab af 8000 Mark dansk, om hvilken Sums Betaling Vidnesbyrd udstedtes paa Viborg Landsthing 1486[2]. Denne Familie Munk er aabenbart den samme, til hvilken de senere Biskopper af Ribe Iver og Oluf Munk samt den bekjendte Landsdommer og Rigsraad Mogens Munk hørte[3]. Da Biskop Thorleif ikke kan have hørt til Familien Munk, formoder jeg, at en Søster af ham under hans Regjeringstid i Viborg er indgiftet i den Familie.

Paa den Tid, da Biskop Thorleif døde, befandt den norske Kirke sig i en mislig Tilstand. Erkebiskop Henrik Kalteisen havde maattet forlade Norge, uden at nogen ny Metropolitan endnu var anerkjendt, og saa er en anden Bispestol ledig efter et Drab paa dens Indehaver! Men man levede i en Tid, da det aandelige Liv laa rent nede. Forsøgene paa Reformer gjennem Concilier vare mislykkede, den romerske Curie var atter kommen til Magten, og alle kirkelige Anliggender vare blevne til Penge- og Forsørgelsesspørgsmaal. Det er derfor høist characteristisk, at Christiern I endog ved en Leilighed som denne kunde forsøge paa at faa Bergens Bispestol

[1] Hansische Geschichtsblätter. 1875. S. 55.
[2] Werlauff i Skand. Literaturselskabs Skrifter XVI. S. 113.
[3] Se om Familien især Geneal.-biogr. Archiv, Kbh. 1840—49. S. 1 fgg.

besat efter Thorleif paa en saadan Maade, som vi nu skulle see. Det var det mindste, at han ikke vilde have en Indfødt, men en dansk Mand. Men han udsaa en Mand, der tiltrængte *venia ætatis,* Dispensation, fordi han ikke havde naaet den canoniske Alder, med andre Ord et ungt Menneske uden al Erfaring og Modenhed. Hans Candidats Navn var Jacob (eller Joachim, hvilke Navne dengang brugtes i Flæng) Grubbe[1], der som Adelsmand trods sin Ungdom allerede var Kannik i Roskilde. Bergens Capitel maatte finde sig i at vælge ham, og Christiern I anbefalede ham da hos Paven til Dispensation og Udnævnelse, men denne (Spanieren Calixtus III) opfyldte ikke den kongelige Begjæring. Grunden var den, at der i Italien var en Geistlig i Pavens Tjeneste, som ogsaa havde Lyst paa Bergens Bispestol. Det var en Paulus Justiniani fra Genua, som man har sagt, af den berømte Familie af dette Navn. Det hjalp da ikke, at der fra Christierns Cancelli var skrevet til Rom, at Jacob Grubbes Udnævnelse til Bergen var det norske Folks og Rigsraads enstemmige Ønske!! Heller ikke hjalp det, at Kongen paastod en (vistnok ganske uhjemlet) Ret til at fordre, at ingen Biskop maatte udnævnes i Norge mod hans Vilje. Paven udnævnte Justiniani ved Provision 11te Marts 1457, hvorpaa denne contant betalte sine Afgifter og virkelig begav sig til Norden. Jacob Grubbe siges ved denne Tid at være død, men denne Beretning (af Arild Huitfeldt) er tvivlsom, og kun dette er vist, at han ikke fik Bispestolen. Da Justiniani fremstillede sig for Kongen, blev han dog naadig modtagen, erkjendt som Biskop og ved et Fredskys, den sædvanlige Ceremoni ved saadanne Leiligheder, optagen i Rigsraadet.

---

[1] De Efterretninger om ham, der findes i Danmarks Adels Aarbog XII. 153 finder jeg tvivlsomme.

Men til Bergen kom han aldrig. Kongen, der ved samme Tid viiste en Slægtning af ham, der kom til Stockholm, store Naadesbeviisninger, mente at kunne bruge den nye Biskop som sin Underhandler i Rom og sendte ham tilbage til Italien i denne Egenskab i Slutningen af 1457. Ved Curien bevirkede han, at Paven ved Provision udnævnte en Englænder Paulus til Biskop af Hole paa Island, hvorover Kongen blev meget forbitret, og det opnaaedes da ogsaa, at Calixtus III's Eftermand Pave Pius II *(Aeneas Sylvius Piccolomini)* lod Englænderen falde. Ogsaa Justiniani selv forsvinder for Bergens og Nordens Vedkommende af Historien, og der er Grund til at tro, at han opnaaede Udnævnelse til en Bispestol i Syden[1]. Man seer, hvilke Tilstande den romerske Kirkes dybe Forfald kunde frembringe. Nidaros Erkestol havde siden Aslak Bolts Død været et Tvistens Æble mellem tre Candidater, og først 1458 var den bleven endelig besat. I Bergen laa Munkelivs Kloster i Ruiner, og først efter mange Aars Forløb blev det gjenreist, dog rigtignok paa Tydskernes Bekostning.

[1] Om Justiniani see Scr. R. D. VIII passim samt Werlauff i Skandin. Lit. Selsk. Skr. XVI, 73—85. Helveg, Den danske Kirkes Hist. i Middelald. II. 345—46.

(Fortsættes).

SMAASTYKKER.

1.

Slegten Kusse.

De gamle norske Slegter førte som bekjendt ikke faste Familienavne, men i heldigste Tilfælde kun Tilnavne. Disse var fra først af blot personlige, men begyndte dog fra det 14de Aarhundrede ogsaa at gaa i Arv, skjønt sparsomt nok. Imidlertid maa Navne som Bolt og Holk (samme Vaaben som Bolt) kunne tillægges Karakteren af Slegtbetegnelser[1], og det samme er ligeledes Tilfældet med Kusse, som i al Fald af og til anvendes paa denne Maade, bl. a. af Hr. Absalon Pederssøn[2].

Hertil kommer ogsaa som et afgjørende Bevis, at Tilnavnet staar i Overensstemmelse med det oprindelige Vaaben, et Kalvehoved. Kusse betyder nemlig Kalv og findes endnu af og til anvendt paa Vestlandet og paa Island i denne Betydning.

Størst Interesse tør Kusserne have derved, at de ældste kjendte af dem staar i den merkeligste Eiendomsforbindelse med Gjæslingerne paa Sandbo (Sundbu) i Vaage. Dernæst indehavde de i c. 200 Aar før Reformationen det betydelige Gods Samsal paa Ringsaker, der kan opvise en sammenhængende Historie lige til Nutiden.

Skaktavlerne regnede dem blandt sine Ahner, og den bekjendte nu levende svenske Famlie Bondes Stammoder hører til de Oplandske Kusser — se Stamtavlen.

---

[1] Kfr. „Norske og Islandske Tilnavne fra Oldtiden og Middelalderen“ af K. Rygh, Skoleprogram, Trondhjem 1871.
Om Bolterne se Hist. Tidsskr. 3die Række II S. 101 og Munch 2.

[2] Bergens Kapitelsbog (N. Mag. I S. 243).

Harald (paa Samsal) c. 1300.

- Brynjulf, Prest paa Toten † 1348.
  - Arne † c. 1400 (Vaaben: Kusse).
    - Ogmund p. Lider, c. 1440.
      - Arne.
        - Sigrid * Jon Amundsen paa Lider † c. 1500.
      - Erik c. 1466.
  - Gunnar, Prest i Faaberg, siden paa Toten † c. 1401 * Randid.
    - Brynjulf p. Dælen, c. 1439.
    - Thorstein p. Samsal, 1403.
      - Gunnar Kann. i Hamar 1436.
      - Amund p. Samsal Lagm. i Viken 1489 (Bolte-Vaaben).
        - Ingegerd (Bolte-Vaaben). * Thord Magnussøn Bonde.
        - Thorstein Kusse p. Samsal 1536 (Bolte-Vaaben).
          - Lauritz p. Skridshol Lagm. i Borgesyssel * Hustru Gurun.
        - Anna * Peder Svendssøn.
          - Margrete p. Samsal † 1582. * 1. Finn Hanssøn 2. Jens Pedersen paa Tjøttø.
    - Haakon p. Fjeldstad.
    - Sigrid p. Havik. * Erling Sigurdsen.
    - ? Margrete p. Alm, c. 1440. * Thorbjørn Olafsøn (Skaktavl).
      - Haakon.
      - Gunnar
- Arne. Korsbr. i Hamar, Prest paa Gran.

Sira Brynjulf Haraldssøn, Korsbroder i Hamar og Prest paa Toten, eier fra 1344[1] Kvernbrug i Tyrfdaaen (Hekshuselv) paa Toten, hvor han ogsaa ellers var Eiendomsbesidder. I 1360 sælger Sønnen Arne Brynjulfssøn, der fører Kussernes Vaaben (Kalvehovedet) „de Kverner, som hans Fader eiede i Tyrfd"[2]. Brevet udstedes af Arne paa Helgeøen. Han havde ogsaa Eiendomme paa Romerike[3].

I 1345[4] kundgjør Sira Brynjulf Haraldssøn fra Hamar, at han har overdraget Sira Andres (Bjarnessøn) paa Stange paa Biskop Guttorm af Stavangers Vegne Del i Storeim (Starum) paa Toten. Sira Brynjulf, der kaldes „Slegtning" af Biskop Halvard i Hamar[5], døde ca. 1348 under et Ophold ved Pavehoffet i Avignon, saaledes vistnok i den sorte Død ligesom Biskop Halvard.

Sira Arne Haraldssøn, Korsbroder i Hamar, kalder i 1337 Sira Brynjulf „sin Broder"[6].

I et Brev, dateret Orrastad 1333[7], tager Arne Haraldssøn, Korsbroder i Hamar, et Prov om en Jordpart i Lille Røfhol ved Gildabu i Øier, som Thora „Husfrøya a Segestad" gav Kirken paa Skodin; her optræder Arne paa Hamarbiskoppens Vegne, vel som dennes officialis.

At Arne hører til den Slegtskreds, som var knyttet til Sandbo i Vaage, sees af et Brev, som Arne udsteder paa Gran i 1337[8], hvori han for Venskabs Skyld opgiver al den Ret (Odelsret), han ifølge „Kongelige Breve" havde paa Heimdalsvandet mellem Vaage og Valders, og overdrager den til Hr. Sigurd Erlendssøn Eldjarn, der var gift med Fru Gudrun Ivarsdatter af Sudreim-Slegten.

De her nævnte Kongelige Breve paa Heimdalsvandet kan neppe være andre end de, som Hr. Sigurd Eldjarn paaberaaber sig i Brevet af 1336[9], Gjæslingernes Odelsbreve paa nævnte Fiskevand, en Gave fra Sverre til Lendermanden

---

1 D. N. V 173.
2 D. N. V 238.
3 D. N. IV 389, 399. II 352.
4 D. N. XI 34. II 274.
5 D. N. VII 192.
6 D. N. I 242.
7 D. N. II 204, 212.
8 D. N. III 192 kfr. III 185 (Aar 1336).
9 D. N. III 185.

Ivar gamle Gjæsling paa Sandbo, bekræftet af flere senere Konger, læste paa Tinget af Sigurd Eldjarn den ældre.

Paa Basis heraf slutter Schøning, at Arne Haraldssøn selv maa have været en Gjæsling. Det for disse anførte Vaaben, Pilen eller Pilen gjennem Dyrefoden (Hr. Halvard Alfssøns) synes at tale herimod; men da endog Brødre dengang tit førte forskjellige Vaaben, kan man ikke slutte noget bestemt og endeligt heraf.

I et nu tabt Brev hos Schøning af 1353 nævnes en Thorstein Haavardssøn i Søndre Sandbo i en Handel med Slegten paa Gaarden Galde. Navnet Haavard forekommer alt under Haakon Haakonssøn paa Sandbu, Sysselmanden Haavard paa Sundbo, og Navnet Thorstein tilhører Kusserne paa Samsal. Atter forekommer Navnene Erlend og Gunnar saavel blandt Eldjarner som Kusser (Erlend Halvardssøn Kusse i Oslo c. 1320—50, nedenfor).[1]

C. 1320 nævner Schøning en Paal Alfssøn i Vaage[2], og efter Hr. Halvard Alfssøns Tid forekommer Navnene Paal, Ivar, Gunnar og Amund paa Sandbo i Diplomer angaaende Heimdalsvandet.

Angaaende Arne Brynjulfssøn Kusses Efterslegt, der havde sit Tilhold paa Lider paa Ringsaker, kan henvises til Stamtavlen; deraf fremgaar, at den sidste af hans Gren vistnok er den Hustru Sigrid Arnesdr., som var gift med Jon Amundssøn; begge døde ca. 1500, og efter dem kundgjør Lagmanden i Oplandene Bjørn Halvardssøn Skaktavl til Nordvi (i Stange) — Søn af Halvard Haavardssøn paa Nordvi[3] — i 1501 Arveskifte.[4]

En Broder af Arne Brynjulfssøn Kusse var Gunnar Brynjulfssøn, Korsbroder i Hamar, Prest paa Faaberg til c. 1390, senere paa Toten til c. 1401. Brynjulf Gunnarssøn paa Dælin kaldes nemlig udtrykkelig Sira Gunnars Søn[5],

---

[1] Om Sundbuætten, se Stamtavlen No. 16 i Munch, Unionshistorien II.

[2] Kfr. D. N. III 103 (Aar 1319), hvoraf det sees, at en Paal Alfssøn gav sin Søster Ragnhild Part i Bjølstad i Hedalen, Vaages Anneks.

[3] D. N. II 763 (Nordvi 1445).

[4] D. N. VIII 454.

[5] D. N. XII 160 og 152.

og sammenholder man dette med, at Brynjulf paa Dælin og Thorstein Gunnarssøn paa Samsal begge skjænker Nidaros Domkirke Parter i Berg paa Velong (i Brøttum)[1], og at Thorstein er Far til Amund Thorsteinssøn paa Samsal, der har Sønnen Thorstein Kusse[2], kan man heraf kun drage den Slutning, at Brynjulf paa Dælin og Thorstein paa Samsal er Brødre og Sønner af Sira Gunnar, samt at denne og Arne er Brødre. I et Brev, udstedt 1437 paa Alm i Brøttum, bekræftes ogsaa dette Broderskab[3]. Her vidner Orm Arnessøn, Provst i Hamar, og Haakon Thorbjørnssøn (Søn af Thorbjørn Olafssøn og Margrete Gunnarsdr. paa Alm — se Stamtavlen), at Gunnar, Sigrid Gunnarsdr. paa Haviks Fader, gav til Arne, Ogmunds Fader, 6 Øresbol i N. Lider, men at Arne gav Gunnar 3 Øresbol i Ø. Havik, ligesaa at Ogmund Arnessøn paa Lider og Elling Sigurdssøn og Sigrid Gunnarsdr. paa Havik[4] tidligere havde samtykket i det Jordeskifte, „som deres Fædre havde gjort“.

De før nævnte Eiendomme Samsal, Dælin og Berg følger senere Slegten[5].

Sira Gunnar, der var en større Eiendomsbesidder, kan sluttes at have havt Samsal, idet han eiede Kraakvik med dettes Fiske og „Varpet oven ved Stensvarpet“[6]; thi saavel Kraakvik som Part i Sten laa under Samsal Gods.

Samsal Gods, af gammel Skyld 3 Sk𝔊, bestod foruden af Hovedgaarden Samsal i Ringsaker Hovedsogn af en Flerhed af Gaarde og Gaardeparter saavel paa Ringsaker som i Biri.

Man faar bedst Idé om Godsets Størrelse ved at se hen til de betydelige Gaver, som Eierne af dette i Tidens Løb havde skjænket Nidaros Domkirke og Erkestolen[7].

---

1 Alak Bolt S. 104. D. N. I 549, 712 og IV 733.
2 D. N. I 1086.
3 D. N. VI 467.
4 D. N. I 549.
5 Domb. 1580 S. 41 o. f., kfr. nedenfor under Samsal „Gaver til Nidaros Domkirke“.
6 D. N. VI 436.
7 Erkebiskop Olaf Engelbrektssøns Jordebøger af c. 1530 og 1533 „Samsal Gods“ vedkommende, den første indtaget i Aslak Bolts Jordebog S. 130, den anden i Rigsarkivet.

Det var blandt andet Parter i:

Fjeldstad — kfr. Stamtavlen,
Krogsgaard,
Ostaker (i „Svadabu“, nu forsvundet),
Lund,
Smestad,
Freng,
Velong Ødegaard,
Berg, se foran,
Solberg,
Tyrne (Tjerne),
Tokstad,
Birckæ (Bjerke),
Dal,
Vollen (Vold),
Løken,
Salsem,
Redherøff (Roterud),
Hof (Hovin),
Staff,
Bercka (Børke i Veldre),
Lille Bolstad,
Dellingh (Dælin), se foran,
Ulven,
Scabel (Skappel),
Hjelmstad,
Lille Ringsaker,
Kraakvik, se foran,
Stensaggr (Part af Sten),
Husby,
Engeskog.

I Børry (Biri) Prestegjeld:

Skumsrud (eiet af Sira Gunnar),
Kraakeberg (i Redalen),
Nedre Noss,
Hof,
Lunden,
Haslyd (Hasli),
Gryte,
Bredvold.

Ifølge en af Løitnant Enevold Skaktavl til Nordvi og Samsal († 1702) forfattet og af hans Svigersøn Ritmester Stockmann i 1714 til Rentekammeret indleveret Beretning „var Samsal for nogle 100 Aar siden bleven dømt til Arvegods efter en Ridder Hr. Harald, fra hvilken Skaktavlerne regnede sin Herkomst".

Efter Stamtavlen og det foran meddelte synes der at maatte ligge noget virkeligt til Grund for denne Angivelse, der fremkom, efterat Enevold Skaktavl i 1686 havde pantsat Godset.

Sikkert er det i hvert Fald, som vi har set, at Harald (Kusses) Efterkommere havde Godset i c. 200 Aar.

Efter en Dom, udstedt i Trondhjem 1535[1], af Lagmanden Oluf Vigfastssøn m. fl. fik Fin Hanssøn Rostvig, Befalingsmand paa Andenes, paa sin Hustru Margrete Pedersdr.'s Vegne $^1/_2$ Samsal Gods (hun var 2den Gang gift med Jens Pederssøn til Tjøttø). Den anden Halvdel maa saaledes have tilhørt Margretes Morbror Væbner Thorstein Kusse „til Samsal", der levede 1536[2], og Thorsteins Søster Ingegerd, gift med Væbner Thord Magnussøn Bonde maa have faaet Gods i Viken, hvor hun fra Holme Gaard i 1550[3] som Enke overdrager „sin Svoger" Otte Brockenhuus Bestyrelsen af sit Gods.

Margrete Pedersdatter døde paa Samsal $^3/_8$ 1582[4]; efter hende havde hendes Datter Anna Finsdr. Rostvig, gift med Nils Lauritzen Rosengedde, Godset[5]. Anna blev 2den Gang gift med Jørgen Valravn, og gjennem hendes Datter Inger Valravns Ægteskab med Thorbjørn Thorbjørnssøn Skaktavl, Søn af Mag. Thorbjørn Olafssøn paa Toten, kom Samsal til denne Slegt, der desuden havde Ulven og Skappel.

En Søn af Thorbjørn Thorbjørnssøn, den før nævnte Enevold Skaktavl, pantsatte 1686 Samsal til Sorenskriver i

---

1 Trykt i Saml. t. N. F. I S. 406.
2 D. N. I 1086.
3 Svensk Dipl. $^{16}/_3$ 1550 (Afskrift i Rigsark.).
4 Dette Tidsskr. 1ste Række IV S. 497.
5 Dipl. i Rigsarkivet $^{12}/_{10}$ 1588, jfr. N. Mag. I S. 278, hvor hun kaldes Kristine.

Tune Nils Hedemark paa 9 Aar; men Godset blev ikke indløst.

Senere overgik dette til Officersfamilien Arøe, som har havt det lige ind i vor Tid.

I en Arvesag mellem Anna Amundsdr. Kusses Datterdøtre, nys nævnte Anna Rosengedde og dennes Søster Adelus, gift med Nils Jonssøn Skak paa Eker, gjenfinder man en Flerhed af de under Samsal fra tidligere Tid hørende Gaarde, saaledes: Dælin, Hjelmstad, Kraakvik, Roterud, Staff, Lille Bolstad, Dal, Skumsrud (Biri) m. v.[1]

Som adelig Frigaard tilkom der Samsal „Ægt og Pligtarbeide“ af de under denne boende Bønder[2], men paalaa samme Rosstjeneste før dennes Ophævelse c. 1660.

I 1821 havde Samsal endnu sine adelige Friheder i Behold[3].

Som man ser, har Samsal saaledes en baade gammel og sammenhængende Historie ligefra det 14de Aarhundrede.

Man vil fra Stamtavlen have lagt Merke til, at Kusserne fra Samsal fra c. 1430 gjennemgaaende fører Bolternes Vaaben, der endog anvendes af Thord Bondes Enke Ingegerd Amundsdr. i 1550.

Der kan derfor her neppe være Tale om en sporadisk Anvendelse af dette Vaaben, som man har Eksempel paa i nogle andre Slegter, heller ikke om at dette er indkommen ad kognatisk Vei, hvilket ellers kunde synes rimeligt, og man nødes af disse Grunde til den Slutning, at Bolterne, der ogsaa havde Eiendomme i Gudbrandsdalen, ligesom Kusserne har sin Rod i de gamle Slegter, der i Middelalderen var knyttet til Sandbo.

Forhaabentlig kan Fremtiden bringe mere Klarhed over saavel Bolternes som Kussernes Oprindelse og Sammenhæng.

Til Kussernes Slegtskreds hørte den oplandske Familie Hummer, hvis Stamfader Væbner Olaf Trulssøn, Foged hos

---

[1] Domb. 1580 S. 41 o. f., før citeret.
[2] Schøning, Thingsvidne af 1657.
[3] Kraft 1ste Del S. 677.

Hamar Biskop Mogens Lauritzen, og gift med dennes „Frænke“, Birgitte Olafsdr. Skaktavl, Søster af Mag. Thorbjørn paa Toten, blev adlet 1/1 1532 af Chr. II.[1]

Olaf Trulssøn havde to Sønner:

Hr. Lauritz H. † 1567, Forfatter af den bekjendte Beskrivelse over gamle Hamar[2]. Hr. Thure Olafs. H. † 1584, Kannik i Hamar, Prest i Romedal[3].

Det er ham, om hvem Hr. Absalon Pederssøn siger, at „han var af de Chusers (ɔ: Kussers) Slegt“[4], hvilket her vel betyder Slegtsskab med Kusserne gjennem Skaktavl, idet han tillægger, „hvilken som er Mester Torberns paa Totens Søstersøn“.

Kusserne gives ofte Slegtsnavnet Kamp, et Tilnavn, der egentlig betyder en skjegget Mand og tidlig gjenfindes i Gaardsnavne.

Skjønt de Oplandske Kusser ikke kan sees selv at have brugt dette Tilnavn, tyder dog saavel det for Kamperne anførte Vaaben (Kalve- eller Oxehovedet) som Slegts- og Eiendomsforholde paa, at disse og Kusserne kan være identiske.

Til Belysning heraf skal man meddele noget om Kamper, som havde sit væsentlige Tilhold paa Oplandene.

1. Asgaut Kamp til Brandstorp i Skjeberg levede c. 1500 og havde tre Døtre:
2. Inger Asgautsdr. Kamp eiede Brandstorp og fik det før omtalte Nordvi i Stange ved Giftermaal med Væbner Mogens Trulssøn Handingmand (Rosensverd)[5], der levede 1533.

   I 1551 gav hun som Enke sin Datter Rønnaug, der var gift med før nævnte Mag. Thorbjørn Olafssøn Skaktavl paa Toten, en Del af øvre Hauge i Skibtvet.

---

[1] Adelsdiplomet i Afskrift i Kildeskriftsfondet, utrykt Diplom af 1535 i Rigsark.
[2] Dette Tidsskrift 3die Række III S. 379.
[3] Bang N. G. S. 145.
[4] N. Mag. I S. 243.
[5] Adelsaarbog 1896 under Handingmann.

Familien Rosensverds Hovedbøl var Østby i Skjeberg[1]; men den havde ogsaa efter en ældre Forbindelse med Slegten Gyldenhorn Andel i Hafslund og Vik i Skjeberg og besad desuden Part i Thorsø i Borge, der tidligere havde tilhørt Bolterne paa Thom.

Ligeledes eiede Rosensverderne Folberg paa Romerike og fik efter sin Forbindelse med Skaktavlerne Part i Ulven og Skappel paa Ringsaker.

3. Agathe Asgautsdr. Kamp var gift med Væbner Kel Thordssøn, der døde c. 1530[2] og eiede:

Dyne i Viken, Tjerne og Ingeberg paa Ringsaker.

En Part i Tjerne tilhørte ogsaa, som vi har set, Samsal Gods, og der er derfor meget, som taler for, at denne betydelige Gaard oprindelig var i Kussernes (Kampernes) Besiddelse, som af Kraft anført.

Det stemmer ogsaa med, at Fr. I. i 1532[2] „tilstaar Velb. Mand Johan Kruckow (til Tjerne) paa sin Husfrues (Karen Asgautsdr. Kamp) Vegne[3] og Medarvinger at beholde det Gods, som tilhørte Kel Thordssøn“.

Gjennem Kruckowerne, der uddøde 1601 med Jørgen K. til Tjerne, var Kamperne forbundne med Brockenhuuser, der ogsaa, som man har set, var lierede med Kusserne paa Samsal; endvidere var der herved og gjennem Rosensverderne Forbindelser med Familien Gyldenhorn.

Endelig hørte ogsaa saavel gjennem Tjøttøslegten, der skal være udgaaet fra Ringnes i Stange[4], som gjennem Kruckower, Teister og Benkestokker til Slegtskredsen i det 16de Aarhundrede[4].

Det vil høre herhen at nævne nogle af de mer betydelige Kusser (Kamper), som ikke for Tiden kan sættes i sam-

[1] Adelsaarbog samt Bang N. G. S. 147 m. v. og Saml. N. F. I. S. 416 o. f.
[2] D. N. VI 532. Rr. I. S. 2 og 4.
[3] Saml. N. F. I S. 411.
[4] Pers. Hist. Tidsskr. 3 R. V S. 151 o. f. „Nogle Oplysninger om den adelige Familie Benkestok.“

menhængende Forbindelse med den foran anførte Slegt, men hvis Vaaben eller Navn gjør det sandsynlig, at de hører hid:

1. Andres kutse (Kusse) † 1303 hørte hjemme i det Trondhjemske (Møre) og testamenterte Nidaros Domkirke Arnardal (Aandal) i Battenfjordbygden i Øre Sogn[1]. Andres Kusse var forbunden med Lendermandsaristokratiet. Gaven overdrages i nævnte Brev nemlig Kirken af hans „Maag Baard Vigleikssøn".

   Denne, der selv er Udsteder af Brevet, nævnes andensteds som Herre. I 1303 bevidner Hr. Baard sammen med „sin Broder" Hr. Audun Vigleikssøn Gaver af Gaarde i Battenfjordbygden til Nidaros Domkirke[2].

2. Ridderen Hr. Halvard Finssøn, der levede 1417, og dennes antagelige Fader Fin Gyrdssøn, Sysselmand paa Lister 1389, fører begge Kussernes Vaaben (Kalvehovedet).

   I 1417 havde Hr. Halvard Sag med Hr. Alf Haraldssøns Enke Fru Katharina Jonsdr. om Jordegods, hvorfor man maa slutte, at Hr. Alf Haraldssøn til Thom og Hr. Halvard var beslegtede[3].

3. Erlend og hans Broder Haakon Halvardssøn Kusse (Navn og Vaaben — Kalvehovedet) levede i Oslo c. 1320—50. I 1327[4] bevidner Erlend Kusse i Thorlaksgaard i Oslo m. fl., at Joron, Enke efter Aslak paa Folberg paa Romerike, eiede 6 Øresbol i Skjeldungaberg i Hofvin (Furnes) paa Hedemarken, der var tilfalden hendes Steddatter Asbjørg, Finkel Guttormssøns Kone.

   Folbergætten, hvor Navnene minder om Biskop Øisteins Slegt, Brat[5], var, som Munch gjør opmerksom paa, beslegtet med den før omtalte Sandboæt i Vaage,

---

[1] D. N. III 57, kfr. Aslak Bolt S. 70.
[2] D. N. II 40, 68, 70. Jfr. dette Tidsskr. 2den Række IV S. 181, Saml. N. F. I S. 171 o. f., Munch 2. S. 405.
[3] Saml. N. F. IV S. 113 og 538 — kfr. ang. mulig Tilknytning til Thornbergslegten Urda. I S. 382—83 — Halvard (Finssøn) paa Thornberg 1337.
[4] D. N. I 189, II 171 og Saml. N. F. IV S. 532.
[5] R. B. S. 500, Munch 2, Stamtavle over Skaanøreætten.

hvad ogsaa Kusserne var, et nyt Bevis paa, hvorledes disse Familier var indforlivede i hinanden.

4. Jon Halvardssøn kuus (Kusse)[1] levede c. 1350 og var Hovedarving efter Aasa Salmundsdr. til Selviks 1ste Mand Ormstein Thorkildssøn i Skoger, hvor Jon Kusse eiede Solheim og Knive; disse Gaarde kom senere ved Gifte til Familien Tordenstjernes Stamfader, Parteier i Strømsgodset ved Drammen, hvoraf hine Eiendomme var Hoveddele sammen med Øvre Strøm, Austad og Dannevik.

Den Jon Kusse, som i 1348 optræder paa Follo[2], er antagelig vor Jon Halvardssøn.

Er han den Jon Kamp[3], der nævnes i 1346 som Eiendomsbesidder i Onsø og Borgesyssel, da tør det være hans Efterslegt, som i 1440 og senere har Ørmen i Onsø:

Alf Kamp og dennes Sønner Jon og Gudulf (Gudalf)[4].

5. Olaf Jonssøn Kamp, Erik Ugerups Foged i Tønsberg Len, levede c. 1550[5] og tør være den Olaf Jonssøn paa Jader i Ramnes[6], som i 1544 mageskiftede ½ Del i det foran nævnte Strømsgods (Øvre Strøm) til Peder Hanssøn Litle mod Heem med Guthu i Vaale (Jarlsberg), der med Part i nævnte Jader i 1630 hører til det „Odelsgods", som Borgermester i Tønsberg Gunner Olafssøn besad[7].

6. I det 15de og 16de Aarhundrede finder man Prester i Alastarhaug i Nordland med Tilnavnet Kusse: Hr. Thorstein Kusse levede c. 1440, Hr. Olaf Jonssøn Kusse[8] levede c. 1530 og er vistnok den Olaf Kusse, der blev Student fra Rostock 1478.

---

1 D. N. IV 351, 660.
2 D. N. III 262.
3 D. N. II 277. R. B. S. 488.
4 Domb. 1580 S. 77.
5 D. N. XIII 675. VII 745.
6 D. N. VIII 773.
7 Indledning. Familien Elieson.
8 Dette Tidsskr., 3die Række I S. 7, „Trondhjemske Erkestols Sædesvende og geistlige Frimænd".

7. Brødrene Aslak og Haakon Olafssøn Kusse[1] (ikke Kruse[2]), levede i Steigen i Nordland og stadfæstede i 1589 fra Bergen sin Fader Olaf Kusses Salg af hele Austlid i Aaen i Bindals Sogn i Namdalen.

Som Aslaks „Fædrenefrænde" nævnes Mester Olaf Anderssøn (Skanke[3]) i Brønø.

8. Tilnavnet Kamp forekommer tidlig i det Trondhjemske. Saaledes nævnes en Nikolas Kamp i 1349 som „en Frænde" af Erkebiskop Arne Einarssøn Vade i dennes Testament[4]. Arnes Moder Ingeborg var en Søster af Erkebiskop Eilif Arnessøn Korte[5].

9. Andres kuss (Kusse) levede c. 1450—80 og havde Tvist om Lunder Gaard i Gran. I Jevnaker var han ogsaa Eiendomsbesidder[6].

10. Den sidste af Slegten Kusse, der bærer Navnet, er: Løitnant ved Rytteriet Casper Kudze, „Kuss" (Kusse) født c. 1640 † c. 1703 som Løitnant ved Major Fuesmanns Kompani (Østre Romerikske). I 1664[7] stod han som Korporal ved Oberstløitnant Ove Brockenhuus's Kompani paa Oplandene og havde sit Rytterkvarter paa Rolstad og Sønsteby i Fron.

Ved Brockenhuus's Kompani stod samtidig den før omtalte Fænrik (Løitnant) Enevold Skaktavl til Samsal.

$^{19}/_{5}$ 1688 avancerede Casper Kusse til Kornet ved Ritmester Gellhorns Kompani og blev samme Aar forsat i samme Egenskab til Major Halckes Kompani nordenfjelds.

1694 stod han som Cornet ved Ritmester A. Stockmanns Kompani, atter nogen Tid ved Gellhorns og fra 1699 ved Major Fuesmanns (Østre Romerikske), hvor han $^{19}/_{9}$ 1702 avancerede til Løitnant. Ca. 1690—1700 boede Kusse paa Romerike, hvor han nævnes som Fadder.

---

[1] Utrykt Dipl. i Rigsark. $^{16}/_{8}$ 1589.
[2] Bang N. G. S. 332.
[3] Familien Kielland, 1897, S. 217.
[4] D. N. V 212.
[5] D. N. III 184.
[6] D. N. V 906 og XIII 742.
[7] Krigsjordebog af 1664 i Rigsark.

I 1703 er han forsvunden af Kalenderen og døde derfor antagelig ved den Tid, eller fulgte Fuesmanns Afdeling til Danmark.

Det maa være mig tilladt at takke D'Hrr. Professorer Rygh og G. Storm og ikke mindre Hr. Rigsarkivar Huitfeldt-Kaas for den velvillige Hjælp, som paa mange Punkter er bleven mig tildel. E. Elieson.

2.

Vinald eller Vinalde?

Den Erkebiskop i Nidaros, som i 1387—88 var virksom ved Dronning Margretes Valg i Norge, kaldes af de nyere Historikere Vinalde; tidligere kaldtes han Vinald, men det ser ud til, at Keyser har indført Navneformen Vinalde og at derefter Munch i de senere Dele af sin „Norske Folks Historie" har fulgt Keysers Exempel. Man vil imidlertid ved at slaa efter i Diplomatariet finde, at Navnet overalt skrives *Vinalder* eller *Vinaldr*: derimod har de islandske Annaler Formen *Vinalldi.* Det forekommer mig ikke tvilsomt, at Originalbrevene her maa følges, f. Ex. Retterboden af 1392 (D. Norv. VI No. 338), hvor Navnet i østlandsk Dialekt endog skrives *Vinaldar* (= *Vinaldr*). Ogsaa de, som senere bærer dette Navn i Norge, bør kaldes Vinald, f. Ex. den Kannik i Nidaros, som synes opkaldt efter Erkebiskopen og vel var hans Frænde, heder Vinallder Steinfinnssøn. Navnet er ellers meget sjeldent, saa at man maa antage det for fremmed i Norge. Da Erkebiskopen, som havde faaet sin geistlige Opdragelse i Linköping Stift, engang kalder sig „Vinalder Henzasson" (D. Norv. III No. 312), er det, som Daae formoder, sandsynligt, at hans Fader har været en i Sverige bosat Tysker; isaafald svarer „Vinald" ganske til det tyske Navn *Winolt,* — og med dette Navn benævnes Erkebiskopen ogsaa stadigt i hanseatiske Dokumenter (f. Ex. Hanserecesse 1395—99). *Vinalde* bliver altsaa et islandsk Forsøg paa at nationalisere det tyske Navn; paa samme Maade beholder Islændingerne Navneformerne Sig*valde*, Aa*valde*, Thor*alde*, medens disse Navne allerede i 14de Aarhundrede hyppigt og senere stadigt i Norge lyder Sig*vald* (Sevald), Aa*vald*, Tor*ald* (Tarald).

18. Febr. 1900.

Gustav Storm.

3.

Hvor boede Einar Tambeskjelve?

Det er i nyere Tid (efter Munthe) bleven almindeligt at sige, at Einar Tambeskjelve boede paa Huseby i Børsen (Orkedalens Fogderi); men som jeg skal vise, strider dette mod alle gamle Kilder, som ikke kjender andet Bosted for Einar end Gimsan (Gimsar) i Guldalen.

Allerede Einars Forfædre var knyttede til Gimsan. Styrkár af Gimsar omtales i alle Redaktioner af Jomsvikingesaga, i Fagrskinna og hos Snorre som Deltager i Jomsvikingeslaget, hvor han var en af Trøndernes Høvdinger under Haakon Jarl; han gjenfindes under Olav Trygvesøn som en af Kristendommens Modstandere Aar 997, men lader sig dog omvende (Odd og Snorre), og han nævnes endelig blandt Skibsstyrerne paa Vendertoget Aar 1000 (hos Odd og i Fagrskinna), medens Snorre her indsætter hans Søn Eindride af Gimsar. Der er nemlig den Forskjel mellem Odds og Snorres Stamtavler af denne Æt, at Odd kalder Styrkár „Eindrides Søn“ og Fader til Einar, medens Snorre kalder Styrkár Reidars Søn og lader ham være Fader til Eindride, Einars Fader; Snorre har aabenbart fra en anden Kilde et fuldstændigere Slægtregister over Ætten, og har efter dette fundet Styrkár for gammel til at optræde i samme Felttog som hans 18aarige Sønnesøn. Men i ethvert Tilfælde er alle Kilder enige om, at Einars Fader, nogle ogsaa hans Farfader, havde sit Hjem paa Gimsar, som altsaa ogsaa Einar har arvet. Snorre nævner ikke udtrykkelig, hvor Einar boede; man ser, at han fik Eiendomme i det Trondhjemske med sin Hustru, Jarledatteren, og at hans Svogre Eirik og Svein gav ham Forleninger af Jordegods i Orkedalen. Naar Einar saaledes ved Olav Haraldsøns første Komme i Orkedalen siges at opholde sig i Skaun (Børseskogn), hvor han havde en Gaard, er dette aabenbart en af de Orkedalske Forleninger, som han dengang havde, men senere efter Forsoningen med Kong Olav ikke fik tilbage; det siges jo udtrykkeligt i Olav d. helliges Saga, at han vel fik sine og sin Hustrus Eiendomme igjen, men ikke modtog Forleninger af Kong Olav. Derimod heder det udtrykkeligt, at Haakon Jarl gav Einar alle de Forleninger, denne havde havt under Jarlerne, og dem har han vel senere beholdt.

I andre Sagaer, dels ældre, dels yngre end Snorre, finde vi Einar altid knyttet til Gimsar. I Haakon Ivarsøns Saga, der er en af Snorres Kilder, opregnes de norske Høvdinger paa Magnus den godes Tid, og der siges Einar udtrykkelig at bo paa Gimsar. I „Kongesagaerne fra Magnus d. gode" sees Einar ogsaa i Magnus den godes Tid at bo paa Gimsar og at reise derfra til Nidaros[1]; samme Saga har ogsaa bevaret en Beretning fra Harald Haardraades Tid, hvori denne kalder Einar „Kjæmpen paa Gimsar"[2]. Vi kommer dernæst til mere eller mindre uhistoriske Sagn i Sagaer fra 14de Aarhundrede; de er alle enige om, at Einars Residens er Gimsar. I den store Olav Trygvesøns Saga fra 1ste Halvdel af 14de Aarhundrede fortæller saaledes en Nordmand i Syrien kort efter Magnus d. godes Død til Olav Trygvesøn, at Einar Tambeskjelve bor paa Gimsar[3]; kort efter nævnes, at Haldor Snorresøn senere tager sin Tilflugt til Einar paa Gimsar, og her lader Sagaen Einar fortælle, hvorledes Olav Trygvesøn efter Slaget ved Svold har reddet Einar og spaaet at „han skal bo paa Gimsar til sin Dødsdag"[4]. Af de Tillæg til denne Saga, som er optagne i Flatøbogen fra c. 1387, kan nævnes, at Fortællingen om Orm Storolvsøn lader Orm faa Aar efter Olav Trygvesøns Død komme til Einar paa Gimsar[5], og at ifølge Fortællingen om „Eindride og Erling" Einar ogsaa i Olav d. helliges Tid (efter Forsoningen Aar 1022) bor paa Gimsar[6].

Som det af denne Oversigt vil sees, er den hele Kongesagalitteratur énstemmig om, at Einar Tambeskjelve havde sin Residents paa Gimsar, og Snorre afviger kun forsaavidt herfra, som han kun forudsætter, ikke udtrykkelig siger, at saa var Tilfældet; alene en overfladisk Læsning af Snorre kan føre til den Forstaaelse, at Einar havde sit Hjem i Børseskogn. Imidlertid kom det Sted i Olav d. helliges Saga, hvor Einars Gaard i „Skaun" nævnes, til at blive det Grundlag, hvorpaa man i nyere Tid lagde Vægt, og da Torfæus saavel som Peringskjölds Udgave af Heimskringla gjengav

---

[1] Morkinskinna S. 30, Flatøbogen III 320.
[2] Flatøbogen III 348.
[3] Fnm. sögur III 60.
[4] Fnm. sögur III 161.
[5] Flat. I 532.
[6] Flat. II 193.

dette, maatte det føre til, at man i det Trondhjemske i forrige Aarhundrede søgte Einars faste Sæde der. Den største Gaard i Børseskogn var Huseby: den er nu delt imellem 15 Opsiddere og har tilsammen en Skyld af over 40 Mark; det fulgte da af sig selv, at Huseby ansaaes for at have været Einars Gaard, og Schøning siger ogsaa i sin (utrykte) Reiseberetning, at her har Einar boet. Schøning siger ikke, hvorfra han har denne Mening: det synes nærmest at være hans egen Formodning, han har her hverken Beretning eller Sagn at støtte sig til. Den Ruin af en Stenmur, som findes ved Huseby, bragte Schøning ikke i anden Forbindelse med Einar, end at han formodede, at den var en Levning af en Stenkirke eller et Privatkapel og saaledes Vidnesbyrd om, at Gaarden havde været et Høvdingesæde. Det varede imidlertid ikke længe, inden Schønings Formodning i det Trondhjemske fremkaldte et „Folkesagn", som naturligvis gik ud fra den samme urigtige Forudsætning, at Einars Hjem var i Børseskogn, ikke i Guldalen. Klüwer fortæller efter Optegnelser fra sine Reiser i Aarene 1815—17, at de 5 Stene, som findes ved Søen paa Gaarden Nøst eller Nøstad, ifølge Sagnet er reiste af Einar Tambeskjelve, som eiede denne Gaard, og som reiste Stenene for at binde sine Skibe fast. Ligeledes fortæller han, at ved Huseby findes „Rudera af Einar Tambeskjelves Borg, opført af 2½ Alens tyk Mur, 36 Alen lang mod Øst og Vest samt 17 Alen bred". Begge disse „Sagn" har imidlertid vist sig at mangle historisk Grundlag. Stenene paa Nøst (rettere Naustan eller Nøstum) i Børsen er, som allerede Schøning forstod, Bautastene og altsaa meget ældre end Einars Tid, og Stenmuren paa Huseby har ved Udgravningen i 1848 vist sig at være Levninger af en Stenkirke paa Huseby, hvis Tilværelse kjendes fra Middelalderen.

Sagnet maatte saaledes udvises af Historien; men den Hypothese, som skabte Sagnet, blev staaende og trængte ind i den historisk-topografiske Literatur. Munthe hævder saaledes i sine Anmærkninger til Aalls Snorre, at Einar Tambeskjelve har eiet Huseby og „maa have valgt det til Bosted, uagtet Gimsar var hans Fædrenegaard", hvorhos han om Levningerne af Einars Borg henviser til Klüwer. Desværre fulgte ogsaa Munch, som saa ofte, Munthes Autoritet og angav i 1849 Huseby for Einars Hovedsæde, og da Munch

mange Aar senere oversatte Heimskringla, foreslog han en Rettelse i Snorres Text i Overensstemmelse med den nye Theori; naar der hos Snorre i Haandskriftet Kringla (det eneste, som har dette Sted) staar: *Einarr átti bú ok husabø í Skaun,* mente Munch at kunne rette dette til *átti bú á Husabø í Skaun,* hvilket Munch oversatte „havde sin Bopæl paa Husebø“. Oversættelsen er ikke ganske nøiagtig, thi Ordene kan kun betyde havde en Bopæl paa Huseby, og vilde saaledes i alle Tilfælde ikke udelukke, at Einars egentlige og stadige Bopæl var Gimsar. Men hvad der er den væsentligste Modgrund er, at Rettelsen forandrer en brugbar og i Virkeligheden bedre Læsemaade til Fordel for et nyere og ganske ugrundet „Sagn“, der neppe er mere end 100 Aar gammelt. Desværre har Unger i sin Textudgave af Heimskringla optaget Munchs Forslag i Texten uden nogen Bemærkning om, at det er en Gjætning, som ikke har noget Haandskrift til Grundlag, og dette har atter forledet den nyeste Udgiver, Dr. Finnur Jónsson, til at følge Munchs Rettelse (med Henvisning til Munchs Norges Geografi).

I Hellands Beskrivelse over Søndre Trondhjems Amt (II S. 253) er Feilen efter min Anvisning rettet, men Forfatteren citerer alligevel den urigtige Læsemaade hos Snorre.

Februar 1900.

Gustav Storm.

OM BERGENS BISPEDØMME I MIDDELALDEREN.

AF

DR. LUDVIG DAAE.

(Fortsættelse).

XI.

Omsider fik Stiftet atter efter over fem Aars Forløb en virkelig Biskop i Nordmanden Finboge Nilssøn (1461—1474). Denne hørte hjemme i Hamar Stift og var af velhavende Familie. Man træffer ham første Gang ved Provincialconciliet i Oslo 1436 som Kannik og Fuldmægtig for Bergens Capitel, af hvilket han dog maaskee dengang endnu ikke var Medlem[1]. I 1437 og 1442 kaldes han nemlig Kannik i Hamar, men i 1450 er han Erkedegn i Bergen[2], og i 1458 deltager han, nu tillige Rigsraadsmedlem, i det store Møde i Skara af alle tre Rigers Raad, ved hvilket mange vigtige Bestemmelser bleve tagne[3]. Han har dog fremdeles bevaret sit Canonicat i Hamar og erhvervede et Par Gange som personlig nærværende der Jordegods paa Hedemarken, sidste Gang 11te Februar 1461[4].

[1] D. N. V. Pag. 473.
[2] D. N. I. No. 813.
[3] L. Daae, Christiern I's norske Historie, 142.
[4] D. N. V No. 833.

Da dette foregik, var han, skjønt han endnu kun kalder sig Erkedegn og Kannik, allerede i Rom udnævnt til Biskop i Bergen, hvilket skede 28de Januar 1461[1]. Herom kunde Finboge naturligviis 11. Febr. ikke have nogen sikker Besked, medens han jo dog aabenbart maa have ventet paa sin Udnævnelse. Naar han imidlertid ikke kalder sig *electus*, skulde man tro, at han heller ikke har været valgt af Capitlet. Personlig har han altsaa ikke været i Rom som Candidat til Bispestolen, og Hovedafgiften (33$^1/_3$ fl.) er ogsaa i April erlagt i Rom ved et Handelsfirma.

Om hans Virksomhed som Biskop vides omtrent Ingenting. Han har fremdeles forøget sit Gods i Hamars Stift og besøgt dette, hvor han ogsaa paa Thoten erhvervede sig ny Eiendom[2]. Han døde 15de Mai 1474.

Finboge har havt en Broder, *Olaf Nilssøn*, der i 1466 omtales som Kannik i Hamar og Sognepræst til Næs paa Hedemarken[3]. Begge disse geistlige Brødres Arving blev en Søster Ingerid, der havde været gift med en Jorund, men mistet og arvet de fleste af sine Børn og tilsidst sad der ene igjen med ikke lidet Jordegods paa Oplandene. Denne Kvinde oprettede 1493 et Præbende ved Hamars Domkirke[4].

Da Finboge var død, har Capitlet, støttet af Erkebiskop Olaf, aabenbart bestræbt sig for at give sin canonisk noksom hjemlede, men i mere end et Aarhundrede sjelden respecterede Valgret det størst mulige Eftertryk.

---

[1] Storm, Afgifter o. s. v. 79.

[2] D. N. IX. No. 343.

[3] D. N. I. No. 875. At han er Finboges Broder Olaf, finder jeg utvivlsomt, da Gaarden Steinrof, der her omtales, gjenfindes i Testamentet til Domkirken fra Søsteren.

[4] D. N. I. No. 976.

20de Juni 1474 udstedtes en Indkaldelse til alle Vedkommende, og to Dage efter fandt Valghandlingen Sted: Fristen synes at have været kort, da dog vistnok nogle Kanniker i Regelen opholdt sig paa Landet. Vi ville gjengive i Oversættelse Hovedindholdet af det naturligviis paa Latin affattede Valgbrev, da det er det eneste i sit Slags, der er bevaret for Bergens Vedkommende, og derhos giver et interessant Billede af en saadan høitidelig Act:

„I Herrens Navn. Amen. Den milde og allerhelligste Fader i Christo og Herre, Hr. Sixtus, ved Guds Naades Forsyn den hellige romerske Kirkes og den hele Kirkes øverste Biskop, sender hans hengivne og ydmyge Sønner, den Bergenske Kirkes Capitel i Kongeriget Norge, med al Ærefrygt sine ydmygste Kys til hans hellige Fødder. Da Kirker, der ere berøvede sin Hyrdes Trøst, ved langvarig Ledighed tage Skade baade i aandelige og timelige Anliggender, have de canoniske Loves Begrunderes forudseende Omhu bestemt, at Domkirker ikke maa staa ledige over tre Maaneder. Efterat altsaa Hr. Finboge, god Amindelse, fordum Bergens Biskop, er død i det Naadens Aar 1474 den 15de Mai, og hans Legeme med Reverents er overgivet til kirkelig Begravelse, blev, forat ikke selve Kirken længere skulde begræde sin Enkestands Ulemper, af de for Tiden tilstedeværende Kanniker Dagen d. 22de Juni enstemmig fastsat til Udvælgelse af den vordende Biskop, og de fraværende indkaldte, hvilke ogsaa alle mødte til den bestemte Tid i Bergens Capitel. Men ogsaa vor høiærværdigste Fader i Christus, Hr. Olaf, ved Guds Forsyn Erkebiskop i Nidaros og vor Metropolitan, som just opholdt sig her i Byen, blev ydmygst tilkaldt af os og gjorde os den Ære med nogle af sine Prælater og Kanniker personlig at være tilstede. Efter først at have overveiet, hvilken Form vi skulde bruge ved Valghandlingen, bleve vi Alle og Enhver enige om at anvende *scrutinium*[1].

[1] Denne Valgmaade ved Stemmegivning af hver Kannik var den almindelige. Man kunde dog ogsaa vælge paa andre Maader. Stundom udvalgte Kannikerne af sin Midte en eller flere Valgmænd (*compromissarii*), i hvis Haand Valget lagdes (*per compro-*

Derpaa besluttede vi enstemmig at udsee tre troværdige Mænd af vort Collegium, nemlig Herrerne Matthias Boesen, Simon Hemmingssøn og Peter Bugge[1], hvem vi bemyndigede til hemmeligt og enkeltviis omhyggelig at modtage hver Enkelts Stemmegivning, først dog sin egen og dernæst vor, og efter at have samlet og nedskrevet Voteringen offentlig at bekjendtgjøre den. Disse *scrutatores* modtoge det dem overdragne Hverv, og, idet de trak sig tilbage til et Hjørne af vort Capitel, undersøgte de hemmelig og samvittighedsfuldt Alles Stemmegivning, saaledes som de senere berettede os, først gjensidig hverandres, derefter vore, som det var dem paalagt af os, redigerede saa Voteringen skriftlig og bekjendtgjorde den derefter Herved blev bragt i Erfaring, at Alle som En havde givet sine Stemmer paa Hr. Magister Johannes Teist, Baccalaureus i den hellige Theologi, Archidiaconus i Bergens Capitel og selv tilstedeværende ved Valghandlingen, som en ubetinget forstandig og discret Mand, medrette rosværdig formedelst lærd Dannelse og gode Sæder, i lovlig Alder og indviet til de hellige Embedsgrader, født i lovligt Ægteskab og vel forfaren i aandelige, som i verdslige Ting. Ovennævnte Hr. Matthias, Capitlets Senior, udvalgte ham da efter vort Paalæg og i Alles Nærværelse til Biskop paa saadan Maade: I Navnet Gud Faders, Søns og den hellige Aands! Amen. Da, siden vor Bergenske Kirke er ledig ved den forrige Biskops Hr. Finboges, god Amindelse, dødelige Afgang, Kannikerne og Capitlet samdrægtig have givet sine Stemmer til Magister og Archidiaconus Johannes Teist, udvælger jeg Matthias paa vore samtliges Vegne samme Magister Johannes til den Bergenske Kirkes Biskop og Pastor. Det saaledes høitidelig foretagne Valg tiltraadte derpaa Hr. Erkebiskoppen ved at give det sin Confirmation, og vi bifaldt det alle som os kjært og behageligt. Idet vi derfor tilbøde Valget til Archidiaconen, Mag. Johannes Teist, og indstændig bønfaldt ham om at modtage det, samtykkede han omsider i vore Ønsker, idet han ikke vilde modstaa Guds Vilje i det paa ham

missum), eller der kunde finde Sted *accessus*, hvorved Valget „efter guddommelig Indskydelse“ afgjordes ved Acclamation. See min Krønike om Erkebisperne S. 108, hvor dog desværre Noterne 1. og 2. ved Bogtrykkeriets Feil have byttet Plads.

[1] Alle disse tre synes efter Navnene at dømme at have været danske Mænd.

faldne Valg og, idet vi derpaa saug et høitideligt *Te Deum*, førte vi den nævnte Electus efter Skik og Brug til Sæde paa det biskoppelige *cathedra* og lode nu det stedfundne Valg bekjendtgjøre for Geistligheden og Folket ved den hæderværdige Mand Hr. Gaute, Kannik i Throndhjems Kirke. Derfor anraabe vi Eders Hellighed i Hengivenhed og Ydmyghed med vor enstemmige Bøn, at I maatte værdiges gunstigen at skjænke dette vort enstemmige og canoniske Valg Eders Bekræftelse, at han efter Guds Vilje maa være vor og det hele Stift en nyttig Forstander, og at vi og hans øvrige Undergivne kunne under hans Regjering gjøre en heldbringende Tjeneste for Guds Øine. Men for at Eders Hellighed desto klarere kan forstaa, at samtlige vore Vota have været overensstemmende, og at vi ere endrægtige i denne vor Begjæring, oversende vi Eders Hellighed denne vor Valgbeslutning, beskreven af den hæderværdige og paalidelige Mand, Mag. Gaute, Kannik i Nidaros, og til sikrere Vidnesbyrd have vi ladet den forsyne med vor høiærværdigste Fader, Hr. Olafs, vor ovennævnte Metropolitans og vort Capitels Sigiller. Givet ved Bergens Domkirke 22de Juni i det Herrens Aar 1474." (Herpaa følger Underskrifter af 6 Kanniker med Fuldmagt fra 4 andre).

Den udvalgte Biskop Hans Theiste var en ringere Adelsmand og sandsynligviis hjemmehørende i Throndhjems Stift[1]. Der er Grund til at tro, at han har været en ret vel studeret Mand. I Aaret 1468 kom han nemlig til Rostocks Universitet efter at være bleven promoveret til Magister i Paris, hvor Nordmænd da kun sjelden kom, og han havde dertil Baccalaureigraden i Theologi[2]. Han var ikke alene Kannik i Bergen, men ogsaa i Nidaros og opholdt sig som saadan 1472 i Kjøbenhavn sammen med den i Valgbrevet omtalte Kannik Mag.

---

[1] De Formodninger om hans Familieforhold o. s. v., som findes i Samll. til d. N. F. Hist. III, 604, ere ganske urimelige eller umulige, og det ham ogsaa af Keyser tillagte Fadersnavn Bjørnssøn urigtigt.

[2] L. Daae, Matrikler over Nordiske Studerende, 140.

Gaute[1]. Ikke længe før sin Ophøielse var han ogsaa bleven Archidiaconus i Bergen.

Efter det paa ham faldne Valg til Biskop begav han sig til Rom og ledsagedes rimeligviis paa denne sin Færd af Erkebiskop Olaf, thi i ethvert Fald drog ogsaa denne ved denne Tid til Rom. Hans Theiste synes paa Veien at have aflagt et Besøg ved Universitetet i Bologna[2]. I Rom døde Erkebiskoppen den 25de Nov. 1474 og blev begravet ved S. Agostino. Hans Theiste opnaaede kort efter Bergens Bispestol (2den December), men naturligviis ikke i Form af Bekræftelse af Capitlets Valg, men ved Provision efter Forestilling af „Cardinalen af Mantua“, Franciscus Gonzaga. At just denne Cardinal fik med Sagen at gjøre, er let forklarligt deraf, at han var en Søstersøn af Kong Christiern I's Dronning, Dorothea, og Kongen havde ved sit Besøg i Rom i April samme Aar gjort denne sin Besvogredes personlige Bekjendtskab. Den 5te Januar 1475 fik Hans Theiste, der nu kaldes Biskop, og derfor maa være bleven indviet i Rom, Kvittering for sin Hovedafgift (nu forhøiet til 66²/₃ fl.) og den mindre Afgift til Cardinalen, hvoraf Halvparten eftergaves ham[3]. Hvor længe han er bleven i Rom, vides ikke, altsaa heller ikke, om han der har truffet Dronning Dorothea, der foretog den første af sine to Romerreiser i Foraaret 1475, da der just var Gyldenaar. I Juni s. A. blev Gaute, den afdøde Erkebiskops Brodersøn, udnævnt til hans Eftermand i Nidaros.

Som regjerende Biskop i Bergen finder vi jevnlig Hans Theiste deeltagende i politiske Anliggender. I April

[1] Scr. R. Dan. VIII. 466.
[2] L. Daae, Symbolae ad hist. eccl, p. 6.
[3] Storm, Afgifter o. s. v. 80.

1476 see vi ham som eneste norsk Biskop ved Siden af sex danske og en Titulærbiskop af Grønland i Rotneby i Bleking[1], aabenbart i Anledning af det frugtesløse Møde, som Christiern I just dengang holdt med de Svenske i Kalmar. I 1478 var han i Oslo sammen med alle Norges øvrige Biskopper ved et Raadsmøde, til hvilket Kong Christiern selv havde indfundet sig, og hvor adskillige vigtige Bestemmelser bleve tagne om Grændserne mellem den geistlige og verdslige Myndighed[2].

Efter denne Konges Død deeltog han i Forhandlingerne under Thronledigheden. Som bekjendt var Stemningen inden det norske Rigsraad eller en stor Deel deraf ikke gunstig for Bevarelsen af Foreningen med Danmark. En først nylig udgiven tydsk Krønike udtaler, at de norske Rigsraader vilde have sin egen Konge og være de Danske kvit[3]. Det er vistnok ogsaa sandt, men Tingen var, at de Ingen havde, der kunde eller vilde blive Konge, og i Sverige, som det laa nærmest at see hen til, havde Steen Sture nok med at tænke paa sig selv. Imidlertid var Hans Theiste med sin Erkebiskop Gaute, til hvem han synes at have staaet i et nærmere Forhold, og med Hr. Jon Smør, der blev Rigsforstander, kommen til Baahuus, hvilket Slot man forgjeves beleirede. Som bekjendt førte det Hele til Intet, og Kong Hans blev hyldet og kronet i Throndhjem 1483. Siden finde vi Biskoppen i Kjøbenhavn 1489, da den unge Kongesøn Christiern (II) erkjendtes som Thronfølger i Norge, og atter sammesteds 1498[4]. I 1503 maa der være overdraget ham en særlig

---

[1] Rørdam, Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen, Tillægget S. 70.

[2] L. Daae, En Krønike om Erkebiskopperne i Nidaros, 170—171

[3] Hansische Geschichtsquellen N. F. II. 375 fgg.

[4] Hadorphs Udg. af den svenske Rimkrønike II, 367.

Myndighed, maaskee som midlertidig Indehaver af Bergens Kongsgaard, da han i dette Aar har udstedt en Forordning, hvorved han paa Kongens Vegne giver Forskrifter om Handel med Øl og andre Drikke i Stavanger[1]. Hans Theiste var endnu i Live 16de Juli 1505, da han visiterede i Indvigen[2], men ikke længe efter maa han være død.

I hans Tid, uvist i hvilket Aar, oprettedes et nyt Prælatur, et Degnedømme, i Bergen, hvilket siden gav Anledning til uendelige Vanskeligheder og Forviklinger. En Kannik i Bergen, Mester Halsteen (Jonssøn), der første Gang forekommer som saadan 1487 og derefter 1494, begge Gange i Oslo[3] og sidste Gang ogsaa med Titel af Kongens Capellan, havde opnaaet at blive forlenet med det kongelige Capel Allehelgens Kirke og, som det synes af Kongen, hvilket har været et Overgreb, faaet Udnævnelse til Decanus i Bergen, en hidtil ukjendt Værdighed. Halsteen, der stod sig godt med David „Skotte“ (ɔ: D. Sinclair, som var Befalingsmand i Bergen omkring 1496) og Provsten ved Apostelkirken Christiern Pederssøn, fik ved disses Hjelp Biskop Hans's Samtykke. Biskoppen gav ham ogsaa Brev paa St. Catharina Alters Præbende (altsaa formodentlig foruden det, han som Kannik allerede besad?). Da Halsteen havde Capitlets Segl i sit Værge, „beseglede han sig selv samme Prælatur til uden deres Minde og Samtykke, og derefter blev der aldrig god Endrægtighed mellem Capitlet og ham“[4].

I Bergens Bys Historie var Hans Theistes Regje-

[1] D. N. I. No. 1009.
[2] D. N. II. No. 1023.
[3] D. N. V. Pag. 675 og VI. Pag. 653.
[4] D. N. VI. Pag. 721.

ringstid en meget urolig Periode. I 1476 brændte hele Bryggen, og i det følgende Aar klagedes der fra norsk Side heftig over Hanseaternes Færd; som Exempel paa, hvordan Tilstanden kunde være, kan anføres, at tre af Stavanger Biskops Tjenere skulle være slaaede ihjel i Bergen. Der tales om, at Hanseaterne ved denne Tid skulle have ødelagt Sverresborg. Christiern I lovede 1479 at indfinde sig i Bergen, for at der kunde raades Bod paa Tilstanden, men heraf blev Intet. Derimod kom Kong Hans derop 1486, da et Rigsmøde fandt Sted. Saadanne Møder vare forøvrigt ikke saa sjeldne i Bergen ved den Tid, og Bergens Biskop har oftere kunnet være sammen med Erkebispen og Biskoppen af Stavanger, af hvilke den første som bekjendt, i et Par Aarhundreder havde egen Residents i Bergen, og den anden ligeledes i den senere Tid havde erhvervet en saadan. I 1489 indtraf atter en stor Ildebrand, og dennegang var det hele Strandsiden, der lagdes i Aske. De Uroligheder, som Hr. Knut Alfssøn fra Sverige ved Hjelp af svenske Tropper fremkaldte i Aarene 1501—1502, fandt vistnok især Sted i det søndenfjeldske Norge, men han gjorde ogsaa, hvad han formaaede, til at vække Opstand i Bergens Stift. Navnlig fik han Uroligheder i Stand paa Voss, hvor han eiede det store Finnen-Gods og i selve Bergen. Han skrev to Breve til Contoiret for at drage de tydske Kjøbmænd over til sit Parti og lod sig forlyde med, at han snart skulde vise sig i Bergen med en Magt, der skulde blive frygtelig for hans Uvenner. Knut Alfssøns Folk gjorde ogsaa et Angreb paa Bergens Kongsgaard, hvor dengang den senere Biskop af Oslo, Mester Anders Muus, havde Befalingen, Skatten, et Skib m. m. røvedes og Kongens Tjenere fordreves. Den senere Rigsraad Johan Krukow skal, efter hvad Vincents Lunge over

tyve Aar senere paastod, dengang have sluttet sig til „de Svenske“.

Hans Theistes Eftermand Andor har neppe personlig indfundet sig i Rom, hvor der den 4de og 6te Decbr. 1506 paa hans Vegne erlagdes et Afdrag paa hans Afgift og udstedtes Obligation for Resten[1]. Han kaldes her *electus*, hvilket vil sige, at han af Paven da er bleven provideret, formodentlig efter i Forveien at være præsenteret af Kongen og maaskee valgt af Capitlet. Indviet er han altsaa først blevet 1507 og da formodentlig af Erkebiskop Gaute.

Hans Fortid er fuldkommen ubekjendt, da han, saavidt mig bekjendt, intetsteds nævnes før sin Ophøielse. I den romerske Obligationsbog kaldes han *Andreas Catelli* og *Andorus Carilli*, og hans Fader har da vel hedt Ketil[2]. Navnene tyde dog idetmindste paa, at han har været Nordmand.

Ogsaa denne Biskops Regjeringstid betegnes ved Uroligheder og Uregelmæssigheder i Bergen, som i Norge overhovedet. Det var paa denne Tid, at Christiern (II) kom til Norge for at overtage Regjeringen. I April 1507 gik der Rygter blandt hans Fiender i Sverige, at Kjøbmændene i Bergen havde ihjelslaaet hans Befalingsmand

---

[1] Storm, Afgifter o. s. v. 81.

[2] Den vilde Gjetning, om at han skulde være den Andor Halsteinssøn, der 1468 var Kannik i Stavanger (Samll. III. 604), maa altsaa — allerede af denne Grund — bortfalde. Skulde jeg selv vove en Gjetning, vilde jeg minde om, at der af Aslak Bolts Jordebog sees, at det sjeldne Navn Andor ogsaa forekom i Teiste-Ætten, og derfor tænke mig, at Biskop Andor har været en Frænde af sin Formand. Jeg er ogsaa opmærksom paa, at Navnene Gaute, Thrond og Olaf forekomme baade i Teiste-Ætten og i Erkebiskop Gautes Æt. Teister have ogsaa staaet i Forbindelse med Erkebiskop Olaf Engelbretssøn.

der, Henrik Bagge. Kort efter kom Christiern selv til Bergen, hvor i September samtlige Norges Biskopper vare tilstede, blandt dem den forrige Befalingsmand i Bergen, Anders Muus, nu Biskop i Oslo. Af de Bestemmelser, som her toges, nævne vi, at Nonnesæter, der længe havde staaet ledigt efter de vanartede Søstres Udjagelse[1], nu overdroges til Antonsbrødrene. Maaskee var det allerede i dette Aar, at den nye Konges skjebnesvangre Forbindelse med Sigbrit og Dyveke indlededes. Christiern besøgte som bekjendt endnu en Gang Bergen (1509).

Under Andor møde vi for sidste Gang romersk Udpresning i vort Land og nu i Form af Afladshandel. Saadan har flere Gange været dreven i den foregaaende Tid, saaledes f. Ex. i Christiern I.s Tid af en meget driftig Legat eller Agent, Marinus de Fregeno, der ogsaa fik Penge ind fra Norge, uden vel selv personlig at have været her[2]. Nu kom i 1517 til Norden den noksom bekjendte Legat Jo. Angelus Arcimboldus (tilsidst Erkebiskop af Milano), en værdig Collega af Tetzel, der samtidig virkede i Tydskland og gav Stødet til Luthers Fremtræden. Det var den nye Peterskirkes Bygning, hvortil der skulde samles Penge. Selv kom han ei til Norge, men han havde sine Agenter. Til Throndhjem kom den siden som Forfatter bekjendte Svenske Olaus

[1] Naar disse usædelige Nonner bleve udjagede, er ikke bekjendt. Det kan imidlertid bemærkes, at Gaver til Nonnesæter af Tydskerne endnu kjendes for Aarene 1475 og 1476, og da maa altsaa endnu Søstrene have været i Besiddelse af Klostret. (Hansische Geschichtsquellen N. F. II. 118—119).

[2] Et Afladsbrev fra ham til et Ægtepar i Thelemarken er trykt i Willes Beskr. af Sillejord, P. 53. See forresten om denne Mand bl. A. Werlauff i Skandin. Literaturselsk. Skrifter. XVI. 139 ffg., Paulli, Lübeckische Zustände II. 85, Ny Kirkehist. Samll. VI. 564. D. N. VI. paa flere Steder.

Magnus og til Bergen en anden Reisende, Mester Conrad, der færdedes her 1518—1520. Denne „Legat“, som man kaldte ham, samlede foruden rede Penge et Forraad af Sølv, Sengklæder, Talg fra Færøerne, o. s. v. Man seer, at Befalingsmanden, Jørgen Hanssøn, et Par Gange har havt ham til Gjest hos sig, men Kong Christiern syntes ikke om saadan Vindskibelighed og gav Ordre til at beslaglægge, hvad Mester Conrad havde sammenskrabet, og der blev virkelig beslaglagt Værdier af halvfjerde hundrede Mark. Siden fik Biskop Andor ligesom ogsaa Landets øvrige Bisper et Pavebrev af 1520 med Paalæg om at sørge for, at Alle, der sad inde med Ydelser til Peterskirken, ufortøvet skulde indsende disse til Arcimboldus, men dette har neppe frugtet meget[1].

Andor og hans Kirke har af Kronen været forlenet med Nordfjord, Søndfjord og Hardanger og har havt disse Len endnu 1518—19, desuden havde Kirken ogsaa havt Tromsø Len; om dette og Nordfjord siges, at de vare afgiftsfrie „for den daglige Umag og Tjeneste, som Biskoppen af Bergen haver for Kronen og menige Riget“. Men den strenge Lensmand Jørgen Hanssøn tog disse to Len fra Andor og Capitlet. Biskoppen sendte da Christiern II „en mærkelig Skjænk“ med Bøn om Len og fik da ogsaa Sparboen og Gauldalen i Thrøndelagen, men strax efter Andors Død tog Jørgen Hanssøn ogsaa disse Len i Besiddelse[2].

I Biskoppens sidste Dage fandt voldsomme Uroligheder Sted i Bergen. Mellem Jørgen Hanssøn og hans bevæbnede Tjenere paa den ene og Tydskerne paa den anden Side havde der længe hersket dyb Uvilje, og

---

[1] L. Daae, En Krønike om Erkebiskopperne S. 180—181.

[2] D. N. IX. No. 596. X. No. 418. VI. No. 689.

i Sommeren 1521 kom det til Udbrud. Havnen laa fuld af tydske Skibe med tøilesløst Mandskab ombord. Disse Søfolk, blandede med tydske Haandverks- og Handelsgeseller, tillode sig Voldsomheder mod Mænd og Kvinder, ja overfaldt endog Byfogden under hans Forretninger. Nu holdt heller ikke Kongsgaardens Folk sig tilbage og gjorde rigelig Gjengjeld. Forlig sluttedes og brødes. Jørgen Hanssøn stevnede saa Kontorets Oldermænd m. Fl. ind for Biskoppen, Provsten ved Apostelkirken, Lagmanden og nogle Raadmænd. Kjøbmændene protesterede og vilde have Sagen ind for Kongen, og Jørgen gik ind herpaa, men snart kom det til aabenbart Brud mellem Kongen og Lybek, og denne Sag kom aldrig til Afgjørelse. I Mai 1522, da Krigen stod for Døren, sluttede Tydskerne en Overenskomst med Biskoppen, Provsten og Jørgen Hanssøn til at hindre Forstyrrelse af den fredelige Handel i Bergen[1].

Biskop Andor stod ved den Tid ved Enden af sin Bane. I Vinteren 1521 har han rimeligviis været syg, siden en Bispevielse, hvilken fandt Sted i Bergen ved den Tid i den fra Norge bortreiste Erik Walkendorfs Fraværelse blev udført ikke af ham, der dog var Norges ældste Biskop, men af Hamars Biskop Mogens med Bistand af Biskop Hoskold af Stavanger[2]. Det var Øgmund Paalssøn af Skaalholt, som da blev indviet. Ifølge en Notits af den Mand, der siden blev Andors Eftermand, døde denne den 3die Juni 1521, „og gav han hver Kannik en Nobel i Testament“[3]. Christiern II skal, da

[1] D. N. VIII. No. 501, II. No. 1071. Allen, De tre nord. Rigers Hist. III,2. S. 83 fgg.

[2] Norsk hist. Tidsskr. 2den R., II. 299—300.

[3] Miltzowii Presbyterologia Wos-Hardangr. 26.

han erfarede hans Bortgang, have ytret: „Nu, er han død, vi havde ellers en uplukket Gaas med hannem."

Besættelsen af den ledige Bispestol gik i Langdrag. Den Afdøde havde i sit Testamente ogsaa betænkt Kongen, og med denne Gave sendte Kannikerne, som ikke dristede sig til at gaa til Valg paa egen Haand, sin Decanus til Kongen med en yderligere „mærkelig Skjænk". Denne Decanus var en Mand ved Navn Hans Knudsen, uden Tvivl en Dansk. Efter den tidligere omtalte første Decanus i Bergen, Mester Halsteen, havde Kongen, der ansaa sig som Patron for dette nye Prælatur, udnævnt en gammel Cancelli-Embedsmand Hans Reff (tilsidst Biskop i Oslo), der aldrig kom til Bergen, men derimod blev Kannik i Throndhjem. Efter ham var Hans Knudsen bleven Decan, men, som Capitlet siden udtrykte sig, „han havde mere været i Kong Christierns end i den hellige Kirkes Tjeneste", thi han havde nærmest været Jørgen Hanssøns Medhjelper i at udsuge Almuen og at inddrive de blodige Skatter og beskyldes endog for under denne Virksomhed at have brugt Trudsler og falsk Vegt og paa den Maade udpresset over tusinde Lod Sølv mere, end han skulde. Da Hans Knudsen kom til Danmark (aabenbart i Haabet om snart selv at skulle blive Biskop), var imidlertid Kongens Stilling allerede bleven saare kritisk paa Grund af, at flere og flere Rigsraader faldt fra ham. Med en Moderation, som ellers hos Christiern vilde have været utænkelig, udstedte han et Brev til Capitlet paa Latin 24de Marts 1523[1], altsaa lige før sin Flugt. Heri overlader han Kannikerne selv at vælge en Biskop, der skulde bekræftes enten af Paven eller blot af Erke-

[1] D. N. III. No. 1091, cfr. VI. Pag. 721.

bispen[1], men antydede dog som sit Ønske, at Hans Knudsen maatte blive udkaaret.

Omtrent ved samme Tid havde Jørgen Hanssøn (maaskee i Decanens Følge) gjort en Reise ned til Kongen for at overlevere ham det store Skattebeløb, som han havde inddrevet paa Vestlandet[2], som vi have seet tildels ved Hans Knudsens Hjelp. Jørgen opholdt sig vistnok i de følgende Aar i Holland som en af sin landflygtige Herres Tjenere og kom aldrig mere til at have Ophold i Bergen, men der er dog Grund til at tro, at han, forinden han forlod de nordiske Lande, har gjort et kort Besøg i Bergen, hvorhen han og Hans Knudsen sandsynligviis ere komne i Følge i Foraaret 1523. Vist er det, at han overdrog denne Befalingen paa Bergens Kongsgaard.

Domcapitlet, som nu ikke behøvede at tage Hensyn til den flygtede Konges Ønsker, og som, hvad vi allerede vide, just ikke yndede sin Decanus Hans Knudsen, skred saa til Bispevalg, hvilket, som det siden er berettet, foregik 15de April. Valget faldt paa Archidiaconen Olaf Thorkelssøn. Norge havde paa den Tid ingen Erkebiskop, thi Olaf Engelbretsen blev først valgt 30te Mai s. A., tre Dage efter at man i Throndhjem fik Budskab om Erik Walkendorfs Død, og reiste strax til Rom.

---

[1] Man skulde næsten tro, at Christiern nu maa have tænkt paa at udsone sig med Erik Walkendorf, om hvis for nogle Maaneder siden (28de Nov. 1522) i Rom indtrufne Død han vel ei har været vidende.

[2] Jørgen, der ankom til Kjøbenhavn 18de Marts 1523, medbragte 3494½ lødige Mark Sølv, 14 000 Mark i danske Hvider, 1900 rhinske Gylden, 30 ungarske Gylden, 22 Angelotter, 1 Rosenobel og 1 Henriksnobel, vist det største Beløb i rede Penge, som nogen Konge hidtil havde faaet ned paa en Gang fra Norge til Danmark. (D. N. V. No. 1036).

Derhen sendte nu Olaf Thorkelssøn, der selv ikke har havt Lyst til nogen Romerfærd, paa sine Vegne en Mand, hvis Navn er bleven noksom bekjendt, nemlig Kanniken Geble Pederssøn. I Rom gik det nok saa raskt fra Haanden med Confirmationen, der allerede opnaaedes 6te Juli 1523, hvorpaa Afgiften betaltes syv Dage senere[1]. Forfatteren Absalon Pederssøn i Bergen har henimod et halvt Aarhundrede senere i en temmelig flot, ja skrydende Stil fortalt, at Geble „gik længe, før han fik Besked“, hvilket altsaa ikke kan siges at være rigtigt, samt, at „han smurte Kurtisaners (pavelige Embedsmænd) og Andres Næver med Ducater“. Nu, gratis fik man jo aldrig Noget ved Curien. Absalon tilføier endog, at Geble skulde have ladet sig forlyde med, „at vi Norske efter denne Dag aldrig mere skulde komme til Rom“, og at man saa havde bedet ham „ikke at tale saa høit“[2]. En saadan Tone ligner ikke den fine og besindige Geble og er ogsaa udentvivl et efter Reformationen lavet Sagn. Man maa desuden erindre, at den just paa den Tid regjerende Pave var den fromme Hadrian VI, under hvem Curiens slette Sider vistnok traadte mindre frem end ellers. Forøvrigt var der i Rom ved den Tid en tydsk Mand, som tillagde sig Fortjenesten af Olaf Thorkelssøns hurtige Udnævnelse. Det var en Prælat fra Schwerins Stift, Dr. Zutpheld Wardenberg, der tillige var Christiern II.s Procurator ved Pavehoffet[3].

Da Geble vistnok, saasnart Biskop Olaf var udnævnt, har ilet med at forlade det kostbare Rom, har han der vist ikke truffet den udvalgte Erkebiskop Olaf Engelbrets-

---

[1] Storm, Afgifter o. s. v. 121.

[2] Norske Samll. 8vo. I 8—9.

[3] D N. VII. P. 578.

søn, som nemlig ved Midten af Juli 1523 endnu ei havde naaet længere end til Nederlandene. Da Geble kom til Bergen efter vel forrettet Ærinde, kunde altsaa hans Herre Olaf betragte sig som tryg i sin Stilling, men Forholdene vare saare critiske i Bergen. Hans Knudsen sad som Christiern II.s Mand paa Kongsgaarden, og Frederik I udstrakte Haanden efter Norges Krone. Han sendte i den Hensigt to betydelige Mænd til Landet, Hr. Henrik Krummedike til det Søndenfjeldske og Dr. Vincents Lunge til det Nordenfjeldske. Den sidste, herefter i lang Tid maaskee vort Lands interessanteste Personlighed, maa vel være kommen til Bergen udpaa Høsten 1523. Han, der vel havde gode Forbindelser i Danmark, men neppe stor, om nogen, Eiendom der, besluttede at blive i Norge og blev kort efter indgiftet i det uddøende norske Aristokrati ved at ægte Margreta, ældste Datter af Ridderen Hr. Nils Henrikssøn paa Østraat (titulær norsk Rigshovmester) og hans driftige Frue Inger Ottesdatter. For ham var det om at gjøre at fremme sin Konges og sine egne Interesser. Han saa derfor rolig paa de voldsomme Scener, der i en Søndagsnat mellem 8de—9de Nov. 1523 fandt Sted i Bergen, idet en brutal Sværm af tydske Handelsfolk og Haandverkere uden videre angreb en stor Deel af Borgerskabet, især bosatte Skotter. De brøde ind i Husene, plyndrede og ødelagde, hvad de forefandt, mishandlede Mænd og Kvinder, bortførte Fanger, ja opbrøde endog Kirker og Klostre. Det er sandt, at Vincents paa den Tid endnu ikke havde nogen offentlig Stilling i Norge og altsaa ei var rette Mand til at skride ind, men han gjorde heller ikke senere, da han var kommen til Magten, nogetsomhelst for at paatale denne Udaad, om hvilken Mindet levede saa langt ned i Tiden, at de Forurettedes Efterkommere

endnu 1604 procederede med Contoiret om Erstatning[1]! Og det seer ud til, at Vincents endog under selve de rædsomme Optrin har staaet paa Tydskernes Side.

Vincents havde sat sig fast i Erkebispegaarden paa Nordnes ligeoverfor Slottet og sluttet „en Dag“ med den oftere nævnte Decanus Hans Knudsen. Nogle Dage efter Urolighederne kom det (25de Nov.) til Underhandlinger med denne om at opgive Slottet. Havde Jørgen Hanssøn været der, vilde dette neppe saa let været opnaaet, men nu overgaves omsider den faste Plads til Biskop Hokold af Stavanger, den udvalgte Biskop af Bergen og Hr. Nils Henrikssøn, hvorpaa disse strax overdroge Kongsgaarden til Vincents Lunge. Hr. Nils, som under dette havde været syg, døde kort efter.

I August 1524 samledes saa omsider det norske Rigsraad i Bergen, hvor Christiern II blev formelig opsagt, efterat man forlængst havde i Gjerningen brudt med ham, og en Haandfæstning udarbeidedes (særskilt for Norge) for at forelægges Kong Frederik. Under Rigsmødet, hvor bl. A. den nye Erkebiskop indfandt sig som Raadets første Medlem, foregik ogsaa en Bispeordination i Bergen, den sidste catholske i denne Stad. Der indviedes ikke mindre end tre Biskopper, Olaf Thorkelssøn til Bergen, den berygtede Mag. Hans Mule til Oslo og den af sin tragiske Skjebne bekjendte Islænding Jon Aressøn til Hole. At den sidste ikke havde pavelig Bekræftelse, var ikke paafaldende, thi de islandske Biskopper pleiede Erkebispen at ordinere af egen Magtfuldkommenhed, men mærkeligere er det, at han ogsaa bekvemmede sig til at ordinere Hans Mule, der ingen saadan Confirmation havde faaet. Denne nedrige Mand havde

[1] Norske Samll. 8vo. II, 481 fgg.

da heller ikke nogen varig Glæde af den Ophøielse, han ved de sletteste Midler havde naaet, thi han reiste strax ned til sit Fødeland Danmark, hvor han led Skibbrud paa den jydske Kyst og dræbtes af en Bonde, som formodentlig plyndrede Vraget. Om Jon Aressøn fortælles det, at han var en ustuderet Mand, som derfor ikke selv kunde svare paa Latin ved Ordinationen, men maatte overlade dette til en anden. (Forts.).

JOHANNES FIBIGERS
ERINDRINGER FRA EN REISE I NORGE 1850.

UDGIVNE AF

LUDVIG DAAE.

Forfatteren af de nedenstaaende Reiseerindringer, Johannes Henrik Tauber Fibiger, tilhørte en dansk Slægt, der kan opvise et ikke lidet Antal af begavede og i Literaturen bekjendte Medlemmer af begge Kjøn. Han var født 1821 og døde (efter at have været Præst i Haderslev og derpaa i Kjøbenhavn) som Sognepræst til Ønslev paa Falster 1897. Fibiger har udfoldet en rig poetisk Forfattervirksomhed og derigjennem lagt sin Aandfuldhed for Dagen, men han fandt aldrig Indgang hos Mængden af Læsere. Han valgte nemlig ikke „actuelle“ Emner, og, som det vistnok meget træffende er sagt om ham: „han havde, tvertimod hvad der i Almindelighed er Tilfældet, mere Geni end Talent, og Publicum stiller sig snarere tilfreds ved det omvendte“[1].

Ved sin Død efterlod Fibiger en meget udførlig Selvbiographi, der kort efter blev udgiven af den barnløse Mands Pleiesøn, Digteren Karl Gjellerup under Titelen: „Mit Liv og Levned, som jeg selv har forstaaet det“ (Kbhvn. 1898, 383 SS. 8. maj.). Alle ville vistnok tilkjende disse Erindringer en høi Plads i den danske Memoireliteratur, og den uforbeholdne Sanddruhed og Oprigtighed samt det kjærlige Sindelag, hvoraf den interessante, ofte tidsbilledlige Fremstilling overalt bæres, vil stedse tiltale alle gode Læsere.

Gjellerup fandt det nødvendigt at udelade visse Afsnit, fordi Bogen ellers vilde være bleven af et Omfang, der vilde

---

[1] N. Bøgh, Dansk biogr. Lexicon V, S. 142.

gjort det vanskeligt at faa den udgiven. Mellem disse udeladte Afsnit var ogsaa Skildringen af en Reise i Norge.

Undertegnede, der maatte formode, at der i dette Afsnit maatte findes adskilligt, hvorpaa særlig norske Læsere vilde sætte stor Priis, har gjennem en dansk Ven, der stod Fibiger meget nær, opnaaet Adgang til at blive bekjendt med denne Del af Haandskriftet og derefter faaet Enkefru Fibigers Tilladelse til at udgive Reiseskildringen her i Norge.

Som man vil see, foretoges Reisen, Fibigers eneste Besøg her i Landet, i Sommeren 1850 og i Selskab med en Ven, den høit ansete Philolog og Archæolog J. L. Ussing. Den medtog nogle Uger, under hvilke de to Venner navnlig besøgte Christiania, Bergen og Throndhjem. Skildringen er ikke nedskreven som Dagbog, men senere udarbeidet med bevarede Reisebreve som Støtte for Erindringen.

Udgiveren meddeler Haandskriftet i Uddrag og har navnlig fundet det rettest at bortskjære det meste af de forøvrigt meget fine og tiltalende Naturskildringer. Det tør haabes, at det lille Arbeide vil modtages med Velvilje af den norske historiske Forenings Medlemmer, baade fordi det indeholder interessante Ting om flere bekjendte Landsmænd, og fordi det aander en saa varm Kjærlighed til Norge og en saa smuk Forstaaelse af de mange Baand, som trods Nutidens politiske Adskillelse altid vil forbinde dannede Danske og Norske.

Tilsidst kun den Bemærkning, at naar Fibiger undertiden taler om, at han i Norge havde saa megen „Familie" da maa dette ikke tages efter Ordene. Nogen egentlig Frænde her i Landet havde han visselig slet ikke, men dels traf han nogle Slægtninge af sin Svoger, den bekjendte Skolemand Professor Søren Thrige, dels stødte han paa adskillige Steder sammen med nærmere og fjernere Beslægtede af en norskfødt Tante i Kjøbenhavn, den ansete Artilleriofficer (i 1851 Krigsminister) General Jacob Scavenius Fibigers Hustru.

L. D.

NORGES REISEN.

Naar alle Bøger ere læste,
Saa reis og lær at elske din Næste.

Det traf sig saa heldigt, at min kjære Ven Louis Ussing den Sommer [1850] agtede sig til Norge og ikke havde noget imod at tage mig med. Det var netop, hvad jeg kunde ønske. Den Reise kunde gjøres paa en sex Ugers Tid og medføre den Henrykkelse for første Gang at see et Bjergland. Søndagen 7de Juli gik jeg med min Ven ombord i det norske Dampskib.

— — — Da vi kom til Christiania, vare vi strax hjemme i Landet, gode gamle Venner ventede paa os og flere fik vi. Der var Hartvig Nissen, senere Norges Skoledirecteur; han havde dengang en stor lærd Skole under sig. Som han havde været min Ven i Kjøbenhavn og havde en høist elskværdig Hustru og end ydermere en ugift Svigerinde, særdeles min Veninde hjemmefra, og da de havde et Landsted udenfor Byen, nød vi de bedste Hviletimer hos dem.

Hvad der kan kaldes Arbeidstimerne, tilbragte vi hos Welhaven. Han havde strax paa sin uafviselige Maade slaaet en Klo i os, og han var da heller ikke den, man fik Lyst til at afvise. Vi skulde med alle Vaaben, en virtuosmæssig Veltalenhed kan opvise, overbevises om, at som Norge har Verden ikke flere Lande, og det med Italien er „en europæisk Illusion", som han sagde. Det være dog langt fra mig at mene, at det just var Wel-

haven, der udrettede det. Han formaaede meget, men det var dog ikke hans lorgnerende Øine, drastiske Gesticulation, Tonefald og Ordstrømme, Lynglimt af Vid og Torden af Latter, Skulderrystelser, Ribbenstød og alle de andre Hjelpemidler, han rigeligt nok benyttede, som overbeviste mig om Norges Fortræffelighed. Sligt har ikke megen Magt over mit oppositionelle Temperament. Norge kunde nok selv. Enhver, der har kjendt den mærkelige Digter, vil ogsaa vide, at det store Apparat heller ikke var Sagen, men kun en Morskab for ham selv, ogsaa for andre; man saa strax, hvad det var. Naar han væltede sig i Sophaen, saa Benene fegtede høit i Luften, eller blot ved at sige Ja til en Bemærkning, stødte En i Skuldren, saa man tørnede ind mod Væggen, var det i Virkeligheden kun Glæde over „engang at komme til at tale, for disse Christianiamænd ere ikke til at tale med; jeg mødte En forleden paa Gaden, han sagde en Aandrighed, Gud hjelpe os“ — Arme og Øine høit mod Himlen — „jeg svarede: Vaas! og vendte ham Ryggen“ — han snurrede sig rundt og gik med haanlig Ryg.

I Grunden var han en inderlig godmodig og overordentlig tjenstvillig Sjel, saavidt jeg har seet, og naar han fortalte os det modsatte om sig selv, tillod jeg mig at mene, at han gav sig selv for at more os, men ikke saa ganske var den, han gav. I literære Feider har han været grov nok, og ovennævnte Historie kan gjerne være nogenlunde sand, men det hørte saa til Tonen. Nordmændene mene ikke stort dermed, naar de tale om Prygl, de skal blot have Luft for deres kjære Natur. De have ligesaa store Hjerter, som Lemmer, det skulde vi tilstrækkelig erfare. „Hvad vil det fine Menneske her mellem os Bjørne?“ sagde han til mig og skubbede til mig. Det er nu den tilvante Opfattelse af Kjøben-

havnerne og Fjeldfolket. Han mente selvfølgelig ikke, at jeg var finere, end han.

Fra Morgen til Aften vandrede han utrættelig om med os, at vi skulde faa Alt at see, hvad Norges Hovedstad kunde opvise, fremfor alt faa det rigtig forklaret, hvilket vi fik paa den omtalte Maade. Foran Gudes Malerier sluttede han en vældig Lovtale ved med knyttet Næve rystet mod Billedet at raabe: „See Forgrunden som hugget ud!“ Egentlig Synd at sige om den store Kunstner. Jeg mindede da ogsaa om, hvad Marstrand pleiede at sige om den tydske Skole, som de norske Malere dengang hørte til: „Først maler de, saa klatter de med Kosten, saa sparker de i Farven.“ Og Welhaven opslog en Skoggerlatter.

Christiania var dengang ikke saa rig, som nu, den var vel ogsaa kun halv saa stor. Der var ingen Storthingsbygning. Hovedkirken var ikke færdig, og der var ingen offentlige Monumenter. Ogsaa Oscarshal var først under Bygning, de nationale Malerier, som pryde den, stode endnu i det Atelier, han førte os hen til. Ligefuldt sandede jeg, at blev den saaledes ved, vilde den blive en skjøn Stad, og den er som bekjendt bleven godt ved. Men dens Beliggenhed sikrer den ogsaa Forrangen for de fleste Hovedstæder.

Folkets gode Egenskaber behøvede Welhavens Veltalenhed ikke at overbevise mig om; han gjorde det da heller ikke, han nedsatte dem snarere. Det varede ikke mange Dage, før jeg selv af Kvindernes Frimodighed og Mændenes Urokkelighed og begge Kjøns naturlige Hjertelighed havde spaaet dette Folk en stor Fremtid. Og jeg kan ikke negte mig selv den stille Fornøielse at føle noget af min Divinationsgave, nu da Spaadommen, som man herhjemme dengang ikke vilde høre, saa rigelig er gaaet

i Opfyldelse, at vi alle maa erkjende, hvor meget vi have Norge at takke for baade i Aandens Kunst og Synet af mandig Handling. Men dengang var det ikke saa aabenbart. Videnskaben arbeidede vel, som andre Steder, og Mænd som P. A. Munch, Keyser og Hansteen vilde pryde ethvert Universitet. Men Poesien, som nu engang er den rette Basune for et Folks Betydning i Aandsriget, var kun dansk Aflægger, som Andreas Munch, eller begyndende Tilløb til det rette Norske. Welhaven gjorde, hvad han magtede, men kunde ikke finde Stof, og Wergeland var et Chaos, hvori Fremtiden gjærede, men de Guder, som skulde forme det, gik endnu i Drengetrøien. Mig synes ogsaa, at[1] — — — norsk Genialitet løftes ligesaa meget af dansk, som af norsk Stemning, saa saa man dengang hos os med et Skuldertræk ned paa norsk Væsen. En Nordmand, som mødte ganske naturlig med sin hjemlige Optræden, endog blot med sit Sprog, var man ikke fri for at have til Bedste, blot, fordi han var, som han maatte være. Jeg mindes et pudsigt Sammenstød, hvor denne min Opfattelse kom til Orde. Det var en af de sidste Dage, da vi efter Reisen gjennem Landet anden Gang vare i Christiania. Vi gik paa Gaden med Welhaven, og jeg havde udtalt mig om det Indtryk, jeg havde modtaget af det norske Folk. Da tilføiede jeg: Er det ikke til at ærgre sig over, at man hos os altid skal gjøre Nar af de Norske og føle sig ilde ved deres Væsen omtrent som ved Jøder?[2]

[1] Et Par Ord ulæselige.

[2] Dette Stykke fra „Mig synes ogsaa“ o. s. v. er udstrøget i Haandskriftet, men dog paa Grund af den store Interesse, som Bemærkningerne have, medtaget, saa langt, som det var læseligt. Den senere Del er imdlertid saa vel udstrøget, at den næsten slet ikke kan læses, og derfor udeladt; man faar altsaa ikke Ret Begreb om „Sammenstødets“ egentlige Beskaffenhed. Udg.

Efter endt Vandring spiste vi sædvanlig hos Welhavens og havde en rig Fornøielse af hans Frue. Hun var en Kjøbenhavnerinde af fransk Æt, men vidt forskjellig fra sin Søster, den rolige Bispinde Martensen med den værdige Holdning. Jeg vil ikke gjøre mig lystig over den brave Dame. Hun var et fortræffeligt Menneske, men hendes Væsen var forbausende. Aldrig har jeg hørt Mage til kvindelige Talegaver. Hun talte rastløst Time efter Time, naar Manden da ikke var tilstede, for var han der, skjød de hinanden utaalmodigt til Side. Og hun talte godt, skildrende, dristigt, voldsomt og høit, ikke skjønt theatralsk, som han, men i en Tone, som jeg ikke kunde lade være at ligne med en Klappermølle, og skrev hjem, at efter en Aften hos hende, gjorde det formelig godt at gaa gjennem en rolig Gade, det var, som man kom ud af en larmende Fabrik. Mens hendes Mand helst væltede sig, havde hun den Skik at høine sig i Sædet ved at trække Benene op under sig, og den svære Dame saa da imponerende ud, som hun fra sin Throne langede voldsomt ud med Armene til sin Tale. Men i høi Maade gjestfri og hjertelig var hun, ligesom han[1].

Vi havde tænkt at drage gjennem Thelemarken og Hardanger til Bergen, men da vi forhandlede Planen med Welhaven, fraraadede han den bestemt, da der dengang ingen Vei var over Røldalsfjeldene. „I kommer ikke igjennem“, raabte han. „Saadanne Kjøbstadskarle sulter ihjel og fryser ihjel og bliver liggende i Uren.“ Saa for-

[1] Om Professorinde Welhaven (født Bidoulac) kan forøvrigt henvises til Breve fra og til H. C. Ørsted II, 215—217 og 275—276, hvor man vil finde foruden et Brev fra hende selv og et meget venskabeligt Brev til hende fra Ørsted ogsaa særdeles sympathetiske Ytringer om hende af Prof. Hansteen.

Udg.

talte han om Øhlenschläger, som engang var kommen den Vei. „Han havde Katteskindsstøvler paa, da han skulde ud paa Sneen, og dem gik han og hoppede og trippede med" — og at høre det Udtryk, han lagde i Ordene — „saa tager den Kjæmpekarl af en Theler, han havde faaet til Fører, hele Digterkongen som et Barn paa sine Arme, da de skulde ud i Elven, og siger: Hvad er det for Støvler, Du har paa, de ere jo for smaa til Dig, Du kan ikke gaa ordentlig paa Benene." Jeg har mange Aar efter hørt ham fortælle samme Historie med samme effectfulde Foredrag, men da var den rigtignok bleven forøget med flere naragtige Træk[1].

At den Vei var ufremkommelig for os, var imidlertid rigtigt. Da vi i Bergen traf de to Muncher, fortrøde de stærkt, at de havde valgt den. Vi vedtog altsaa det forstandigere Forslag at følge Postveien gjennem Sogn, dog med den Afvigelse at gjøre en Runding (sic) gjennem Hadeland og Valders, og vi fortrød det ikke. Welhaven havde Ret i, at vi paa den Vei mere fik Landet at see i det Store, og vilde ikke savne ligesaa mægtige Naturscener, som i Thelemarken og Hardanger.

Vi vare komne til Norge i Regn. Christiania Fjords mange Herligheder, Frederiksværn, Vallø, Horten, Moss, Holmestrand og hvad alle de skjønne Anløbssteder hedde, vare vel værd at see, men vi fik dem kun at see i mørkt Veir. Og da vi gik gjennem det smalle Løb, saa vi de lange, sortegrønne Aaser i det triste Klædebon af blyfarvede Skyer hængende over Siderne og tæt Regn under.

[1] Øhlenschläger reiste 1843 over Land fra Christiania til Bergen og omtaler selv sine Besværligheder, og at han af en Bonde „blev baaren som et Fedtlam" over Sneen (Erindringer IV, 176—178). Fibigers: „En Theler" (Thelebonde) er naturligvis unøiagtigt, da Reisen ikke gik gjennem Thelemarken. Udg.

Fortet pegede skummelt ud af Klippehulerne med sine Kanoner, det venlige Drøbak gik næsten tabt, og fra Christianias Brygge maatte vi vade til en Droschke. Sneen saaes næste Morgen endnu paa Fjeldene. Men Skjebnen mente dog Intet dermed. Det var kun et mørkt Forhæng, den foreløbig havde gjemt alle de Skjønheder bag ved, som den havde i Sinde at vise os. Mens vi vare i Byen, blev der Solgangsveir, som de Indfødte kaldte det, og erfarne Folk spaaede sandt, der kom en Sommerluft saa ren og venlig, som vi ikke hos os saa let faar den at see.

Altsaa d. 12te Juli Eftermiddag rullede vi paa en Kjærrevogn under Vennernes Lykønskninger ud af den gode Stad, og saa snart jeg fik Tømmen i Hænderne, begreb jeg, at Norge foruden alt det hidtil smagte endnu hævde to uvisnelige Herligheder. Den ene, at Veiene er saa umaadelig lange. Vi havde omtrent 200 Mile for os. Den anden Befolkningen. Intet Land i Verden har Mage til den. Ene eller selv anden, allerhelst med den, der desværre var hjemme, i det lette, tohjulede Kjøretøi i al Fortrolighed mellem Himmel og Jord at jage hen over Bjerge og Dale og omgaaes deres Vidundere paa nært Hold som sine Venner, det er Fodturens Frihed og Fred, og dog den hurtige Farts freidige Lyst. Man kan standse, hvor man har Lyst, man kan flyve som en Fugl og nappe til hvert Bær, som den. Man skal blot forsøge det en Gang, og man skal grundig blive vænt af med Menneskehedens Stolthed, disse Nutidens mirakuløse Mønster-Hestevogne. Schweizer Befordringer er det rene Useldom og Italiens, ja det er en Illusion, som Welhaven sagde, i Sammenligning med den norske Kariol.

Nu løb den gode Nordbagge med os langs Fjordens yndige Bred og opover Høilandet gjennem den uendelige

stille Skov med alle dens hyggelige Afkroge med en Luft som en Gudedrik og en Duft som Drikkens Kogleri. Efter hver sindig Stigning viste sig endnu den henrivende Christiania-Dal med den gamle hvide Borg paa Næsset, og da vi ved Dreiningen over Aasen saa den sidste Gang, lyste den i Aftensolen, som den ret vilde vise, hvor langt fra den kunde beundres. Men hvad jeg for Øieblikket mest beundrede og blev ved at beundre alle hundrede Miil, var det elskværdigste af alle firbenede Væsener, Fjeldhesten, Gampen, som den vel kaldes paa sit Modersmaal.

Jeg har seet den i alle Skikkelser, fra det skjønneste Dyr med Lemmer og Bevægelser, som i Fidias's Festtog til den mest udslidte lille Fyr, der kunde have Grund til være betænkelig ved Sagen, men ingensinde har jeg seet den gjøre Andet, end hvad der gjør alle andre Heste tilskamme. — — Helt trygt kom vi ned i den frodige Lommedal. Jernhytterne brasede og stampede, Fossen skinnede, Koklokkerne klemtede, Skyggen bredte sig langt ud over Bygden, Folk rev Hø, og den lille Kro indbød med godt Øl under Svalen, og da man tændte sin Pibe, satte en venlig Nordmand, der havde været i Danmark sig hos.

Det blev mørkt og koldt i Skoven, inden vi naaede Krogklevens Vertshuus, det var et svært Pust, men Behandlingen hos de gode Folk var upaaklagelig. — — Min fortræffelige Reisefælle paatog sig alt Arbeide, han førte Regnskabet, skaffede Befordring ethvert Sted og fremfor Alt han lagde Reiseplanen, saa jeg med guddommelig Ro kunde nyde det Ætheriske uden at ændse det Jordiske. Det var mig temmelig ligegyldigt, hvor vi kom hen, jeg havde fattet den Tro, at enhver Plet i det Vidunderland var god nok. Det eneste, jeg kunde have øn-

sket, var, at han havde havt mindre Hast og, at han havde forstaaet sig paa en Pibe Tobak i en grøn Eng med en Ged til at lege med Tobakspungen. Men han var alt dengang en erfaren europæisk og halvasiatisk Reisende, vidste derfor, at Tid er ikke blot Penge, men alle de Æventyr, man kan faa for dem, og vilde Intet høre om, at Driveri ogsaa var et ganske godt Æventyr.

Da vi kom til Søen, saa jeg en Naturscene, som jeg ikke veed nogensteds at have seet saa udpræget, ikke engang ved de italienske Søer, snarest paa visse hollandske Malerier; de Folk vide at aflure Naturen Ting, som Andre ikke let faa at see. I den milde Morgenluft saa Fjeldskrænterne langs Vandet med alle deres rige Slør af Løvverk saa fine og umaterielle ud, saa jeg ikke kan udtrykke det anderledes, end som farvet Glas.

— — Professor Bugge, Sognepræsten i Gran, var os nævnt som en Mand, man burde gjeste. Jeg tror ikke, vi havde anden Addresse til ham, men det behøvedes ikke heller. Man sagde om ham, at han ligesom Abraham stod udenfor sit Paulun for at fange Veifarende op og gjøre dem godt, og vist var det, at han gjorde enhver Sjel, han mødte, en Mængde godt. Saasom han havde været Rector i Christiania, var den philologiske Professor, jeg kom med, et Fund, han vidste at gjøre Brug af og, saasom han af sit fromme Hjerte elskede sit Kald som Landsbypræst og kunde flokke sin Menighed om sig, saa de ikke kunde rummes i Kirken, var en theologisk Candidat en Person, han havde Lyst til at give det rette Syn paa Sagen. Da han endelig ogsaa var dansk af Fødsel, idet Faderen til de tre Brødre, han, Biskoppen[1]

[1] Som bekjendt var Biskop Bugge ikke Broder, men Fader til Provst Søren Bugge i Gran og Rector F. M. Bugge i Thrond-

og Rectoren i Throndhjem, var Præst i Fredericia, mente han, at Landsmænd behøvede ingen videre Indgang til Fortroligheden, saameget mere, som de pleie at være i Familie sammen. Det vare vi da ogsaa, da Brødrene Bugge ere i Fætterskab med Søren Thrige[1], og Fortroligheden blev fuldstændig, da den blev krydret med Familiesager og gamle Historier.

Gjestfriheden var der ikke Noget i Veien med. Da vi kom og spurgte, om han vilde huse os, svarede han: „Jo, det vil jeg, men ikke for mindre end 3 Nætter og Dage. I kortere Tid kan en ordentlig Samtale ikke blive til Noget.“ Med Plads var der heller ikke Noget i Veien, i Norge er der Plads nok.

Det var selvfølgelig Noget for mig at see en rigtig norsk Præstegaard, og dettte var et fortræffeligt Exemplar. To toetages Stuehuse, det ene til Familien, det andet til Gjester, begge pent rødmalede Bjelkebygninger med store gjestfrie Forstuer, brede Trapper, høie rummelige Stuer, afpanelede med høvlede Fyrrebræder, der uden Maling staa, som de er og see godt nok ud saaledes. Kun Familiens daglige Værelser vare betrukne med Tapetpapir. Al Ting rummelig; man fornemmer, man er i et Land, hvor der er Bygningstømmer nok og Plads nok til at bygge paa, kun altfor megen. Noget for aabent til alle Sider er der, et stort og ikke brolagt Tun, men Have eller anden Plantning saa jeg ikke noget synderlig andet af ved disse Gaarde, end Kjøkkenhave til Huusbehov. — —

hjem. Heller ikke er det rigtigt, at Søren Bugge var født i Danmark; han var født 1799 i Vanse (Lister), men tilbragte nogle af sine første Barneaar i Fredericia. Udg.

[1] Thriges Fader og Provst Bugge vare Sønner af to Søstre Koch (se I. Barfod, den Falsterske Geistlighed I (Anhanget), S. XVII. Udg.

Gaardens Beboere beskrev jeg i et Brev, som jeg fuldendte henimod Midnat uden andet Lys end Sommernattens omkring Norden vandrende Solbjergsglød:

„Vor Vert er en Mand, hvis Tale gaar rastløs i Lighed med vor Ven Fogs[1], afhandlende alle tænkelige Materier og gjør dem alle mærkelige. Hans værdige Huusfrue er en elskelig Kvinde, som i Fortrolighed gjerne vil have sig en lidt sværmerisk Samtale. Hans Datter er en statelig Ungmø, hvis forstandige og paapasselige Væsen ganske lidt minder om, at hun har siddet mellem Søstrene i Christiansfeld. Hans Søn er en beskeden pæn Student. Hans Forvalter en gemytlig Veiviser. Hans Gjester, som komme og gaae i Mængde, ere Folk med leende Ansigter, som skjønne paa Præstegaarden. Hans Maaltider, der efter Ussings Beregning udgjøre ni i Døgnet, ere alle uundgaaelige. Hans Stuepige er en neiende og trippende Jente, af hvis høflige Naivetet man med Glæde skjønner Huusaandens Væsen. Og hans Budeie (Meierske), en Sæterpige fra Hallingdalen med et Væsen som en Adelsfrue, en Tunge, der løber som en Fos paa et Maal, der klinger som Koklokken paa Sæteren og en Dragt som hendes Farmødres, der vandt Harald Haarfagers Hjerte.“

Det er saa, at Professor Bugges fromme Sjel havde fundet sig meget tiltalt af Herrnhuternes Broderkjærlighed, hvorfor han havde sendt sine Døtre til deres Skole, men man mærkede det ikke paa andet, end den menneskekjærlige Tone, der trak sig gjennem al hans Tale. Om Søndagen kjørte vi med ham til Annexkirken Tingelstad og fandt den saa fyldt, at Folk maatte finde sig i at sidde paa Stolestadernes Rygfjel med Benene ned mellem

---

[1] Den senere Biskop over Sjællands Stift B. J. Fog. Udg.

dem, der sad paa Bænkene. De holdt opmærksomme ud under den lange Tjeneste og slugte hans Ord, medens han katekiserende gik op og ned mellem sine Børn. Det var et herligt Syn, da vi kom ud af Kirken at see den brogede Mængde sprede sig ned over Bakken, og da vi besøgte en Bondegaard, fik vi i den høie tømmersatte Stue en Smag af gammel nordisk Skik.

Gran har den vel sagtens enestaaende Eiendommelighed, at der paa dens ellers bare og kun lidt tiltalende Kirkegaard staa Side om Side ganske tæt ved hinanden to store Kirker. Den ene er i Brug som Sognekirke, en endnu anseligere høithvælvet Stenbygning er nu saa temmelig en Ruin.

Sabbaten blev dog ikke strengere holdt, end at den geistlige Professor om Eftermiddagen førte os ud paa den underlige Fjeldkamp, Sølsbjerg kaldet. En Gut bar Flaskekurven, og medens Solen glødende dalede over Fjordens Vandspeil, skulde den tømmes. Der blev Intet slaaet af paa den nidkjære Sjælesørgers Skaaltaler. At vi ikke flere Gange faldt hinanden om Halsen, var ikke hans Skyld.

Det var nu Pietismen paa Hadeland, og jeg kan indestaa for, at den idetmindste dengang ingen bitter Bismag havde. To Dage efter kjørte vi ned til Fjorden og førtes paa en lille Damper ad dens fine blanke Vand til den Bygd, som hedder Land og vel fortjener at agtes derfor mellem alle Lande.. Selvfølgelig mødte der igjen en vennehuld Mand i en sort Præstefrakke[1] og tog os under Armen. Han kunde umuligt undvære den Glæde at bringe os til Sæde ved sin Arne, saameget mere som

[1] Maa vistnok være Sognepræsten til Land, Provst O. P. Aabel. Udg.

han efter sit Sigende behøvede slig Muntring, da han havde ikke mindre end 6 Kirker at røgte der oppe i Fjeldbygderne.

Vi kom paa Kærrer, men naaede kun et lidet Skifte opover de duftende Enge langs den pludrende Elv, da en Christiania Professor med ægte velformet academisk Snaksomhed hagede sig i os. Han hed Hallager, og hedder forhaabentlig saa endnu, for han var ung, medens de kjære Grans Folk, vemodigt at tænke paa, nu maa søges i Evigheden. Han fulgte os lige til Bergen og var os med sin friske Reiselyst til Glæde, som med sin juridiske Practiskhed til god Nytte [1].

Capitain Gerhard Munthe, Norges ypperste Geograph, maatte ikke forsømmes. Som sædvanligt hjerteligt velkomne, og overdreven god Forpleining. Det gjør et underligt Indtryk saaledes fra den vilde og ensomme Natur at træde ind i fint udstyrede Værelser og pludselig see sig selv forvandlet til et dannet Menneske, der kan sætte sig i en blød Sofa, samtale som en Hovedstadsmand, byde Fruen Armen og føre hende ind i en blændende Spisesal, hvor Bordet i Kandelabrenes Glands bugner af duftende Spisevarer, Flasker og Glas, Frugter og Blomster. Man tilgive mig, at jeg efter den magiske Forvandling var saa forstyrret, at jeg bedst husker noget som en Tryllehave under Dronning Gunhilds Glasklokke og ganske har glemt den venlige Familie.

(23de Juli kom de Reisende til Bergen).

Der var et Herberge, Gjestgivergaard, hvad man vil kalde det, „hos Madam Friis“. Sligt kan neppe findes uden i Bergen, og Gaardens Beboere vel heller ikke.

---

[1] Reisen gik saa gjennem Valders og Lærdal. Udg.

Vi bleve mindst af Alt modtagne af springende Kellnere i sort Kjole og hvid Slips, nei, en bred moderlig Skikkelse stod i Døren, et Par glade Døtre kigede frem bag hende, med Haandtryk og hjerteligt Velkommen bleve vi førte ind i deres egen hyggelige Dagligstue — de havde spurgt, vi vilde komme, og hvor det var deiligt, at vi kom. Den Ting var ellers baade let og glædelig at begribe, og vi satte os med god bergensk Gemytlighed til at snakke løs med de venlige Damer om Folk og Land, Reisen og al dens Morskab, om Venner og Familie og tog Sagen aldeles, som om vi vare faldne ind i en Præstegaard i Egenskab af velsete Gjester.

Naar dertil føies, at Alt i den store gammeldags Træbygning aandede den Renlighed og stille Orden, som vidner om trygt Kvinderegimente, hvor Skabet staar, hvor det skal, og Nøglerne hænge ved den Hofte, de skal, og at dette af hele Norge anbefalede Hus laa paa et grønt Tun, hvorfra man paa den ene Side saa udover en Fjordarm med Lyderhorns jevnt til Spidsen opstigende Ryg til Baggrund og paa den anden Side over Havnen til den nordre Kyst, og Baade glede hid og did, og Bygninger og Bakker, grønne Enge og lysgraa Fjelde overalt speiler sig i de blanke Vige, og ingen Vognrummel i Staden af Træ, hvor man kun gaar og seiler og Alt i Sommermiddags varme Ro, saa har man Bergen i godt Veir, og et Veir var det, som vilde det bringe os til at sande, at vi var komne til Norges Venezia.

Bergen er ogsaa tiltrods for sin yderst borgerlige Bygningsmaade en pyntelig By. Alle dens smaa Træhuse vende Gavlen ud til Gaden og see gjennemgaaende velhavende ud, er pænt malede med lyse Farver og blive vaskede hver Løverdag paa sin Hollandsk. Egentlig er den ingen Smaaby, men Indbyggernes jævne Væsen

gjør den dog til det. Man mærker, at der fra alle de klare Ruder med udmærket holdte Blomsterpotter og velstrøgne Gardiner, at ligesaa klare Øine holder flittig Udkig efter de Fremmede, naar de gaa gjennem Gaden, og en smuk Eftermiddag seer man den nette kvindelige Befolkning sidde udenfor Husene syende og strikkende og fremfor alt ivrig snakkende paa deres bløde, syngende Maal. Berømt er dens Fisketorv og visselig værdt at see[1].

Vi befandt os overmaade vel i Holbergs By. Intet Under, vor Vertinde havde ikke mindre end fem Døttre, muntre, aabenhjertige og venlige Stadsmøer, opsatte med at have glade Dage med deres Gjester. Dertil gjemte Huset idetmindste i Sommerferien endnu en Perle af første Rang, Sønnen Johan Friis. Det var første Gang, jeg saa den kjære Mand, og det var kun faa Dage, men nok til, at han groede saa fast til mit Hjerte, at jeg aldrig har kunnet tænke paa ham uden inderlig Længsel og Rørelse over, hvad Mand han var. Dengang var han endnu en kraftig Ungersvend, der satte sin Fod trygt paa enhver Vei, ligemeget, om den var jevn eller steil, og ligesaa trygt lod sin Tunge gaa med en god og forstandig Mands Tale, altid klar, fuldfærdig Mening i Stort som i Smaat og altid Hjertet med som en mild Ledsagerinde gjennem Tankens Labyrinther og helst lysende op paa Veien med god hyggelig Skjemt. I sund kraftig Tænkesæt, fostret i dybt Følelsesliv lignede han ikke saa lidt min Ven, Romantikeren Edvard Lembcke, men i sit Væsen var han mere aaben, bred og stærk, tog ligesom mere Plads og gav mere ud af sit Forraad. Tolv Aar efter saa jeg ham igjen i Kjøbenhavn og havde da Fornemmelse af, at hverken han eller jeg havde mærket, hvor

[1] Skildringen af dette udelades. Udg.

faa Timer, vi tidligere havde mødtes, eller hvor lang Tid der siden var gaaet. Efter at have været Docent ved Universitetet og i Christiania skaffet sig Navn af deres ypperste Taler, var han nu Rector i Christiansand. Men, ak han var bleven en svag Mand. Han, der rank og let havde været forrest paa Fjeldstien, støttede sig nu bøiet paa min Arm. Det var igjen kun et Par Dage og et Par Timer, som vi kunde være sammen, og nu ligger han forlængst i sin Grav, men naar jeg tænker paa ham, er det mig, som havde vi levet Livet igjennem med hinanden.

Men det var ved hans fem Søstre, glædelig Ihukommelse, at jeg standsede. De havde selvfølgelig en ligesaa stor Færdighed i at pakke en Madkurv, som deres Gaardsgut havde baade Vane og Vilje til at bære den op paa det Fjeld, hvor Nils Klim fandt Veien ned til Jordens Bug. Og medens vi ved Fløien i Eftermiddagssolens bedste Belysning nød Udstillingen af alle Stadens pæne Gader, dens Kirker og Landsteder, flaadebedækte Havn og øvrige blanke Vande, hegnede af benævnte og ubenævnte Fjelde, fra Olrikens, Løvstakkens og Lyderhorns høitragende Kjæmper, ned til Vrimlen af Skjærgaardens menige Klumper, drak vi henrykte Skaaler for dem alle og skjønnede imellem Skaalerne paa de friske og vellykkede Kavringer i Kurven.

— — Vemodigt at tænke paa, at denne af Himlens stille Sommerhede og jordisk Hjertevarme lige velsignede Dag var den, hvorpaa de der hjemme fra Daggry havde kjæmpet paa Isteds blodige Hede, og hvor de nu mødig stak Sværdet i Skeden, seende sig om efter mangen blegnet Kammerat. Men vi vidste det ikke. I Bergen havde vi fundet Breve, som underrettede os om, at Tydskerne havde besat Slesvig By, og den danske Hær var rykket frem til Flensborg, og vi vidste, i hvilken

Spænding man hjemme saa imøde, hvad den næste Dag vilde bringe.

Næste Morgen sad vi igjen ikke i den landlige haarde Kærre, men i en magelig Kjøbstadgig, og rullede over Bjerge og græsrige Enge en tre Mils Vei ud imod Syd til Hjørnet af Bjørnefjord, hvor ved en skjøn Vig ligger de smuldrede Ruiner af Lyse Kloster. Der var i Sandhed en god „Kvileplads", hvor vi kunde tage vor Middagsmad af Madame Friis's rigelige Madkurv og styrke os til det egentlige Maal for Dagsreisen, det at vove os til at undersøge, om Øhlenschlägers Datter endnu svarede til det Ry for Skjønhed og Elskværdighed, som hun alt før vor Tid havde efterladt i Kjøbenhavn. Dragne af dette Tryllemiddel, naaede vi da ogsaa i god Tid langs den næste Vigs, Fanefjords, Bred til Gaarden Steen.

Fru Marie Konow var ganske vist nu bleven en imponerende Herregaardsfrue, men ligesaa vist var hun dog endnu mærkværdig skjøn at skue med Faderens velformede Træk, men langt mere spillende af Liv, med blomstrende Teint og med en elegant, men lidt fyldig „granvoxen" Skikkelse. Hun kunde endnu meget vel gaa for Skjaldens Ideal af en Asadis, kun Skade, at hun var, som det kunde skee for Diserne, bortført til Jotunheimen. Fruen glædede os uforbeholdent ved med lattermild Snaksomhed at gjennemgaa alle Kjøbenhavnske Historier; det var tydeligt, at det gjorde hende godt i denne Forviisningsstand at høre Budskabet fra Midgaard, saa lidt asaagtige end Budbringerne saa ud. Vi var dog begge saa heldige at være vel kjendte med den Ørstedske og den Mynsterske Kreds, hvor hun hørte hjemme. Vi tilbragte en munter Aften ved et overdaadigt Bord, og seilede saa med stor Fornøielse over vellykket Fest tilbage til Bergen.

Jeg kunde nu sende et Budskab hjem, „at samme gode Stad begynder stærkt at stille det øvrige Land i Skygge. Christiania synker ned til en dagligdags dansk By, og Fjeldveien med sit skimlede Fladbrød og harske Smør gjemmer sig som en overstaaet Kampens Tid i Erindringens Sky“. Men jeg tog Feil, vi havde store Ting endnu at opleve i Norge, og nu først og fremst at befare dets Hav.

Endnu en Dag tilbragte vi dels i hyggeligt Familieliv og med af velvillige Byfolk at lade os forevise Stadens Mærkværdigheder, saasom Fæstningen Bergenhuus, et Borgtaarn, kaldet Walkendorfs Taarn, en gammel gothisk Stenhal, der antages at være bygget af Kong Haaken Haakensen 1250, i saa Fald den eneste verdslige Bygning, vi har fra den Tid, en gammel Kirke og den tydske Brygge med den lange Række af lybske Boder og andet sligt, hvorom bedst kan læses i Bergens upaatvivlelig righoldige Literatur. Men næste Dag var vi alt ved Gry ude imellem de mugne, endnu af Morgentaage grædende Skjær for at seile i Dage og seile i tre, til vi naaede Trondhjems Strand.

— — Ombord i det smukke, bekvemme Regjeringsskib førte man et høist overdaadigt Driverliv fra Sol gik op, til Sol gik ned. — — Paa disse lange Dage var endelig engang god Tid, og jeg brugte den til at fylde min Tegnebog med Billeder af mange sære Fjeldformer. Der blev drevet meget Vellevnet ved Maaltiderne, de tog lang Tid, og i Mellemtiderne kjedede Folk sig og vilde have en Samtale. Saa meldte sig hos mig en Embedsbroder, endogsaa af Familien, for jeg havde dengang den Lykke at være i Familie med det halve Norge. Det var min kjære Tante Amalie[1], som var norsk af Fødsel og havde

[1] Generalinde Fibiger, see Forordet. Hvo den omtalte Præst har været, har jeg ikke kunnet udfinde. Udg.

en Søster, der var gift Holtermann, og den Holtermannske Familie, som stammede fra Hlade, var gjennem „Hladejarlens“ tolv Sønner vidt udbredt. Ogsaa havde hun flere Søstre og Brødre bosatte paa vor Vei, som vi siden komme til. Denne min geistlige Fætter var nu en inderlig skikkelig Fyr, der længe havde gjort sin Pligt paa denne Søndag med at slide sig gjennem den drøieste theologiske Føde, en Bog af Rudelbach, men henover alle Texter, Citater og Anmærkningernes knortede Commentarer ikke havde kunnet bare sig for at skaade til mig og passe paa, naar min Pen standsede, for jeg sad netop og skrev til min Elskede. Han var Præst for en hel Flok af disse skarpe Øer og talte om Kinn med Kleven ikke som et interessant Punct i et Billede, men som et goldt Underlag for de fattige Folk, hvis Sjelevel laa ham paa Hjerte. Han gjorde ikke Væsen deraf, men hans jævne Ord gav god Forstand paa, hvad det vil sige at flakke om mellem disse Klippe Klumper, ikke paa den Dag, de speile sig i Havbliksvand, men naar den brølende Understorm kaster Skummet henover dem. Han talte derom, som naar man hos os taler om den Besværlighed at have en længere Sognevei. Men man forstod, at der bag hans rolige Træk laa en christen Fiskers urokkelige Kraft og endnu noget mere. At have et Sogn, der er sammensat af de bare Kampestene, er ogsaa Fattigdom. Jeg skulde tro, at de norske Præsters Forskole ude i Skjærgaardene er endnu en hel Del haardere, end vores ved Vesterhavet. Det kan snarere lignes ved Grønland.

Aalesund, den lille Handelsplads af Træhuse, er der ei stort at see ved, men de Par Timer, vi laa der, maatte dog bruges, og vi steg op paa Fjeldet. Morgentaagen laa der endnu. Medens jeg stavrede hen over Stenvæggen, saa jeg et Par Skridt foran mig en ikke høi, men

let gaaende og velbygget Skikkelse, en ung Mand med en Reisetaske over Skulderen, et frisk, rødmusset, lidt firkantet Ansigt, men fast og følelsesfuldt skjønne klare Øine under den brede graa Hat. Hvem vi vel var? Vi kunde ikke gaa hinanden forbi som et Par maalløse Spøgelser. „Jeg er dansk og kommer sydfra, sidst fra Bergen.“ „Ja“, svarede han muntert, „kanske De er Cancelliraad eller saadan noget, som de Danske er, men jeg er nu ingen Ting og kommer nordfra, sidst fra Nordkap.“ Dengang var han ganske vist ikke mere, end jeg, mest sig selv, men det var ogsaa nok, og allerede samme Aar blev han en berømt Mand. Vi gik en halv Times Tid sammen og talte saameget der var Tid til, naar man ikke spilder den, og jeg blev saa indtagen af den Mand, at jeg aldrig har kunnet glemme hans tiltalende Skikkelse og elskværdige Character, det lyste ligesaa meget ud af hans Miner, og hver hans Bevægelser, som af hans Ord. Saa skiltes vi for stedse. Dampskibene fra Syd og Nord vare mødtes der i Havnen, og vi fortsatte hver sin Vei i modsat Retning. Den Gang fik jeg ikke mere af ham, men siden fik jeg desbedre vide, hvem Eiler Sundt var. Jeg læste flere af hans Bøger, og altsom jeg deraf kom til at elske Manden med det store menneskekjærlige Hjerte, med den opofrende Arbeidsomhed for det fattige og forvildede Folks Vel og den klare velgjørende Forstandighed, hvormed han tog sin Livsopgave, stod altid for mig den smukke Skikkelse, der kom ud af Taagen.

Det er muligt, at jeg er for tilbøielig til strax at give mit Hjerte hen og at jeg, henrykt over den skjønne Reise med alle dens Minder, seer alt, hvad jeg mødte i Norge gjennem min Henrykkelses Briller. Men hvad skal man gjøre? Naar man overalt paa Vei og paa Gade tillands og paa Havet, ja lige ud af den sure Havguse,

saa tyk, at man kan tage paa den med Hænderne, faar leveret lutter Mennesker, som man alt Livet igjennem ikke kan tænke paa uden med Rørelse, Kjærlighed og Længsel og i Virkeligheden ikke har truffet andre end Folk, der vilde gjøre mig alt det gode, de kunde, saa er jeg dog nødt til at anstille den Betragtning, at dette ikke altsammen kan være idel Tilfældighed. Jeg kan ikke gjøre for, at saadan har jeg fundet det norske Folk at være. Har jeg Uret, er det Skjebnens Skyld.

Eller skulde det blot være enkelte Mennesker mellem det Folk? Der er dog Byer, hvor hele Befolkningen har samme Præg. Vi kom henimod Aften gjennem et Sund smalt som et Havnegab og laa med Et paa en rund blank Vandflade, som et stort Torv omgivet af en Kjøbstad paa alle Sider. Det var Christiansund paa dens tre Smaaøer. Damperen med Bud fra Hovedstaden og fra hele Landets lange, lange Kyst med alle dens Havnepladser og fra Udlandet med er naturligviis i en enlig lille By en stor Begivenhed, og fra hele Kredsen skjød da Alt, hvad der kunde trække en Aare og lade sig trække af den, ind paa os. Det var Søndag, og alle de Baade var fyldte med Søndagsklædte. De skulde hilse paa Venner paa Skibet, de skulde tage imod eller de skulde med, men de Allerfleste, den egentlige Mængde, skulde blot glæde sig ved at see Mennesker. Og det gjorde de. Det første, der slog mig, var at alle disse Folk paa de golde Klipper ude i Nordhavet vare formelig belæssede med Blomster, deilige fine Blomster i Kurve, i store Koste, hele Favnen fuld; jeg har end ikke paa Amager Torv i den bedste Blomstertid seet flere Blomster. Men det Andet, der var at bemærke, at dette var lige det modsatte af, naar man i Syden bliver overfaldt af Blomsterpiger, nei, alle disse duftende Varer vare ikke til Salg,

ikke til at pines i Kjøbere ved stærkt Koketteri, de var kun bestemte til at glæde Medmennesker nær og fjern som Vidnesbyrd om Byens varme Hjerte. De blev rakte til Høire og Venstre, til alt, hvad der var norsk ombord, de kjendte alle hinanden. De blev givne med til andre Byer, store Kurve til den og den, I kjender dem jo nok! „Jo, jo, de skal faa dem saa friske, som de er,“ blev der raabt med glade Ansigter op fra Rælingen, naar Kurvene bleve langede op nede fra Baadene. Og der var en Vinken og Viften og sidste Omfavnelser og Kys paa Fingrene, saa længe man kunde see dem, lige til vore Hjul igjen begyndte at bruse. En Fremmed maatte staa med Taarer i Øinene over ikke at kunne være med, men den Fremmede har siden den Søndagskvæld aldrig kunnet forestille sig andet, end at, om Christiansund end ligger paa tre nøgne Steenklumper ude i det Hav, som skal være det værste af alle at befare, saa kunde det dog være, at det var det bedste Sted at boe, blot for de Menneskers Ansigters Skyld.

Men jeg skal nu holde op at rose det brave Fjeldfolk, jeg er bange for, at jeg ellers prostituerer mig for de kloge Folk, der ere Menneskekjendere og det pleier da i Særdeleshed alle Pebersvende at være. Jeg er ogsaa ved denne Betragtning kommen til at springe denne Søndags (28de Juli) Hovedbegivenhed over. Vi havde ifølge Naturens Orden, før vi kom til Christiansund, anløbet Molde.

Molde er ikke en saadan Yderpost som Christiansund, med Nakken mod Islandshavet, den findes leiret paa den blide Indside af en deilig grøn Halvø. Klimatet befandtes smeltende baade for Legem og Sjel, men desværre kom jeg ikke til at iagttage, hvorledes Beboerne tog sig ud. Omfavnelserne foregik inde paa Bryggen,

mens vi laa længere ude, og vi kom ikke i Land. — — Det paa den anden Side, en Par Miil ovenfor Molde, uden under Romsdalsfjorden og dens Opland har ikke for Intet faaet Berømmelse som Norges skjønneste Alpeland. De norske Fjelde ere i Almindelighed ikke i nogen synderlig Maade at ligne med Alpernes.

— — Næste Formiddag naaede vi vor Nordreises Maal, Throndhjem. — — Gaderne ere brede, men tomme, hvorover jeg gjorde mig vittig ved at skrive hjem: „Thrønderne ere et stille Folk, som langtfra gjør den Spektakel paa Gaden som Bergenserne, men de tage Sagen med Kraft. I Stedet for, at Bergens Folk af Angst for Ildebrand mulkterer en stakkels Cigar med 3 Mark, flytter de Husene ud fra hinanden og gjør Gaderne saa brede som en maadelig norsk Fjord og siger: Røg saa, I Skabhalse!“

Thrøndernes meget omtalte Haardhed maa vel i alt Fald nutildags agtes for en af de Fordomme, Verdenshistorien pleier at slæbe med sig. Idetmindste efter min Erfaring er de af et saare mildt Temperament. Vi havde sat vore Kufferter i et Vertshuus, kaldet Hotel Bellevue, ikke fordi den har Udsigt over Fjorden — den ansees ikke for at være hyggelig at betragte — men fordi dets Beliggenhed paa et Hjørne sikrer dets Indvaanere, for at i to Gader kan Ingen passere uden at iagttages, og vi begave os strax til den ene af disse Gaders Præst. Kunde nu nogen afbilde ham og hans Hustru forinden og foruden, troer jeg ikke, der kunde findes bedre Fremstilling af Mildhedens Genius.

Wexelsen er en Pleiesøn af den ærværdige Mand, som under Navn af „gamle Wexels“ den Tid var som en Fredens Engel for Norge, og han lignede ham, ikke dog i Træk, men desmere i Sind. Kun var han dengang ung,

livfuld og munter. Efter 30 Aar har jeg seet ham igjen, da var han ganske som gamle Wexels. Han var en af de faa Grundtvigianere i Norge, og, som man paa Fjeldene ikke har villet skjønne paa denne venlige Side af Christendommen, havde han en enlig Stilling. Det gik ham, ligesom hans Pleiefader. Under sin lange og velsignede Virksomhed blev han ikke befordret til noget bedre Embede, end det ydmyge Capellani, han alt dengang sad i[1], og det uagtet han var en Svoger af Biskoppen. Hans Hustru var min kjære Veninde fra Kjøbenhavn, en Halvsøster til den Tante Amalie, hvis Navn skaffede mig en saa god Indgang i Norge. Jeg behøver derfor ikke at sige, hvordan vi blev modtagne i deres lille Huus.

Efter en glad Middag og efter at have fyldt vore Lommer med Kringler og sin Mands med en Vinflaske, skikkede da Desideria, født Dessen — saa hed hun, men vi kaldte hende Desia — os ud paa en af de deilige Vandringer, som da alle Steder findes i Norge, ogsaa i de mindre udmærkede Egne. Først overbeviste vi os ved Enden af Gaden om, at ogsaa Naturens Raahed, som ellers er temmelig fremtrædende i Throndhjem, har sin Grændse. Vi kom forbi en Have, saa bugnende fuld af Roser og andet duftende, at Christiansunderne ikke havde behøvet at sende deres Overflod derhen, som de dog gjorde, efter al Sandsynlighed dog ikke af Ondskab. Fremdeles faldt vi en halv Mils Vei udenfor Byen ind til en Landsmand, hed Simonsen, en Ven af Wexelsen, som af Grundt-

[1] Dette er en Misforstaaelse. Pastor Fredr. Nannestad Wexelsen, om hvem her er Tale, blev 1852 Sognepræst til Baklandets Menighed i Throndhjem og derefter resid. Capellan til Domkirken, et Embede, der var mere indbringende end de fleste norske Sognekald. At Pleiefaderen W. A. Wexels kun blev resid. Cap. i Christiania, havde kun sin Grund i Ulyst til høiere Stillinger. Han afslog en ham tilbudt Bispestol.

vigianismen havde faaet det samme glade og freidige Væsen, som han og, hvorvel han var dansk, havde af Norge faaet den Gave at kunne modtage Gjester som sande Venner. Han maatte med, og han maatte nødvendigvis have os til Aften paa Hjemveien, hvis Aarsag vi ikke kom hjem før efter Midnat.

Det var Lerfossen, vi skulde see, og en prægtig melkehvid dundrende Fos er det, Nidelven glæder sit Folk med. — — — Det kostede Slid nok at komme derop, i det mindste for danske Been. Men Fjeldmændene holdt ogsaa Skridt med dansk Tale, og det var en mylrende Mængde, vi paa steil Vei og vaade Sten, som og bænkede ved Landmandens Bord fik gjennemgaaet lige fra Kirkens hellige Høider og Troens mystiske Dybder og gjennem alle Følelsens Udbrud over Naturens og Menneskelivets Skjønhed ned til Løier og Latter ved vor Vinflaske paa denne gode Aften. Fire Mand om en Flaske Vin — jeg føler, at vi blive til Latter for Nutids Mænd, Fortidens da ogsaa og Kvinderne med — Damer er de jo ikke længer — men, Sandheden i Ære, jeg maa tilstaa, at paa et saa barnligt Trin befandt vi os alle fire.

Throndhjem kan ikke nævnes uden at tænke paa dens vidtberømte Domkirke. Næste Formiddag undersøgte vi den ogsaa saa grundigt, som det sømmede sig for saa kunstforstandige Reisende. At det er gaaet den ligesom Kirken i Gran, at den er sunken i Ruin, efter at dens rige Geistlighed var jaget bort af Luthers Disciple, og at dens Chor har siden været Kirkerum nok for Byens Menighed, er noksom bekjendt. Iøvrigt fortæller den selv sin tidligere Historie.

Men der er en anden Ting, der ligesaa sikkert som Domkirken staar frem for Forestillingen, naar man tænker paa Throndhjem og dens Tragedie, det er Haakon Jarls

Hjem, og det er endnu i god Stand. Vi skyndte os da derud samme Eftermiddag. Gaarden ligger paa en Pynt en Fjerdingvei i Nordost for Staden, og for at give Indtrykket saa friskt, som jeg modtog det, tager jeg ogsaa Dagens Brev til Hjelp:

„Hjertet videde sig ved Følelsen af Oldtidens Nærhed, men af den var der Intet. Paa det gamle Hlades Plads møder man ikke nogen mørk Offerlund, men en net lille Sognekirke, og ved Siden af den en jevn god Herregaard, som er bekjendt for, at der er godt at komme. Dog blev vi forsaavidt ikke skuffede, som vi, uagtet den nuværende Jarl var fraværende paa en Reise, blev modtagne af en Ungmø, som baade hvad Skikkelse og høvisk Væsen angaar, godt kunde have været den gamle Jarls Datter, dersom hans Datter ellers har været guldlokket og ikke slægtet sin Fader paa. Hun kom os gjæstmild imøde ude i Gaarden, forsikrede os med veltalende Tunge om, hvor glad hun selv var ved at see os, og hvor bedrøvet hendes Fader vilde blive ved, at han var gaaet glip af os og, henvendt til mig: „Jeg har seet Deres Navn i Avisen som ankommen til Norge og tænkt: gid han dog vilde komme hertil, at vi kunde høre fra den Familie, Fader holder saa meget af.“ Mere kunde jeg da ikke forlange ved det første Møde. Der manglede kun, at hun skulde have bragt mig et Drikkehorn og kredentset det for mig. Men bænket fik hun os og rigelig beværtet, fik ogsaa alle Familiens og vort Lands Nyheder gjennemgaaede og sit eget Lands Herligheder berømmede af os. Hun viste os om i Haven og Gaarden med den aabenhjertigste Venlighed og vilde aabenbart gjerne have holdt paa os, hvis hun kunde have lovet, at hendes Fader snart vilde komme, men, som det var, og hun heller ikke længer havde nogen Moder, følte hun noget af den samme

Forlegenhed som Nausikaa. Saa toge vi da Afsked saa høvisk, som vore mindre høibaarne Sæder vilde tilstede, og stege op paa Hladehammeren, et lille Fjeld yderst ved Stranden. Der satte vi os i den skyfulde Aftenstund og saa udover de vaade Veie, hvorpaa saamangen vellæsset Vikingesnekke har baret Rigdomme hjem til Jarlens Gaard. Nutildags er der ikke saa meget som en Stensætning eller Gravhøi tilbage, Alt er godt Agerland.“ — —

Jarlens Nutidsnavn var forøvrigt Krigsraad Holtermann, en god Ven af min Farbroder Scavenius Fibiger og af en talrig over alt Norge udbredt Slægt, idet han var en af tolv Brødre, mens en anden var gift med en Søster til min Tante, samme min Farbroders Hustru. Vi traf oftere den Slægt, en livlig ung Architect i Christiania, og min trofaste Embedsbroder paa Dampskibet, han fra Kinn med Kleven, hørte til Slægten. En tredie ung dygtig Jurist, en Broder af den christianiaske Christiane og ligesaa smuk som hun havde længe opholdt sig i Kjøbenhavn og var forlovet med en saare fager Mø i Gudbrandsdalen, som nogle Aar efter skulde komme til at hænge stærkt paa vore Hjerter. Jeg var i det Hele dengang i Familie med det halve Norge. Hvor er nu alle de kjære Mennesker henne? De Gamle er i deres Grave, og de Unge have vel glemt mig.

Den nuværende Throndhjems Biskop var da ogsaa af min Familie. Biskop Darre var nu Enkemand, men havde været gift med min omtalte Tantes Søster. Jeg ventede mig ikke noget stort af et Besøg hos ham, da han ikke var videre godt omtalt i Familien. Heller ikke hørte jeg ham videre berømme i Norge, skjønt den Ting saa at sige ligger til Biskops Embedet, og da han ligesaa lidt havde noget Navn i Literaturen, men dog i god Alder var naaet til den høie Værdighed, maa jeg antage, at han

var en praktisk Mand. Imidlertid skal jeg for min Deel berømme ham for, at han modtog os, som ikke enhver Biskop modtager tilfældige Gjæster. Sandt nok min Fører, som gik først ind, var Professor, men til Gjengjæld var hans Følgesvend kun en slunken Candidat, dog blev ogsaa han behandlet som en kjær Ven. Biskoppen var glad ved at see os, i høi Grad livfuld og virkelig meget underholdende, om ikke just præget af den Art Personlighed, som giver en Mand hans bedste Værd. Han vilde ikke paa nogen Maade lade os slippe med et kort Besøg, vi maatte love at komme igjen om Aftenen, og see, da havde han samlet et talrigt Selskab af alt, hvad Throndhjem kunde opvise. Vi blev splendid beværtede og fik rigelig Leilighed til at bære frem alt, hvad vi kunde yde af Aandrighed og Lærdom. Til sent paa Aftenen gik Discussionen tappert og muntert om alle Tidens Begivenheder. Jeg kan ikke nægte, det var oplivende; man føler det bedst paa en Reise, hvor man i det Hele lever af den Slags Indtryk. — —

Fredag Morgen den 2den August begave vi os atter mod Syd. Vor Ven, den danske Simonsen med det norske Hjerte, skydsede os selv et langt Stykke, til vi naaede Gulelven og saa ud over dens skjønne Os. Længer kunde vi ikke komme uden igjen at finde et kjært Hjem at gjeste. Paa Gaarden Lenen ved Melhus boede Hartvig Nissens Moder, og den venlige gamle Frue maatte ikke saares ved at kjøre hendes Dør forbi. Det kan og hænde, at vi blev modtagne paa ægte Norsk. Mindre end et rigeligt Middagsgilde kunde ikke gjøre det, hun drev det til at svinge et Glas og drikke vor og det kjære Danmarks Skaal med gammeldags Begeistring.

Egnen er klassisk[1]. — — — Opdals Præstegaard

[1] Omtalen af Asbjørn, Rimol o. s. v. udelades.

kjører man ikke gjerne forbi. Vi kjendte vel ikke den gode gamle Provst Hagerup, men alle kjendte ham, og Alle forsikrede os om, at han var de Veifarendes og ikke mindst de Danskes Ven. Altsaa en hyggelig Aften i en talrig Familiekreds og en god Søvn i det to Etages Gjestehuus.

— — — Vi kom til en smuk Gaard ved Fron Kirke og var netop gaaet ovenpaa for i en lys Stue at faa vor Nadvere, da dansk Krigerdaad kom styrtende indover os. Vi hørte Spring opad Trappen, og ind for en stor kraftig Mand, en Provst, raabende: „Er I Danske?“ — Ja —. „Saa glæd Jer, et stort Slag og en herlig Seir!“ Det var det første Bud, vi fik om Istedslaget, og hvad Nordmanden havde spurgt, var endnu kun den første Løbeseddel, som i et Par Linier meldte, at Slaget var vundet og Schleppegrell, Læssøe og Trepka var faldne. Den Slags Efterretninger er svære at komme tilrette med. At det var en Seir, var en velsignet Lettelse, men Tanken om de talrige af Slægt og Venner, som havde været med i Kampen, men som intet Budskab bragtes om, var tung at bære.

Ussing havde allerede bragt sit Offer. I det første Krigsaar havde han mistet sin Broder, en begavet Officer, som tidlig var optraadt som æsthetisk Forfatter. — — —

6te August. Provst Nissen i Øier, Broder til min Ven i Christiania, Hartvig Nissen, var gift med den tredie eller, da Halvsøsteren Fru Wexelsen dog maa tages med, den fjerde af de Søstre til Tante Amalie, hvis Hjem vi gjestede i Norge. Hun var i alle Maader, som en Præstekone bør være, huslig, moderlig og tryg at holde sig til, og hendes Mand var en bred og forstandig Provst, bestemt i sine Meninger, underholdende og en gjestfri og venlig Mand. At han ikke var et saadant Ideal af en

Præst, som Bugge paa Hadeland, bør ikke nedsætte ham; af den Slags maa man være taknemlig, om man blot finder en. Huset var saa meget mere tiltalende, som der var tre Døtre. Vi tilbragte tre Dage i det venlige Hjem, og det var forbausende, hvad vi i Tale fik gjennemgaaet af theologiske og politiske Sager med Provsten, af smaa og store Hjerteanliggender, Literatur og Natursværmerier med Damerne. Provsten var meget misfornøiet med den fæle Krig hos os, og man kan ikke fortænke en norsk Præst deri. Foruden de christelige Grunde kunde han ikke lade være at tænke paa, at vi nu vilde tvinge Hertugdømmerne, som Frederik den Sjette upaatvivlelig vilde have tvunget Norge, om han havde kunnet det. Men han var ikke paastaaelig, og vi lode hans faa Bemærkninger herom gaa hen i Taushed. — —

Lillehammer er en underlig liden Kjøbmandsrede. Naar man gaar op ad Gaden, tror man først at være kommen til Drankerens Paradis, hvor Livets Væld er bare Brændevin. Der staar med mægtig Skrift fast over hver Port: 40 Potter Brændevin. Naa, skal man drikke Gaden til Ende, kom man ligesaa lidt til at tørste som i Valhal. Men ganske tvertom. Norges Folk er et alvorligt Folk, som ikke tager med Lempe paa menneskelige Skrøbeligheder. Naar Talen er om en saa alvorlig Sag som Brændevin, vil man intet høre om alle de letfærdige Omsvøb og snedige Vittigheder, hvormed Drukkenbolte ved at faa Alvoren til Side for at komme til Snapseri. Meningen med de 40 Potter er, at vil man have et helt Anker, kan man faa det i Lillehammer, men paa hele 70 Mile kan man ikke i nogensomhelst Kro, saa forkommen man end kan være bleven paa de kolde Fjelde, faa saa meget som en ussel Snaps. Man faar holde sig til Øllet,

men man gjør det ikke, for det var indrettet paa, at man heller ikke skulde forfalde til det.

Naar den veifarende Danske hører saadanne Ting, er naturligvis hans første Tanke, at det Hele er Noget, man vil binde os paa Ærmet. Men forsikres han om, at det virkelig er Landets Lov, vedtagen og bekræftet af alle Statsmagter, trækker han paa Skuldren af de Statsmagters Dumhed, Ingen ved bedre end han, at Sligt lader sig ikke gjøre. Han slaar Verten paa Skuldren og siger gemytlig: Lad det nu være godt, men kom nu med Snapsen. Og naar Verten ligegodt bliver borte, gaar han udenom Huset for at speide, om hvor den Bagdør findes, som han fra sit Fædreland veed, fører til alle mulige forbudne Sager, særdeles til Snapsen. Men belæres han endelig af de 70 Miles smertelige Erfaring, om at der istedenfor Bagdør ikke er andet at finde end Bondens foragtelige Øiekast og eventuelle Grovheder, saa udbryder han: De Norske er da de dummeste Mennesker i den hele Verden! og tager saa til den sidste Rest af sin egen Lærke. Nei, vi Danske kan ikke fatte, at der kan gjøres noget mod Drikkeriet. Vi er endog saa ømtfølende, at vi ikke engang kan taale at høre Tale om, hvad der i Norge er gjort. Naar der i vore Blade læses saa veltalende Artikler mod denne vor Nationallast, bør man lægge Mærke til, at, naar dertil føies Stastistik-Oversigt over, hvad der i andre Lande er gjort, springes Norge over. Den norske Lov er altfor oprørende for saa dannede Mennesker, til at den kan nævnes.

At dette ikke er nogen Overdrivelse, har jeg overbeviist mig om ved, at jeg af enhver Landsmand, jeg har fortalt om den norske Rigorisme, har faaet hele denne Lectie Led for Led. Vi behøvede imidlertid ikke at beklage os, vi kunde i Lillehammer meget godt faa mindre

end de 40 Potter, og det er bekvemt at kunne faa mindre end den hele Portion. Vi havde en Ven i Byen, en Handelsmand, hed Johannes Nielsen, atter en af min Tantes Sødskende, en brav Mand, som med Glæde satte baade Snapseglasset og Vinflasken paa Bordet. Mig glædede han dog ikke dermed, da Vin ikke kvæger mig, og Brændevin havde jeg dengang aldrig smagt[1].

— — Der blev altsaa sendt Bud efter Hotellets Læge og efter Hotellets Rang kunde det ikke være mindre, end at han var Facultetets Spidse[2]. Ogsaa havde han altid den Interesse, at han var en Broder af Henrik Steffens, ogsaa selv en høit anseet Mand, men hvad der mest imponerede mig ved ham, var dog et vidunderligt fint Kalvekryds med en stor Diamantbrystnaal. — —

Saasom vor Pose var stoppende fuld af Begeistring over Norge, dets Fjelde, dets Mænd og dets Kvinder, og alle dets øvrige op over alle Lande ragende Egenskaber, var Welhaven dobbelt henrykt over at see os igjen, og han var dobbelt veltalende, da han netop selv var vendt tilbage fra den Reise til Spirilen-Sø, som han saa smukt har beskrevet i en af sine Bøger[3]. Vi fik det alt friskt mundtligt med et Foredrag og en Mimik, som kun han var i Stand til. Og hans Frue rettede sig endnu mere i det Høisæde, hun gjorde af sine egne Been, og truede endnu mere med at vælte Themaskinen med de Armbevægelser, der behøvedes for at sætte Vind i Talens Vin-

---

[1] Beskrivelsen af Reisen paa Mjøsen og videre til Christiania udelades. Paa Veien var Forf. saa uheldig at forslaa sig.

[2] Den senere Stadsphysicus H. Steffens var ikke, som man efter disse Ytringer kunde formode, Universitetslærer.

[3] „Vasdrag og Skovmarker“, optaget i Welhavens 1851 udgivne „Reisebilleder og Digte“.

ger, medens han i sin Glæde greb os begge i Nakken og stødte vore Pander sammen.

De norske Professorer, jeg veed ikke om det er dem alle, nyde den Behagelighed at have en Jordlod til deres Embede, hvorpaa de have opført sig et Landsted. Da nu Professor P. A. Munch og hans Fætter Andreas Munch havde viist os den Opmærksomhed at gjøre os et Besøg hos Madame Friis i Bergen, skyldte vi dem Gjengjeld og kjørte i Selskab med Digteren ud til den berømte Historikers Landsted. Det lønnede sig, Stedet var smukt, Huset stort og Haven rigeligere beplantet med anselige Træer, end jeg har seet ved nogen anden norsk Bolig. Og Huusbonden var værd at see, høi og anselig med smukt formede Træk, underholdende og forekommende i alle Maader. Som Videnskabsmand har han ikke været yndet i vort Land paa Grund af sine mod de Danske nærgaaende Theorier, men mig behagede hans billige Udtalelser, og jeg havde ham kjær, fordi jeg skyldte hans fortræffelige Norges Kort al den Klarhed over Landets indviklede Naturforhold, som jeg havde samlet mig paa Reisen. Han var berømt for sin overordentlige Hukommelse, og som et Beviis paa dens utrolige Omfang anførtes, at han ud af Hovedet havde kunnet corrigere sit Kort med dets utallige Mængde Navne, Fjorde, Øer o. s. v. Et Blik paa Kortet vil overbevise Enhver, om hvad dette vil sige.

Det var en skjøn, stjerneklar Augustnat, da vi kjørte frem og jeg var kommen til at sidde ved Siden af Andreas Munch. At see paa Stjerneskud i den stille Nat aabner Hjerterne, og Munchs Hjerte var altid i Slægt med de lydløst drømmende Stjerner. I de Dage var det ogsaa saa tungt, at det snart havde lige saa svært ved at holde sig oppe, som de Stjerner, der faldt. Han talte aldrig

meget, men naar han talte, var det med den gode Veltalenhed, som i Ord med ægte Stempel stiger op fra et Dyb, hvori der er meget mere, end der siges. Et fuldkomment Modstykke til Welhaven, der for det meste sagde mere, end han kunde staa ved.

Han havde lidt den sværeste af alle Sorger, at miste i samme Aar sin elskede Hustru og sine to Børn, og var nu igjen saa ganske ene i sin Ubehjelpsomhed, som en Mand vel kan være, og ubehjelpsom var han altid undtagen i sin Aands Drømme. Han fortalte mig det alt i sin eiendommelige prægnante følelsesfulde Stiil og med en redelig Sjels Aabenhjertethed og kom derved til at give en Udsigt over hele sit Liv. Det Menneske, der gjør det, er altid bleven mig inderlig kjær, og han var intet almindeligt Menneske. Hvad der end kan være at sige paa ham, som Kunstner, og det yngre Kuld har havt nok at sige paa ham, som sædvanligt uden med Billighed at agte paa, hvad Tidsalder han tilhørte, saa var han en god og fuldstøbt Mand, der elskede sit Folk og sin Kunst og et Hjerte, som forstod at elske. Jeg fornam det den Aften, og han har siden altid hørt til mine aandelige Venner, maa jeg vel sige, thi det er gaaet mig med han, som med saa mangen, at i den aabenbare Verden ere vi kun mødtes i Forbigaaende.

Dog kom jeg til at leve mere med ham, end med nogen anden Nordmand. Som bekjendt giftede han sig et halvt Snees Aar efter igjen med en Dame, der i en sjelden Grad besad alle de Sjælsgaver, som han kunde trænge til, stor literær Dannelse, fin Smag, Huslighed og styrende Dygtighed, let og underholdende Conversation, og fremfor alt trofast Kjærlighed til sin Mand og Beundring for hans Poesi og — hvad han da endelig ogsaa kunde behøve — Rigdom. At hun var forvoxen og uan-

selig af Figur, skadede hende ikke i hans Øine. Hun fødte ham en Søn, medens de boede i Kjøbenhavn, jeg var dengang deres Præst. Barnet døde, og jeg var Vidne til den samme rystende Sorg, som han havde gjort mig delagtig i hin Sommernat, men ogsaa til den dybe christelige Fromhed, hvormed de to gode Mennesker tog deres Sorg.

Det var i Professor Jerichaus Værelser, som Munch havde leiet under Kunstnerfamiliens Fraværelse, og med denne underlige Familie havde han adskillige Bryderier og morsomme Historier, som han tog gemytlig nok, som han i det Hele var mildt dømmende, naar Talen da ikke kom paa Politik, thi da kogte det i ham. Venstrevæsen var ham aldeles ufatteligt. Han holdt af at læse for, men med den Idræt var han mindre heldig. Det skulde være hans egne Digte, men med det langsomme, besværlige Væsen var det ham ogsaa svært nok at følge sine egne Ord. Jeg var oftere Vidne dertil i Kjøbenhavnske Selskaber, og det var svært at udholde, især naar der var Folk tilstede, som ansaa sig forpligtede til at bryde ud i Lovtaler. Ogsaa naar der var Satirikere.

En Aften hos gamle Hartmann skulde Munch læse sin Lord Russell. Han sad paa en Stol ved Enden af Sofaen, og i Sofaen bag ham sad Præsten Timm, en sværmerisk Romantiker, selv Digter og stor Declamator. Medens Munch tungt knirkende kom igjennem sine Repliker, vred Timm sig som rasende med udhalende Fagter, fortvivlet over ikke selv at kunne komme til at declamere, han skulde kunne gjøre det i Baggesensk Stil. Men, hvad værre var, bag Munch ved Væggen sad Emil Hartmann og, useet som han var, gesticulerede han med den kaadeste Komik til det tragiske Foredrag, saa det tog sig ud som den Leg at hylle to Personer ind i et Teppe,

saa de see ud som een, og lade den ene læse og den anden gesticulere. Jeg sad foran Munch og maatte ikke med en Mine forraade, hvad jeg var Vidne til. Det var forfærdeligt.

Det var nu let nok at gjøre Nar af den skikkelige Munch. Han svarede kun langsomt, endog først Dagen derefter. Dertil kom hans svære blegfede Legeme med den runde Ryg og den slæbende Gang. Det hele var en uimodstaaelig Skive for Welhavens Satire. Han kaldte ham aldrig andet end „Utbaaren", og gav en drastisk Forklaring paa, hvorledes dette norske Spøgelse selv ingen Ben har, men lurer ved Veikanten, til der kommer en Vandringsmand, hænger sig paa Nakken af ham som en Melsæk og bringer ham til at slæbe sig saa længe, til han kan see sit Snit til at læsse det ledesløse Uhyre af paa en Andens Ryg. Munch vidste det, men tog det som alt sin Modstanders og Plageaands Væsen med stor Sagtmodighed. „Ja, Welhaven var der ogsaa", sagde han, da han fortalte mig om et Selskab, „men, som sædvanlig, saa han mig ikke. Som var der Ingen, saa han gjennem mig paa Væggen bagved."

Det var nu den Tids norske Digtere. Siden kom der meget større Folk, men ogsaa mindre medgjørlige. Thi Welhaven var nu i Grunden meget let at omgaaes. Forfængelig var han, som de andre, men han lod ogsaa sin egen Forfængelighed gaa ind under sin altopsługende Satire. Adskillige andre Notabiliteter saa jeg ogsaa, men husker dem ikke. Hansteen staar for mig som en meget værdig Skikkelse, men jeg veed ikke, hvor jeg har seet ham. Af Kunstnerne var der Ingen hjemme.

Efter fire Dages Ophold i Christiania gik vi saa ombord, blev tumlede gjennem Kattegat af en vred Storm

og stod den 17de August igjen paa Kjøbenhavns Toldbod, hvor der en regnfuld Morgen ikke kan siges at være Naturskjønhed at finde.

Saa kortvarig og begrændset end denne Reise var, har jeg dog opholdt mig noget udførligere ved den, fordi den har havt en Del Betydning for min Udvikling.

Norge er ogsaa for os Danske et eget Land at reise i. At see Moder Jord vise den colossale Side af sit Væsen er altid for Fladlandsfolk, der kun kjende de smaa Skjønheder, høist gribende, og det hjelper ikke, man beraaber sig paa sit Hjemlands Finheder, Storheden overvælder. Men der er ogsaa en anden Side af Sagen, som strax rørte mig saa stærkt, at den altid er bleven Grundtonen i disse Minder.

Man er der i et fremmed Land, saavidt forskjelligt fra vort, som noget kan være, og dog er man saa hjertelig hjemme, at den Forskjel, der bliver tilbage, endnu mere lader os føle Slegtens Fællespræg, som det gjør et dobbelt kjært Indtryk, naar man træffer fjernere Medlemmer af sin Familie, som man ikke før har seet, og finder, at de dog har det kjendte Familiesind.

Vi blev i Norge overalt behandlede som Gjæster, der var at skjønne paa, fordi vi kom fra et Land, man havde Agtelse for. De, der ikke kjendte Danmark, lyttede til vore Fortællinger, som til noget eventyrligt. Man var glad ved at vise os alt i Forvisningen om, at sligt havde vi aldrig seet. Man bestræbte sig for at vise sig saa elskværdig og underholdende, som muligt, forat vi skulde faa et godt Indtryk af Landets Folk. Og man talte beskedent om sit eget i Følelsen af at være en Ud-

kant af Verden og ønskede dog saa inderligt, at vi vilde synes om det raa Norden.

Vi havde hele Fordelen af at være Fremmede, paa den anden Side ogsaa Fordelen af ikke at være det. Vi kunde tale vort eget Sprog, og hvormeget, ja alt det bedste af Samtalen gaar ikke bort, naar man skal omsætte det i fremmede Toner? Om man end kan Sproget noksaa godt, maa man dog ytre sin Tanke paa en fremmed Maade, ja, jo bedre man kan det, desmere gjør man det. Og man kan tale sit eget Hjertes Sprog, hele Dannelsen, Literatur, Opdragelse, Fortid, hele Synet paa Livet er det samme, og Familierne staa saa nær i Forbindelse, at ogsaa deres Minder og smaa Begivenheder bleve en Kilde til god, fortrolig Tale, der spinder sig ind, som det skeer, naar man gjæster gamle Venner. Og alt dette i Omgivelser saa mærkelige, som var man flyttet til en anden Verden, ja det rørte mig tidt nok saa stærkt, at jeg med Tyrken maatte sige: Allah er stor!

Jeg maatte sande, at det var et nyt Fædreland, og derfor glædeligere end det gamle, fordi man hjemme ikke er nogen Raritet, og glædeligere, end de Lande, der ikke er noget Fædreland, fordi man heller ikke der er det. Saaledes føler jeg endnu, at jeg gjorde rigtig i først at reise til Norge. Enhver Dansk burde gjøre det. I Europas rigere Lande kan man vistnok samle flere Kundskaber, men i Norge samler man Hjertets Skatte, man bliver et bedre Menneske.

Jeg har aldrig været Skandinav i den Mening, som man i den Tid sang Sange og holdt Taler om. Jeg har ingen Tro til at de tre Broderstammer kunne blive til een, og jeg har erfaret, at ingen af dem vil det. Jeg er en født Kosmopolit, jeg holder af ethvert Folk og hader alt Nationalhad. Men jeg har ogsaa erfaret, at

hvad der er en Familie, det er det og lader sig, hvad Politiken end siger, ikke skille. Og jeg holder paa Familiekjærlighed lige til de fjerneste Led. Jeg har senere ogsaa modtaget gode Indtryk af det svenske Folk, men dets Fortid, Dannelse og Smag er nu engang langt mere forskjellig fra vor. Det er Familiens fjernere Led, en Gren, man ikke har kjendt, som har levet i andre Kaar. Ligefuldt værd at elske.

SMAASTYKKER.

4.

Genealogiska anteckningar.

I. Munch anser troligt, att den bekante drotsen Ivar Agmundsson af Hestbö-ätten († af pesten 1349) icke lemnat barn efter sig[1]. Så torde dock ej varit förhållandet — Ivar Agmundsson förde i sigillet „Skjoldet firdelt ved takkede Linier“[2], och ett liknande vapen föres år 1368 af Christina Ivarsdotter[3] gift med den svenske väpnaren Nils Magnusson (fyrstyckad sköld) på Åboö i Södermanland. Då nu Christinas son, riddaren och Östgötalagmannen Ivar Nilsson, enligt ett intyg af fru Margareta Elifsdotter genom sin moder haft slägtförbindelser i Norge[4], torde man med rätta kunna ansätta denna Christina Ivarsdotter såsom dotter till Ivar Agmundsson. — En dotterson till ofvannämde Ivar Nilsson var den från Unionstiden bekante dansk-svenske riddaren Ivar Axelsson (Tott), som sålunda äfven hade norskt blod i sina ådror.

---

[1] Det Norske Folks Historie. Anden Hovedafd. I: 1, s. 395.

[2] Huitfeldt-Kaas, Norske Sigiller fra Middelalderen n. 450.

[3] Uti Svenska Riksarchivets pergamentbref n. 386 besäges sigillet innehålla: „Tvenne stengaflar“. Det innehåller dock samma vapenbild som Ivar Agmundssons.

[4] Dipl. Norveg. I n. 683: Fru Margareta Elifsdotters intyg af år 1422, att Sigurd Jonssons mormoder, fru Ingeborg Erlingsdotter, och hennes moder, Gyrid Erlingsdotter, voro samborna systrar både till far och moder, men riddaren herr Ivar Nilsson och hon voro syskonbarn på mödernet men ej på fädernet. — Jmfr. Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur. IV (1850) s. 71.

II. Den högborna fru Sigrid Erlandsdotter på Giske blef, seedan hennes förste make Håkan Sigurdsson aflidit, genom drotning Margaretas tillskyndan år 1410 gift med en svensk välboren man Magnus Magnusson, som förut stått i drotningens tjänst[1]. Om hans ätt och slägtförbindelser har hittils intet varit kändt. — Jag skulle vilja identifiera honom med den Magnus Magnusson, som jämte sina bröder Bengt och Erik nämnas i ett bref af år 1421[2]. De voro söner till den Värmländske riddaren Magnus Logason, som nämnes mellan åren 1362 och 1400. I sigillet förde denne en rutad snedbjelke[3], men sönerna Bengt och Erik skölden styckad af en snedbjelke[4]. Magnus Magnussons vapen är däremot ännu okändt. Modern till dessa bröder var dotter till den Ingemar Ragvaldsson, som länge stått i tjänst hos drotningens svärföräldrar, konung Magnus och drotning Blanche, samt till och med varit gift med en slägtning till konungen. Denna gamla tjänste- och slägtskapsförbindelse med konungahuset kan förklara, att drotning Margareta ådagalade så stort intresse för denne „sliettur sveinn", att hon förskaffade honom detta förnämliga gifte.

K. H. K.

5.

Karl XII.s Fald for Fredriksten.

(Et nyt aktmæssigt Bidrag ved S. A. Sørensen[5]).

Mors d: 21 December. Jeg haver self Talt med dend Svendske her hid Decerterede Vagtmester, som Øiensiunlig haver seet et Bref, fra en Corporal af Kongen af Sverigs

---

[1] Storm, Islandske Annaler, s. 289.
[2] Orig. i Sv. Riksarch., dat. 1421 d. 6 Mars.
[3] Svenska Riksarchivets pergam.br. n. 2405.
[4] Svenskt Dipl. fr. 1401 n. 2205.
[5] Dokumentet fandtes i Fritzø Arkiv blandt en Del Regnskaber, som opbevaredes i „Gl. Reol No. 3". Det er nu i Rigsarkivet.

Drabantere som er en Oberste L: af Carachteer hvilket var skrefvet til dend Svendske General **Hierta** som Commenderede det Corpus til hest og fodtz, som Laae i Rachestad og Esberg sagen, og skulle trenge ind over Glommen, Ved dette Bref formeldte Saaleedis,

Effter at Kongen af Sverrig at hafde Emporterit dend liden force Guldenlew, Recognocerede bemeldte Konge af Sverrig nogle Netter der efter stracht under samme Fortresse, for at udsøge et beqvem sted at opkaste Nogle Batterier til 36 halfve Cartouers opleggelse, hvor med hand paa dend Kant ville beskyde Haldens fæstning, og samme Der effter med ald force bestorme, er hand om en Løfverdags Nat som var den 10 Decembr u-formodentlig Treffed af en skraa Kugle, fra bemeldte Haldens fæstning og Imellem hans hofved, saa hand strax paa stedet Døde, bemeldte Corporal af Drabanterne eller Corrachteverit[1] Oberst Lieutnant: i hvis Arm Kongen af Sverrig faldt, Viste ikke Andet end ham var paakommen en Ond Magt, og der fore raabte til hannem mens han fick icke Andet end en Overmaade stor Such til Giensvar og hans hender fulde af Blod, over hans Legeme blef samme tid lagt i en Kappe til om Morgenen, da det med største Lifs fare blef Afhendted„

Saaledis har Gud ved en Eeniste liden Kugle ladet nedlegge denne Potentat som ald Verden med største forondring saa paa og saaleedis frelset dette bekymrede Land fra dend Ofversvævende fahre som hver Dag Presenterede os, nu i dette Moment kom en Expresse fra Hr General L: Litzou som igaard reiste herfra til Friderichstad med Hr General Major Zamitz og Oberste Mesting, hvilken beretter at fienden, nemlig Marcherer Ofver Hals og Hofved her af landet udi 3de Devision ved Trisledalen Svindsund og Ørrebro, haver taged med sig en stor deel Creature som Vore Troupper dog skal have Obligeret fienden at efterlade sig her i Landet, Det remarqvabelste, er det Sumbelum, som Kongen af Sverrig hafde ladet slaae paa sin Sidste udgangne Mynt, Nemlig Nu og Aldrig Meere, hvor Ved hand self har spaaed sit Nederlag for sin Egen persoen her i Landet„

Moes d: 22 December Kongen af Sverrig er alt bragt til Strømstad, for Halden har Fienden mist 4000 Mand og

---

[1] skal være: „characteriseret“.

et Regiment har de Self Massaqverit som Ville Rebellere da de fik at vide at Kongen Var død,

Friderichstad d: 22 Decembr

Fra Friderichstad kom i aften Klocken 5 Slæt 2 borgere som beretter at fiendens Sidste Troupper Marcherede af Landet i Morgen Klocken 9 og hafde forloret 3900 Mand for Friderichshald for uden deris Konge som er falden, og skal være skeed d: 10 December, end videre arriverede en Capitain, L: Kiøge og L: Tuesen fra Vigsiden hvor de haver Veret ude at recognocere berettende for Admiralen at Kongens Lig, var ført Igjennem Strømstad, hvorfore Bohuus Lehnen Tachede Gud.

6.

En „Haring“ som Lagmand i Kristiania.

Paa Gaarden Bu i Kinserviks Sogn i Hardanger levede i Slutningen af det 16de Aarhundrede en paa denne Tid temmelig bekjendt Mand ved Navn Kitil Vikingsen Hus.

I et utrykt Diplom (Berg. Mus.) af 16de Juli 1616 kundgjør en Gunnar Assersen Børve, at hans Fader kjøbte „for lang Tid siden af Kitil paa Bu, hans Fader Viking“ $1^1/_2$ Mamatabol i en Ødejord i Ulvik ved Navn Hjæltnæs.

I et andet Diplom (utrykt, smst.) af 25de Juli 1604 nævnes Kitil Vikingsen Bu; han kjøbte da 27 ℔ Smør og 1 Løb Salt i Bu. Paa denne Tid maa rimeligvis Kitil være en Mand noget tilaars; thi i Skattemandtallet af 1603 opføres ikke han, men derimod Sønnen Sivert Kitilsen Bu som Bruger af Gaarden Bu.

Kitil Vikingsen Bu havde to Sønner, som vi kjender. Den ene var den ovenfor nævnte Sivert Kitilsen Bu, som rimeligvis var den ældste, siden han fik Fadersgaarden. Han nævnes gjentagne Gange i Diplomer og Skattemandtal fra 1603 til 1667, men det synes lidet rimeligt, at det skal være den samme Mand, som da maatte have været Gaardbruger i omkring 65 Aar. Snarere er det vel Fader og Søn

eller Sønnesøn; dog dette er det vel neppe muligt nu at komme til Klarhed om.

Sivert havde en Datter Astrid; om han havde flere Børn, vides ikke. Astrid arvede Gaarden og var en ualmindelig dygtig og myndig Kvinde. Om hende kunde der være adskilligt at bemærke, som dog ikke medtages her.

Kitil Bus anden Søn var Gunnar Kitilsen Hus. Han maa antagelig være bleven gift med en „Jorajente“ paa Hus, siden vi finder ham bosat der. Konens Navn kjendes ikke, og heller ikke er flere end to af Børnene nævnte.

Gunnar havde en Datter, som var gift med Sten Ystanæs, deres Søn var Sivert Steinsen Ystanæs. Ifølge et utrykt Diplom af 16de Oktober 1617 fra Ringøen, nu i Rigsarkivet, kjøbte Gunnar Kitilsen Hus og Sivert Kitilsen Hus som nærmeste Odelsmænd ½ Løb Smør 6 ℔ og 1 Bukkeskind for 40 Rd. (m. m.) i Ystanæs af Torfinn og Magnus Hallsønner. De har da rimeligvis overladt Gaarden igjen til Stein og hans Hustru. Dennes Navn kjendes ikke.

Ifølge et Diplom fra Bu af 8de Februar 1668 sælger Sivert Steinsen Ystanæs sin Odelsjord i Bu ½ Løb Smør og 1 Bukkeskind til Lars Pedersen Bu. „Og haffuer Jeg mig Dete Godtz tilforhandlet af min Kiære Moders broder Erlig, Velvis och meget fornemme Mand Vitichen Gundersøn Huus, Lougmand udi Christiania, som var hans rette och sande Oddel, hannem Arffueligen effter hans Sal. Foreldre tilfalden, hvilcket til mig hans schjødes formelning og widere beviiser, Daterit Christiania den 16 Augusti 1667.“

Gunnar Kitilsen Hus havde saaledes foruden den ovenfor nævnte Datter ogsaa en Søn Viking. Han har forladt Fædrebygden og er havnet i det nylig anlagte Kristiania (eller det gamle Oslo). Rimeligvis har han oprindelig været Handelsmand; thi dette har „Haringen“ fra gammel Tid haft særligt Anlæg for. Hvorledes han forøvrigt har kjæmpet sig frem, ved vi ikke, men omkring 1660 finder vi ham som Lagmand i Kristiania. Navnet har han da forandret til Vitichen, der naturligvis var meget finere end det norske Viking.

Endnu et Vidnesbyrd fra Viking Hus haves. I Hardanger Tingbog findes under 1664 bemærket, at Sivert Steinsen Bjotveit havde for Lagmand Viking Hus stevnet i Rette

Tomas Larsen Tveit i Simodalen. Lagmanden mente, at han var nærmere odelsberettiget til Tveit end Tomas, der siger, at han for over 30 Aar siden havde kjøbt Jorden.

Den her nævnte Sivert Steinsen Bjotveit er enten den samme som den ovenfor nævnte Sivert Steinsen Ystanæs eller en Slægtning af denne, helst kanske det sidste.

Noget mere om den omtalte Lagmand fra Hus vides ikke; men maaske der kunde findes nærmere Oplysninger om ham i gamle Papirer eller Protokoller i Kristiania.

Skjønt ovenstaaende Oplysninger er meget magre og lidet oplysende, meddeles de dog i Haab om, at de kunde have sin Interesse for dem, som beskjæftiger sig med Kristiania ældre Historie.

O. Olafsen.

Wittekin Huss har neppe nogensinde været Handelsmand, men har tidlig betraadt den studerende Bane uden dog at være bleven Student ved Kjøbenhavns Universitet. 1625 er han indskreven ved Rostocks Universitet (N. Saml. in 8vo. I, S. 92) og omtales senere som Hovmester for unge Adelsmænd paa deres Udenlandsreiser. I 1640-Aarene nævnes han som Statholder Hannibal Sehesteds „Hovmester" paa Akershus. 1653 blev han gift med Lagmand Nils Hansen (Kongsbergs) Datter Kirsten og blev samme Aar Svigerfaderen adjungeret i hans Embede med Løfte om at efterfølge ham, hvilket skede 1655. Han døde 1668 og hans Enke 1671, begge i Christiania, i hvis daværende Trefoldighedskirke de vare begravede. Gjennem sine Døtre har han en talrig Efterslægt i Familierne Stockfleth, Sibbern, Mechlenburg m. fl.

H. J. Huitfeldt-Kaas.

KONG SVERRES FÆDRENE HERKOMST.

AF
DR. GUSTAV STORM.

I nyere Tid har der ogsaa blandt Historikerne været nogle, som har tvilet om Kong Sverres fædrene Herkomst eller endog rentud benægtet den, og det kan siges, at denne Tvil gaar tilbage til Sverres egen Tid. Man har da i Regelen opstillet den Regel, at alle hans Venner og Tilhængere har anerkjendt hans kongelige Fødsel, medens hans Modstandere har fornægtet den, saa at man kunde anse den Tvil underkastet og følge den Opfatning, som af andre Grunde var sandsynlig. Spørgsmaalet bliver lidt indviklet derved, at det griber ind paa Opfatningen af Sverres personlige Karakter; om han kanske ikke virkelig var Kongesøn, kunde han selv efter sin Moders Ord have været overbevist derom og handle i god Tro (Sars), eller ogsaa kunde han selv have opdigtet den hele Fortælling om Moderens Bekjendelse og saaledes være en gjennemført Bedrager (Vigfusson).

Jeg skal i den følgende Artikel først stille i Modsætning til hinanden de extreme Standpunkter, hans Venners eller hans Fienders, og dernæst undersøge, om man ikke gjennem andre samtidige Vidnesbyrd kan komme til et bestemt Resultat.

1. Sagaen om Sverre er som bekjendt begyndt af Karl Abbed i Thingøre, som fra 1185 opholdt sig nogle

Aar i Norge og der nedskrev, hvad Sverre fortalte ham; det er altsaa den officiøse Fremstilling, saaledes som Sverre vilde have den. Jeg skal her blot nævne Hovedtrækkene. Unaas Kambare, den færøske Biskop Roes Broder, ægtede omkr. 1150—51 i Norge en norsk Hustru, Gunhild, som kort Tid efter Brylluppet fødte Sønnen Sverre, der ansaaes for Unaas's Søn. Fem Aar efter (1156) sendes Barnet vest til Færøerne og voxte der op hos Biskop Roe, som satte ham i Skolen og lod ham som voxen vies til Prest. Efter Unaas's Død (den synes at have indtruffet c. 1173) reiste Gunhild til Rom, og i Skriftemaalet bekjendte hun, at hendes Søn ikke var avlet i Ægteskabet, men havde en Konge til Fader; det blev efter Konference mellem Skriftefaderen og hans Overordnede paalagt hende, at hun skulde lade Sønnen vide sin Herkomst. Derfor drog hun efter Hjemkomsten ud til Færøerne (1175) og aabenbarede Forholdet for sin Søn, som derefter besluttede at forsøge sin Lykke i Fædrelandet og i 1176 drog til Norge; han holdt dog sin Herkomst hemmelig, og da han intet troede at kunne udrette, drog han til Sverige; her har han først for Birger Jarl i Østergøtland røbet sin Herkomst og sine Planer, hvorved Rygtet om disse snart kom til Vermland og kom for de efter Øisteins Død landflygtige Birkebeiner, som tvang ham til at blive deres Konge.

I den senere Del af Sagaen, som delvis er forfattet i Sverres senere Levetid, men ialfald afsluttet faa Aar efter hans Død, findes ingen Afvigelser herfra, thi den er forfattet af en Tilhænger, og han nærer ingen Tvil om, hvad Karl Abbed har fortalt efter Kongens egne Ord. Derimod lader den senere Del ogsaa Modstanderne komme til Orde, idet ifølge den Kong Magnus i 1181 udtaler Tvil om Sverres kongelige Fødsel og Bymændene i

Tønsberg (1184) endog ligefrem benægter den. Der kan dog ikke lægges saa stor Vægt paa Kong Magnus's Ord, thi disse forekommer i en Tale, som tydeligvis er komponeret og indeholder Urigtigheder (f. Ex. at Magnus var viet og kronet af Legaten fra Romaborg); men naar Sagaen lægger Kong Magnus de Ord i Munden, at han ikke kunde dele Riget med Sverre: „den Mand, som jeg ikke tror har Æt til at være Konge, hverken her eller paa andre Steder", vidner det ialfald om, at man blandt Sverres Modstandere tvilede om hans Fødsel. Det maatte jo være fuldt tilladt, da den jo ikke var bevist og kun støttede sig til hans eget og (senere) hans Slægtninges Udsagn. At Bymændene i Tønsberg „heller vilde dø med den rette Konge (Magnus) end tjene den Prest, som ingen Æt havde til at være Konge", er jo kun en stærkere Gjenlyd af Magnus's og hans Tilhængeres Ord, men disse Ord tør dog noteres som den ældste Udtalelse om de vikværske Modstanderes Stemning mod Kong Sverre.

2. Ganske i Modsætning til Sagaen stiller Saxo Grammaticus sig i de korte Linjer, han har om Sverre i sin 14de Bog, som har faaet saa stor Betydning for Opfatningen af Sverre, fordi Saxo blev trykt allerede i 1514, længe før hans Saga blev bekjendt blandt Historikere. Stedet kan oversættes saa: „Omtrent ved disse Tider havde en vis Sverus, Søn af en Haandværker (faber)[1], opgivet den Prestestilling, som han længe havde havt i Færøerne, og reist til Norge, hvor han overgik fra Religionstjenesten til Krigerhaandværket, lokket ved Exemplet fra en vis Ostenus, som var dræbt af Erling. Da han tilfældigvis

[1] Som bekjendt blev „faber" paa Dansk i 16de Aarhundrede oversat med det ensbetydende „Smed", hvilket ogsaa kom ind i Mattis Størssøns Sagaoversættelse. Herom kan henvises til min Afhandling i dette Tidsskrift 2den Række IV. 261.

mødte dennes Hær, som flygtede gjennem Ødemarkerne, bød han sig frem som Høvding og begyndte at føre Krigen mod Seierherrerne. Og for ikke at synes at mangle Kongeret, digtede han en Herkomst og sagde, at han var Harald den irskes Sønnesøn og Sigurds Søn; dennes Navn satte han ogsaa paa sin Søn, som han forud havde kaldet med sin Faders Navn Unas. Og for at dræbe alle Minder om sin forrige Stilling, og for at man skulde tro, at den opdigtede Slægts Hæder vilde repræsenteres i ham ved hans Oldefaders Navn, vovede han at tiltage sig et nyt Navn og lod sig kalde Magnus til Vidnesbyrd om sin Herkomst. Denne frække Løgn, som dækkedes ved Hærmændenes urolige Vildfarelse og ved Mængdens lettro Støtte, virkede til hele Norges grufulde Nederlag og yderligste Fordærvelse. Da han, endnu som Privatmand, havde søgt Birger, Sveriges Jarl, siges han at have givet til en Prest, hvis Gjestfrihed han havde benyttet, sin Messehagel (*stola*), en Diakons særegne Prydelse, med en Alterbog."

Ved Ordene „ved disse Tider" mener Saxo Tiden 1176—77, og Tidsregningen falder saaledes ganske sammen med Sagaen; ligesaa bekræfter Saxo, at Sverres angivelige Fader hed Unas, og at denne var død i hans Ungdom, at Sverre blev valgt af Birkebeinerne efter Øisteins Død, og at de mødte ham i Ødemarkerne, samt at han forud havde reist i Norge og derefter været i Østergøtland hos Birger Jarl. Ligesaa rigtigt er, at han giver sin Søn Navnet Sigurd (efter Kong Sigurd Haraldsøn) og tillægger sig selv Navnet Magnus. Det afvigende er kun, at det forudsættes som afgjort, at han lyver sig til den kongelige Herkomst for at vinde Birkebeinernes Tilslutning. Det er af Vigtighed at udrede, naar Saxo har skrevet, og Tiden synes med Sikkerhed at fremgaa

af Ordene *Norvegiæ totius cruentissimam stragem extremamque perniciem*, som ligefrem peger paa Baglerkrigen (1196—1202) og paa Norges ulykkelige Stilling efter Bansættelsen (1194) og Interdiktet (1198); men det var paa samme Tid, at de norske Biskoper opholdt sig i Danmark og søgte Støtte i Erkebiskop Absalons Kreds, hvortil Saxo Grammaticus hørte. Saxos Ord er altsaa aabenbart en Gjenlyd af Sverres Fienders Ord og gjentager saaledes kun det samme, som Tunsbergborgerne sagde, med den naturlige Forklaring, at Sverre løi sig Herkomst til. Man vil finde den samme Opfatning baade i de Breve, som fra Danmark i disse Aar gik til Paven, og i Pave Innocens III's Breve til Erkebiskop Erik og til den danske og den svenske Konge. Allerede i Erkebiskop Eriks Brev af 1190 (forfattet af Abbed Wilhelm i Ebelholt) kaldes Kong Sverre „han, som pryder sig med kongeligt Navn og usurperet Regjeringsmyndighed (*ille qui de regio nomine et usurpata regni plenitudine gloriatur*); i Abbed Wilhelms Brev til Paven (1195) kaldes han ligefrem „Tyran“ og „Apostat“ og „banlyst Prest“. Pave Innocens giver en fuld Fortegnelse over Sverres Forbrydelser: 1) „Han er en Helligbryder og Apostat, som har bemægtiget sig Norges Rige ved Blodsudgydelse og Voldsomhed, idet han til sin Moders Skam paastaar, at han stammer af kongeligt Blod.“ 2) „I den Grad har Sverres tyranniske Grusomhed og afskyelige Voldsomhed vundet Overhaand over Eder og hele Norges Rige, at han baade har vundet Riget uden at være valgt af Høvdingerne, efter hvad vi har hørt, heller ikke paa Grund af sin Herkomst, og at han, som, efter hvad der siges, selv fordum har udøvet kirkeligt Embede, raser mod Kirkens Mænd.“ En Gjentagelse heraf findes ogsaa i Pavens Brev af 1204 om, at Sverre „havde med Vold usurperet Norges Rige, ved hvem Forvirring og almindelig

Uro truede hele Landet, saa at mange af de bedste var drevet i Landflygtighed og en umaadelig Mængde var faldne". Men i Mellemtiden havde det hændt, at Sverre selv var død og hans Søn Haakon havde forsonet sig med Biskoperne, som havde underkastet sig ham og derved erkjendte Sverres Arveret og kongelige Herkomst. Oppositionen herimod havde altsaa kun været et Paaskud eller (om man vil) et Argument mod Sverre, som kunde benyttes under Striden, men som man lod falde, naar Biskoperne fik sin Vilje; derfor beretter ogsaa Paven efter Meddelelse fra Norge, at „Sønnen fulgte efter sin Fader i Regjeringen, ikke i Forsæt, thi han kaldte tilbage dem, som af den Grund var landflygtige, han elsker og hædrer Kirkerne og Kirkens Mænd, og han styrer Landet og Folket i fuld Fred og Ro". Ogsaa Paven gaar ind paa at løse Kongen og Birkebeinerne fra Ban og Interdikt og erkjender altsaa derved indirekte Sverres kongelige Ret; han maa ansees for derved at have tilbagekaldt sine tidligere Udtalelser om, at Sverre havde løiet sig kongelig Byrd til.

Allerede Anders Vedel, som kjendte Sverres Saga (i Uddrag), har rigtigt dømt om Saxos Opfatning af Sverre, naar han i Oversættelsen (Udg. 1575) indskyder disse Ord: „Men at Saxo dømer icke ret om Kong Suere, det skeer for tuende Aarsager skyld: Den ene, at Kong Valdemar holt met Magnus Erlingssøn sin Frende. Den anden at Saxo døde førend hand forfarede ret vdi grund hvad endelig udgang denne Feide fick." Vedel burde have sagt „skrev" istf. „døde", thi hans Mening er jo aabenbart, at Saxos Ord er Udtryk af en Tidsstemning fra Slutningen af 1190-Aarene under Fiendskabet mod Kong Sverre.

3. Hvis man vilde søge at komme til en mere sikker Opfatning af dette Spørgsmaal, maa man opspore andre Kilder, uafhængige af Stillingen i Norge. Det træffer sig nu saa heldigt, at man i England har bevaret tre forskjellige Beretninger om Kong Sverre, alle i samtidige Skrifter.

Den ældste af disse Beretninger findes i den saakaldte Henrik den 2dens Historie af „Benedict af Peterborough“, et Navn, som stammer fra, at Abbed Benedict af Peterborough har afskrevet eller ladet afskrive dens ældste Del (1169—77). Værket heder egentlig „Gesta Henrici secundi“ og begynder ved Nytaar 1170 (d. e. Juledag 1169) og er iallefald fra 1171 skrevet samtidig med Begivenhederne; det fortsættes ligetil April 1192, dog saaledes at Kong Richards Bedrifter i Palæstina ikke føres længere frem end til Januar 1192, — et tydeligt Vidnesbyrd om, at Forfatteren skrev hjemme i England og skildrede Korstogsbegivenhederne efter Rapporter. Værket er helt igjennem bygget paa de samme Principer og er skrevet i samme Sprog og Stil. Det er helt igjennem politisk Historie med den engelske Konge og Regjering som Midtpunkt. Forfatteren maa i Kong Henriks Tid have hørt til Kongens Følge og have fulgt ham paa hans Reiser; han skildrer Kongens Handlinger, Reiser og forskjellige Opholdssteder, meddeler Udnævnelser, gjør Uddrag af den kgl. Correspondance eller meddeler fuldstændigt baade ind- og udgaaende Breve samt gjengiver indgaaende Rapporter. Det er aabenbart, at Forfatteren er en kongelig Klerk, ansat i det kongelige Kancelli[1]. I dette Værk findes pludselig ved Aar 1180 og, som man ser, skrevet i dette Aar en Oversigt over Tronstridighederne

[1] Stubbs's Fortale til hans Udgave af Benedict of Peterborough

i Norge (1130—80), som ender med, at Erkebiskop Øistein flygtede fra Bergen til England, og altsaa paa en eller anden Maade stammer fra denne. Man ser af Sammenhængen hos „Benedict“, at Indberetningen om Norge og Øistein er kommet til Kong Henrik, medens han opholdt sig i Normandi Høsten 1180, og at Kongen kom 27. Juli 1181 tilbage til England, hvor da Erkebiskopen (det vides andenstedsfra) fik Audiens hos Kongen; denne gav ham Underhold i et halvt Aars Tid i Klostret Edmundbury, men indlod sig iøvrigt ikke paa at blande sig i Norges indre Forhold; Kongen drog 3. Marts 1182 tilbage til Frankrig, hvor han blev til 1184, og Erkebiskopen drog tilbage til Norge Vaaren 1183. Optegnelsen er ikke gjort efter Erkebiskopens mundtlige Meddelelser til Kongen, thi den stanser med Midsommer 1180, og Erkebiskopen traf ikke Kongen før efter Midsommer 1181. Den er tydeligvis Uddrag eller Gjengivelse af et Brev; det kan sees dels af det ligefremme Udtryk „det læses“, dels af Feil, som ikke kan være andet end Læsefeil. Den er altsaa, som saa mange andre Dokumenter i dette Værk, en ligefrem Rapport fra det Sted, hvor Erkebiskopen landede, og da den er saa mærkværdig nøiagtig, og især da den omhandler samtidige Begivenheder i Norge, som ingen Englænder kunde kjende, maa det ansees for givet, at Rapporten gjengiver ligefrem Erkebiskopens skriftlige Beretning, dog maaske i Uddrag. Jeg anser det rigtigst at meddele den hele i Oversættelse:

„I dette Aar vakte en Prest, ved Navn Sverre (Sverus), Krig imod Kong Magnus i Norge og seirede over ham. Men dette var Grunden til den Strid, som han førte imod den nævnte Kong Magnus om Norges Rige.

Sigurd og Magnus var Brødre. Sigurd var Konge i Norge, men hans Broder Magnus seilede over til Irland

og vandt en stor Del af dette Land i Krig. Han avlede Harald og blev lidt senere dræbt af Irerne. Men denne Harald drog efter sin Faders Død til Norge til sin Farbroder Sigurd og bad ham om en Del af Riget. Og da det blev bevist Sigurd, at Harald var hans Broder Magnus's Søn, gav han ham den Del af Riget, som med Rette tilkom hans Fader. Men Sigurd avlede en Søn, som han kaldte Magnus, og en Datter, som han kaldte Kristina, og som han selv giftede med Jarlen Erling; men Erling avlede med hende en Søn, som han kaldte Magnus.

Men da Sigurd var død, fulgte hans Søn Magnus ham i Regjeringen[1]. Og da der lidt senere opstod en haard Strid mellem Harald og ham, lod den nævnte Harald ham blinde og gilde og lod Biskop Reginald hænge i Bergen[2]. Den blindede Magnus blev gjort til Munk, og Harald vandt hele Norges Rige; han avlede 4 Sønner, nemlig Inge, som var ægtefødt, og Sigurd og Øistein og Magnus, hvilke tre var uægte og fødte af forskjellige Mødre.

Imidlertid dræbte en vis Klerk, ved Navn Sigurd, Harald ved et natligt Overfald, og efter hans Død tog han sin Slægtning den før nævnte Magnus ud af Klostret, idet han vilde indsætte ham igjen som Konge. Men under Krigen mod Haralds Sønner faldt han i Kampen, og ligesaa den Magnus, som havde været Munk. Efter disses Død herskede Inge og Sigurd og Øistein, idet deres Broder Magnus tidligere var død. Sigurd avlede Haakon

[1] Her staar urigtigt „defuncto igitur *Herlingo*, Magnus filius suus successit ei *in comitatum*"; men det sees af Sammenhængen, at det maa rettes til *Siwardo* og *regnum*; senere optræder ogsaa Erling som levende.

[2] Der staar Reginaldum Bergensem, vistnok kun feilagtig Opløsning for Bergis.

og Sigurd og Sverre, som alle var uægte og fødte af forskjellige Mødre, men Øistein avlede Øistein, som var ægte. Men Inge dræbte sine Brødre Sigurd og Øistein, og efter deres Død dræbte Haakon Inge og blev Konge i hele Landet; derover blev Rigets Stormænd krænkede og hævede til Konge Magnus, Søn af Erling og den før nævnte Kristina. Da de ikke formaaede at holde Kampen op imod Haakon, veg de til Danmark; men der samlede de i kort Tid Kræfter og vendte tilbage til Norge. Og efter at der havde staaet en Kamp mellem dem og Haakon ved Tunsberg[1], hvis Skibe og Vaaben de vandt, drev de ham bort derfra, og i den følgende Sommer fulgte de efter ham. Og da de havde et Søslag paa et Sted, som heder Veø, blev Haakon dræbt, og Magnus Erlingssøn vandt hele Riget. Mod ham reiste Haakons Broder Sigurd sig; men efter at der var holdt et Slag mellem dem, blev Sigurd, Haakons Broder, dræbt. Og Magnus blev salvet til Konge i sin Regjerings 2det Aar og sin Alders femte Aar — før hans Kroning læses der ikke at have været nogen anden kronet til Konge i Norge — nemlig da i Pave Alexander III's Pavedømmes 4de Aar Mag. Stephanus fra Orvieto var sendt did som Legat. Da denne Magnus feirede Julefesten i Tunsberg, kom Øistein, den før nævnte Øisteins Søn, over ham med en væbnet og krigersk Skare, idet han haabede at dræbe Kongen blandt Gjæsterne. Men Kongen gik selv rustet ud imod ham og dræbte ham med 400 Mænd. Men de, som undkom derfra, nemlig 1100 krigerske Mænd, sluttede sig til den før nævnte Prest Sverre Sigurdssøn. Denne Sverre samlede en stor Hær, og i den anden Nat[2] efter

[1] I Texten her og nedenfor *Tuneberga.*

[2] *In sequenti nocte* er Feil for *in secunda nocte*, thi Overfaldet skede Natten efter 18de, ikke efter 17de Juni.

St. Botolvs Dag trængte han hemmelig ind i Staden Nidaros, hvor Kong Magnus holdt til med sin Fader Erling Jarl og de andre Stormænd. Og den nævnte Sverre Prest faldt over dem og dræbte mange af de mægtigste og fornemste. Dræbt blev saaledes der Erling Jarl, Kongens Fader, og Jon af Randeberg, som havde ægtet Kongens Søster, og Sigurd Nikolassøn[1] og mange andre. Men Kongen forlod Staden og flygtede med faa af sine Mænd. Men det følgende Aar samlede Kong Magnus en stor Hær og overfaldt den førnævnte Sverre nær ved Staden Nidaros. Og i den første Kamp dræbte han mange af sine Fiender; men endelig blev — efter Guds skjulte Raad — mange og de bedste af hans Venner dræbte, og han selv undkom med faa Mænd. Sverre Prest fulgte selv efter ham lige til Bergen, og Kongen flygtede derfra og overlod ham Staden. Og samme Aar, nemlig 1180, forlod Erkebiskop Øistein af Nidaros, som aldeles ikke vilde underkaste sig Sverre Prest, sit Erkebiskopssæde og kom til England og udtalte Bansættelsesdom imod Sverre Prest."

Naar undtages Broderskabet mellem Sigurd (Jorsalfare) og hans Fader Magnus (Barfod), hvilket dog ikke behøver at skyldes Erkebiskopen selv, men kan være en Forvirring i Afskriften — gives her en mærkelig korrekt, omend schematisk Oversigt over de norske Konger, deres Familieforhold og deres Thronstridigheder i Tiden 1130—1180. Fremstillingen er idethele objektiv, hvad enten dette skyldes Erkebiskopen eller Referenten, men man iagttager dog Forf.s Interesse i Striden mellem Magnus og Sverre ved, at han lader Sverre allerede fra først af

---

[1] *et Siwardus Nicolai* findes kun i Hovedens Afskrift, men stammer fra „Benedikt".

have en Hær paa 1100 Mand, og ved at Magnus's Nederlag undskyldes med „Guds skjulte Raad". Saameget mærkeligere er det, at Erkebiskopen udtrykkelig betegner Sverre som Kong Sigurds uægte Søn. Erkebiskopen, som dog var Kong Sverres vigtigste, ialfald aandelig største Fiende, har altsaa havt Kundskab om hans kongelige Herkomst og erkjendt denne, — et mægtigt Vidnesbyrd for Sandheden af Sagaens Fremstilling. Naar dette sees i Forbindelse med, at Erkebiskopen excommunicerede Sverre (en Handling, som ikke nævnes i Sagaen, men selvfølgelig er historisk), vil det sees, at Erkebiskopen har optraadt saaledes, ikke fordi han tvilede om Sverres Byrd, men fordi denne kjæmpede imod den af Kirken regulerede Successionsorden. I Loven af 1164 stod der jo, at „hver den, som lader sig tage til Konge paa anden Maade, han og hver den, som ham følger, har forlist Gods og Fred og være i Guds og alle hellige Mænds, Pavens og Erkebiskopens og alle Lydbiskopers Ban", og Erkebiskopen handlede jo kun efter den af ham selv redigerede Lov, naar han slyngede Banstraalen mod Sverre; han havde netop ikke ladet sig tage til Konge af et Rigsmøde, hvor Erkebiskopen og Biskopperne havde første Stemme, men af Bønderne paa Ørething efter den „gamle Landslov".

4. „Henrik d. 2dens Historie" er helt igjennem optaget i et Værk, som er en fuldstændig Englandshistorie indtil 1201. Dennes Forfatter, Mag. Robert de Hoveden, var ligesom sin Forgjænger kongelig Klerk — han nævnes som saadan i 1174 og 1189 —, men han antages at have forladt Hoffet, da William Longchamp blev Rigsforstander under Richards Korstog (1190), og siden at have levet i Howden (nær Ouses Munding i det sydlige Yorkshire), vor ialfald store Dele af hans Værk er udførte. Den

bestaar efter Stubbs af fire Dele, de tre Udskrifter af ældre Arbeider og det fjerde selvstændigt. Første Del (til 1148) og 2den Del (til 1169) vedkommer os ikke; men 3die Del er en Udskrift eller Bearbeidelse af „Benedikt“ fra Julen 1169 til April 1192. Hoveden forkorter undertiden sin Forgjænger ved at udelade Detaljer, men gjør ogsaa undertiden Tillæg, især af Dokumenter, som Forgjængeren ikke har kjendt, navnlig om Forhold i Yorkshire; Forandringerne er ofte uheldige, idet de beror paa Misforstaaelser, eller ogsaa er Stilrettelser. 4de Del er Hovedens egen Skildring af Begivenhederne fra 1192 til August 1201. Han har bevaret mange offentlige Skrivelser og har god Kundskab om engelske Begivenheder, men er dog ikke saa nøiagtig som sin Forgjænger og har ikke saa god Oversigt over de politiske Forhold, fordi han ikke er knyttet til Kongens Person eller Regjeringen, men skriver fra Northumberland. Fra 1192 har han udført sit Arbeide Aar for Aar, uden at foretage senere Rettelser, og er saaledes fuldt samtidig.

Hovedens Uddrag af „Benedikt“ ved Aar 1180 gjengiver Ord for Ord sin Kilde med uvæsentlige Rettelser; han indfører i „Benedikt“ for Sverre Tilnavnet „Birkebain“, hvilket som bekjendt ikke er hans Tilnavn, men hans Partis Navn. Ved Aar 1194 har han følgende Beretning om Begivenhederne i Norge:

„I dette Aar lod Sverre, Norges Fyrste, sig krone til Konge i Norge mod Pavens Forbud. Da Erkebiskop „Eustachius“ af Nidaros hørte herom, vilde han heller gaa i Landflygtighed end deltage i denne Kroning; han gik bort, og den fornævnte Sverre, Søn af Sigurd, forhen Konge i Norge, bød, at alle Norges Biskoper skulde komme sammen til Bergen paa Apostlerne Peters og Paulus's Dag for at krone ham. Blandt dem var en Biskop i

Viken, ved Navn Nikolaus. Han sagde, at han paa Grund af sin Erkebiskops Fravær ikke vilde deltage i Kroningen; da Sverre hørte derom, lod han denne Biskop gribe og binde til et Skjær i Havet, saa at Havets Bølger næsten trængte ind i hans Mund. Saaledes skræmt, gav denne Biskop Samtykke til Sverre Birkebains Vilje og salvede og kronede ham til Konge i Bergen paa Apostlerne Peters og Paulus's Dag, idet Biskoperne Martin af Bergen, Eirik af Stavanger, Thore af Borgund og Absalon var tilstede og bifaldt det. Da paa samme Dag denne Sverre, Konge og Prest, holdt Maaltid paa kongelig Vis med Biskoper og Stormænd, lod han hugge Hovedet af Sigurd, Søn af Norges Konge „Adestan", og lod det bære frem for sig og sine Gjester.

Men det maa noteres, at denne Sverre Birkebain har i 15 Søslag overvundet 15 Konger og dræbt dem med hele deres Følge, inden han havde kunnet opnaa Rigets Krone, og deres Navne er disse: Kong Magnus, Kong Borgher, Kong Sigurd, Kong Orde, Kong Guthorm, Kong Johannes Kuvelung, Kong Belue, Kong Zether og sex andre, og hin Sigurd Adestans Søn. Men man maa vide, at det er Norges Riges Sædvane lige til denne Dag, at enhver, som vides at være Søn af en norsk Konge, lad være, at han er uægte eller født af en Trælkvinde, hævder sig ligesaa stor Ret til Norges Rige som den Kongesøn, som er avlet i Ægteskab eller født af en fri Kvinde. Derfor bliver der uafladelig Kampe mellem dem, indtil en af dem beseires eller dræbes."

Denne Beretning er, som det vil sees, ikke en førstehaands Kilde. Den har inden Nedskrivningen faaet flere Feil, især i Navne, f. Ex. Eustachius for Erik, som istedet er optaget som Navn paa Stavangerbiskopen Nial, Thore af Hamar kaldes Biskop af Borgund (!), og Absalon er

optaget blandt de norske Biskoper; af Sverres Modstanderes Navne kan saaledes kun Magnus († 1184), Sigurd († 1189), Jon Kuvlung († 1188) og Sigurd Magnussøn († 1194) gjenkjendes, medens de andre nærmest synes tildigtede. Men baade den historiske Oversigt og den annalistiske Beretning fra 1194 er dog i sine Hovedtræk rigtige. Først maa mærkes den fiendtlige Tone mod Sverre, hvis Grusomhed mod Biskop Nikolaus og Grusomhed mod den fangne Kronprætendent er i lige Grad usande. Denne Beretning stammer altsaa aabenbart fra Modpartiet, de norske Biskoper og deres Tilhængere, d. e. Levningerne af Kong Magnus's eller hans Sønners Parti. Men ikke desto mindre kalder Beretteren dog Sverre udtrykkelig „Søn af Sigurd, fordum Norges Konge“ og stiller ham ganske paa lige Fod med de andre Kronprætendenter, idet ægte og uægte Kongesønner ansees for at have lige Ret. De Kredse i Norge, fra hvem denne Beretning stammede, har altsaa ved 1194 ikke opstillet nogen Paastand om, at Sverre var en Bedrager; de har kjæmpet imod ham paa samme Grundlag, som han selv hævdede, at alle Kongesønner var berettigede til Riget, saa at kun Resultatet (Seiren) gav Besiddelsen.

5. Fra endnu senere Tid stammer Efterretningerne om Kong Sverre hos Wilhelm Parvus, Kannik i Newburgh Augustiner-Kloster nær York (North-Riding), som skrev sit Værk „Historia Rerum Anglicarum“ i Aarene 1196—98; Værket forblev ufuldendt, vistnok paa Grund af Forfatterens Død i 1198 og er bevaret bl. a. i et Haandskrift, som kun er faa Aar yngre. Forfatteren er ikke bare Annalist som hans Forgjængere, men en Historiker, som lægger an paa at komponere efter Sammenhæng og at skildre med historisk Kunst og aandrige Bemærkninger; han anvender ogsaa Kritik og søger at

være upartisk. For den ældre Tid benytter han skriftlige Kilder (Henrik af Huntingdon o. fl.), men for sin Samtid gjengiver han for det meste mundtlige Beretninger, især fra Yorkshire, hvor han hørte hjemme, og hvor han vistnok har tilbragt den største Del af sit Liv. I den tredie Bog af sit Skrift, lige efter Fortællingen om Erkebiskop Rogers af Yorks Død 1181 og forud for Kapitlet om den unge Kong Henriks Død i 1183, indskyder han et Kapitel om Kong Sverres Historie (De Swero Norwegiæ tyranno). Det lyder i Oversættelse saaledes:

„Det var ved de samme Tider, at hin berygtede Sverre Prest, som har Tilnavnet Birkebain, rev til sig Tyranniet i den Del af Germania (Nordeuropa), som kaldes Norvegia, og efter at have raset i ikke kort Tid under Navn af Tyran, opnaaede han endelig Kongedømmet ligesom paa lovlig Vis ved at fælde Kongen i det Land: han skal maaske efter Guds Dom faa en lignende Udgang som andre Konger i det samme Land. Thi som det siges, er, fra 100 Aar tilbage og mere end det, da Kongernes Afkom har været talrig, ingen Konge der død af Alderdom eller Sygdom, men alle har gaaet under ved Sværd, idet de efterlod Magten over Riget til sine Drabsmænd ligesom til lovlige Efterfølgere: saa at nemlig alle, som vides at have hersket der i saa lang Tid, synes at se hen til det, som er skrevet: Du har ihjelslaaet, og Du har tilmed taget en Eiendom[1]. Mod denne sørgelige Ulykke, som ved den lange Sædvane ligesom opnaaede Lovs Kraft, vilde hint Lands Stormænd, lidt forud for den nævnte Prests Tyranni, bringe i from Iver Lægedom og besluttede at salve den nye Konge høitideligt med mystisk Salvelse og krone ham, for at ingen for Fremtiden skulde reise Haanden

[1] 1 Kong. 21, 19.

mod Herrens Salvede. Thi til den Tid var ingen nogensinde i hint Folk indviet med religiøse Ceremonier til Fyrste, men enhver, som med Vold dræbte en Konge, iførte sig med det samme den kongelige Person og Magt, idet han efter den gamle Sædvanes Lov ogsaa skulde efter kort Tid overgive samme Skjæbne til sin Drabsmand. Dette har mange sandelig troet skede paa Grund af en vis kristelig Enfoldighed, fordi ingen af de forrige Konger havde fortjent at indvies ved den høitidelige Salvning. Da saaledes Haakon var dræbt, som havde fulgt efter den af ham dræbte Inge, og den kongelige Efterfølge syntes at tilkomme en Dreng ved Navn Magnus, samme Inges Neveu, lod Rigets vise og fornemme Mænd efter fælles Beslutning denne Dreng høitidelig indvies til Herrens Salvede og prydes med Diademet. Ved denne Handling troede de at stadfæste Kongen og at afskaffe den gamle Sædvanes Vanære. Men da denne Magnus allerede var bleven voxen og havde hersket i nogle Aar med megen Kraft og Lykke og alle allerede troede, at man havde taget tilstrækkelige Forholdsregler mod oprørske Uroligheder, ophidsede Djævelens Avind, for at forstyrre den kristelige Almues Ro, den nævnte Prest som sit eget Redskab. Da han længe havde gjort Tjeneste i det hellige Embede, som han havde modtaget i Kirken, begyndte den forvovne og listige Mand i stor Selvtillid at stræbe efter Kongedømmet. Han streifede snart gjennem det hele Land, og for hurtigt at føre til Handling den fattede Plan samlede han med List en kraftig Skare af dristige og slette Mænd, som han lokkede ved Haab om Bytte, og idet han brugte uveisomme Ødemarker som sit Værn, foruroligede han Kongen ved hyppige Overfald. Og da Kongen forfulgte ham med fylket Hær, flygtede han paa Skrømt, men stansede i nogle ham kjendte Snevringer, og

der omringede han de kongelige Tropper, som ulykkeligvis var hindrede ved de samme Snevringer, og tilføiede dem et saadant Nederlag, at Kongen selv maatte skjule sig blandt de faldnes Lig og med Nød og neppe undkom, efterat Fienden var draget bort. Stolt over denne Seier, og da hans Skarer stadig voxte, skaffede han sig ogsaa en Flaade, ved hvis Hjælp han herjede i flere Landskaber inden Riget. Men Kongen samlede igjen sine Mænd og drog med en velrustet Flaade imod Fienden. Da hin mærkede det, anstillede han sig ogsaa denne Gang, som om han flygtede, og trak sig ud i det store Hav. Da Kongen fik høre det, troede han, at Røveren virkelig flygtede, og trak sig med Flaaden ind i en Havn. Men da Hæren, i Glæde over Fiendens Fordrivelse, i fordærvelig Tryghed overgav sig til Festglæden, drog hin forbandede Prest den følgende Nat med sine Mænd ind i Havnen, angreb de drukne og søvnige og ødelagde med ringe Møie næsten hele Hæren tilligemed Kongens Fader og andre Stormænd. Men medens de andre faldt, undslap Kongen og holdt sig, som det siges, skjult i nogle Dage i et nærliggende Jomfrukloster, hvorfra han ved Guds Hjælp undkom, medens Fienderne forgjæves søgte efter ham. Modig ved dette Fiendens Uheld og Nederlag, drog nu Tyrannen, ligesaa grusom som overmodig, rundt overalt som i Triumf, idet han viste sig som en umild Herre mod de ynkeligt undertrykte Bønder. Men da Kongen kom ud i Lyset fra sit Skjul og atter viste sig for sine Venner, begyndte han snart at samle nye Kræfter, at trække Hjælpetropper til fra alle Kanter og at ruste sig med større Varsomhed mod de fiendtlige Kneb, og endelig rykkede han med en stor Hær imod sin Fiende. Da hin erfarede det og saa, at Ynglingen paa Grund af sine forrige Nederlag handlede klogere og kyndigere og tillige

var overlegen i Skibenes Tal og i Stridskræfter, tog han sin Tilflugt til Trolddom; han havde nemlig hos sig en Djævelens Datter, mægtig i Trolddom og med Rette at ligne med hin Oldtidskvinde, om hvem den ædle Digter synger:

Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit; atque aliis diras immittere curas;
Sistere aquam fluviis, et sidera vertere retro;
Nocturnosque ciet manes; mugire videbis
Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.[1]

Som det fortælles, spurgte hun, i vidunderlig Tillid til sin fordærvelige Kunst, sin Ven Tyrannen, hvorledes han ønskede, at hans Fiender, som allerede var for deres Øine, skulde omkomme. Da han valgte Drukning, skede det pludselig ved Hjælp af Djævelen — som sandelig ved sin Englenaturs Kraft formaar meget over Jordens Elementer, naar den høiere Magt tillader det, — at det rolige Hav aabnede sit Gab og i Fiendernes Paasyn slugte en større Del af den kongelige Flaade. Ved Synet af dette sagde den skjændige Prest: „Se Venner, hvor kraftigt Elementerne kjæmper for os. Se nu til, at ikke de undkommer, hvis visse Død Havet har overladt til Eders Tapperhed, saa at ikke det skal synes at have udført alt.“ Saaledes blev Resten af den kongelige Hær, skrækslagen ved sine Kameraters pludselige Undergang, med Lethed undertrykt, og Kongen selv omkom. Da han var borte, gik det skrækslagne Rige over i Tyrannens Magt. Han afsvor nu den hellige Orden, modtog til Ægtefælle Datter af Gøternes Konge, og vilde lade sig høitidelig krone af Erkebiskopen

[1] Virg. Æneide IV, 487—91 (om Sibylla).

i hint Land. Men da denne var en stor Mand og hverken lod sig bøie ved Bønner eller Trusler til at gyde den hellige Salve over det forbandede Hoved, blev han af ham drevet ud af Fædrelandet.

Efter nogle Aar reiste sig en kraftig Yngling af de forrige Kongers Æt, ved Navn Johannes, idet mange samlede sig sammen til ham og styrkede ham. Da denne havde begyndt heldigt, saa at han allerede var farlig for selve Tyrannen, styrtede han sig endelig i ungdommelig Iver ubesindigt i Kamp og omkom ulykkeligt og forhastet. Efter ham fremstod en anden haabefuld Yngling af kongeligt Blod, støttet af en talrig Mængde. Men ogsaa han blev paa selve Palmesøndag for faa Aar siden overvundet af Tyrannen i et blodigt Slag og grundigt udryddet med sine Hjælpere. Saaledes er hin Guds Vredes Svøbe, efter at have overvundet eller udryddet næsten enhver kongelig Ætling og alle indenlandske Fiender, bleven stor og frygtelig og opnaaede endelig ved en vis Biskops Haand, som var tvunget til dette ved Trusel om Døden, at faa det kongelige Diadem med den mystiske Salvelse, idet han nu efter sine mange Held var ligesom tryg imod den usikre Udgang af det saa længe heldige Tyranni. Men Omskriften paa hans Segl siges at have været saadan: „Kong Sverre Magnus, grum som Løven, mild som Lammet“; thi han øvede Mildhed mod Undersaatterne og viste Ærbødighed imod Kirker og Klostre.“

Dette Kapitel omtaler Slaget i Florevaag (3. April 1194) som foregaaet „for faa Aar siden“, og maa saaledes være skrevet i Tiden 1196—98; og skjønt Kroningen i Bergen (29. Juni 1194) er den sidste Begivenhed, som nævnes, anser jeg det aabenbart, at Forf. ogsaa ved noget om Baglernes Oprør, siden han saa trygt kan forudsige, at Sverre snart efter Guds Dom skal faa en lignende

Død som hans Forgjængere. Der er ogsaa en stor Forskjel mellem dennes og Roger af Hovedens Opfatning af Kongen. Ifølge Roger er Sverre Kongeætling og saaledes berettiget til Kongedømmet, selv om han er uægte Søn; han skildres som seirrig og grusom, samt oppositionel mod Kirken; men ifølge Wilhelm er han en ærgjerrig Mand, som kun følger sin egen Lyst til at blive Konge og derved bliver „Djævelens Redskab". Medens Magnus her er den retmæssige Konge og styrker sin Ret ved den kirkelige Salvning, reiser Sverre sig kun med Støtte i Røvere og Ugjerningsmænd eller ved Hjelp af Djævelen og af Trolddom; der nævnes ikke et Ord om hans Kongebyrd, medens han kjæmper mod Mænd af Kongeslægten og ved at slaa disse ihjel „næsten ganske udrydder Kongeslægten", — hvortil han altsaa selv ikke hører. Wilhelm af Newburgh giver en idethele rigtig, om end overfladisk Oversigt over Hovedmomenterne i Sverres Historie: hans Omstreifen i Ødemarkerne i det første Aar (1177), hans første Seier ved Hirtabro (1178), hans Flugt tilsøs og hans Seier i Nidaros (1179); derpaa efter et Sprang af 5 Aar den store Søseier i Sognefjorden, hvor Magnus druknede (1184). Saa følger en kort Omtale af Sverres Ægteskab med den svenske Konges Datter (1185) og Striden med Erkebiskop Erik (1190), som er indført lidt for tidligt, idet han først bagefter nævner Johannes (Jon Kuvlung 1185—88) og den unge Kronprætendent, som faldt Palmesøndag (1194); den sidste Begivenhed er Kroningen, som udføres af „en vis Biskop, som dertil blev tvunget ved Trusel om Døden" — man synes at se, at Forfatteren med Vilje undgaar at nævne ved Navn denne Biskop, hvis senere Færd saa lidet stemte med hin Handling og derfor maa undskyldes med, at han handlede af Dødsfrygt. Gjennemgaaende for Wilhelm af Newburghs

Fremstilling er den fanatiske Opfatning af Sverre som Djævelens Redskab, hvad der endog bevises med, at Sverre med magiske Kunster faar Havet til at sluge hans Modstandere; den staar kun i besynderlig Modsætning til hans Slutningsord, at Tyrannen var mild mod sine Undersaatter og ærede Kirker og Klostre.

6. Efter dette vil det være let at se, hvorledes Opfatningen af Sverre forandrede sig i Løbet af hans Regjering, og hvorledes denne hænger sammen med de Partier, som reiser sig imod ham. Han traadte frem i 1177, og da i Spidsen for det Parti, som paa de gamle Kongearveloves Grund kjæmpede imod den nye Thronfølgelov af 1164, der var støttet af Kirkens Mænd; han og hans Mænd var ifølge Loven *ipso facto* faldne i Kirkens Ban, og han blev da ogsaa i 1180 personligt bansat af Erkebiskopen; men denne har havt Grund til at tro, at Sverre var uægte Søn af Kong Sigurd, — han kan have undersøgt dette under sit lange Ophold i eller ved Bergen i 1178—80 eller ogsaa have kjendt til Forholdet fra den Tid, da han selv levede ved Hoffet som Kong Inges Kapellan, — og han har erkjendt Sandheden i en Skrivelse til den engelske Konge. Senere under Stridens Gang har Kong Magnus og hans Mænd villet benytte det Vaaben imod Sverre at erklære ham for en Bedrager, som ikke engang efter den gamle Arvefølgelov havde nogen Ret til at blive Konge, og denne Betragtning har sat sig fast i Viken, som altid kjæmpede for Magnus og hans Æt; i disse Kredse blev det Skik at betragte Sverre som en Bedrager og Usurpator, og populært blev det her at fremstille ham som et Djævelens Redskab eller Djævelens Udsending. Men i det øvrige Rige seirede med Sverres Overvægt ogsaa Sverres Opfatning, at han var Kongesøn, og denne maatte støttes derved, at Erkebiskop Øistein i 1183 underkastede sig Kong Sverre og saaledes erkjendte

hans Kongebyrd. Denne Opfatning kan endnu findes hos Hoveden Aar 1194. Derimod kom den vikværske Opfatning stærkere tilorde under de Reisninger, som her fandt Sted i 1190-Aarene, og da navnlig blandt Baglerne i Viken og deres Hjælpere i Danmark. Fra disse Kredse stammer Saxos Fremstilling (ca. 1200), Wilhelm af Newburghs Skildring ca. 1197 samt Pavebrevene 1198—1204. Men disse har kun havt Betydning som Kampmidler for et Parti, der fandt at burde benytte alle Midler mod sin geniale Modstander, og dette viste sig bedst deri, at dette Partis Ledere forsonede sig med Sverres Søn og erkjendte hans Ret til Kongeværdigheden, — den, han alene udledede af sin Faders Ret. Kong Sverres Ret maa saaledes siges tilslut at være anerkjendt ogsaa af hans Modstandere, endog af de senere Baglerhøvdinger, som ved Giftermaalet mellem deres Konge Philippus og Sverres Datter søgte at sikre Philippus's og hans mulige Børns Arveret.

TILLÆG.

AFTRYK AF DE TRE ENGELSKE BERETNINGER.

I. Benedict of Peterborough

(ed. Stubbs I 266 ff., 320; Varianterne fra Rog. Hoveden).

Ad a. 1180. Eodem anno quidam presbyter nomine Swerus[1] bellum iniit contra Magnum regem Norwegiæ, et eum devicit. Fuit autem hæc causa calumniæ Sueri quam habuit adversum præfatum Magnum de regno Norwegiæ.

Sivardus et Magnus fratres erant. Sivardus autem rex erat Norvagiæ, et Magnus frater suus transfretavit in Hiberniam, et magnam illius terræ partem bello adeptus est. Qui genuit Araldum, et paulo post interfectus est ab Hibernensibus. Præfatus vero Araldus post mortem patris sui transfretavit

---

[1] Swerre Birkebain Hov.

in Norweiam ad patruum suum regem Sivardum, et petiit ab eo partem regni. Sivardus vero, cum constaret ei ipsum Haraldum fuisse filium Magni fratris sui, tradidit ei partem regni, quæ patrem suum de jure contingebat. Sivardus itaque[1] rex genuit filium quem vocavit Magnum, et filiam quam vocavit Christinam, quam ipse tradidit comiti Herlingo in uxorem. Herlingus vero genuit ex ea filium quem vocavit Magnum. Defuncto igitur Herlingo, Magnus filius suus successit ei in comitatum.

Et paulo post orto inter eum et Haraldum gravi dissidio, præfatus Haraldus excæcavit eum et ementulavit, et Reginaldum episcopum Bergensem suspendit. Magnus itaque excæcatus factus est[2] monachus, et Haraldus totam monarchiam Norwegiæ adeptus quatuor filios genuit; scilicet Hingonem qui erat legitimus, et Sivardum et Augustinum et Magnum, qui tres erant spurii, et diversis matribus geniti.

Interim quidam clericus nomine Siwardus præfatum Haraldum nocturnis insidiis interfecit. Quo interfecto extraxit præfatum Magnum cognatum suum ab abbatia, volens restituere eum in regno. Et inito bello contra filios Haraldi in ipso bello occubuit; similiter et Magnus[3] qui fuerat monachus. Quibus interfectis, Hingo et Sivardus et Augustinus, defuncto prius fratre suo Magno, regnum tenuerunt. Sivardus autem genuit Hacconem et Siwardum et Swerrum, qui omnes spurii erant de diversis matribus geniti. Augustinus vero genuit Augustinum legitime natum. Hincgo vero interfecit Sivardum et Augustinum fratres suos: quibus interfectis prædictus Haco interfecit Hingonem, et obtinuit totius terræ monarchiam; unde indignati sunt proceres regni, et levaverunt in regem Magnum filium Herlingi et præfatæ Christinæ. Qui non valentes sustinere bellum contra Haconem, secesserunt in Daciam; ubi in brevi tempore reparatis viribus, redierunt in Norweiam; et habito bello apud Tunebergam inter ipsos et Haconem, retentis navibus et armis, ipsum fugaverunt, quem in sequenti æstate [Magnus filius Herlingi et Christinæ[4] insecutus est. Et habito inter eos navali prælio in loco qui

[1] autem Hov.
[2] add. Hov.
[3] interfectus est add. Hov.
[4] [add. Hov.

dicitur Vee, interfectus est Haco; et Magnus Herlingi filius totum regnum obtinuit. Insurrexit ergo in eum Sivardus frater Haconis; et habito inter eos prælio, Sivardus frater Haconis interfectus est; et Magnus coronatus est et inunctus in regem, secundo anno regni sui, et quinto[1] anno ætatis suæ; ante cujus consecrationem non legitur aliquem alium fuisse in regno Norwegiæ in regem consecratum: anno scilicet quarto papatus Alexandri papæ tertii, magistro Stephano de Urbe Veteri misso illuc legato. Quo Magno celebrante festum Nativitatis Dominicæ apud Tunebergam, supervenit Augustinus, prædicti Augustini filius, cum manu armata et bellicosa, credens regem interficere inter convivas. Sed ipse rex inde præmunitus exivit contra eum, et illum interfecit cum quadringentis suorum. Illi vero qui inde evaserunt, scilicet mille et centum viri bellicosi, prædicto Suero sacerdoti, filio Sivardi, adhæserunt. Qui Swerus magno congregato exercitu, insequenti nocte, post festum Sancti Botulfi, intravit latenter civitatem de Nidros, ubi rex Magnus cum patre suo comite Herlingo et cæteris ditioribus suis moram faceret. Et prædictus presbyter Suerus eos invasit, et multos de potentioribus et nobilioribus interfecit. Interfecti sunt itaque ibidem Herlingus comes pater regis, et Johannes de Randeberga qui duxerat sororem regis in uxorem [et Siwardus filius Nicolai[2] et alii multi. Rex vero, relicta civitate, cum paucis suorum fugit. Sed insequenti anno, rex Magnus, congregato magno exercitu, prædictum Suerum juxta civitatem de Nidros invasit, et multos de hostibus suis in primo conflictu interfecit. Sed tandem, de occulto Dei judicio, multis et melioribus de familia sua interfectis, cum paucis evasit. Quem ipse Suerus presbyter insecutus est usque Bergas; et rex inde fugiens eandem civitatem ei reliquit. Eodem anno, scilicet M°C°LXXX°, Augustinus Nidrosiensis archiepiscopus, nolens aliquam subjectionem facere Suero presbytero, sedem archiepiscopatus sui reliquit, et venit in Angliam, et tulit sententiam excommunicationis in Suerum presbyterum.

Ad a. 1184. Eodem anno, Suerus [apud Norwagiam[3], occiso rege Magno, regnum obtinuit.

---

[1] quinto decimo Hov.
[2] [add. Hov.
[3]]presbyter, qui dicitur Birkebain Hov.

II. Roger de Hoveden

(ed. Stubbs III 270; IV, 25).

Ad a. 1194. Eodem anno Swerus princeps Norweiæ, contra prohibitionem domini papæ, fecit se coronari in regem Norweiæ. Quo audito, Eustachius archiepiscopus de Nidros maluit exulari, quam interesse illius coronationi; abiit; et prædictus Swerus, filius Siwardi quondam regis Norweiæ, præcepit ut omnes episcopi Norweiæ convenissent apud Berghes in festo apostolorum Petri et Pauli, ad coronandum eum. Erat autem inter eos quidam episcopus de Wic, qui vocabatur Nicolaus. Hic dicebat quod ipse interesse noluit illius coronationi propter absentiam archiepiscopi sui; quo audito, Swerus fecit episcopum illum comprehendi, et in mari supra monticulum ligari, ita quod unda maris fluens fere intravit in os ejus; et sic episcopus ille perterritus assensum præbuit voluntati Sweri Birkebain, et coronavit eum et in regem consecravit, apud Berghes in festo apostolorum Petri et Pauli, præsentibus et consentientibus Martino de Berghes, et Airico de Stavangre, et Thore de Burgunde, et Absalon, episcopis. Eodem die, cum idem Swerus, rex et sacerdos, pranderet more regio cum episcopis et principibus regni, fecit amputari caput Siwardi, filii Adestan quondam regis Norweiæ, et coram se et convivantibus fecit caput illud deferri.

Est autem notandum, quod iste Swerus Birkebain quindecim reges in quindecim navalibus præliis devicit, et interfecit cum omni sequela eorum, antequam ipse coronam regni potuisset adipisci, quorum nomina hæc sunt: Magnus rex, Borgher rex, Siwardus rex, Orde(r) rex, Guthorn rex, Johannes Cuvelung rex, Belue rex, Zether rex et alii sex, et iste Siwardus filius Adestani. Est etiam sciendum, quod consuetudo regni Norweiæ est usque ad hodiernum diem, quod omnis qui alicujus regis Norweiæ dinoscitur esse filius, licet sit spurius, et de ancilla genitus, tantum sibi jus vendicat in regnum Norweiæ, quantum filius regis conjugati, et de libera genitus. Et ideo fiunt inter eos prælia indesinenter, donec unus illorum vincatur et interficiatur.

Ad a. 1197. Eodem anno Nicholaus episcopus de Wic in Norweia commisit prælium cum Suero Birkebain, et ab eo victus fugit, omnibus suis fere interfectis.

III. Willelmi Parvi, canonici de Novoburgo,

Historia rerum Anglicarum l. III c. VI (ed. Howlett I 228—32).

De Suero Norwegiæ tyranno.

Eisdem temporibus famosissimus ille presbyter Swerus qui cognominatur Birkebain, in ea parte Germaniæ quæ Norwegia dicitur tyrannidem arripuit; et tempore non modico sub tyranni nomine debacchatus, tandem rege terræ illius exstincto, tanquam legitime regnum obtinuit; aliis forte ejusdem terræ regibus non dissimilem exitum judicio Dei habiturus. Quippe, ut dicitur, a centum retro annis, et eo amplius, cum regum ibidem numerosa successio fuerit, nullus eorum senio aut morbo vitam finivit, sed omnes ferro interiere; suis interfectoribus tanquam legitimis successoribus, regni fastigium relinquentes: ut scilicet omnes, qui tanto tempore ibidem imperasse noscuntur, illud quod scriptum est respicere videantur: „Occidisti, insuper et possedisti". Huic infami malo, per longam consuetudinem tanquam legis jam obtinenti vigorem, optimates terræ illius, paulo ante tyrannidem prænominati presbyteri, pio studio mederi volentes, regem novitium solemniter unctione mystica consecrari et coronari decreverunt, scilicet, ut nemo de cetero auderet manum mittere in christum Domini. Quippe eatenus nullus unquam in gente illa ritu fuerat ecclesiastico consecratus in principem, sed quicunque tyrannice regem occiderat, eo ipso personam et potestatem regiam induebat; suo quoque occisori eandem, post modicum, fortunam, inveteratæ consuetudinis lege, relicturus. Quod nimirum, Christiana quadam simplicitate, a multis putatum est ideo factitari, quia nullus regum priorum regiæ meruerat unctionis sollemnibus initiari. Itaque interfecto Hacone, qui regi Inge a se perempto successerat, cum cuidam puero nomine Magno, ejusdem Inge nepoti, regni successio competere videretur, prudentes et nobiles regni decreto communi eundem puerum sollemniter in christum Domini consecrari, et diademate insigniri fecerunt. Quo facto sancitum sibi principem, et priscæ consuetudinis dedecus abolitum, crediderunt. Verum cum idem Magnus, jam pubes factus, in multa strenuitate simul et felicitate per aliquot annos regnasset, cunctis jam æstimantibus contra tyrannicos turbines satis consultum, invidia diaboli, ad perturbandam Christianæ plebis quietem,

memoratum presbyterum, tanquam vas proprium, incitavit. Qui cum in sacro ordine, quem in ecclesia acceperat, diuscule ministrasset, propensiore sui fiducia homo audacissimus atque acutissimus regnum coepit ambire. Mox lustrata omni regione, conceptæ molitionis negotium non segniter exsequens, spe prædarum sollicitatam audacium atque improborum manum sibi validam artificiosissime aggregavit, atque inviis solitudinibus pro munitionibus utens, crebris irruptionibus regem irritavit. Cumque rex eum cum instructo persequeretur exercitu, ille arte fugam simulans, in quibusdam notis locorum angustiis substitit; ibique regias copias misere circumventas, atque eisdem angustiis impeditas, ita attrivit, ut rex ipse inter mortuorum strages delitescens, abeuntibus hostibus, ægre evaserit. Quo successu elatus, atque indies viribus auctior, classem quoque nactus est, cujus opportunitate in pluribus ejusdem regni debacchabatur provinciis. Rex vero, reparatis viribus et classe instructa, adversus hostem perrexit. Quo ille cognito, fugam quoque tunc callide simulans, in infinitum refugit oceanum. Quod cum regi innotuisset, veram esse prædonis fugam credidit, seque cum classe in portum quendam recepit. Ubi cum exercitus, pro lætitia hostis expulsi, epulis exitiali securitate vacaret, sequenti nocte execrandus presbyter cum suis portum ingressus, ebriosque et somnolentos aggressus, minimo negotio, cum patre regis aliisque optimatibus fere universum delevit exercitum. Rex autem, aliis morientibus, elapsus, in quodam, ut dicitur, proximo virginum monasterio per dies aliquot latuit, frustraque quæsitus ab hostibus, Deo volente, evasit. Hac hostium infelicitate et clade tyrannus elatus, quanto cruentior, tanto insolentior circumquaque tanquam triumphans ferebatur, immitem se dominum pressis misere provincialibus exhibens. Rex autem post latebram luci et amicis redditus, coepit paulatim vires reficere, auxilia undecunque contrahere, adversus hostiles se dolos cautius præparare, et tandem cum apparatu maximo perrexit in hostem. Quo mox ille cognito, cum videret juvenem propter priores clades prudentius atque instructius agere, numero quoque navium et pondere virium præstare, ad maleficia se convertit. Habebat enim secum quandam filiam diaboli, potentem in maleficiis, atque illi antiquæ merito comparandam, de qua nobilis ait poeta:

Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit; atque aliis diras immittere curas;
Sistere aquam fluviis, et sidera vertere retro;
Nocturnosque ciet manes; mugire videbis
Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.

Denique hæc, ut dicitur, mira pestilentissimæ artis confidentia, ab amico quæsivit tyranno quomodo suos, qui jam præ oculis erant, hostes cuperet interire. Illo submersionem illorum eligente, repente, operatione diaboli, qui nimirum per angelicæ naturæ potentiam in elementis mundanis plurimum potest, cum a superiori sinitur potestate, tranquillum mare os suum aperiens, in conspectu hostium, majorem regiæ classis partem absorbuit. Quo viso, nefandus presbyter, „Ecce", ait, „socii, quam efficaciter elementa pugnant pro nobis; cavete ne forte evadant, quorum certum exitium pelagus vestræ virtuti reliquit, ne totum fecisse videatur". Itaque regii exercitus pars reliqua, subito interitu sociorum attonita, facile est oppressa, et rex ipse interiit. Quo sublato, in ditionem tyrannicam regnum tremefactum concessit. Qui, sacro ordine abjurato, et accepta in conjugem filia regis Gotorum, ab archiepiscopo terræ illius sollemniter coronari voluit. Verum ille cum esset vir magnus, et neque precibus et neque minarum terroribus flecteretur ut caput execrabile sacra unctione perfunderet, ab eodem patria pulsus est.

Post annos aliquot surrexit de stirpe regum priorum acerrimus juvenis, nomine Johannes, confluentibus ad eum et roborantibus eum plurimis. Qui cum læta habuisset initia, ut jam ipsi esset tyranno terribilis, juvenili tandem calore inconsultius ad bellum prosiliens, infeliciter et præmature occubuit. Post hunc emersit alius de semine regio bonæ spei puer, copiosis adjutus suffragiis. Verum et hic, in ipsa sacra dominica Palmarum, ante annos aliquot gravi proelio a tyranno oppressus, et cum suis adjutoribus funditus abrasus est. Sic virga illa furoris Domini, profligato vel eliminato fere omni semine regio atque omni hoste indigena, magnus et tremendus, tandem per manum cujusdam episcopi, ad hoc intentata morte coacti, regium cum mystica unctione diadema sortitus est, sub incerto diu prosperatæ tyrannidis exitu ex crebris successibus quasi securus. Titulus autem sigilli ejus talis fuisse dicitur: „Suerus rex Magnus, ferus ut leo, mitis ut agnus". Clementiam quippe in subditos ostentabat, et ecclesiis sive monasteriis reverentiam exhibebat.

HENRIK WERGELAND SOM EMBEDS-ANSØGER.

AF

D. THRAP.

Der var i Aarene 1830—40 neppe nogen Mand i Kristiania, der var mere bekjendt for den opvoxende Ungdom, end Henrik Wergeland. Han saaes jo overalt i sin grønne Frakke og runde Hue. Hans Kjæmpeskikkelse og hans milde tiltalende Ansigt maatte falde de smaa i Øinene. Vi kjendte naturligvis ikke til hans Digtning, men havde altid hørt, at han var Digter og — en Normand over alle! Af noget vildt fremstormende maatte selv Børnene faa et Indtryk, naar vi saa ham farende gjennem Gaderne med det tilbagekastede Hoved. Dette maatte jo i høi Grad tiltale Gutterne, og uden at kjende ham eller vide, hvad han egentlig var, maatte vi i det stille beundre ham. Hvis nogen havde sagt os, at denne Mand skulde blive Prest, vilde det visselig have vakt Latter. Noget mere urimeligt kunde vi vel neppe tænke os, end at Henrik Wergeland skulde indtage en Plads ved Siden af de 4 værdige Prester, Kristiania dengang havde, og som vi saa ofte fik se vandre gravitetisk gjennem Gaderne.

Dette barnlige Sværmeri for Henrik Wergeland fulgte vel flere end mig op igjennem Aarene, og mange vil vel mindes den inderlige Smerte, hans lange Sygdom

vakte, og det dybe Indtryk af hans Død og Begravelse. Ved denne Tid udkom hans „Hasselnødder“ og et Udvalg af hans Digte ved Nils Dahl og C. N. Schwach, og der er ikke mange Bøger, jeg har læst med større Interesse end disse, og min Beundring af Wergeland blev kun større og større op igjennem Ungdomsaarene. Da jeg saa 1857 kom til Bergen, blev jeg meget forundret ved at høre hans Artiumskammerat, Presten Claus Reimers, omtale ham i meget nedsættende Udtryk som en Student, der blev skyet for sit Ulevnet. Reimers havde altid været en Mand af meget stræng Sædelighed og som Student meget flittig, og hans Personlighed gav mig i det hele Grund til her at tænke mig en Overdrivelse. Men 8 Aar efter — 1865 — kom en anden af Wergelands Artiumskammerater, Stiftsprovst Claus Daae, til Bergen, og han havde med sine strænge Sæder, sin Flid og store Interesse for det theologiske Studium dog levet mere med i Studenterverdenen. Navnlig havde han gjennem Fætteren Ludvig Kristensen Daa havt Anledning til at komme i nærmere Berørelse med Henrik Wergeland. Han gjentog Reimers's Dom i meget stærke Udtryk. — Nu, dette kunde ikke have nogen Indflydelse paa min Betragtning af Wergeland i hans Digterstorhed og hans Betydning for vort Folk. Det kunde derfor ikke heller forundre, naar Hartvig Lassen gaar det over med et Pennestrøg, da han ikke har anlagt sin Bog som en alsidig Fremstilling af Henrik Wergelands Liv og Personlighed. Af denne Grund er det vel ogsaa, han kan fremkomme med en Ytring som denne: „Tildels paa Grund af den Praemske Sag, der efterhaanden blev mere og mere forviklet, søgte han forgjæves Prestekald, uagtet „Regjeringen erkjendte hans Fortjenester“ heder det i Faderens Optegnelser. Han søgte da at aabne sig en anden Løbebane og begyndte

(i 1834) at studere Medicin." Det var maaske paa Grund af denne Ytring, der paa det sidste nær Intet har med Virkeligheden at gjøre, at M. Birkeland for adskillige Aar tilbage bad mig undersøge Henrik Wergelands Forhold som Embedsansøger. Skal dette ske, maa man nødvendigvis komme ind paa Ting, som Lassen har sprunget over.

Det var 1819 Henrik Wergeland blev sat i Kristiania Latinskole. Han kom da i Huset til sin Onkel, General Aubert, hvor han havde det godt. Imidlertid vilde han, da han voxede til, have mere Frihed og fandt saa paa at klage til Faderen over, at de 6 Fættere mishandlede ham. Det var en paatagelig Umulighed, da han var en Kjæmpe, som ingen af dem vovede at fornærme, men det har neppe været Wergeland ubekjendt, at hans Fader aldrig kunde fordrage denne Svoger, i hvis Hus han havde faaet sin Hustru, og Faderen var svag nok til at høre paa ham. Han fik da Lov at skaffe sig Logis ude i Byen og kom saaledes altfor tidlig til at føre et frit Liv[1]. Han fortæller selv derom i „Hasselnødder", hvor de 2 Studenter, han fik Logis med, var Gert Rubach, død 1848 som Assessor i Bergens Overret, og Hans Tornøe Krohn, der døde i 1860-Aarene som Kjøbmand i Bergen. De var begge bekjendte som lystige Fættere[2]. Den, som han imidlertid nærmest sluttede sig til, var Fredrik Georg Lerche[3], hans Klassekammerat i Skolen. Det er mig fortalt af Wergelands Samtidige, at denne var den, der

---

[1] Professor L. C. M. Auberts Meddelelse.
[2] Provst W. F. Korens Meddelelse.
[3] Prof. L. C. M. Auberts Meddelelse.

har havt den skadeligste Indflydelse paa ham. Wergeland skal selv have udtalt dette, og — sikkert er det, at Venskabet mellem ham og Lerche en Tid var afbrudt. Lerches Ungdomsliv er tilstrækkelig bekjendt af hans egne Meddelelser[1]. Han var som Wergeland en voldsom Natur, synes at have havt mere Mod — om man kan stole paa Kammeraters Meddelelser om Wergelands Mangel paa dette — og maaske mere Klogskab. Han viste i alle Fald under den bekjendte Begivenhed paa Gardermoen, hvor han holdt til Hest ved Wergelands Side, saa megen Klogskab, at han lød Befalingen at ride væk — efter at have givet fra sig endel Grovheder, medens Wergeland ihærdigen blev, hvor han var, og nægtede at lyde. Ogsaa Lerche blev skyet af Kammeraterne. Man var bange for ham. Der blev saa let Slagsmaal, hvor han var tilstede[2]. Vi skal ikke opholde os videre ved disse Ting, men kun anføre til yderligere Bestyrkelse, at her foreligger Vidnesbyrd fra 3 af Wergelands Kammerater, Rektor F. M. Olsen, Adjunkt G. H. Magnus og den gamle Student Knoph, hvis drastiske Skildringer vi ikke behøver at opholde os ved[3]. Det samme gjælder naturligvis disse gode Mænds Bemærkninger om Wergelands Karakter. Vi skal kun notere den Besynderlighed, at Knoph, der var Assistent i Rigsarkivet under Wergeland, beskylder ham for Gjerrighed. Dette er visselig en stor Feiltagelse, som tilfulde bevises ved det selskabelige Liv, han førte efter at være bleven gift, men man tør heraf slutte, at Wergeland var en god Økonom. Under Gardermosagen fremkom et Vidnesbyrd fra Prokurator Praem om, at Werge-

---

[1] F. G. Lerche: Om Nødvendigheden af Reform i vor Retspleie. T.hjem 1845. 91.

[2] Meddelelse af Provst Jacob Hveding († 1895).

[3] De ere opbevarede i Rigsarkivet.

land ikke var hengiven til Drik, om han end kunde give sig hen i et Selskab, hvor en Rus dengang ansaaes tilladelig. Han kan altsaa neppe have brugt overflødige Penge til sin Levemaade. Vi hører ogsaa, at han strax kunde kjøbe en Hytte for de 400 Spd., han fik for „Campbellerne", hvoraf kan sluttes, at han ingen Gjæld har havt at betale.

Wergeland har vist ikke et Øieblik været i Tvivl om Valget af sit Studium. Veien var ham jo ligefrem banet: han skulde begynde som Kapellan hos Faderen for saa snarest mulig at gaa ind i en Landsprests idylliske Liv, der jo maatte tiltale en saa varm Natur, alt fra den tidligste Ungdom opfyldt af Kjærlighed til Landalmuen. Man skulde nu tro, at en vis indre Beredelse maatte staa som et Krav, en vordende Prest maatte stille sig selv under sit alvorsfulde Studium under saadanne Lærere som Hersleb og Stenersen, men herom tør man neppe tale høit. Der har været Tider, da der i dette Stykke blev krævet for meget, men i 1820-Aarene er der utvivlsomt krævet for lidet. Der var endnu megen Rationalisme i Luften, om end Universitetslærerne var hjertelig kristelige Mænd. Men ikke dette alene maa her komme i Betragtning. Der var i disse Aar en Mængde ledige Kald i Landet, og Wergelands Studenteraar faldt i en Tid, da det gjaldt at skaffe Kandidater, der hartad haandverksmæssig maatte expederes fra Universitetet for saa at gaa ned i Departementet og udse sig det Kald, de vilde have. Der kunde fremkomme en vis Overfladiskhed i Betragtningen af Prestegjerningen i en Tid, da man saa let kom til den. At et Ungdomsliv endog i temmelig vidt gaaende Løshed, naar man ikke fuldstændig kompromitterede sig og blev f. Ex. en Drukkenbolt, skulde have nogen Betydning med Hensyn til Ansættelse i presteligt

Embede eller dettes Førelse — har maaske flere end en kun lidet tænkt paa i hine Dage. Saa meget tør siges med Vished, naar man har kjendt en Flerhed af hin Tids Mænd, at det ikke kan have været nogen Sjeldenhed, at de ansaa sit private Liv og hvad det førte med sig, som noget for sig selv, der ikke kunde blive til Skade for en fremtidig prestelig Gjerning, end sige hindre fra at komme ind i den. At Wergeland har havt denne Opfatning, tør vel ansees for aldeles sikkert, og han kunde derhos skrive meget paa sin Ungdoms Regning, da han blev Kandidat, før han var 21 Aar gammel.

Theologien var ham — et Aag. Han synes ikke at have havt den mindste Interesse for den. „Jeg tørster efter Examen“, skriver han 10. Oktbr. 1827, „thi Theologien, som den foredrages, gjøres ethvert ikke aldeles mechanisk taaget Hoved modbydelig, og jo længer det varer, des mere.“ 1828 taler han om „denne formaledidede Theologi, der sidder ham paa Nakken, som en Igle, der suger al Geist ud — næsten“. — 1. Febr. 1829 — faa Maaneder før han skulde op til Examen—sidder han og læser Hebraisk om Formiddagen, Græsk om Eftermiddagen, Dogmatik om Aftenen og — i den sildige Aftenstund skriver han paa „et Opus, som gjør ham Hovedet broget“ — kan ikke være andet end „Skabelsen, Mennesket og Messias“. Dette sidste kan bringe os til at forstaa, hvorledes Theologien, „saaledes som den foredroges“ af Hersleb og Stenersen, maatte blive ham modbydelig. Hersleb var — saavidt jeg tør tale efter et Blik i hans Forelæsninger — noget tør med al sin overordentlige Lærdom, men Stenersen var sprudlende og livfuld. Imidlertid har de vel begge fra sit orthodox-lutherske Standpunkt ikke kunnet finde nogen Gjenklang hos Wergeland, der opdragen ved Faderens Rationalisme allerede nu havde

sat sig fast i den Deisme, der fik sit Udtryk i hans store „Verdensdigt". Ud over dette Standpunkt kan han ikke nogensinde være kommen. „Jeg døer som Deist, som en Allahs oprigtige Dyrker", skriver han fra sit Dødsleie 1 Maaneds Tid før sin Død, 17. Mai 1845[1]. Fra hans Examen har man den Fortælling, at han under Herslebs Examination gav sig til at forsvare Læren om *ἀποκαταστασις*, hvorpaa Hersleb: „Causas explices quaeso!" Wergeland slog sig paa sit Bryst med de Ord: „habeo hic"[2]. Han skal ellers efter C. Monsens Biografi, der er trykt, medens han levede og bærer Præg af at være væsentlig en Autobiografi, have staaet sig godt i alt undtagen det gamle Testamente. Vi havde ellers troet, at han netop her havde været hjemme, da her jo er mere end nok af Næring for en Digteraand. Han er jo ogsaa en af de faa Kandidater i Norge, der har leveret et Arbeide i gammeltestamentlig Theologi[3], og i sine sidste Aar driver han Spas med Presternes — formodede — Ukyndighed i det hebraiske Sprog[4].

Da Wergeland var bleven Kandidat, var der ikke Spørgsmaal om andet end, at han maatte drage hjem til Eidsvold. Der var Intet at bestille for en theologisk Kandidat, som ikke havde Alder til at blive Prest. Selv en af de mest fremragende Kandidater fra hine Aar,

---

[1] Morgenbladets Extra-No. 35, 1902.

[2] Meddelt af Dr. L. Daae — i M. Birkelands Papirer. Jeg hørte ogsaa dette i mine Skoledage af en anden Prestesøn, hvis Fader var W.s Samtidige.

[3] Hans Oversættelse af Habakuk i Wexels' Tidsskr. f. Kirkekrønike og Theologi.

[4] Schmahrs Proces.

Claus Daae, maatte strax efter sin Examen hjem og være Huslærer for sine Sødskende. Lærerposter var ikke at opdrive i hine Dage, og at leve af sin Pen var ikke at tænke paa. Han maatte da hjem, hvor han flittig prædikede, læste med Konfirmanderne og hjalp Faderen med alt Arbeide, hvortil Ordination ikke blev krævet. Meningen har upaatvivlelig været, at han skulde blive Kapellan, naar han var 23 Aar gammel, som man i de Tider ikke sjelden fik Lov til, men der kom noget iveien. Wergeland taler oftere om, at han ikke — som Kammerater — var bleven Kapellan, men aldrig om Grunden til dette. Han fremhæver kun, at han har brugt sin Tid paa samme Maade som en Kapellan, og at dette maatte komme ham tilgode, om han end ikke var bleven ordineret. Det maa ansees som sikkert, at hans Liv paa Eidsvold og andre Steder paa Romerike, hans Ungdommeligheder og gjentagne Kvinde-Eventyr har været den Hindring, som han ikke kunde faa ryddet afveien, hvor ivrig han end arbeidede derpaa. Da det viste sig umuligt at faa ham til Kapellan i Eidsvold, søgte Faderen at faa ham anbragt hos sin Ven Provst Jacob Finckenhagen paa Næs, men det lykkedes heller ikke — af samme Grunde[1]. Vi anser det muligt, at Wergeland tidligere ikke har tænkt sig, at hans Liv kunde blive ham en farlig Hindring paa Veien til den geistlige Stilling, men nu maatte han se, at det var Alvor, og gjøre alt for at rydde denne Hindring afveien. I „Hasselnødder“ taler han om, at hans Fiender vilde have fundet Hevnlyst som et fremtrædende Karaktertræk hos ham, men han mener selv, at det kun var Selvforsvar. Der kan anføres slaaende Vidnesbyrd om, at Fienderne har havt Ret i sin Paastand, men

[1] Professor Dr. L. Daaes Meddelelse.

Wergeland, som her vel nærmest har tænkt paa sit Livs store Ulykke, Processen med Praem, har utvivlsomt ogsaa i dette Tilfælde paa sin Side Berettigelse til at tale, som han gjør. Wergelands Processer har Hartvig Lassen behandlet med Lethed, da de kun lidet vedkommer hans Digterliv, men de maa her berøres noget nærmere, da de har en ikke ringe Betydning for hans Stilling som Embedsansøger.

Det var 20. Septbr. 1828, det ulykkelige Optrin paa Gardermoen fandt Sted, da Wergeland, forvisset om sin Ret til den Plads, han indtog, ikke vilde lystre Ordre og flytte sig, hvoraf resulterede, at Overvagtmester Lie gav ham et Sabelrap, og der blev saa anlagt Sag baade mod Slagets Modtager og Giver. Til Overvagtmester Lies Defensor var beskikket Prokurator Jens Obel Praem, og da han som saadan optraadte 19. Oktbr. 1829, viste det sig, at han var Wergelands Fiende. Praem dikterede til Protokollen, at han ansaa Wergeland for „et af denne Jords Creaturer i udstrakt Betydning, som i den Grad søge at skade, at Comparenten ønsker, at Have laa imellem dem“. Derimod erkjendte Praem, at han — saavidt erindredes — ikke i de senere Aar havde seet Wergeland fuld, og aldrig under andre Omstændigheder eller paa andre Steder end der, hvor „ethvert skikkeligt Menneske uden Skam kunde være det“. Wergeland taler paa sin Side om de af Praem fremførte „af en galdedyppet Fiendskab aabenbart røbende Pen udflydte beskjæmmende Træk af Wergelands Levnet“.

Der maa altsaa fra Wergelands tidlige Ungdom mellem ham og den danske Prokurator have hersket et Fiendskab, hvis Grund vi ikke skal efterspore. Dette maatte jo nødvendigvis øges under Processen, men — det kunde jo være blevet ved dette. Her kan man imidlertid

ikke fritage Wergeland for Tanken om Hevn. Andet kan ikke have bevæget ham til i Morgenbladet $^{26}/_{8}$ 1829 i en anonym Artikel at stille Praem i Gabestokken og lægge Hindringer iveien for hans mulige Valg til Storthinget. Praem kunde ikke offentlig imødegaa disse Grovheder, da han ikke var nævnt ved Navn, men lod Wergeland vide, at han kunde vogte sig, da man var istand til at offentliggjøre farlige Ting om ham, ja han vedgik det som sin Plan ved alle mulige Midler at bevirke, at W. ikke skulde faa Embede[1]. Der gik imidlertid $1^{1}/_{2}$ Aar, men da har der vel været Tale om, at Wergeland, snart 23 Aar gammel, skulde blive Kapellan, og nu har han seet, at Praem kunde blive farlig for hans Fremtid, og en voldsom Avisartikel i Morgenbladet vidner herom. Det er 5 Ting, Praem anklages for. Den første er, at Praem udspreder alskens opdigtede Letfærdigheder om ham, og den sidste, at Prokuratoren udspreder, at W. er en Forhaaner og Ringeagter af de bestaaende Troessætninger. Han har derhos omtalt Wergelands Møder med Bønderne til Folkeoplysnings Fremme som farlige, da de — formentlig — benyttedes til at udbrede politiske (antiunionelle) Ideer. Dette blev fremdraget af Wergelands Sagfører, der erklærede, at W. for at kunne udrette hvad han vilde til Almuens Gavn maatte fremtvinge Processen mod Praem. Det sidste er rimeligvis rigtigt, men det første neppe. W. har fremtvunget Processen — til Selvforsvar, ikke for at holde sine Ideer og sin folkelige Gjerning oppe. Det gjaldt hans Fremtid, og han kunde ikke faa mortificeret Praems Beskyldninger, der var i høieste Grad ødelæggende „for en ung Theolog, hvis conditio sine qua non det er, saa-

---

[1] Wergeland i Morgenbladet 37/1831.

fremt han vil vorde Præst, forud at øve sig i at kunne vorde sin Menigheds Mønster, et Billed af Christus"[1] — uden ved at faa ham stemplet som en Mand, der ingen Agtelse og Tiltro fortjente. Han greb da til det Middel, at han besvarede Praems korte og ufarlige Artikel[2] med det bekjendte Avertissement, der omtales i „Hasselnødder" som Frugt af en Ophidselse efter Nydelsen af et Par Glas Portvin. Han taler her om Praems „skurkeagtige Fremfærd" og kalder ham en „Forbryder mod Stat og Menneskehed". —

Wergeland har vist i sin Ungdom aldrig tænkt sig nogen anden Fremtidsstilling end den prestelige, om han end ikke havde Smag for Theologien og aldrig kom ud over sit deistiske Standpunkt. Dette kunde vist neppe været blevet nogen Hindring for hans Befordring. 2 af vore Biskoper paa den Tid var Rationalister. Der blev visselig i hine Dage lidet spurgt, om en Kandidat ved fortsatte Studier vilde gjøre sig mere dygtig til at være en Evangeliets Forkynder. Derimod blev der spurgt meget om Folke-Oplysning, og Kirkedepartementet havde 11. Juli 1833 udsendt en Rundskrivelse, hvori Prester, der havde lagt Nidkjærhed for Almuens Oplysning for Dagen, fik Løfte om at komme i fortrinlig Betragtning, naar de søgte Befordring. I dette Stykke var Wergeland langt forud for hver eneste søgende Kandidat. Han havde holdt Skole paa Eidsvold og undervist Almuens Børn i Norsk og Geografi — noget i den Tid næsten uhørt, — og han havde udgivet 6 Hefter „For Almuen". Om dette

---

[1] Morgenbladet 37/1831.
[2] Morgenbladet 99/1831.

har hørt til de Ting, Departementet havde for Øie i ovennævnte Skrivelse, er vel mer end tvivlsomt. Der har vel nærmest været tænkt paa Oprettelse af faste Skoler og Uddannelse af Skolelærere, da der endnu ikke var Seminarier. Wergelands Skrifter for Almuen var jo derhos ikke uden politisk Farve, — og det hørte jo til Praems Beskyldninger, at han paa sine hyppige Møder med Almuen rundt om i Romeriks-Bygderne benyttede Leiligheden til at opvigle Folket mod Unionen. Imidlertid maa det staa fast, at han, endnu ikke 25 Aar gammel, havde arbeidet mer end alle andre Kandidater paa Folkets Oplysning.

Prest maatte han blive. Det var ikke blot en Ungdomsdrøm om en Landsprests idylliske Liv paa sin Prestegaard med en Menighed, for hvis Oplysning han kunde arbeide som den, der havde alle til Venner, han vilde se opfyldt. Han maatte simpelt hen have en Stilling, hvori han kunde leve. Dette er sikkert nok, hvor prosaisk det end falder, naar Talen er om en Personlighed, der saa helt igjennem var Digter som Henrik Wergeland. Der var ikke Arbeide for theologiske Kandidater i hine Dage. Kunde de ikke blive personelle Kapellaner, maatte de ud som Huslærere. Borgerskole-Posterne var ikke mange, og i flere Smaabyer var de besatte med gamle Studenter, der sad længe i det. Det er ovenfor anført, at Wergeland var en god Økonom, om han end neppe — som Faderen — nogen Tid har tænkt at lægge sig til Formue. I en Landsprests Stilling vilde han kunne leve sorgfrit og hengive sig til sit Kald som Digter og Folkeskribent, og hans ihærdige Søgen om Embeder viser tilfulde, at dette var hans Maal. Hvilken Betragtning han har havt af Liv og Studium i Forhold til dette Maal, der ikke stod ham fjernt, skal vi ikke indlade os paa, og heller

ikke tør vi her fælde nogen Dom fra vor Tids Synspunkt. At han elskede Folket og gjerne vilde ofre alt for dets Vel, synes hos ham at have været den Kjærlighed, han vilde bringe med til sin Menighed, medens Kravet paa Personlighedens Mildhed og Handlemaadens Visdom, for ikke at gaa videre — synes i det mindste at have været lidet fremtrædende for hans Betragtning.

Strax Wergeland var bleven myndig, beredte han sig til at søge Embede. Han prædikede til Dimis 1. Trin. 1833 og holdt Katekisation for Biskop Sørenssen over 2 Bud. Han fik Laudabilis til begge Prøver, — for Dimisprædikenen dog kun ob specimen scriptum. Det er bekjendt, at hans ydre Gaver som Taler ikke var glimrende. Dimisprædikenen er trykt, og vi skal ikke udtale os nærmere om den. Wergelands Forhold til Kristendom og Theologi er tilstrækkelig bekjendt, og det skal kun bemærkes, at dette aldrig var ham til Hinder paa hans Ansøgerbane. Da han havde afsluttet de praktiske Prøver, fik han sit testimonium publicum dateret 3. August 1833 og undertegnet af Steenbuch, Stenersen, Rathke, C. A. Holmboe, Fr. Holst. Det var vistnok af et mærkværdigt Slags. Det omtalte tilsidst hans udmærkede Aandsgaver og det Haab „— — — *ut spreta juvenili levitate, non minus pietate vitae qvam accurata doctrina rem religionis, qvantum in ipso sit, augeat dignitatumqve ordinis sui tueatur.*“ Endnu samme Maaned — 25. August 1833 — sendte han fra Eidsvold sin første Ansøgning om Næsoddens Sognekald. Intet Embede kunde være mere tillokkende for en ung Mand, der elskede Landlivet, men trængte til Forbindelse med Hovedstaden, og som 4 Aar gammel Kandidat kunde han under almindelige Omstændigheder have Haab om her at komme i Betragtning. Han anfører sin Virksomhed som Hjælper i Eidsvolds

Sognekald med Prædiken og Katekisation og sine Folkeskrifter, der antages at have Værd efter Departementets ovennævnte Rundskrivelse. Men saa maatte han ogsaa omtale sine ulykkelige Processer. Gardermosagen var afsluttet ved Høiesteret, der havde idømt ham en Mulkt paa 30 Spd. Han antog, at han var „straffet langt ud over den antagne Forseelse, ligesom og almindelig Opinion antager, at Retten her ikke har været saa heldig at ramme det Rette“. Sagen med Praem var endnu ikke paadømt, men han kunde vedlægge en Bevidnelse fra sin Sagfører, den senere Amtmand Gulbrand Thesen, der erklærede, at Wergelands bekjendte Annonce i Morgenbladet var fremkaldt ved, at han saa sig sat „i en Slags Nødværgestand for at nøde sin Avindsmand til at anlægge Sag“. Dette er vist aldeles rigtigt, om end Advokaten fortier den egentlige Braad i Praems Optræden: hans Beskyldninger i Retning af letfærdig Vandel og Fornegtelse af den kristelige Tro og Lære. Han ansaa det imidlertid for afgjort, at her ikke kunde blive Tale om at belægge Wergeland med vanærende Straf. At her intet Haab var om, at W. kunde vinde Sagen, skinner tydelig nok igjennem. Der har i Departementet neppe været Tale om ham, da Embedet blev givet til en ordineret Mand, der blev Kandidat Aaret efter at Wergeland blev Student.

Det næste Kald, han søgte, var Alten-Talvik, der blev kundgjort ledigt 12. Januar 1834. Han anfører atter sin Virksomhed som Folkeskribent og synes med Begeistring at have tænkt paa en Virksomhed blandt Finnerne. „Det forekommer mig“, siger han, „at i Anbetroelsen af et saadant Embede ligger fordoblede, næsten apostoliske Opfordringer til geistligt Gavnvirke og at jeg kun paa egedesk og stockflethsk Maade skulde kunne takke for en saadan Naade“. Skulde han ikke faa dette, saa søgte

han om Tønsbergs Kateket-Embede. Det trak ud med Besættelsen af disse Embeder, og imidlertid faldt Underretsdommen i Sagen med Praem. Wergeland blev her dømt til en Mulkt af 300 Spd., medens ogsaa hans Modpart fik en mindre heldig Omtale i Præmisserne. De betydelige Omkostninger blev paalagt det offentlige, og Dommen indeholdt endvidere, at „den af Hovedcitanten i Stævning af 29. April og Indlæg af 16. Mai 1831 mod Contracitanten nedlagte ærerørige Paastand mortificeres, saa den ei kommer denne til Skade paa Ære, gode Navn og Rygte“. Wergeland sendte dette ind til Departementet, men har han herved anseet sig sikret fra denne Side, saa blev han skuffet. Han sendte flere Ansøgninger ind, medens der endnu forhandledes om Alten-Talvik. De residerende Kapellanier i Lier og Borgund samt Sognekaldet i Justedalen, Landets mindste, søgte han 29. April 1834. Hans Fader var dette Aar paa Udenlandsreise, og det var Wergeland betroet bl. a. at læse med Eidsvolds Konfirmander. Han tør nu antage, at Collegii academici Haab „*ut levitas ejus juvenilis sperneretur*“ maa ansees opfyldt. Han mener, at enhver „*levitas*“ uden den, som tilhører Alderen — og da en nu forsvunden — er hans Natur fremmed. Han mener derhos, at de hædrende Udtryk i Testimoniet rigelig opveier denne Bemærkning, og anfører, at det samme Udtryk — „spreta juvenili levitate“ — forhen ikke har udestængt fra geistlig Befordring. Han har vistnok adskillige gode Venner her at tænke paa. Han mener ogsaa, at der her ikke kan sigtes til hans Levemaade, da han i sine Studenterdage fordetmeste boede paa Eidsvold og ikke havde Raad til noget udskeiende Liv, men der var andre Ting iveien. Han var tidlig indviklet i en vidtløftig Proces og var kommen i Folketale som „satiriserende over visse publike Begiven-

heder og Personer og omnævnt ved Begivenheder, som tillagdes politisk Character". Heri vil han kun se „Temperamentsfeil" og „ikke stort andet end hvad der lader sig sige om unge Mennesker og Ungdom overhovedet".

Der kan jo ikke være Tvivl om, at Regjeringen har bemærket Wergelands Ansøgninger og nøie overveiet, hvorledes den skulde behandle en saa fremtrædende Personlighed, men der findes Intet herom protokolleret før 17. Oktbr. 1834, da der afgik Indstilling om Justedalens Sognekald, Landets mindste, der blev søgt af 18 Kandidater, af hvilke Wergeland var den ældste. Departementet — Statsraad Diriks — fandt, at det kunde være ønskeligt at anbefale Wergeland paa Grund af hans udmærkede Evner og de Prøver, han har givet paa Virkelyst. Man kunde ogsaa muligens finde sig forsikret om, at Alder og Erfaring herefter vilde værne ham mod Ubesindighed, hvortil han synes hidindtil altfor let at have ladet sig forlede, — men det ansaaes utilraadeligt at betro ham noget Embede, saa længe Sagen mod Praem, hvori der var nedlagt ærerørig Paastand mod ham, ikke var endelig afgjort. Biskop Sørenssen havde ogsaa havt sine Tvivl i dette Stykke, ligesom han troede, at Wergeland — om han skulde befordres — helst burde have et residerende Kapellani.

Wergeland har visselig haabet, at som den bekjendte „levitas juvenilis" maatte antages at være svunden med Aarene, saa vilde ogsaa Sagen med Praem ikke længere staa som nogen Hindring, efter at den ærerørige Paastand var mortificeret ved Underrets-Dommen. Han maa være bleven bitterlig skuffet, da han snart fik vide, at han her havde taget Feil. Det har vel været i et Slags Fortvivlelse, han nu besluttede sig til at studere Medicin, da den geistlige Embedsbane syntes at være lukket. Den af Regje-

ringen anførte Grund har han vel anseet for et Paaskud, medens den virkelige var politisk Had, som han skriver til Ridderstad[1]. Denne Mening er ogsaa i den seneste Tid udtalt af Schwanenflügel[2], men dens historiske Værd bliver ikke derved større. Vi tør ikke negte Muligheden af, at den af Regjeringen anførte Grund — Processen med Praem — ikke var den virkelige, og det synes at fremgaa af senere Indstillinger, at hans Vandel i det hele og da vel maaske ogsaa hans ofte yderst uforsigtige politiske Optræden har været den egentlige Hindring for hans Udnævnelse til Prest. Selv maa han i nogen Tid have anseet Hindringen uoverstigelig, naar han for Alvor begyndte at studere Medicin om Sommeren 1834 og drev paa med denne hele det følgende Aar. Han kalder det selv „et Nødanker, han kun ved Anstrængelser, Opofrelser og formørkede Udsigters tunge Sind har udkastet“[3].

Har han nogen Tid opgivet Haabet om at naa den Stilling, han saa ivrig eftertragtede, maa det snart være kommet igjen, da han i Julen 1834 atter begyndte at søge. Maaske det er Faderen, som har overtalt ham, og maaske har Tanken nærmest været den at indsende et Forsvars-Indlæg, thi som et saadant ser hans Ansøgning om N. Aurdal (eller Nissedal, Strandebarm, Vedø resid. Kapellani), dateret Eidsvold Prestegaard 28. Decbr. 1834, ud. Det er naturligvis Processen med Praem og det ulykkelige Udtryk i hans Testimonium, det gjælder, men han kommer her ogsaa ind paa den Omstændighed, at han ikke har været personel Kapellan. Hans

---

1 $^{12}/_{8}$ 1834. Wergelands Breve udg. af H. Lassen.
2 H. Schwanenflügel: H. Wergeland, Kbh. 1877. S. 200.
3 Ansøgning om Hof resid. Kapellani $^{10}/_{5}$ 1835.

Argumentation er her svag. Han har i længere Tid, end personelle Kapellaner pleier at fungere som saadanne, udført alle de geistlige Forretninger, som kan betroes en uindviet Kandidat. Han har „foretrukket en grundig og flersidig Øvelse i Faget, hvorved han antog at kunne uddanne sig til Statens og Kirkens Tjeneste, før han antog at burde ansøge om at komme deri". Denne „grundige og flersidige Øvelse i Faget" kunde han vel ligesaa godt have skaffet sig som Kapellan. Hvor meget det har været ham om at gjøre at erholde geistlig Ansættelse, viser de usædvanlige Skridt, han har gjort for at rydde Hindringerne afveien. Han havde — formodentlig under Kronprinds Oscars Ophold i Norge 1833 — søgt Audiens og faaet hans „eget dyrebare Tilsagn at ville beskytte mig, om mine juridiske Forviklinger, som jeg befrygtede, skulde true med at udeholde mig fra den geistlige Embedsbane". Han havde derhos af Regjeringens første Medlem, Statsraad Collett, faaet den Erklæring, „at de omtalte private Forhold ingen saadan Følge kunde have", og to andre Statsraader havde ogsaa givet ham Haab. 4 Maaneder efter — 10. Mai 1835 — søgte han Hof resid. Kapellani i Solør og belagde sin Ansøgning med et Responsum fra det juridiske Fakultet, hvori erklæredes, at hans Supplikant-Adkomster ikke var suspenderede ved Modpartens Paastand i den verserende Sag. Departementet maatte vistnok finde, at han kunde „konkurrere blandt de første ved denne Leilighed", men blev ved sin tidligere Mening, at Sagen mod Praem først maatte føres til Ende. Hans Supplikant-Adkomst har aldrig været „imodsagt", men en Supplikants Adkomster kan ikke blive at bedømme alene efter juridiske Regler, „men hans Levnets Omstændigheder i det Hele maa tages i Betragtning, hvilket i Særdeleshed synes at maatte gjælde Supplicanter til geistlige

Embeder, i hvilke det er af væsentlig Vigtighed, at Mænd ansættes, der ei alene have Kundskab og Talent, men hvis Vandel ogsaa er daddelfri".

Med Aaret 1836 indtræder en Forandring i Wergelands Stilling, da han blev ansat som Amanuensis ved Universitetsbibliotheket. Han lod nu det medicinske Studium fare, men vedblev at søge, om end den fortvivlede Proces ikke vilde tage Ende. Den er, siger han, af en saa langvarig Beskaffenhed, „at jeg skal siges ikke at lide for min egen Skyld, idet jeg forgjæves har tilbudt Acqviesceren, men for en tvungen Sags vidtløftige Natur, om mine Adkomster som Supplicant fremdeles suspenderes". Sin Ansøgning af 10. Januar 1836 om Hospitalsembedet i Throndhjem kunde han bilægge med Attest fra Professor Hersleb, der hævede den tidt omtalte Bemærkning om hans *levitate juvenili.* Denne kan vel heller ikke mere omtales, naar han kort før har været blandt de indstillede til Inspektørposten ved Kristiania Borgerskole. 1 Maaned efter — 20. Febr. 1836 — søgte han Ullensakers resid. Kapellani og fremhæver her, at dette Embede vilde give ham Leilighed til at oprette et privat Skolelærer-Seminarium, der da i Tidens Løb kunde gaa over til det offentlige. —

Hermed standser Wergelands Ansøgninger for næsten 3 Aar. Man skulde tro, at han vilde slaa sig til Ro i den ringe Stilling som Amanuensis ved Bibliotheket, hvor han efter fremlagte Attester udviste al ønskelig Flid og Orden, men det har aldrig været hans Tanke, og denne Gjerning kunde jo heller ikke føre ham videre frem. Imidlertid fik han andre Ting at tænke paa i den bevægede Sommer 1836, da de politiske Begivenheder — Storthingets Opløsning — rev ham med, og hans Flyveblade og end mere hans Stilling som Redaktør af „Stats-

borgeren" maatte gjøre ham umulig som Embedsansøger. Der var jo ogsaa Tale om at anklage ham for Majestætsforbrydelse, da han i en Prædiken i Garnisonskirken ved Synet af flere tilstedeværende Storthingsmænd fik den fortvivlede Ide at bede for Kong Karl den tredje[1]. Imidlertid gik Tiden, og der kom Rolighed i Gemytterne, og da Aaret 1838 nærmede sig sin Ende, traadte han atter ind paa den for ham saa tornefulde Ansøgerbane. Landets mindste geistlige Embede, Nannestad resid. Kapellani, var ledigt, og 12. Novbr. 1838 indgav han en Ansøgning om dette Embede, maaske i Haab om, at Kongen, der var ventende til Landet, personlig vilde tage sig af ham. I den vidtløftige Ansøgning taler han mindre om sin ulykkelige Proces, der endnu venter paa sin Afslutning, men han maa nu ind paa sine politiske Sager. Han erklærer sig fri for „al smaalig Regjeringskritik", medens han kun har handlet i en „stærk Følelse for Folkets Nationalitet" og „aldrig fornegtet Enthusiasmen for dets Konge". Han har forlængst fjernet sig fra en Kampplads, „hans Aand ingen Tilbøielighed har for, og længes ret hjertelig efter Rolighed". — Det er bekjendt, at han nu stod nær ved sine Ønskers Maal, og at han glædede sig inderlig til det idylliske Prestegaardsliv, han snart skulde træde ind i. Selv fortæller han i „Hasselnødder", at han havde faaet et Tilsagn af Kongen, og at han havde en Velynder, der ikke nævnes[2]. Regjeringen havde sine Betænkeligheder, og Statsraad Holst, med hvem han havde en Samtale om Sagen 30. Januar 1839,

---

[1] Wergelands saml. Skr. VIII, 640. P. C. Holsts Optegnelser 251.

[2] Det kan neppe være nogen anden end Statssekretær Due, der i hans sidste Leveaar oftere traadte i Forbindelse med Wergeland.

og som vel sagtens har kjendt til det kongelige Tilsagn, antydede sin Frygt for, at han kunde gjøre Standen Skam. I en Skrivelse til Statsraaden den følgende Dag stiller han herimod Sogneprest Hesselbergs Formening, at han tvertimod vil kunne gjøre den Ære, hvad ogsaa skal være hans ivrige Stræben. Her fremfører han ogsaa det Haab, han kunde have netop i dette Embede at kunne finde Tid til at samle, hvad han vilde have opbevaret af sine mangfoldige spredte Skrifter og Digte. Det er bekjendt, hvorledes det gik. Wergeland var i Selskab med et Par Tydskere. De skulde — det var nok 12. Februar — over Isen gaa ud til hans Hytte i Grønlien. Paa Veien fik han det Indfald at gaa indom Pælæet til sin Ven Løjtnant Jens Gamborg. De havde Punschextrakt med, og Wergeland havde faaet sin Pibe tændt og sat sig i Sofaen. Efter hans eget Sigende var det blot et Kvarter efter hans Indtræden, at Pladsmajor Glad viste sig i Døren. Wergeland mener, at Glad — som alle andre Kavalleriofficerer — var ham ugunstig efter Gardermohistorien, men hertil skal kun bemærkes, at Glad var en stræng Officer, og han havde vel ikke heller behøvet at være dette for at finde adskilligt at bemerke ved det, han her fik se. Løjtnanten blev kaldt ud, forgik sig mod Disciplinen og blev efter Krigsrets Dom ved Ordre af 26. Februar indsat i Fredrikstens Officers-Arrest paa 2 Maaneder. Vagtstuen blev ryddet. Sagen kom for Kongen, der blev meget vred, og der blev naturligvis Intet af Kapellaniet. Departementet kunde nu skride til Behandling af Sagen og vel sagtens efter Palæ-Begivenheden udtale sig med større Frihed end tidligere om den egentlige Grund til Wergelands Forbigaaelser. Sagen med Praem betragtes nu ikke længer som nogen absolut Hindring, da den paa Grund af mangelfuld Retspleie har

trukket sig utilbørlig længe ud og man kan forudse, at den vil faa et Udfald, der ikke vil være ødelæggende for Wergelands Stilling som Embedsansøger. Departementet maa ogsaa anerkjende de gode Vidnesbyrd, han har fremlagt — bl. a. fra Collegium academicum og Sogneprest Hesselberg — men kan dog ikke finde, at det endnu er den rette Tid at ansætte ham i geistligt Embede. Departementet[1] behøver ikke her officielle Data, da Wergeland „aldrig har undladt at give sig til Pris for den offentlige Kritik“. Det er stærke Ord, der bruges. „Det er vist, at han ofte har vist sig kun lidet at tage Hensyn til de Former og Regler, der maa betragtes som almenerkjendte i den dannede Verden, og at han letteligen skrider over paa det usømmeliges Gebet. Der mangler neppe heller Beviser paa, at hans Genialitet har været i hans Lidenskabeligheds Tjeneste og fjernet ham fra den Tolerants, den Sagtmodigheds og Kjærligheds Aand, der er den kristelige Læres Særkjende“. Som Bevis kunde Departementet pege paa den Proces, Wergeland for Tiden havde med en Kandidat, med hvem han i Juni 1838 var kommen i Trætte paa et Spisekvarter, hvor det havde taget en Ende med Haandgribeligheder, og — dette medens han tænkte sig ind i prestelig Stilling.

Som bekjendt fik Wergeland ganske kort efter sin Ulykke i Palæet af Kongen tilstaaet 200 Spd. aarlig i 2 Aar, hvorefter Hs. Majestæt vilde se ham befordret. Han blev nu gift og holdt foreløbig op med at søge. Vi finder ham ikke igjen før i Februar 1840. Rigsarkivar-Embedet var oprettet som et Kontor under Finansdepartementet. Det blev søgt af L. K. Daa og de kongelige Fuldmægtige

[1] Indstillingen, dat. 13. Marts 1839, er uden Tvivl forfattet af Expeditionssekretær Honoratus Bonnevie.

Wangensteen og Platou. 8. Febr. 1840 indstillede Regjeringen L. K. Daa. Indstillingerne blev i de Dage bekjendtgjorte, og — Daa traadte strax tilbage. Han har vel ikke villet opgive sine Udsigter til at komme paa Storthinget. Allerede 17. Februar afgaves ny Indstilling. Der var nu kommen en ny Ansøger, Henrik Wergeland. Der blev ikke Tale om ham, og Wangensteen blev indstillet, men der maa være bleven Tale om ham i Stockholm, thi Kongen udsatte atter og atter Embedets Besættelse. At dette skede af Hensyn til Wergeland, viser jo Udfaldet.

Wergeland, der naturligvis kjendte den nye Indstilling, har vistnok snart slaaet Rigsarkivet af Tankerne, medens et Preste-Embede fremdeles stod som hans Ønskers Maal. Kongen havde sagt, at han om 2 Aar vilde se ham befordret — naturligvis til et geistligt Embede, da der i hint Øieblik ikke kunde tænkes noget andet — og da 2 Maaneder var hengangne af det andet Aar, traadte han atter frem som Ansøger til Røken Sognekald 9. Marts 1840. Han minder strax om det Haab, hans Majestæt har givet ham, dengang han skjænkede ham sin Understøttelse til hans Arbeide for Almuens Oplysning. For denne hans Virksomhed maatte det være en stor Fordel, om han kunde være Sogneprest i Røken, der ligger mellem 2 Byer med en betydelig Arbeiderbefolkning. Kaldets Forretninger kunde heller ikke være flere, end at de maatte tillade ham at fortsætte sin Virksomhed med Bladet „For Arbeidsklassen". Han maatte kunne udrette mere, naar han havde „det prestelige Navn", medens hans spredte Menighed, „der rigtignok hverken yder Offer eller Tiende, men endel Erfaring, som Presten ikke bør undvære", nu let kunde faa Betænkeligheder ved sin „Moralisator", naar denne ikke var istand til at blive Prest.

Samme Dag søgte han Hafslo. „Imellem den gamle Fylkisbygds Naturmennesker vilde han ikke savne Anledning til at kunne gjøre Kirken og Civilisationen Tjenester". 14. April søgte han Urskog, 25. April nedre Kvinesdal og endelig 29. Juni Grans residerende Kapellani. 3. Mai 1840 kunde han meddele, at Overretsdom var falden i Sagen mod Praem, hvis ærerørige Paastand mod ham var mortificeret. Den ham paalagte Mulkt var nedsat fra 300 til 100 Spd. Det sees ikke, at Regjeringen har taget det mindste Hensyn til disse Ansøgninger, men heri behøver ikke at ligge nogen absolut Forkastelse. Det kan vel være kommen til dens Kundskab, at Kongen vilde gjøre Wergeland til Rigsarkivar, og at dette var den egentlige Grund til de idelige Udsættelser af denne Sag. At Regjeringen nødig vilde se Wergeland i prestelig Stilling, fremgaar tilstrækkelig af Indstillingen til Nannestad, der kun var 1 Aar gammel, og hvad det kongelige Tilsagn angaar, saa kunde man jo lade de 2 Aar gaa tilende, før man satte ham paa Indstillingslisten.

Det sees saaledes, at Wergeland den hele Sommer og vel udover Høsten 1840 har været opfyldt af sine gamle Ønsker og Forhaabninger om at naa frem til en Landsprests idylliske Liv, medens der i Stockholm har været forhandlet om hans Befordring til Rigsarkivar. At der var en Mellemmand mellem Kongen og Wergeland allerede under Kongens Ophold i Kristiania 1838—39, er sikkert nok af Wergelands egne Ytringer i „Hasselnødder". At denne har befundet sig i Kongens Nærhed og der talt Digterens Sag, tør være rimeligt. Omsider gav Kongen i November den norske Regjering Paalæg om at indkomme med fornyet Indstilling om Rigsarkivar-Embedet, og Indstillingen, der blev afgiven i November 1840, lød atter paa Wangensteen og C. Platou. Det var dog vel be-

kjendt, at Wergeland skulde have Embedet, og 18. Novbr. 1840 blev han udnævnt samme Dag som Welhaven blev Lector i Filosofi. —

Saavidt vi ved, er Regjeringen ikke fra nogen Side bleven klandret, fordi den undlod at gjøre Wergeland til Prest. Det eneste, vi har fundet, er, at en Storthingsmand 1836 optog en Fortegnelse over de Embeder, Wergeland havde søgt 1835, og ved hvis Besættelse han var forbigaaet. Den skulde være til Brug for Protokolkomiteen, men blev ikke benyttet. Man skulde tro, at baade Wergelands Venner og Fiender har været enige i den Tanke, at han var uskikket til at være Prest. Hvor forskjellig man end i hine Dage har tænkt om en Prests Stilling som Kristi Tjener og Menighedens Sjælesørger, som Kongens Embedsmand og Oplysningens Befordrer, — saa meget vidste alle, at hans Gjerning var Stilhedens alvorsfulde Virken, og ind i denne har man vist med fuld Grund havt Vanskelighed ved at tænke sig Henrik Wergeland. Det kunde synes underligt, at ikke Regjeringen med Glæde greb Leiligheden til at sætte ham ind i Rigsarkivar-Embedet, hvorfra han neppe kunde tænkes at ville komme tilbage med Ansøgninger om Prestekald, saa meget mere, som det ikke kunde være Regjeringen ubekjendt, at Kongen vilde give ham dette Embede. Maaske har man tænkt, at Embedet alene kunde betroes en Jurist eller en Historiker, og Wergeland var ingen af Delene. At man ikke har følt sig forpligtet til at belønne ham som Digter paa den eneste Maade, som var mulig — ved Befordring — kan forekomme besynderligt for os, der kun med Beundring ser paa hans Digterper-

sonlighed, men hin Tids raadende Mænd havde i Almindelighed lidet Øie for denne, medens andre Sider af hans Væsen, der laa klart nok for Dagen, let kunde gjøre det betænkeligt at sætte ham i Embedsstilling. Man faar ogsaa ved de Indstillinger, hvori Regjeringen har taget noget Hensyn til ham og skjænket ham en kortere eller længere Omtale, et Indtryk af, at de anførte Grunde ikke er de virkelige.

TO BREVE FRA CHRISTIAN FREDERIK TIL PRINS VILHELM AF HOLSTEIN-BECK, 1813—1814.

VED

DR. YNGVAR NIELSEN.

I min, Aar 1894 udgivne Samling af Aktstykker vedkommende Konventionen i Moss 14de August 1814 kunde jeg, efter Afskrifter, som jeg flere Aar tidligere havde modtaget fra Rigsarchivar A. D. Jørgensen i Kjøbenhavn, meddele fire Breve, som Christian Frederik under sit Ophold i Norge havde skrevet til Prins Frederik af Hessen. Hvad der bevægede mig til allerede den Gang at offentliggjøre disse Brevskaber, var forskjellige Hensyn. Fornemmelig var der et Hensyn, som her for mig havde Vægt, — det nemlig, at de fire Breve sammen med nogle andre dannede en Ramme om de specielle Forhandlinger, hvis Gang og Resultater det var min Hensigt at belyse ved Udgivelsen af ovennævnte Samling af Aktstykker. Specielt ved de fire Breve til Frederik af Hessen blev der kastet Lys over de Stemninger og Følelser, som i den mest kritiske Tid af Aaret 1814 bevægede sig hos Christian Frederik[1]. I Brevene viser det sig, hvilken Vægt han lagde paa den britiske Politik, og dernæst — hvorledes han saa en af sine egne

[1] Historisk Tidsskrift, Række III, Bind V, S. 8 flg.

Opgaver deri, at han skulde være Forkjæmperen for Huset Holsteins historiske Ret.

Jeg kan nu offentliggjøre to andre Breve fra Christian Frederik, der slutter sig nær til dem, som blev trykte i 1894. I Indhold og Form er de et nøiagtigt Supplement til disse. De er skrevne til Prins Frederik af Hessens Svoger, Prins Vilhelm af Holstein-Beck, senere første Hertug af Glücksburg, i 1813 Kommandant i Rendsburg, hvorfra han i 1814 ledsagede Frederik VI. paa Reisen til Wien.

Prinsen af Beck (f. 1785, d. 1831) var en betydelig Personlighed. Han ansaaes for en dygtig Militær og skal i politiske Spørgsmaal have eiet et skarpt og fremforalt fordomsfrit Blik. Fremtiden vil kunne bringe gode Bidrag til at forstaa ham. Det var naturligt, at Christian Frederik ønskede at have denne endnu unge, men meget anseede Prins ved sin Side i Norge. I Egenskab af Statholder, Regent, Konge følte han selv sine Mangler som Hærens Fører. Han ønskede, som det fremgaar af de tidligere offentliggjorte Breve[1], at kunne have Frederik af Hessen hos sig, og han ønskede tillige at se Prinsen af Beck i Norge, idet han følte Behovet af at have en overlegen militær Kraft ved sin Side, hvis eller naar det kom til Krig.

Af de nytilkomne Breve, som nu kan offentliggjøres, viser det sig endmere, hvor levende Ønsket hos Christian Frederik har været om at kunne bevæge sin Slægtning og Ven til at gaa over Havet og overtage en høi militær Stilling i den norske Hær. I Oktober 1813 har, som vi nu ser, Christian Frederik, den Gang Norges Statholder, henvendt sig til Prinsen af Beck og lagt ham sin, Nor-

[1] Aktstykker vedkommende Konventionen i Moss, S. 9.

ges og Monarkiets Sag paa Hjerte. Som den, der var stillet paa den mest udsatte Forpost for Huset Holstein, beder han en anden Repræsentant for dette samme Herskerhus om at komme til sig. Han beder Prinsen af Beck om at gaa til Norge, om forinden at raadføre sig med Prinsen af Hessen og tilgodegjøre sig dennes i Norge indvundne Erfaring, og om at skaffe sig dels de Karter, som denne havde, dels de, som var i Behold efter Christian August.

Hvad dertil er svaret, vides ikke. Prinsen af Becks Svarskrivelser findes ikke mellem Christian Frederiks Papirer, som disse nu er samlede i det danske Rigsarchiv. For Rendsburgs Kommandant har der stillet sig andre Opgaver, og Maanederne November og December gav ham meget alvorligt at tænke paa. Da Freden var sluttet, 14de Januar 1814, var det ham derhos overmaade risikabelt at ytre Ønske om at kunne overtage en Kommando i Norge, selv om han havde været villig til at opgive sin Stilling i Danmark og bryde de Baand, som knyttede ham til dette Land.

Da saa Christian Frederik paany udtalte det Ønske at se ham ved sin Side, skjønt rigtignok uden synderligt Haab om at se det virkeliggjort, maatte det end mere være givet, hvorledes Prinsen af Beck var henvist til at forholde sig. Han har neppe svaret paa Skrivelsen af 20de Juni, skjønt det er sikkert, at den har naaet sit Bestemmelsessted. Den findes tilligemed den foregaaende, af 16de Oktober, i det hertugelige Familiearchiv paa Slottet Glücksburg.

Men uagtet disse to Breve saaledes forblev uden praktiske Følger, har de dog, ligesom de fire Breve til Prinsen af Hessen, sit Værd som ikke uvigtige Bidrag for den rigtige Forstaaelse af de Forudsætninger, hvorunder Christian

Frederik saa sin egen Gjerning i Norge. Han var kommen til os for at redde det dansk-norske Monarkis udelte Opretholdelse, og derfor var han i egne Øine Repræsentanten for Huset Holsteins historiske Ret, — en historisk Ret, som han strakte meget langt. I Kraft af den havde han ogsaa opgjort sig sit fantastiske Haab om at kunne fordrive Sveriges nye Kronprins og i hans Sted træde ind ved Siden af Huset Holsteins sidste Repræsentant paa Sveriges Trone, Kong Carl XIII. Det var denne Tanke, som tidlig havde fæstet sig hos ham, og som i 1814 ad mere end een Vei trængte sig frem og satte sine Spor i Christian Frederiks politiske Optræden. Her vil det dog være overflødigt at gaa nærmere ind paa dette Emne, idet jeg for ikke længe siden, i andet Bind af min Biografi af Grev J. C. H. Wedel Jarlsberg, har havt Anledning til at dvæle derved.

Men ved Siden af disse Planer med de til dem knyttede dynastiske Beregninger skinner der tillige af samtlige Breve frem en stærk Følelse for Norge og dets Folk. Om dennes Oprigtighed kan der ikke tvivles. Dertil har den ved sig altfor meget af Umiddelbarhed. Christian Frederik ønskede ligesaa meget at kunne redde Norge, som han arbeidede for at holde Monarkiet sammen og for at sikre Huset Holstein dets ældste Arverige, og han var derhos oprigtig begeistret for den nye norske Forfatning med dens Idéer og Principer.

Sent eller tidlig vil det vistnok vise sig ønskeligt at istandbringe en samlet Udgave af hans Breve og øvrige Papirer fra hans Ophold i Norge. Efterhaanden er der af disse fremkommet ikke saa lidet, spredt omkring i forskjellige Publikationer, — hvilket unegtelig har sine Mangler. Alene en samlet Udgave — eller i Mangel deraf — et Regestværk for 1813 og 1814 vil kunne

raade Bod paa disse. Men Øieblikket til at skride til et saadant Arbeide er neppe endnu inde, og der vil da fremdeles blive fortsat med den spredte Udgivelse af denne righoldige Brevveksling, efterhvert som den kommer for Dagen, da det ikke vilde være rigtigt for længe at tilbageholde Aktstykker, der kaster Lys over den Mands Tankegang, Sympatier og Planer, som i 1813 og 1814 var stillet paa den mest centrale Plads i Norge. Hvert enkelt Bidrag, der saaledes kommer frem, kan tjene til at stille hans Personlighed og hans Handlemaade i et stedse klarere Lys. Jo mere der hidtil er bragt for Dagen, desto interessantere har han vist sig at være, — og desto lettere er det blevet at forstaa hans Gjerning i Norge.

Edsvold 16. Octbr. 1813.

Mein lieber Vetter!

Das glückliche Ereigniss, was Sie zum Vater eines Sohnes gemacht hat, erfüllt mein freundschafftlich gesinntes Herz mit wahrer Theilnahme und Freude. Es ist mit dem regsten Gefühl Ihrer Glückseligkeit, ich kenne es aus Erfahrung, dass ich Ihnen dazu Glück wünsche; möge der liebe Gott Ihre theure Gattin und den lieben Sohn beschützen, sowie Er es bis jetzt gethan hat[1]. Die Töchter[2] sollen ganz allerliebst sein, wie ich von Allen höre, die sie gesehen haben.

---

[1] Den senere Hertug Carl af Glücksburg, født 30 September 1813.

[2] Prinsesse Marie, født 1810, senere Grevinde Hohenthal, og Prinsesse Frederikke, født 1811.

Für Ihre Theilnahme in Allem was mich angeht und besonders was meine hiesige Lage anbetrifft, danke ich Ihnen aufs herzlichste; möchte ich nur so glücklich sein Ihren Erwartungen und guten Wünschen in der That zu entsprechen. — Wie sehr wünschte auch ich dass Ihre Familienverhältnisse es Ihnen erlaubten hier zu sein; Sie würden ein weites Feld zur Ausübung Ihrer Talente finden können, und im Krieg wie im Frieden würden Sie diese brave Nation lieben und hochschätzen. Erlauben Sie mir aber nicht hierbei stehen zu bleiben; wenn ein vereinter Angriff gegen den gemeinschaftlichen Feind anbefohlen wird (wozu allerdings gehört, dass unsere Armee etwas zu essen hat), dann muss ein junger Mann von Ihren Fähigkeiten nicht ausser Activität sein; wenn Sie dann nicht nach Seeland berufen werden, steht Ihnen noch eine weite Bahn in Norwegen offen und mit der lebhaftesten Freude werden Sie dort empfangen werden. Schlagen Sie dies nicht ganz aus dem Sinn; in dem möglichen Fall bitte ich Sie aber auch, lieber Vetter, uns so viel von der Erfahrung meines theuren Onkels, so wie auch von seinen Karten von Schweden und Norwegen mitzubringen wie nur möglich ist; desgleichen würde ich Sie bitten einen Versuch auf Augustenburg zu machen, die Karten von Schweden, die der Herzog von seinem Bruder geerbt hat, mitzubringen; er sollte es Ihnen nicht abschlagen, wenn Sie in meinem Namen darum bitten — ich habe meine Ursachen warum ich ihn nicht darum gebeten habe, aber in dem Fall dass Sie können ist es um so wichtiger diese Acquisition hier zu machen. Dieses Alles sei im Vertrauen gesagt —

Geben Sie mir bald Nachrichten von Ihrem Wohlergehen und von dem Wohlergehen der Ihrigen, Sie können mir getrost schreiben, denn die Briefe die nicht

ankommen werden versunken. Leben Sie recht wohl und denken Sie immer mit Freundschaft an Ihren ergebensten Vetter Christian Frederik.

Christiania 20 Juni 1814.

Mein lieber Vetter!

Sie haben mir recht eine angenehme Stunde bereitet, indem Sie mir einen so herzlichen Brief schrieben. Die unwandelbaren Gesinnungen eines Freundes bleiben stets theuer, so die Ihrigen für mich, und einen jeden Beweis den Sie mir davon geben werden, werde ich Ihnen verdanken und aufrichtig zu vergelten suchen. Wären Sie nicht durch Familienverhältnisse so fest gebunden, wahrlich ich nähme Sie aufs Wort und ich würde wie ich glaube, nicht viele Überredung bedürfen um meinen Freund zu bewegen, Ehre und Gefahr an meiner Seite zu theilen. Es ist zugleich die Sache unseres Hauses, die ich gegen einen Usurpator vertheidige; wahrlich es würde zu meiner Zufriedenheit ungemein beitragen einen Freund und Verwandten an meiner Seite zu besitzen; wie gerne riefe ich Ihnen nochmals zu: „Komme und theile Ehre und Gefahr mit mir in der Vertheidigung der Rechte eines freien und biederen Volkes!“ Allein Sie können sich gewiss nicht losreissen, und Sie sind ja auch pflichtig zur Vertheidigung Dänemarks, wenn es nöthig ist, mitzuwirken. Nur ein andres Commando als das einer Festung wünschte ich dem jungen thätigen Mann. —

Ich habe dem lieben Prinzen Friedrich alle hier erschienenen Bekanntmachungen, die meisten Zeitungen, ein Paar Exemplare der Constitution, worunter eines für Sie, zugestellt; mit lebhaftem Interesse werden Sie dieses Alles durchgehen und wie ich hoffe, mit meinem Ver-

halten zufrieden sein. Sie werden mich immer auf der Bahn der Tugend und der Ehre finden und mein Vertrauen ist auf Gott! —

Schweden bereitet sich zum Angriff auf Norwegen und wir werden es zu begegnen suchen; der beste Geist belebt die ganze Nation. Eine allgemeine Aufforderung zur Vertheidigung des Landes ist erschienen, unsere Cocarde ist grau und grün; nur die ausserordentliche Versamlung der Truppen muss so lange möglich entgangen werden, um unsre geringen Vorräthe nicht unzeitig zu verbrauchen; wenn es gilt, strömt aber Alles heran, dann sind Alle Soldaten um das Vaterland zu vertheidigen. — Die Engländer wünschen den Krieg vorzubeugen und haben uns einen Gesandten geschickt, freilich um die Erfüllung des Kieler Traktats zu fordern, um zu drohen, aber der Gesandte Morrier ein sehr wackerer gutgesinnter Mann, hat sich es zugleich zur Pflicht gemacht genaue Kentniss der Begebenheiten und der Stimmung einzuholen und er hat seiner Regierung einen gewiss nicht unvortheilhaften Bericht abgestattet, ist auch hier geblieben und hat die ihm übergebenen Noten, worin ich um die Vermittelung Englands angehalten habe auf Grundsätze, das versteht sich, die die Selbständigkeit, das Glück und die Constitution Norwegens sichert (!), an seinen Hof eingeschickt. — Noch ist Hoffnung; im ärgsten Fall hat die Nation keine andere Wahl als das Aeusserste für seine Selbständigkeit zu wagen und wenn es nicht zu entgehen ist, mit Ehre zu fallen, bewundert und bedauert von der ganzen Welt. Dieses wird vielleicht auch mein Loos sein, es ist aber glücklicher mit Ehre zu sterben als mit Schande zu leben und hierzu rechne ich Schwedischer Unterthan in Norwegen oder in Dännemark zu sein. —

Sobald etwas von Wichtigkeit vorfällt und ich es meinen Freunden mittheilen kann, werde ich es nicht versäumen. Behalten Sie mich immer in freundschaftlichem Andenken und glauben Sie mich stets lieber Vetter

Ihr freundwilliger
Christian Frederik.

EN SVENSK OFFICER OM NORGE I 1814.

VED

Dr. YNGVAR NIELSEN.

En hidtil, ialfald i Norge lidet paaagtet Kilde til Historien om Aaret 1814 træffes i en Beskrivelse af den svenske Hærs Felttog i 1813—1814, der er forfattet af en svensk Officer, som personlig deltog i disse og derved ogsaa tilsidst kom til Norge, hvor han ovenikjøbet forblev ind i 1815, da han forrettede Tjeneste ved den i Frederikstad efterladte svenske Garnison.

Bogens Titel er:

Min Resa till Fots under Kriget i Tyskland och Norrige, Åren 1813, 1814 och en del af 1815. — Af D. R. B. — Christianstad, 1815. Tryckt hos Hof-Sekreteraren FREDR. F. CEDERGRÉEN och på Dess Förlag.

Bogen tæller 108 Pag. 8vo, af hvilke Pag. 95—106 omhandler Opholdet i Norge.

Forfatterens Navn er Didrik Reinhold Brunow. Han var født 1783 og døde 1820. Sin første militære Ansættelse havde han som Fænrik ved Savolaks Regiment, men kom senere til Nordre Skaanske Infanteriregiment, hvor han blev Major og tilsidst Oberstlieutenant. I sine senere Leveaar var han bosat i Helsingborg. Han havde en seirrig Duel med en dansk Skibskaptein paa Hveen. Ved sin Tilbagekomst fra denne blev han i Helsingborg hilset med stor Begeistring af Befolkningen.

I sin Bog, der som Helhed er noksaa ubetydelig, skildrer han hovedsagelig de Begivenheder under det tyske

Felttog, i hvilke han tog Del. Han omtaler Hjemkomsten til Sverige og det nye Opbrud til Felttoget i Norge, hvorledes han med sit Regiment kom til Göteborg og derfra videre marscherede gjennem Bohuslän. Her kom han under Marschen bl. a. til det fra Felttoget i 1788 bekjendte Qvistrum, hvorom han S. 98 har følgende pudsige Anekdote at fortælle:

„Jeg spurgte Gjæstgiveren paa Qvistrum, om det var sandt, hvad man siger, at den svenske Befalingsmand, i Slaget hersteds mod Nordmændene under Krigen 1788, havde forladt sin gode Stilling ved Aaen og trukket sig tilbage for at skaane den vakre Værtindes Hus paa Gjæstgivergaarden mod Kuglernes Virkninger. Manden slog Øinene ned og svarede: „Ja, jeg er saa ulykkelig at være Mand til hende, om hvem man taler saa.“ Hustruen med sine Døtre var ogsaa tilstede. Konen gav mig et virkeligt Furieblik, og Pigerne rødmede som Blod. Jeg troede aldeles ikke, at disse mere var de samme, og mærkede, skjønt for sent, hvilken ond Feil jeg havde gjort med min Spørgelyst.“

Det følgende handler om Forfatterens Ophold i Norge. Jeg meddeler dette Afsnit i Oversættelse. Hvad der giver Skildringen Interesse, er navnlig den Maade, hvorpaa han omtaler det norske Folk, de norske Officerer og den norske Hær. Brunows Udtalelse danner i den Henseende den mest slaaende Modsætning til, hvad Björlin har ytret om vore Officerer fra 1814, særlig om Generalmajor Ohme. Medens Björlin nedsætter de norske Officerers Dannelse, roser Brunow det Akademi, hvor de modtog sin Uddannelse, Krigsskolen i Christiania[1].

[1] En fordelagtig Dom om denne findes ogsaa i Friherre Hallberg-Broichs skandinaviske Reise i 1817: „En Skole, som ingensteds har sin Lige.“ General Steigentesch, som selv besøgte Krigsskolen i 1814, har ogsaa Lovord om den.

I det følgende gjengives altsaa, hvad Brunows lille Bog indeholder om Forfatterens Oplevelser i Norge.

Krig i Norge.

Man kjender alle de Forsøg, som vor Konge og vor Kronprins har gjort paa, med det Gode, at forene dette Land med Sverige, — alle de Opofrelser til Hans Danske Majestæt, af Lande og Kontributioner, som denne allerede har tabt eller burdet udrede, — alle de Beviser paa eget Bedste, som Fornuften og Erfaringen har forestavet selve det norske Folk. Umuligt! De er blevne bedragne og tror mere en forfængelig Indbildning end en sand Virkelighed, taler om Selvstændighed, medens de knapt eier Midler til i nogle Maaneder at føde den Armée, som deres ærgjerrige Suveræn har drevet sammen gjennem Blændværk og Tvang. Hvert klogt Menneske maa indse, hvor lidet dette Folk kan vente i en saa ulige Strid, i hvilken Vaabnene og den stærkeres Ret nødvendig skal bestemme Udgangen, og hvor uforsigtig deres Iver for egen Bestaaen, gjennem egne Midler, er. Agerbruget er ikke istand til at føde Norges Indvaanere. De tvinges til at hente dette Behov udenfra. Handel med Fisk og Trælast, deres Udførselsartikler, kan ikke drives, naar en Fiende spærrer deres Havne, og deres Mynt, uden Værd, uden Sikkerhed, kan ikke gjælde længe i et Land, hvor alt maa betales kontant og ingen nye Hjælpekilder tilflyder. Lad være, at Naturen har befæstet Norge gjennem utilgjængelige Fjelde, Skove og Vand, eller at en ublid Aarstid hindrer vore Foretagender, eller den ophidsede Bonde slaaes med Fortvivlelse endnu i sin Husdør, hvad gjør alt dette? Sommeren maa indtræffe, og vort Antal, vore øvede Krigere, vor store Anfører maa slaa

disse Masser. Lad Nordmanden flygte ind imellem sine Fjelde; han er vel der sikker imod Kuglerne, men ikke mod Hungeren, og denne er mægtigere hos Almenheden end Hengivenheden for en selvtagen Myndighed. Vore Hjælpekilder hæver os over alle Mangler, og medens disse sidste hver Dag øges for vore Fiender, kan vore muligvis erstattes.

Jeg kan ikke indse, hvorfor Norges Indvaanere, som udraabte, da den forrige Prins Carl August afgik til Sverige: „Reis, og vi kommer snart efter!“ — hvorfor de, siger jeg, ikke da talte om Selvstændighed. Hvad har de nu imod vor store, ædle Kronprins, hvis Befalinger alle med Glæde vil lyde, hvis de ikke haabede alt af den forrige, som Barn af deres eget Land, og frygter alt af den anden, mod hvem Egennytten og Ærgjerrigheden hos deres Regjering har opskræmt dem.

De skylder paa det Had, som altid raader mellem Grander. De siger: „Sverige fører evige Krige og skal udskrive vore Landsmænd for at stride i fremmede Lande, hvor de gaar tilgrunde.“ De tror, at Sverige alene vil eie Norge for siden at regjere det med Jernris; men, min Gud! hvilke elendige Grunde er ikke alt dette!

Svensken nærer ingen Frygt for Nordmanden; følgeligen kan han ikke hade ham, hvad ofte blot er den svageres Følelse mod den mægtigere. Han vurderer snarere hans Renhed i Sæder, og hans, vistnok ikke kultiverede, men alligevel natursunde Følelser; thi Nordmanden er virkelig ædel, gudfrygtig, oprigtig og varm for sin Ære. Vore fleste Krige hidrører fra vindelystne Grander, hvis Politik det altid har været som Kræften at spise omkring sig, og da er altid Norges Tropper blevne befalede at marschere til vor Grænse og sysselsætte en Del af vor Armée, som ellers kunde gjøre Nytte. Lad Sverige blive

sikret mod Anfald, gjennem indbyrdes Forening med Folk (sic), som gjør os begge mægtige, saa behøver den skandinaviske Halvø ikke mere at føre nogen Krige, og hvad Regjeringssystemet betræffer, kan Norges Indbyggere aldrig faa noget lykkeligere og friere end det, Sverige eier, og baade Ære og Tro svarer dem for Opfyldelsen af de Løfter, vor Konge har givet dem.

Da den visere Statskunst, som vor Kronprins følger, beviser, at begge Nordens Folk maatte være Et, til Opnaaelse af Lykke, har han baade gjennem fremmede og egne Repræsentanter søgt at overbevise Norges Folk om denne saa tydelige Sag. Alle er de blevne afviste med Stolthed, og man har paa begge Sider rustet sig til Gjennemførelsen af de Grundsætninger, man paa begge Sider har antaget. Den Armée, som var kommen over fra Tyskland, fik straks Ordres at marschere mod Norge, og en Del svenske Tropper skulde under General Gahn rykke frem fra Vermeland mod Kongsvinger. Hans Kongl. Høihed befalede en Diversion mod Tistedalen og Idesletten. Fienden forsvarede noget sin Position, men blev trængt tilbage, opgav den fuldstændig gode Stilling ved Svinesund, og de svenske Brigader togede ind i Norge. Kragerøen blev tagen med Storm, og Kommandanterne i Frederikstad og Kongsten blev tvungne til at overgive sine Fæstninger. Frederikshald beleiredes; Fienden led betydelige Nederlag ved Rakkestad og Trøkstad Kirker, og havde det lønnet Møien, skulde sikkert hans stærke Værker ved Askim være blevne forcerede; thi vore Jægere nedskjød allerede Kanonbetjeningen gjennem Skydeskaarene. Den norske Flaade blev slagen ved Hvaløerne og maatte trække sig tilbage opover Christianiafjorden. Provianten begyndte at slippe op for de Norske; deres daarlig klædte Folk deserterede i Hobetal; Prins Chri-

stian tabte endnu en afgjørende Dag ved Kjølberg Bro, og han blev i Moss tvungen til at frasige sig Kongeværdigheden, indgaa en Stilstand, overlevere Frederikshald i Svenskernes Hænder, afvæbne de nationale Tropper og udskrive et saakaldt Storting eller Rigsdag til den 7. Oktober 1814. Vor Kronprins, som alt for vel havde kunnet udnytte sine Fordele, vilde ikke, og skaanede Norge endnu engang. De fleste svenske Korpser aftogede til Hjemstedet: alene tvende Divisioner blev tilbage under Hans Excellence Herr Feltmarschal Essens Befaling, og bestod af 44 (sic) Batailloner Infanteri, 18 Eskadroner Kavaleri samt 10 Batterier Artilleri. Disse forlagdes med Avantgarden paa Onsø og Rolsø, paa Frederiksten og omkring Frederikshald, i Frederikstad og i Bivuak deromkring, i Rakkestad, Eidsberg, Askim, Trøkstad og Høland Sogne, samt ved Veden paa Veien til Frederikshald. Glommens Strøm skulde ikke overskrides. Paa denne Vis stod Sagerne ved Begyndelsen af Rigsdagen, som skulde holdes i Christiania.

Frederikshald.

Denne i den svenske Historie saa navnkundige Fæstning befinder sig endelig i vore Hænder, og vi eier det dyrebare Sted, hvor den store Konge, Carl den 12te tabte sit Liv, Dagen før han skulde storme Frederiksten og allerede havde indtaget Skansen Gyldenløve. Fæstningen ligger paa høie Klipper og beskyder Trakten rundt omkring, uagtet den bestaar af ganske betydelige Fjelde. Ligeledes behersker den Vandet nedenunder og paa temmelig Afstand. Værkerne er uregelmæssig opførte efter Lokaliteterne og trange, men ganske stærke. Høiden og flere Batterier ovenover hverandre gjør den utilgjængelig, undtagen til Gyldenløvesiden, hvor en Dal forener begge

disse Fæstninger, og til hvilken sidste Frederiksten er svagest. Det svenske Artilleris Ild, der ellers er saa virksom, havde ikke gjort særdeles Skade, og denne Skade er allerede repareret. Kommandanten, en gammel ugift Mand, med rigtigt Begreb om sin Opgave, vilde ikke overgive sin Post. Hans Soldater rømte, hans Tilgange blev faa, hans Udvei til Hjelp ingen, og alligevel afslog han alle Opfordringer, samt vilde knapt marschere ud, skjønt en Adjutant fra Prins Christian, i Henhold til Konventionen, befalede ham det. Hvilken stor Forskjel var der ikke mellem denne Kommandant og ham paa Sveaborgs Fæstning, i mit ulykkelige Fædreneland!

Stedet, hvor vor Konge faldt, er, som det synes, imod Capital-Linien af det høie Taarn og ved den ene Ende af Løbegraven, i selve Dalens Fordybning. Man har, straks efter Svenskernes Afmarsch, der opsat et graat Trækors, indfalset i en Sten, og tegnet med forgyldte Bogstaver: „Carl XII ved Beleiringen af Frederikshald den 11. December 1718.“ Ved Fæstningens Overgivelse besøgtes almindelig dette Sted, og den russiske Minister, Herr Greve von Suchtelen var den første, som derfra udskar et Stykke; siden har næsten alle Svensker gjort det samme, og tilsidst er Korset forsvundet, med til og med et Stykke af Stenen. Man har i dets Sted opsat en Pyramide af Sten, funden i en Kjælder paa Fæstningen, med samme Paaskrift som Korset, og den er bestemt til at stilles op, indtil det Monument rækker at blive færdigt, som den svenske Armée, med Hans Kongl. Høihed Kronprinsens Tilladelse, efter denne Krig, ønsker at hellige til denne store og tapre Konges Minde.

Frederikstad

er en nogenlunde forsvaret Fæstning ved Glommens Udløb, der inden sine Værker har en liden daarlig Stad;

men Kronens Bygninger i samme er af en fortræffelig Beskaffenhed. Forstaden er ubetydelig, og nogle Kjøbmænd er paa begge Steder det fornemste Folk. Frederikstad har tidligere været et Asyl, og Nordmændene selv har mindre gode Begreber om Karakteren hos dets Indvaanere. Ved de øvrige svenske Troppers Afmarsch blev der tilbage Garnisoner i Frederiksten og Frederikstad. Vor Bataillon erholdt den misundelsesværdige Post, i næsten fem Maaneder at bevogte denne sidste Erobring, og jeg tager ikke Feil, om jeg, i Henseende til Opholdssted, foretrækker vort Marstrand.

Levemaaden er her langt under, hvad den er i Frederikshald, og man har fuld Anledning til at reflektere over det gode eller onde, som man har afstedkommet i Verden. Jeg boede i et stort, tomt Hus, tilhørende den forrige Chef for Nordenfjeldske Regiment, midt imod Kirken. Regnet sønderslog som oftest mine tilklistrede Vinduesruder. Ingen andre end Vagtafløsningen eller en gammel Invalid passerede Gaden. Kraaker og Korper i de tørkede Træer paa Kirkegaarden hilsede mig bestandig med sit harmoniske Krak, Krak, og Kirkeklokkerne ringte som oftest den halve Dag til Begravelser. Ingen Promenader fandtes paa de afskyelige Veie eller i det altid vedvarende, endnu afskyeligere Veir, og jeg tilstaar, at iblandt de kjedeligste Dage af mit Liv kan jeg regne dem, som tilbragtes paa dette øde Sted.

Norge.

Da jeg ikke har kunnet gjennemreise hele Landet, er det mig ligeledes umuligt derom at give nogen fuldstændig Underretning. Desuden findes en saadan baade i Herr Rektor Djurbergs Geografi og ligeledes i mange andre nyere Skrifter.

Klimatet er sundt, og Vinderne fra Havet fordriver de ellers usunde Dunster, som stiger op af dybe Myrer og vidløftige Skove.

Landet har megen Lighed med det sydlige Finland, og hvor ofte har jeg ikke beundret dets pittoreske og smukke Udsigter! Næsten svindlende har vore Soldater med Gevær og Pakning klatret over de lodrette Fjelde og ved det mindste Feiltrin været nær ved at begraves i det nedenunder brusende Vand.

Man finder ingen Landsbyer i Norge, men dog tækkelige og velbyggede Gaarde, snart vidløftigt adspredte, snart nærmere forenede. Norges Bergværker er ganske rige, og man driver dem med megen Kraft baade i Trondhjems og Bergens Stifter. Stokker og Bjelker føres fra det indre af Landet, bindes sammen i Flaader og flyder siden uhindret gjennem de bugtede Elve lige til Udskibningspladserne. Fiskerierne er ved Kysten en vigtig Artikel, og Ishavets Nærhed lader ikke formode nogen Mangel; ligeledes tror jeg, at Silden i senere Tider har forladt de svenske Farvande for at søge de norske.

Normanden er af Naturen god, redelig og alvorlig, men noget mistænksom. Han er langt mere end sin Grande et Naturbarn, og sin Forstands Udvikling har han mere fra denne vor fælles Moder end fra den videnskabelige Oplysning. Militæret har tidligere ikke været agtet i dette Land, og dog er dets Officerer ofte ganske kundskabsrige Mænd (Christiania har til deres Uddannelse en meget god Krigsskole), ligesom Soldaten, der hidtil har været uvant med Krig, i selve Virkeligheden er tapper, vant til at udholde Besværligheder, tro mod sin Pligt og ædel som Seirherre. Almuen er ikke misfornøiet med det politiske Ombytte; thi tiltrods for den saakaldte Frihed, har de danske Love alligevel været ganske trykkende, og i

Særdeleshed har Kjøbmændenes Privilegier udmærket forhindret Bondens Velstand fra at vokse. Saaledes var f. Ex. alle nordenfor Bergen boende Jordeiere forpligtede til at sælge sine Varer i denne Stad; de fik ikke føre dem længere, og de kom, gjennem List, næsten bestandig i Gjæld ved sin Byttehandel.

Jeg nærer den Tanke, at Norge snart skal erfare sin Fordel af Foreningen, det urgamle Had forsvinde og Tilbøieligheden for fælles Nytte, fælles Vel opilde dets Indvaanere; lykkelige Foretagender udvide dets Handel; sikre Forbindelser beskytte dets Høst, Iver og Flid oplive alle Klasser af Medborgere, og Venskab og Tillid sprede sin Overflod blandt det rolige og lykkelige Skandinaviske Broderfolk.

Hjemmarsch.

Paa Hans Majestæt Kongens Befaling rømmede de svenske Garnisoner, i Slutningen af Marts Maaned Aar 1815, de to Fæstninger, vi havde havt inde, og de svenske Tropper afløstes af de norske. Den tidligere Kommandant paa Frederiksten, Herr General Ohme, en meget agtværdig og fortjenstfuld Mand, som nu var bleven udnævnt til Kommandant i Frederikstad, ønskede os af oprigtigt Hjerte en lykkelig Reise, og med Glæde vendte vi vort Fængsel Ryggen.

SMAATING FRA HALVDAN SVARTES OG HARALD HAARFAGRES SAGAER.

AF
HALVDAN KOHT.

---

1. Sagnmæssige Personnavne.

Det er kjendt, at Snorre i sine Kongesagaer fortæller en Række Enkeltheder om Halvdan Svartes og Harald Haarfagres Kampe og Landevindinger, som ikke findes nævnt i nogen anden selvstændig Kilde. Baade P. A. Munch og G. Storm er enige om, at Snorre maa have støttet sig til lokale Sagn, og Munch har givet Antydninger til deres Oprindelse, uden at han dog fuldt har gjennemført og klargjort sin Opfatning, idet han altid var tilbøielig til at hævde den mundtlige Overleverings Troværdighed. Hvilket historisk Værd disse Sagn har, vil imidlertid fremgaa af en nøiere Granskning af de Personnavne, som Snorre anfører. Det er nemlig aabenbart, at flere af disse Personnavne ligefrem er dannet efter Stedsnavne.

I et Par Tilfælde falder Sammenhængen mellem Personernes og Stedernes Navne ganske af sig selv i Øinene. Gudbrand Herse fra Dalene, som faldt mod Harald Haarfagre, er den naturlige Repræsentant for Gudbrandsdalen, og Snorre fortæller selv, at den Dal, hvor Kong Hake faldt i et Slag mod Haralds Hærfører Guthorm, siden blev hedende Hakedalen. Men en kritisk Eftertid vil rigtignok være mest tilbøielig til at mene, at Fortæl-

lingen om Hakes Fald snarere er dannet af Dalens Navn, end omvendt. Og denne Mening vinder Bestyrkelse, naar man undersøger de Navne, som ellers findes i Hakes Æt.

Hake var Søn af Kong Gandalv, denne igjen Søn af Alvgeir, og dennes Fader, den ældste Snorre nævner af Ætten, var Kong Alvarin, hvis Datter Alvhild blev gift med Gudrød Veidekonge og Moder til Olav Geirstad-Alv[1]. Det er ganske paafaldende, hvorledes Sammensætningsledet Alv gaar igjen i alle disse Navne, og selv om en slig Navneskik nok kunde høve i det 6te Aarh., var den i den nordiske Vikingetid vistnok aldeles ude af Brug. Den lader sig i dette Tilfælde ene og alene forklare af den Kjendsgjerning, at Ætten er fast knyttet til Landskabet Alvheimar, hvor Søn efter Fader var Konger. Men da Landsnavnet Alvheimar intet har at gjøre med Personnavnet Alv, men simpelt hen betyder „Elveheimene“ (Landet mellem de to Elve Götaelven og Glaama), er det aldeles tydeligt, at Navnene i Kongsætten er skabt af Landsnavnet og brugt til Forklaring af dette, paa en Tid da den oprindelige Betydning var glemt[2].

---

[1] I Digtningen om Braavollslaget nævnes desuden som Kjæmper i Harald Hildetanns Hær Alv og Alvarin, Sønner af Kong Gandalv i Alvheimar; deres Søster Alvhild var gift med Sigurd Ring. Baade i Sögubrot og i Fundinn Nóregr er det fortalt, at Alvheimar havde sit Navn efter en Konge Alv; denne havde ogsaa en Datter ved Navn Alvhild. P. A. Munch regnede alle disse Personer for mytiske, men holdt de yngste af Ætten, Harald Haarfagres Samtidige, for utvilsomt historiske. Anførslerne i Braavoll-Digtningen har Interesse her, fordi de viser, at disse Navne i det mindste allerede i anden Halvdel af det 11te Aarh. var knyttet til Alvheimar. Det kunde meget vel tænkes, at Snorre ligefrem har laant sine alvheimske Navne fra denne Digtning, som han bevislig havde Kjendskab til.

[2] Navnet Gandalv, med det usædvanlige Navneled Gand, kunde muligens desuden sættes i Forbindelse med det nu forsvundne Gaardsnavn Ganderud i Id (Rygh, Norske Gaardnavne I, S. 212).

Som Hakes Brødre er nævnt Hysing og Helsing, som faldt paa Vingulmark (i Askim) mod Halvdan Svarte. Af disse Navne findes virkelig Hysing i Brug (i Telemarken) i den senere Middelalder, og enkelte Gaardsnavne, for det meste i Smaalenene (Rakkestad, Borge, Raade), er dannet deraf; men Helsing har jeg ellers aldrig truffet som Mandsnavn, dets vanlige Betydning er „en Mand fra Helsingeland“. Afledningen -ing findes ogsaa ellers i Personnavne (som Heming, Sæming), men er i det hele ikke meget almindelig til dette Brug, medens den fra gammel Tid stadig har været benyttet til at betegne Afstamning (Sønne- eller Ætteforhold og Hjemstavn). Det ligger da nær at antage, at Navnene Hysing og Helsing i Sagaen heller ikke er andet end Afstamningsnavne, dannede for at repræsentere de Landskaber, som Ynglingekongerne først havde at underkaste ved sin Rigs-Erobring. Hvilke bestemte Steder de to Navne skulde være knyttet til, har jeg ikke kunnet afgjøre, og det er overhovedet ikke sikkert, at nogen slig Tilknytning nogensinde har fundet Sted. Thi Rodordet i begge Navne, „Hus“ og „Hals“, er af saavidt almindelig Art, at det kan være valgt af Sagnet med poetisk Frihed uden Tanke paa noget bestemt Sted. I Smaalenenes Amt findes Gaardsnavnet Húsar paa to Steder (Rødenes, Hvaler), og desuden findes det paa Romerike (Ullensaker, Nes, Udnes); men særlig maa Opmærksomheden fæstes paa det paa disse Kanter meget hyppige Gaardsnavn Huseby (Spydeberg, Eidsberg, Berg, Borge, Onsø, Raade, Rygge; Frogn, Aker, Urskog, Enebak, Sørum, Skedsmo, Nittedalen), og det synes ikke urimeligt, at netop Hyppigheden af dette Navn kan have skabt Tanken paa en „Hysing“ som den naturlige Repræsentant for Egnen. Broderen Helsing har han vel da faaet nærmest af poetiske Hensyn, for Stavrimets Skyld; ogsaa den tredje Broders Navn, Hake, begynder jo med H.

Om nu den her udviklede Opfatning kanske synes noget løst begrundet, faar den en meget væsentlig Støtte fra en anden Navndannelse inden samme Sagnkreds, hvor Oprindelsen fra et Stedsnavn neppe kan drages i Tvil[1]. Den første Høvding, Harald Haarfagre fik at kjæmpe med, da han drog over Dovre for at underlægge sig de trøndske Fylker, bliver hos Snorre kaldt Kong Gryting af Orkedalen. Og det eiendommelige er, at Rodordet i dette Navn, grjót, gjenfindes i vigtige Gaardsnavne i hvert eneste Herred hele Orkedalen ned igjennem. Straks i Opdal møder man Grøtan (Aslak Bolts Jordebog: „af Griotom") og Grytingen, saa atter Grøtan i Rennebu („af Griotom" hos Aslak Bolt); derefter kommer først Meldalens Prestegaard, som i et Brev fra Aar 1310 kaldes „á Griotom", og endelig Orkedalens Prestegaard, som helt fra Middelalderen kaldes Gryting, og hvori delvis synes indgaaet den nu forsvundne Gaard Grjótar, som ogsaa Snorre nævner. Denne sammenhængende Række ensartede Gaardsnavne har ganske sikkert været Ophavet til en Sagnkonge Gryting som Dalens ældste Repræsentant.

Baade i Viken og i Orkedalen maa saaledes Snorre have forefundet stedlige Sagn, som i Tilknytning til fremragende Stedsnavne har søgt at skabe en Historie for Hjemlandet. Det kunde vel ogsaa være muligt, at allerede Sagnet havde bragt sine Helte i Forbindelse med Erobringskongerne af Ynglingeætten; men paa dette Punkt har vel heller bevidst Konstruktion fra Sagaskriverens Side gjort sig gjældende[2].

---

[1] Den er da ogsaa formodet af P. A. Munch, NFH I, 1. 466, Note 5.

[2] En slig vilkaarlig Indførelse af andenstedsfra kjendte Navne har Snorre sikkert gjort Brug af paa et andet Sted i samme Saga,

2. Harald Haarfagres Sønner.

Alle historiske Beretninger er enige om, at Harald Haarfagre havde mange Sønner; men hvor mange, er de ikke fuldt enige om, — Sagaerne siger 20, den latinske Historia Norvegiæ 16. Og Uenigheden bliver endnu større, naar det spørges efter Sønnernes Navn og deres Mødre; her kommer ogsaa Sagaerne i Strid med hverandre, — paa den ene Side staar Aagrip med Fagrskinna, paa den anden Side Snorre og (i det væsentlige) den, som efter ham har udarbeidet den store Olav den Helliges Saga. Trods disse forskjelligartede Vidnesbyrd, hvoraf intet har den førstehaands Beretnings Vægt, lader det sig imidlertid tilnærmelsesvis fastslaa, hvilke og hvor mange af Sønnerne der kan regnes for historiske, og jeg samler da her det, vi ved om hver enkelt af dem. Kun forbigaar jeg naturligvis de to, som der ikke lader sig reise nogen Tvist om, — Kongerne Eirik Blodøks og Haakon den Gode.

Halvdan Haaføtt (Haalegg, Kvitbein) nævnes i alle Kildeskrifter og er sikret ved en Række Vers af Orknøy-Jarlen Torv-Einar, — Vers, som bærer bestemt Præg af Ægthed [1]. Han indebrændte Ragnvald Møre-Jarl (efter Snorres Tidsregning omkr. Aar 890) og blev derefter fældet af dennes Søn Einar samme Høst paa Orknøyerne.

Gudrød Ljome, som ogsaa nævnes af alle Kilder, var med om at indebrænde Ragnvald Jarl og blev derefter

nemlig i Fortællingen om Havsfjord-Slaget, hvor han dels har indsat vanlige Vikingenavne (Sote Jarl), dels har laant Kjæmper fra Digtningen om Braavoll-Slaget (Roald Rygg og Hadd hin Harde). Indbragt af Sagnet er vel derimod Torleiv Spake, som optræder baade under Halvdan Svarte, Harald Haarfagre, Haakon den Gode, Haakon Jarl og Olav Trygveson, saaledes gjennem et Tidsrum af 150 Aar.

[1] Dette er ogsaa Sophus Bugges Mening.

af Kong Harald sendt til Skalden Tjodolv paa Vestagder; paa en Færd forbi Jæderen forliste han og omkom, og herom er der bevaret et Vers af Tjodolv [1], hvorved ogsaa Gudrøds Tilværelse har fuld historisk Hjemmel. Det er desuden værdt at bemærke, at en af Eirik Blodøks's Sønner ligeledes bar Navnet Gudrød Ljome, sikkert ved Opkaldelse efter sin Farbroder.

Ragnvald Rettilbeine (eller Rykkil) bliver af alle Kilder nævnt som Seidmand, bosat paa Hadeland, og dette grunder sig aabenbart paa et gammelt Vers, som Snorre anfører; han blev med Kong Haralds Raad indebrændt af Eirik Blodøks (efter Aar 900 ifølge Snorres Regning). Seidmanden Øyvind Kjelda, som Olav Trygveson lod dræbe, kaldes af Snorre Ragnvalds Sønnesøn.

Om Sigurd Rise har Sagaerne intet at fortælle; men han er nævnt i dem alle, og da han er Stamfader for alle Konger efter Harald Haardraade, som netop ved denne Afstamning (som Søn af Sigurd Syr, Sigurd Rises Sønnesøn) havde Arveret til Norges Rige, kan der vist ikke være Tvil om hans Tilværelse.

Alle disse fire opføres af Snorre og den store Olavs-Saga som Sønner af Finnepigen Snæfrid, og dette siges for Ragnvalds Vedkommende ogsaa af de andre Sagaer.

Bjørn Farmann (Kaupmann, Buna) er nævnt i alle Kilder, og Sagaerne fortæller, at han blev fældet af Eirik Blodøks (efter Aar 900); om denne Kamp har Snorre flere Detaljer, og han har støttet sig til Traditionen om, at Bjørn laa begravet i „Farmannshaugen“ paa Sem ved Tønsberg. Bjørn Farmann var Olav den Helliges Stamfader.

Olav Geirstad-Alv (Digerbein), nævnt i alle Kil-

---

[1] Verset er efter S. Bugges Mening gammelt og kan godt være autentisk.

der, blev Konge paa Vestfold efter Bjørn og gjorde sig til Overkonge i Viken, da Harald Haarfagre nedlagde Styret, men blev tre eller fire Aar efter fældet af Eirik Blodøks; dette Drab er omtalt i alle Sagaer. Han var Farfader til Olav Trygveson.

Halvdan Svarte, opkaldt efter sin Farfader med baade Navn og Tilnavn, er kun nævnt i Sagaerne, ikke i Historia Norvegiæ. Han blev efter Snorre opfostret hos Lade-Jarlerne og fik siden Styrelsen i Trondheimen; han vilde hevne Kong Bjørns Drab og kom derved i Strid med Kong Harald, men Skalden Guthorm forligte dem, — herom digtede den kvindelige Skald Jorunn nogle (bevarede) Linjer i Kvædet Sendibít. Han vilde ikke bøie sig under Eirik Blodøks's Overkongedømme, men døde (ifølge Snorre) braatt, før det kom til Kamp.

Foruden de to Rigskonger Eirik og Haakon er det i Virkeligheden ikke stort flere end de syv her nævnte Sønner, som kan siges at have fuld historisk Hjemmel. Det vil sees, at de alle, paa Halvdan Svarte nær, er taget med i alle bevarede Kildeskrifter, og denne Samstemmighed i Overleveringen finder ellers kun Sted for to andre Navne, — Sigtrygg og Ring. Om ingen af dem har Sagaerne noget at berette; men for Sigtryggs Vedkommende finder Overleveringen Støtte deri, at en af Kong Haralds Sønnesønner, Olav Geirstad-Alvs Søn Trygve, aabenbart er opkaldt efter ham; Trygve er et Kortnavn dannet af Sigtrygg, og den store Olav den Helliges Saga siger udtrykkelig, at „somme kalder Sigtrygg Trygve". Om Ring fortæller Snorre (Hskr. 467 i Ungers Udg.), at han sagdes at være Farfader til den Kong Ring paa Heidmark, som maatte fly af Landet for Olav den Hellige, og paa et andet Sted (Hskr. 242) siger han, at de fleste af Smaakongerne paa Oplandene var komne af Harald Haarfagres

Æt, — han nævner blandt dem Brødrene Ring og Rørek paa Heidmark og Gudrød i Gudbrandsdalen. Det er vel sandsynligt, at disse Fylkeskonger virkelig har støttet sit Herredømme til et sligt Ættetal, og da kunde det vel ogsaa være muligt, at Traditionen indeholdt en historisk Kjendsgjerning. Vi vilde da i alt faa 11 Sønner af Harald Haarfagre, som vi kan regne for historiske. Selv dette reducerede Tal er jo ikke saa ganske lidet, og ud fra denne Kjerne har Sagn og Saga skabt næsten ligesaa mange til.

Historia Norvegiæ, som er den mest nøgterne i sine Angivelser, nævner alle disse 11 undtagen Halvdan Svarte, og regner desuden op Jørund, Yngvar og Rolv (alle tre Navne, som ikke ellers findes i Brug i Kongsætten), Trygve (som kun er en Fordobling af Sigtrygg), Gunnrød (som vistnok er en Dobbeltgjænger af Gudrød) og Øystein. De tre første af disse er ikke nævnt i andre Kilder og kan sikkert regnes fra. Øystein er desuden nævnt i Aagrip og Fagrskinna, men har ellers ingen Hjemmel. De to Dobbeltgjængere Trygve og Gunnrød gaar ogsaa igjen i Aagrip og Fagrskinna, Gunnrød desuden i den store Olav den Helliges Saga, som dog tilføier, at han af somme kaldes Gudrød. En lignende Fordobling af en og samme Person, som jo var den letvinteste Maade at øge Sønnetallet paa, viser sig ogsaa ved andre Navne; men Gudrød, som virkelig var et vanligt Navn i Ætten, har dog været udsat for det mest vidtgaaende Misbrug i denne Retning, idet Aagrip og Fagrskinna ved Siden af Gudrød Ljome har anbragt ikke bare Gunnrød, men ogsaa en ny Gudrød med Tilnavnet Skirja; denne sidste findes ogsaa hos Snorre, og Snorre har desuden givet Halvdan Svarte en Tvillingbroder ved Navn Halvdan Kvite, som han derefter for at blive ham kvit har maattet lade falde i Viking i Estland.

Alle de norrøne Sagaer er videre enige om Navnene Guthorm, Rørek, Dag, Frode og Ragnar Rykkil. De tre første af disse Navne er vistnok snarest indkomne ved Laan fra yngre Medlemmer af Ætten (Eirik Blodøks's Søn Guthorm eller Gorm Gamle, og Kong Rings Broder Rørek og Søn Dag), Frode (og muligens Guthorm) ved Laan fra den danske Kongsæt, og om Ragnar Rykkils Oprindelse faar vi Retledning i Aagrip og Fagrskinna, hvor han er opført som et Sidenavn til Ragnvald Rettilbeine. I den store Olav den Helliges Saga er Guthorm opført to Gange.

Endelig har Snorre og Olavs-Sagaen to Navne for sig selv, — Sigrød og Torgils. Om Sigrød fortælles det, at han gjorde sig til Overkonge i Trondheimen, efterat hans Broder Halvdan Svarte var død, og at han et eller to Aar efter blev fældet sammen med Olav Geirstad-Alv af Eirik Blodøks. Snorre maa her, som paa flere andre Steder, have støttet sig til en trøndsk Overlevering, som muligens har havt et historisk Grundlag. Torgils derimod er ingen anden end den Vikinghøvding, som i Aaret 838 erobrede Dublin og faldt der i 845; hvis vi ikke her simpelt hen har at gjøre med en Konstruktion af Snorre, er Indførelsen af Torgils kun et Udslag af Sagnets Tilbøielighed til at knytte berømte Mænd sammen.

Er det saaledes muligt med nogenlunde Vished at udskille de virkelige Sønner af Harald Haarfagre fra de overleverede Navnelister, lader det sig derimod ikke gjøre at fastslaa, med hvilke Hustruer han har havt denne Tylvt med Sønner. Vi kan gaa ud fra som givet, at Eirik Blodøks var Søn af Ragnhild, den danske Konge Eiriks Datter, og at Haakon den Gode var Søn af den høiættede Tora fra Moster. Giftermaalet med Ragnhild er særskilt sikret ved to Strofer af Torbjørn Hornklove, og i den ene

af disse Strofer har vi Oprindelsen til Traditionen om Kong Haralds mange Giftermaal. Det heder her: „Han gav Slip paa Holmrygerne og Hordernes Møer, paa alle de heidmarkske og de af Hølges Æt, — den ætstore Konge, som tog en dansk Hustru.“ Disse ubestemte Antydninger har Sagaerne udfyldt; de nævner som Haralds Dronninger først Aasa, Datter af Lade-Jarlen Haakon, altsaa af „Hølges Æt“, dernæst Gyda, Datter af Kong Eirik paa Hordaland, videre Hild eller Svanhild, Datter af Kong Øystein paa Heidmark, og Aashild eller Alvhild, Datter af Kong Ring paa Ringerike, endelig Finnepigen Snæfrid fra Oplandene; istedenfor Gyda har Fagrskinna Ragna Adilsdatter fra Toten. Det paalideligste af dette er vistnok Beretningen om Giftermaalene med Aasa og Snæfrid (trods det Eventyr, som knytter sig til den sidste), og desuden er der Sandsynlighed for endnu et østlandsk Giftermaal, uden at vi dog kan vide, hvilket af de forskjellige Hild-Navne vi skal fæste størst Tiltro til.

Af Sagaskriverne er det ikke andre end Snorre og Forfatteren af den store Olav den Helliges Saga, som har prøvet at fordele Sønnerne mellem de forskjellige Hustruer. De stemmer i det væsentlige, navnlig med Hensyn til Aasas og Snæfrids Sønner; men da de ikke er indbyrdes uafhængige, giver de ikke tilstrækkeligt Grundlag for en frugtbar Sammenligning. Snorre er vistnok den, som først har foretaget Fordelingen, og han har gjort det paa en Maade, som vidner slaaende om hans Sans for System og Orden: Efterat han har skilt ud Eirik Blodøks og Haakon den Gode med deres to Mødre, har han ganske simpelt divideret Tallet paa de andre Hustruer (5) i Tallet paa de gjenværende Sønner (18) og derved opnaaet at forsyne de tre Hustruer med fire og de to Hustruer med tre Sønner, — Aasa med Guthorm, Halvdan Svarte, Halvdan Kvite

og Sigrød, Gyda med Rørek, Sigtrygg, Frode og Torgils, Snæfrid med Sigurd Rise, Halvdan Haaføtt, Gudrød Ljome og Ragnvald Rettilbeine, Svanhild med Olav Geirstad-Alv, Bjørn Farmann og Ragnar Rykkil, Aashild med Dag, Ring og Gudrød Skirja. Herved er det eiendommelige indtruffet, at den eventyrlige Snæfrid er den eneste, hvis Sønner alle sikkert er historiske; af disse fire Sønner er de to, Sigurd Rise og Ragnvald Rettilbeine, virkelig ogsaa knyttet til Oplandene, og Ragnvald bliver af alle Kilder enstemmig henført til Snæfrid. Af Aasas Sønner er de to eneste, som kan være historiske, Halvdan Svarte og Sigrød, ligesaa bestemt knyttet til Trøndelag, og dette har naturligvis ogsaa været Snorres Grund til at henføre dem til Aasa. Af Gydas Sønner bliver bare Sigtrygg igjen, om hvem vi intet ved. Svanhilds to historiske Sønner Olav og Bjørn hører hjemme paa Østlandet, nærmest Vestfold. Af Aashilds Sønner er bare Ring muligens historisk, og han er knyttet til Heidmark. I disse stedlige Tilknytninger øiner vi baade Snorres Metode og Antydninger til den sande Sammenhæng.

Vigtige historiske Fakta har ikke denne lille Enkelt-Undersøgelse bragt i Dagen. Men den kaster en Smule Lys baade over Sagnenes Vækst og over Sagaskrivningens Fremgangsmaader, og derfor har jeg fundet at kunne lægge den frem her.

SMAASTYKKER.

7.

Historiske Oplysninger om Kvituren i Odda.

De mange Reisende, som om Sommeren med Dampskibet reiser til eller fra Odda, vil vistnok lægge Mærke til en meget stor Stenur, bestaaende for en væsentlig Del af vældige Klippeblokke, som ligger taarnede op den ene ovenpaa den anden. Uren, som ligger paa Fjordens Østside, omkring 3 Kilometer eller ikke fuldt det fra Odda, benævnes Kvituren. Den er øiensynlig et umaadeligt Skred, som engang har raset ned fra Fjeldet, og ser man nærmere paa Omgivelserne, vil man komme til den Slutning, at en hel Bergnakke eller Fjeldknaus har styrtet ned, sprængt ud fra Fjeldet af Is og Vand. Skredet gjenfindes ogsaa i Fjorden og har gaaet lige til dennes Midtlinie.

Dette Skred er ikke alene mærkeligt derved, at det er et af de vældigste, som man kan se, men ogsaa og kanske især derved, at man saa temmelig nøie kan bestemme Tiden, da det gik. Ellers er det jo almindeligt, at store Naturrevolutioner er skjult i den graa Fortid, og man er kanske altfor meget tilbøielig til at henføre alle saadanne Omvæltninger, som i Fortiden har fundet Sted, til den forhistoriske Tid.

Om Kvituren har det lykkedes mig at samle nogle Oplysninger, som jeg nu skal meddele:

Forhenv. Storthingsmand Johannes Aga (f. 1814) fortalte mig engang, at han som Barn og Ungdom kjendte en Kvinde, som døde paa Aga i 1832, 90 Aar gammel. Denne gamle Kvinde fortalte ham, at hendes Moder havde fortalt hende, at hun kunde mindes, da Kvituren gik ud. Den

gamle Kvinde maa have været født omkring 1740 eller lidt senere og hendes Moder rimeligvis i Begyndelsen af Aarhundredet. Skredet maa saaledes rimeligvis have gaaet i Tiden fra omkring 1720 til omkring 1740.

Men der er ogsaa et andet Sagn, som har end større Interesse. I Odda døde for en Del Aar siden en meget gammel Mand, Haavard Prestegaard, som var født 1799 og opnaaede en Alder af henved 90 Aar. Han fortalte, at han i sin Barndom kjendte en gammel Mand i Odda, som hed Jon Bøen. Denne Jon Bøen er sandsynligvis den Jon Halsteinsen Opheim, som var født omkring 1720 og endnu levede i 1801; nogen anden Jon, som det kunde passe paa, kan jeg ikke finde. Denne Jon fortalte Haavard Prestegaard, at han som Barn var Øienvidne til, at Kvituren gik ud. Han gjætede nemlig borte i Fjeldlien paa den anden Side Fjorden. Pludselig blev der et forfærdeligt Smeld og et Brag, saa Jorden rystede. Husene paa Tokheim, siger Sagnet, rystede saaledes, at Skjærringerne skranglede, og en Stenflis blev slynget tvers over Fjorden til Eitrheimsnæsset. Efter et andet Sagn, som muligens er det samme som ovenstaaende, men ogsaa kan være et andet, var en Pige, som gjætede i Fjeldet paa den anden Side af Fjorden, ogsaa Vidne til Skredet.

Under en stor Sten i Uren skal der ligge en Pige som omkom under Skredet.

Saaledes lyder Sagnene om Kvituren[1].

Førend jeg gaar over til at undersøge disse Sagns historiske Troværdighed, er det nødvendigt til nærmere Forstaaelse af, hvad jeg vil fortælle, at gjøre en liden Afstikker. Straks udenfor Kvituren, neppe mere end 200 Meter fra den, ligger et Næs, kaldet Lindenæs. Her er en vakker, dyrket Slette, bevokset med Frugttræer, og den bærer tydelig Vidnesbyrd om gammel Dyrkning. Efter Sagnet var Lindenæs i gamle Dage beboet, og man paaviser endnu Stedet, hvor Husene stod. Men saa kom der et Skred og tog Husene; der ligger nogle vældige Blokke igjen, og disse har vel knust Husene og begravet Beboerne. Sagnet siger, at under en af de store Stene ligger et Menneske. Det ligger nu nær at antage, at disse Skred staar i Forbindelse med

[1] De er fortalt mig af Mænd i Odda.

hverandre; de er jo kun et lidet Stykke fjernede fra hinanden, og Sagnet har et Træk fælles for dem.

Lindenæs har været beboet; derfor kan føres sikkert historisk Vidnesbyrd. Det var rimeligvis Plads under Eitrheim og omtales et Par Gange i Kirkebøgerne, sidste Gang i 1682. Da det ikke findes nævnt senere, maa det være bleven rømmet i Slutningen af det 17de eller Begyndelsen af det 18de Aarh. Det er da ikke umuligt, at da det store Skred, Kvituren, gik, løsnede ogsaa det mindre længer ude paa Grund af Bevægelsen. Men dette er dog blot en Formodning.

Vi henvises saaledes af Sagnet til den første Del af det 18de Aarh. Og da kan der neppe være Tvivl om, hvilke Aar vi har at vælge mellem.

Af Justitsprotokollen for Hardanger og Voss sees, at der Sommeren 1726 er holdt en Række Aftagsforretninger i Sørfjorden paa forskjellige Gaarde, saaledes paa Gaardene Bakke, Prestegaard, Freim, Eitrheim m. fl. Desværre er Protokollen i saa daarlig Tilstand, at det ikke er muligt at finde Sammenhæng i Forretningerne; men man ser dog, at der har gaaet en Mængde Skred baade i 1723 og 1726. Da Gaarden Bakke netop eier Fjeldsiden ned mod Sjøen, hvor Kvituren ligger, er det sandsynligt, at det netop er dette Skred, Aftaget gjælder. Samtidig faar ogsaa Eitrheim Aftag, og det tør da være Lindenæs, som dette har gjældt. Var Forretningerne i Behold, vilde vi ganske vist have fundet nærmere Oplysninger herom. Af Matriklen fra 1738 (med senere Tilføielser) sees, at samtlige de nævnte Gaarde havde faaet Aftag i sin Skyld i 1727; det er rimeligvis det samme Aftag, som ovenfor er omtalt.

Det synes, som om Begivenheden falder vel tidlig, for at Sagnet skal svare nøiagtig ind. Men der er ikke andre Skred omtalt paa de nævnte Steder, som der kan blive Tale om. I 1742 var der et voldsomt Skredaar. Om Vinteren, særlig før Jul, men ogsaa kort efter Jul gik mange Skred. Det var da, at Elven nær havde bortrevet Kinserviks Kirke. Der gik da Skred ogsaa i Odda; men de nævnte Gaarde Bakke og Eitrheim m. fl. omtales ikke og synes ikke at have lidt Skade denne Gang. Det synes derfor, at der neppe kan være andre Skred end de, som gik omkring 1726, som der her kan blive Tale om. Bakke fik da et Aftag i sin Skatteskyld af 2 Pd. 15$^{3}/_{4}$ ℔, medens Eitrheim kun fik et Aftag

af 6 ℔. Dette synes at passe paa Lindenæs, hvor Skaden bortseet fra Husene neppe har været meget stor.

Det vil saaledes af ovenstaaende fremgaa, at hvorvel vi ikke med Bestemthed tør paastaa, at Kviturskredet er gaaet netop i 1726 eller deromkring, saa er det dog afgjort, at det maa være i Tiden mellem det nævnte Aar og 1743. Det er sikkert, at begge de nævnte Aar og Tiden nærmest om dem udmærkede sig ved sit stærke Regn og sine mange Skred. Der har, saavidt vi kan finde, aldrig været saadanne Skredaar her i Sørfjorden i de sidste 200 Aar som de nævnte Aar. Mærkerne efter disse Skred er synlige endnu paa mange Steder, og hvad det sidstnævnte Aar angaar, lever Traditionen om Ulykkerne, som forvoldtes, endnu temmelig frisk blandt os. Derimod hører man lidet eller intet til 1726; rimeligvis har Ulykkerne i 1742—43 opslugt i sig Beretningen eller Sagnet om Ulykkerne i det førstnævnte Aar. Om Kvituren heder det ikke i noget Sagn, at den gik ud i 1742—43; hvorvel dette kan være lidet at bygge paa, tør det dog tjene som en Bestyrkelse af den Mening, jeg ovenfor fremsatte, at det maa have været i 1726 eller deromkring, at det store Skred i Kvituren gik.

O. Olafsen.

Rettelser:

Side 36, L. 14 f. n. 1317, læs 1371.
— 69, L. 13 f. n. Geitsligheden, læs Geistligheden.

REGISTER.

REGISTER.

Bøger og Tidsskrifter, indsendte til Redaktionen.

Analecta Bollandiana. Tomus XXII. Fasc. II. Fasc. III. Fasc. IV. — Ediderunt Carolus de Smedt, Franciscus van Ortroy, Iosephus van den Gheyn, Hippolytus Delehaye et Albertus Poncelet, presbyteri societatis Jesu. — Bruxellis. Bureaux de la revue Société des Bollandistes, 14, rue des Ursulines. 1903.

Kwartalnik Historyczny. Organ Towarzystwa Historycznego zalozony przez Xawerego Liskego pod redakcya Aleksandra Semkowicza. Rocznik XVII. Zeszyt 1. 2. 3. — We Lwowe. 1903.

Historisk Tidsskrift, syvende Række, udgivet af den danske historiske Forening ved dens Bestyrelse. — Redigeret af J. A. Fridericia, Foreningens Sekretær. Fjerde Binds fjerde Hefte. Fjerde Binds femte Hefte. 1903.

Vestergötlands Fornminnesförenings Tidskrift. Andra Bandet. Andra och tredje Häftena. Utgifvare: F. Ödberg. Mariestad. 1903.

Zeitschrift des Vereins für Thüringische Geschichte und Altertumskunde. Neue Folge. Dreizehnter Band. Heft 1. Heft 2. Jena. 1902. 1903.

Brudstykker det oldenborgske Kongehuses Historie. II Del. Fra Kong Frederik IV til Dronning Caroline Mathildes Død. Ved H. E. Friis. Kjøbenhavn. H. Hagerups Boghandel. 1902.

Publications of the Mississippi Historical Society. Edited by Franklin L. Riley, Secretary. Oxford, Mississippi. 1902.

Den norske historiske Forening 1901.

Aarsberetning for 1901.

Den norske historiske Forening har for 1901 udgivet:

Historisk Tidsskrift 4de Række 1ste Binds 3die og 4de Hefte (S. 145—288) med Register (S. 289—313), Vedtægter, Generalforsamlinger for 1899 og 1900 samt Medlemsliste (S. I—XXIII), tilsammen 12½ Ark.

Norsk Sagafortælling og Sagaskrivning i Irland af Sophus Bugge, 1ste Hefte, 80 Sider eller 5 Ark.

Claus Pavels's Dagbøger for Aarene 1817—22, udg. af L. Daae, 2det Binds 3die Hefte, 80 Sider eller 5 Ark.

Aarsleveringen udgjør saaledes 360 Sider eller 22½ Ark.

Antallet af Foreningens Medlemmer udgjorde ved Udgangen af 1901 601 (mod 587 i 1900).

44 svenske og 86 danske Medlemmer betalte ifølge de med den svenske og den danske historiske Forening bestaaende Overenskomster kun halv Kontingent. Af den ved disse Overenskomster aabnede Adgang til paa lignende Vilkaar at indtræde i de to andre Foreninger havde af Foreningens norske Medlemmer 48 benyttet sig for den svenske Forenings Vedkommende og 89 for den danskes.

Indtægter

for 1901 udgjorde:

Kontingenter	Kr.	2 415.80
H. M. Kongens Bidrag	„	60.00
Transport	Kr.	2 475.80

Transport	Kr.	2 475.80
Uinddragne Renter	„	0.79
Oldskriftsselskabets Indbetaling	„	1 000.00
Indsparede Renter af Holsts og Vogts Legater	„	665.10
Norske Medlemmer af dansk Forening's Indbetaling	„	137.00
	Kr.	4 278.69

Udgifter
for 1901:

Saldo for 1900	Kr.	2 292.45
Honorarer	„	1 058.50
Trykning	„	1 433.05
Rabat for solgte Skrifter	„	23.76
Kommissionsgebyr	„	86.64
N. Medlemmer af dansk hist. Forening (Udlæg)	„	170.55
Porto, Annoncer etc.	„	72.93
Expeditør og Kasserer	„	600.00
	Kr.	5 737.88

Foreningens Gjæld er saaledes i Aarets Løb reduceret fra 2 292.45 til 1 459.19, og den vil, naar sidste Del af Oldskriftsselskabets Bidrag indkommer, yderligere reduceres med 1 000 Kr.

Sammenligner man imidlertid Aarets regelmæssige Indtægter og Udgifter, udgjør de første 3 278.69, de sidste 3 445.43, saaat Udgifterne overstiger Indtægterne med over 150 Kroner. Selskabets Status er saaledes fremdeles usikker, og Bestyrelsen maa fremdeles indtrængende opfordre Foreningens Venner til at samle nye Subskribenter.

De livsvarige Medlemmers Fond udgjør nu Kr. 451.71 (mod ifjor 316.45). Dette Fond vil indtil videre ikke blive rørt.

Af de to Foreningen tilhørende Legater har man efter Bestyrelsens Beslutning inddraget Renteindtægten for de sidste Aar i Selskabets ordinære Indtægter: af Holsts Legat Kr. 268 33, af Vogts Legat Kr. 396.77, tilsammen Kr. 665.10.

Kassererens Regnskaber er gjennemgaaede af Revisoren, og de af ham udtalte Anker er rettede. Kassereren indstilles derfor til Decharge.

Af Bestyrelsen udgaar iaar efter Tur d'Hrr. Daae og Storm.

Kristiania i Marts 1902.

Gustav Storm. L. Daae. Yngvar Nielsen.
H. J. Huitfeldt-Kaas. A. Taranger.

Generalforsamlingen afholdtes den 12te April 1902. De af Bestyrelsen udtrædende Medlemmer, d'Hrr. Daae og G. Storm, gjenvalgtes. Paa et derefter afholdt Direktionsmøde gjenvalgtes Professor G. Storm som Formand.

Den norske historiske Forening 1902.

Aarsberetning for 1902.

Den norske historiske Forening har for 1902 udgivet:

Historisk Tidsskrift 4de Række 2det Binds 1ste og 2det Hefte (S. 1—162), tilsammen $10^1/_8$ Ark.

Claus Pavels's Dagbøger for Aarene 1817—22, udg. af L. Daae, 2det Binds 4de og 5te Hefte (S. 273—432), tilsammen 10 Ark.

Aarsleveringen udgjør saaledes 322 Sider eller $20^1/_8$ Ark.

Antallet af Foreningens betalende Medlemmer udgjorde ved Udgangen af 1902 582. I 1902 er indmeldt 27 nye Medlemmer, medens samtidig 35 er udmeldt eller døde.

44 svenske og 86 danske Medlemmer betalte ifølge de med den svenske og den danske historiske Forening bestaaende Overenskomster mindre Kontingent. Af den ved disse Overenskomster aabnede Adgang til paa lignende Vilkaar at indtræde i de to andre Foreninger havde af Foreningens norske Medlemmer 76 benyttet sig for den svenske Forenings og 85 for den danskes.

Indtægterne
for 1902 udgjorde:

H. M. Kongens Bidrag	Kr.	60.00
Kontingenter	„	2 527.00
Transport	Kr.	2 587.00

Transport	Kr.	2 587.00
Oldskriftsselskabets sidste Indbetaling . .	„	1 267.00
Indsparede Renter af Holsts og Vogts Legater	„	838.77
Salg af ældre Skrifter	„	86.55
N. Medlemmer i dansk hist. Forening indbetalt	„	206.00
Beholdning i Kreditkassen	„	19.03
	Kr.	5 004.35

Udgifterne
for 1902 udgjorde:

Saldo fra 1901	Kr.	2 071.38
Honorarer	„	479.00
Trykning og Korrektur	„	1 352.50
Kommissionsgebyr	„	160.64
Rabat for solgte Skrifter	„	28.85
N. Medlemmer af dansk hist. Forening (Udlæg)	„	180.50
Porto & Annoncer	„	133.71
Expeditør og Kasserer	„	600.00
Revision	„	40.00
	Kr.	5 046.58

Foreningens Gjæld er altsaa i Aarets Løb reduceret til Kr. 42,23 og Foreningens pecuniære Stilling maa saaledes i Forhold til en længere Aarrække betegnes som forholdsvis god.

Sammenligner man Aarets regelmæssige Udgifter og Indtægter, udgjør de første Kr. 2 975.20, de sidste Kr. 3 737.35, saaat Indtægterne har i dette Aar oversteget Udgifterne med ca. 750 Kroner, som har medgaaet til

næsten helt at dække den *ældre* Gjæld. Men dette har skeet ved ogsaa denne Gang at tage Renterne af Vogts og Holsts Legater til Indtægt for Aarsregnskabet samt ved at indskrænke Trykningen til kun ca. 20 Ark. For at Foreningen skal kunne udvide sin Virksomhed, er fremdeles et større Subskribentantal nødvendigt, og Bestyrelsen maa fremdeles indtrængende opfordre Foreningens Venner til at samle nye Subskribenter.

De livsvarige Medlemmers Fond udgjør nu Kr. 467.88 (mod ifjor 451.71). Dette Fond vil indtil videre ikke blive rørt.

Kristiania i Januar 1903.

Gustav Storm. L. Daae. Yngvar Nielsen.
H. J. Huitfeldt-Kaas. A. Taranger.

Generalforsamling afholdtes den 25de Juni 1903. Professor Nielsen, der i Direktionsmøde den 4de s. M. var valgt til midlertidig Formand, udtalte Foreningens Beklagelse over det store Tab, som denne havde lidt ved Professor G. Storms Død den 23de Februar, hvortil de tilstedeværende gav sin Tilslutning ved at reise sig.

De udtrædende Medlemmer af Bestyrelsen gjenvalgtes, d'Hrr. Huitfeldt-Kaas, Nielsen og Taranger. I Professor Storms Sted indvalgtes som nyt Medlem Hr. Professor Ebbe Hertzberg.

I et umiddelbart efter Generalforsamlingen afholdt Bestyrelsesmøde valgtes Professor Yngvar Nielsen til Formand.

Medlemmer $^1/_{12}$ 1903*.

Hs. Maj. Kong Oscar II.

Æresmedlem:

Sanitetsmajor J. Vogt.

Livsvarige Medlemmer:

*Christensen, Louise, Fru, Kristiania. Gebhardt, August, Dr. phil., Nürnberg. Kiær, Hans, Grosserer, Fredriksstad. *Thomle, Arkivar, Kristiania. Wedel-Jarlsberg, H., Godseier, Bogstad.

---

*Aalesunds off. høiere Skoles Bibliothek, Aalesund.

Aall, Cato, Cand. jur., Ulefos.

Aanesen, H. G. A., ORSagf., Skien.

*Aarhus Kathedralskoles Bibliothek.

*Aarnes, Olaf, Boghandlerfuldmægtig, Kristiania.

*Aars, J., Skolebestyrer, Kristiania.

*Adeler, C. S. T., Baron, Allingegaard ved Silkeborg.

*Akademiska Bokhandeln, Upsala.

*Akademiska Föreningen, Lund.

Amble, O., Foged, Kristiania.

Amtsskolen i Jarlsberg og Larviks Amt, Botne.

Andersen, N. A., Grosserer, Drammen.

Andvord, Rich., Stadshauptmand, Kristiania.

Anker, Chr., Grosserer, Fredrikshald.

*Annerstedt, C., Universitetsbibliothekar, Upsala.

Arctander, S., Toldskriver, Kristiania.

* De med * betegnede ere tillige Medlemmer af enten den Danske eller den Svenske historiske Forening eller af begge og erlægge som saadan kun halv Kontingent.

Arendals Skoles Bibliothek, Arendal.
Arenfeldt, C. D. A., Stamhusbesidder, Gimle ved Kristiansand.
Arentzen, A., Bankdirektør, Kristiania.
Aschehoug, N. D., Sorenskriver, Horten.
Aschehoug, T. H., Dr., Professor, Kristiania.
Aschehoug, W. H., Toldkasserer, Kristiania.
Askov Folkehøiskole, Askov.
*Athenæum, Læseselskab i Kjøbenhavn.
*Athenæum, Læseselskab i Kristiania.
Aubert, Carl, Student, Kristiania.

Bachke, A. S., Bergmester, Bodø.
Backer, Z., Overretssagfører, Larvik.
*Bang, A. Chr., Dr. theol., Biskop, Kristiania.
*Barth, A., Fuldmægtig, Kjøbenhavn.
Bassøe, Kr., Rektor, Aalesund.
Belsheim, J., fhv. Sogneprest, Kristiania.
Bendixen, B. E., Skolebestyrer, Bergen.
Berg, Anders, Bogholder, Moss.
Berg, M. Ø., Toldkasserer, Fredriksstad.
Berg, S., Apothekbestyrer, Fuglebjerg, Danmark.
*Berge, C. R., Boghandler, Kristiansand.
Bergens Kommunebibliothek.
Bergens Museums Bibliothek.
*Bergh, Joh., Assessor, Trondhjem.
*Bergh, Jobs., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Bergh, Karl, Sorenskriver, Bergen.
*Berghman, G., Dr. med., Stockholm.
*Bergholm, Lektor, St. Michel, Borgå, Sverige.
*Bergström, Axel, Landshøvding, Örebro.
Bergwitz, ORSagfører, Kristiania.
Berner, M. H., Kvæstor, Kristiania.
*Bibliothek, Det Classenske, Nykøbing paa Falster.
*Bibliothek, Det Deichmanske, Kristiania.
Bibliothek, Det store Kgl., Kjøbenhavn.
Bibliothek, Det Kgl., Stockholm.
Birch-Reichenwald, Stud. jur., Kristiania.
Bjørnson, P., Byfoged, Kristiania.
Bjørnstad, A. Th., Sogneprest, Slagen pr. Tønsberg.
Blaauw, Herman, Bergen.
*Blangstrup, J. C., Kaptein, Kjøbenhavn.
Blehr, O. Statsminister, Kristiania.

Blom, P., Sogneprest, Gjøvik.
Boeck, Fru, Kristiania.
Bolstad, J. N., Sogneprest, Stryn.
Borgen, F., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Brandrud, A., Professor, Kristiania.
Bredal, P. E., Sorenskriver, Ringsaker.
Broch, H. H., Kjøbmand, Horten.
Broch, S., Generalauditør, Kristiania.
Brochmann, Pastor, Kr.sand S.
Bruhjell, E. O., resid. Kapellan, pr. Stenkjær.
*Brun, Christen, Sogneprest, Bergen.
Brun, Joh., Apotheker, Trondhjem.
*Bruun, Chr., Dr., Justitsraad, Overbibliothekar, Kjøbenhavn.
Bugge, A., Dr., Professor, Kristiania.
Bugge, K. L., Høiesteretsassessor, Kristiania.
Bugge, S., Dr., Professor, Kristiania.
*Bull, Edv., Stud., Kristiania.
Burchardt, C. J. B., Kaptein i Marinen, Kristiania.
*Burenstam, C., Minister, Tjälfvesta, Snaflunda.
Bødtker, Fr., Overlærer, Kristiansund.

Cappelen, H., Ingeniør, Gimsø Kloster, Skien.
Cappelen, J. W., Boghandler, Kristiania.
Centralarkivet for Trondhjem og Tromsø Stifter, Trondhjem.
Christensen, W., Dr. phil., Kjøbenhavn.
Christie, E., Borgermester, Kristiania.
Christophersen, Ludv., Politimester, Kviteseid.
*Collett, Alf, Expeditionschef, Kristiania.
Coucheron, P., Skoledirektør, Kristiania.

Daae, H. W., Udskiftningsformand, Skodje.
Daae, Jess, Overretssagfører, Stavanger.
*Daae, L., Dr., Professor, V. Aker.
*Dahl, Kammerherreinde, Moesgaard ved Aarhus.
Dahl, J. C. A., Kaptein, Kristiania.
Dahl, W. S., Lagmand, Bergen.
*Dahll, L. Chr., Oberst, Kristiania.
Dahlske Skole, Grimstad.
Dannevig, Th., Kommandørkaptein, Kristiania.
David, C., Kjøbenhavn.
*Delgobe, Chr., Ingeniør, Kristiania.
Den danske historiske Forenings Bestyrelse, Kbh.
*»Den gode Hensigt«, Selskab i Bergen.
Den norske Haandverks- og Industriforenings Bibliothek, Kristiania.
Det islandske Litteratursamfund, Reykjavik.

Dietrichson, L., Dr., Professor, Kristiania.
Dons, Toldbetjent, Kristiania.
Dons, Karl, Kontorchef, Kristiania.
Drammens off. Skoles Bibliothek.
*Drolsum, Axel C., Overbibliothekar, Kristiania.

Ebbell, Sekretær, Kristiania.
Edlundska Bokhandeln, Helsingfors.
*Ehrensvärd, A., Greve, Svenstorp, Sverige.
Eid Folkebibliothek, Nordfjordeid.
Elieson, E. K., Ritmester, Kristiania.
* Ellingsen, Grosserer, Kr.a.
*Erichsen, A. E., Rektor, Stavanger.
Erichsen, H., Tredieprest, Hamar.
Erichsen, J. W., Biskop, Bergen.
*Erslev, Kr., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Esmarch, L., Skifteforvalter, Kristiania.

Faye, J. B., Bankchef, Bergen.
Filologisk Forening, Kristiania.
Finne-Grønn, Cand. jur., Sekretær, Kristiania.
*Fleischer, B., Toldinspektør, Kristiania.
Fleischer, J. N., Grosserer, Kristiania.
*Fliflet, N., Sorenskriver, Sauland, Øvre Telemarken.
Flood, Advokat, Kristiania.
Fosse, H., Kirkesanger, Etne.
*Fridericia, J. A., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Fredrikshalds off. Bibliothek.
Fredriksstads Stadsbibliothek.
Furu, O., Amtmand, Kristiania.
*Friis, C. C. J., Cand. phil., Kjøbenhavn.
*Fyens Stiftsbibliothek, Odense.
Færden. E. M., Amtsskolebestyrer, Hønefos.

Gabrielsen, H., Sorenskriver, Brandbu.
Gad, G. E. C., Universitetsboghandler, Kjøbenhavn.
*Gad, O., Cand. phil., Kjøbenhavn.
Gedde, fhv. Sogneprest, Østbye pr. Ilseng.
Geelmuyden, Professor, Kristiania.
Geelmuyden, H. Chr., Dr. med., Slemdal i Aker.
*Generalstabens Bibliothek, Kristiania.
Gering, H., Professor, Kiel.
*Gjellerup, S., Underbibliothekar, Kjøbenhavn.
Gjertsen, F., fhv. Skolebestyrer, Kristiania.
Gjessing, G. A., Rektor, Arendal.
Gleditsch, Adjunkt, Kristiania.

Gløersen, J., Byfoged, Tromsø.
Gram, Jens, Konsul, Drammen.
*Grandinson, K. G., Fil. Dr., Stockholm.
Greve, Joh., Adjunkt, Larvik.
*Groothoff, A. V. H., Amtmand, Rønne.
*Grove, Gerh., Arkivsekretær, Kjøbenhavn.
*Grünfeld, F. C. H., Dr. med., Overlæge, Kjøbenhavn.
Grøgaard, Kaptein, Kristiania.
*Grönblad, C., Bibliothekamanuensis, Stockholm.
Grøndahl, A., Bogtrykker, Kristiania.
Grønvold, A., Expeditionschef, Kristiania.
Gulbranson, Carl, Cand. jur., Grosserer, Kristiania.
*Göteborgs Museums Bibliothek, Göteborg.
Göteborg och Bohusläns Fornminnesförening, Göteborg.

Haffner, Einar, Cand. real., Kristiania.
Haffner, H. J., Boghandler, Kristiania.
Hagemann, T., Bureauchef, Kristiania.
Hagen, A. F., Kaptein, Trondhjem.
Hall, I., Apotheker, Hamar.
Hamar Folkebibliothek, Hamar.
Hamar off. Skoles Bibliothek, Hamar.
Hamar Stiftsseminarium. Hamar.
*Hammer, A. N., Sogneprest, Allerum, Sverige.
*Hammer, K. V., Redaktionssekretær, Kristiania.
Hansen, Aug., Kjøbmand, Kristiania.
Hansen, Brødrene, Kristiania.
Hansen, C. M., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Hansen, Fritz, Cand., Kr.a.
Hansen, H. V., Bankkasserer, Kristiania.
Hansen, K. A., Generalmajor, Kristiania.
Hansson, M. S., Direktør, Kristiania.
*Hauge, J., Telegrafbestyrer. Trondhjem.
Haugesunds Middelskoles Bibliothek.
*Heffermehl, A. V., Sogneprest, Ringsaker.
Heftye, Joh. Th., Godseier, Østraat, Ørlandet.
Heftye, T., Statsraad, Sarabraaten pr. Bryn St.
Heggtveit, H. G., Klokker, Kristiania.
Heiberg, J. W. R., Bureauchef, Kristiania.
*Heide, A., Bankdirektør, Kjøbenhavn.
*Heise, A., Dr., Rektor, Röskilde.
*Henie, C., Sygehuslæge, Hamar.
Henriksen, O. E., Bankchef, Bergen.
Herlofsen, H. A., Kjøbmand, Kristianssund.
*Herlufsholms Skoles Bibliothek, Danmark.

Hertzberg, Ebbe, Professor, Kristiania.
Hesselberg, Frantz, Kristiania.
*Hildebrand, E., Dr., Stockholm.
Hildebrand, H., Rigsantikvar, Stockholm.
Hille, A. M., Biskop, Hamar.
*Hiortdahl, Th., Professor, Kristiania.
*Historiska Föreningen i Lund.
*Historiska Föreningen i Upsala.
*Hoff-Rosenkrone, G., Stamhusbesidder, Rosendal pr. Bergen.
Hofforvaltning, Hs. Maj. Kongens, Kristiania.
Hofgaard, S. W., Skolebestyrer, Kristiania.
Holck, K., Adjunkt, Stabæk.
*Holck, O. E., Skoledirektør, Hamar.
Holm, Caspar, Politimester, Stavanger.
Holm, E., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Holmboe, Johs., Distriktslæge, Tromsø.
*Holst, E. Blich, Skien.
Holst, E., Dr., Overlærer, Kr.a.
*Holta, H., Brugseier, Skien.
Holta, O., Brugseier, Skien.
Horn, Kommandør, Horten.
*Hornemann, G., Provindsarkivar, Kjøbenhavn.
*Horsens lærde Skoles Bibliothek, Horsens.
*Huitfeldt-Kaas, H. J., Rigsarkivar, Kristiania.
Hval, A., Fængselsprest, Trondhjem.
Hygen, B., Bureauchef, Kristiania.
*Høiesterets Justitskontor, Kjøbenhavn.
*Hølaas, A., Foged, Sætersdalen.
Høyer, Andr., Sogneprest, Skien.

Ihlen, J., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Ingstad, C., Bureauchef, Kammerherre, Kristiania.
*Institut, Genealogisk, Kjøbenhavn.
Isachsen, G. A., Bogholder, Kristiania.

*Jacobi lägre Läroverk, Stockholm.
Jacobsen, Fr., Grosserer, Fredriksstad.
*Jantzen, A. T., Sogneprest, Gjentofte.
*Jervell, Adjunkt, Lund.
Johannesen, Edvard, Dampskibsexpd., Bergen.
Johannessen, Ernst, Sekretær, Kristiania.
Jynge, A., Overlærer, Hamar.
Jørgensen, Axel, Cand. philol., Kristiania.

*Kålund, Kr., Dr., Bibliothekar, Kjøbenhavn.
Kaas, Fru Doktor, Kristiania.
Kent, Charles, Stud., Kristiania.
Keyser, C., Skolebestyrer, Kristiania.

Kielland, J., Provst, Stange, Hedemarken.

Kildal, B., Statsraad, Kristiania.

Kiær, A. N., Direktør for det statistiske Centralbureau, Kristiania.

Kiær, Fritz, Advokat, Kristiania.

Kjelsen, Th., Overretssagfører, Kristiania.

Kjelstrup, W. K., Sogneprest, Kristiania.

*Kjær, A., Bibliothekar, Kr.a.

Knagenhjelm, Kammerherre, Kristiania.

Knudtzon, Høiesteretsadvokat, Kristiania.

Knudtzon, C. A., Ritmester, Trondhjem.

*Knudtzon, N. H., Grosserer, Kjøbenhavn.

*Koch, L., Provst, Glostrup, Danmark.

Koefod, I. H., Coon Valley, Wisc., U. S. A.

*Koht, Halvdan, Univ.-Stipendiat, Kristiania.

Kolstad, H., Cand. philos., Kristiania.

Konow, H. W., Grosserer, Kristiania.

*Koren, Kr., Stiftsarkivar, Trondhjem.

Krag, H., Veidirektør, Kr.a.

*Krarup, F., fhv. Registrator ved Geheime-Arkivet, Kjøbenhavn.

Krigsskolens Bibliothek, Kristiania.

*Kringelbach, C., Arkivar, Kjøbenhavn.

Kristiania Borger- og Realskoles Bibliothek.

Kristiania Handelsgymnasiums Bibliothek.

Kristiania Kathedralskoles Bibliothek.

Kristiansen, Oscar, Cand. mag., Kristiania.

*Kristiansands Stiftsseminariums Bibliothek.

*Kristiansunds off. Skoles Bibliothek.

Krogh, J. C., Expeditionschef, Kristiania.

Lammers, Thorvald, Bestum.

Lange, Cand. mag., Kristiania.

Larsen, Oscar, Kontorchef Kristiania.

Lassen, Overlærer, Ljan.

*Lassen, W., fhv. Bureauchef, Kristiania.

*Lautrup, C. L. A., Overretsassessor, Viborg.

Lehmann, H., Statssekretær, Kristiania.

Lehmkuhl, J., Kjøbmand, Bergen.

Lekve, O. T., Udskiftningsformand, Trondhjem.

Levanger Seminariums Bibliothek, Levanger.

Lie, Carl, Justitiarius, Kristiania.

Lieblein, J., Professor, Kristiania.

*Lillehammer h. k. Skole, Lillehammer.

*Lind, H. D., Sogneprest, Rynkeby, Danmark.

Lind, J. S., Adjunkt, Kristiansund.

*Linder, N., Dr., Lektor, Stockholm.
Lochmann, A, Cand. jur., Kristiania.
Long, A. A., Apotheker, Moss.
Lorentzen, Cand. mag., Kjøbenhavn.
Lossius, K., Overlærer, Trondhjem.
*Lous, K., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
*Lund, A. D., Forstmester, Skage pr. Namsos.
*Lund, C., Cand. mag., Kjøbenhavn.
Lund, O., Skoleinspektør, Kristiania.
*Lund, Tr., Professor, Dr. phil., Kjøbenhavn.
*Lundequist, Marie, Frk., Cand. philos., Kristiania.
*Lundgreen, Cand. mag., Kristiania.
*Lundgreen, Fr., Grosserer, Trondhjem.
Luth. N. School, Sioux Falls, S. Dakota, U. S. A.
Lütken, Thor, Advokat, Kristiania.
Lützow, A., Doktor, Hamar.
*Læseforening, Den kvindelige, Kjøbenhavn.
Løvenskiold, C., Statsminister, Vækkerø pr. Kr.a.
Løvenskiold, Leopold, Kammerherre m. m., Skien.
Løvland, J., Statsraad, Kristiania.
*Løvvig, Chr., Lensmand, Førde, Søndhordland.
*Mackeprang, M., Cand. mag., Kjøbenhavn.
Madsen, Olaf, Overretssagfører, Kristiania.
Malling, M. V., Sorenskriver, Eidsvold.
*Malmström, C. G., fhv. Rigsarkivar, Stockholm.
*Marinebibliotheket, Horten.
*Martens, I. W. St., Cand., Bergen.
Matzen, H., Professor, Dr. jur., Kjøbenhavn.
*Mellbye, Joh. E., Gaardbruger, Grefsheim pr. Hamar.
*Melsteð, B., Cand. mag., Kjøbenhavn.
*Metropolitanskolens Bibliothek, Kjøbenhavn.
*Meyer, Thv., Godseier, Kristiania.
Meyer, Wollert D., Cand. mag., Bergen.
Michelet, G., Oberst, Nes ved Tønsberg.
Michelsen, J. A., Statsraad, Stockholm.
Moe, I. Moltke, Professor, Kristiania.
Moe, O., Bankkasserer, Furulund, pr. Hamar.
*Moe, P. Th., Cand. mag., Kristiania.
Moe, Th., Kjøbmand, Trondhjem.
Mohn, H., Professor, Kristiania.
*Mohr, Conrad, Konsul, Bergen.
Molde off. Skoles Bibliothek, Molde.
Mollerup, W., Museumsdirektør, Kjøbenhavn.

*Montan, E. V., Dr., Professor, Stockholm.
Morgenstierne, Dr., Professor, Kristiania.
Moss, E., Politimester, Tromsø.
*Moss Middelskoles Bibliothek.
Motzfeldt, Oberstløitnant, Kristiania.
Motzfeldt, U., Cand. jur., Kristiania.
Moursund, Andr. R., Sagfører, Tromsø.
Mowinckel, I. Blydt, Res. Kap., Aalesund.
*Munk, S., Adjunkt, Stavanger.
Munk, S., Læge, Porsgrund.
Munthe, C. O., Kaptein, Kristiania.
*Munthe, H., Oberstløitnant, Kristiania.
Møller, H., Konsul, Porsgrund.
Møller, Th. Chr., Pastor, Sjælland.
Mørch, Gustav, Cand. phil., Kristiania.

Naumann, Stud., Göteborg.
Neergaard, G. V., Cand. jur., Byfogedfuldmægtig, Aarhus.
Nickelsen, Kontorchef, Kristiania.
Nicolaysen, N., Antikvar, Kristiania.
Nielsen, H., Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Nielsen, N., Grosserer, Kristiania.
*Nielsen, Yngvar, Dr., Professor, Kristiania.
*Nissen Hartvig, Sekretær, Kristiania.
*Noreen, A., Professor, Upsala.
*Nutzhorn, H., Cand. theol., Askov.
*Nykøbing Kathedralskoles Bibliothek, Falster.
*Nyström, J. F., Docent, Upsala.
Nøgterhedskafeen i Fredriksstad.

Odland, S., Professor, Kristiania.
St. Olafs Klub, Drammen.
Olafsen, E., Fuldmægtig, Kristiania.
Olafsen, O., Sogneprest, Lofthus.
*Olrik, A., Docent, Dr. phil., Kjøbenhavn.
*Olrik, H., Professor, Kjøbenhavn.
Olsen, Emil, Adjunkt, Tønsberg.
*Olssøn, Kaptein, Tønsberg.
Omsted, A., Godseier, Grue.
Ottesen, P. V., Høiesteretsassessor, Kristiania.
*Otto, Alf, Kontorchef, Kristiania.
*Oxholm, Kammerherre, Godseier, Rosenfelt ved Vordingborg.

*Pappenheim, M., Dr. jur., Professor, Breslau.
Parelius, Gram, Konsul, Kristiansund N.
*Pedersen, Tord, Adjunkt, Drammen.
*Petersen, Lærer, Allinge paa Bornholm.

Petersen, A. G., Boghandler, Kristiania.

Petersen, Alfred, Grosserer, Cand. jur., Porsgrund.

Petersen, C. Th., Kommandør, Stabæk.

Petersen, K., Adjunkt, Hamar.

Petersen, Theodor, Cand. mag., Trondhjem.

Pettersen, Hjalmar, Bibliothekar, Kristiania.

Piro, A., Sorenskriver, Hamar.

Platou, Oscar, Dr., Professor, Kristiania.

Polyteknisk Forening, Bergen.

*Prebensen, A., Amtmand, Arendal.

Probst, Chr., Bergen.

Quale, Overretssagfører, Narvik.

Qvam, A., Statsminister, Kristiania.

Qvigstad, J., Seminariebestyrer, Tromsø.

Ramm, J., Advokat, Kristiania.

Rasmussen, R., Sogneprest, Avaldsnes pr. Haugesund.

Ree, A. H., Gaardbruger, Stor-Re, Stange.

Reimers, H. J. F., Høiesteretsassessor, Kristiania.

*Reykjaviks lærde Skoles Bibliothek, Island.

*Ribe Kathedralskoles Bibliothek, Ribe.

*Rigsarkivets Bibliothek, Kristiania.

*Rigsarkivets Bibliothek, Kjøbenhavn.

Riis, B., Kjøbmand, Drammen.

*Riksarkivets Bibliothek, Stockholm.

*Ring, L., Korpslæge, Kristiania.

Rivertz, J. A., Statsadvokat, Kristiania.

Rogneby, Adolf, Gaardbruger, Ø. Toten.

Roll, Edv., Lensmand, Gimsø i Lofoten.

Roll, Ferd., Høiesteretsassessor, Kristiania.

Roll, Oluf, Havnedirektør, Kristiania.

*Rosendal, H., Folkehøiskoleforstander, Vinding ved Veile.

Roti, P. J., Seminarielærer, Stord.

Rye, N. M., Stiftamtmand, Kristiania.

Rygh, E., Statsraad, Kristiania.

Rygh, K., Overlærer, Trondhjem.

Rynning, H. P, Sogneprest, Hole.

Ræder, A., Dr., Expeditionschef, Kristiania.

Rønneberg, Anton J., Byfoged, Aalesund.

*Rørdam, H. F., Dr., Lyngby ved Kjøbenhavn.

*Sandefjord høiere Almenskole, Sandefjord.

*Scavenius, L., Kammerherreinde, Gjørslev, Danmark.

Schaaning, Chr., Overretssagfører, Trondhjem.
*Scheel, A. V., Høiesteretsassessor, Kristiania.
Schirmer, Sorenskriver, Hønefos.
Schirmer, H. M., Arkitekt, Kristiania.
Schiøtt, Th., Grosserer, Skien.
Schjelderup, Cand. jur., Grosserer, Kristiania.
*Schjøth, H., Overlærer, Kristiania.
Schmidt, O. M., Byfoged, Horten.
*Schmidt, V., Dr., Professor, Kjøbenhavn.
Schneider, F. T. E., Politimester, Porsgrund.
Schneider, J. A., Overlærer, Skien.
Schnitler, C. W., Student, Kristiania.
Schou, Chr., Fabrikeier, Kristiania.
Schwabe-Hansen, Overretssagfører, Kristiania.
Schweigaard, Doktor, Kristiania.
Schäfer, Dietrich, Dr., Professor, Heidelberg.
Schønberg, E., Dr. med., Professor, Kristiania.
*Schøning, S. J., Telegrafbestyrer, Larvik.
*Secher, V. A., Dr. jur., Herredsfoged, Kjøbenhavn.
Selmer, F. H., Overretssagfører, Kristiansund.
*Selmer, Jørgen, Byfoged, Hammerfest.
*Simonsen, O., Cand. mag., Veile.
*Skaar, J. N., Biskop, Trondhjem.
Skappel, S., Tande St.
*Skiens offentl. Bibliothek, Skien.
*Skiens off. Skoles Bibliothek, Skien.
*Smålands Nations Bibliotek, Upsala.
Smith, H., Kriminaldommer, Aker.
Smith, H. C., Overretssagfører, Kristiania.
Smith-Housken, O., Tandlæge, Kristiania.
Sollied, H. O., Forvalter, Rotvolds Asyl, Trondhjem.
Sollied, O. G., Direktør, Bodø.
*Sorø Akademis Bibliothek.
Sparre, A., Politiassistent, Bergen.
Spørck, A., Oberstløitnant, Kristiania.
*Stage, C., Boghandler, Kjøbenhavn.
*Stang, E., Assessor, Kristiania.
Stang, N. A., Grosserer, Fredrikshald.
Statens Lærerkursus, Kjøbenhavn.
*StavangerKommunebibliothek, Stavanger.
Stavanger off. Skoles Bibliothek, Stavanger.
Steen, Carl, Kjøbmand, Hamar.
*Steen, F., Justitssekretær, Bergen.
Steen, J., Sorenskriver, Tvedestrand.

*Steenstrup, Joh.s, Dr., Professor, Kjøbenhavn.

Stenersen, J. M., Kristiania.

Stenersen, L. B., Dr., Professor, Kristiania.

*Stockholms högre Lärarinne-Seminariums Bibliotek.

*Stockholms Norra Latinläroverks Bibliotek.

Stoltz, Gerh., Cand. mag., Bergen.

Storm, O., Overlods, Horten.

*Storthingets Bibliothek, Kristiania.

Strand, M. K., Drammen.

Strøm, B., Stiftamtmand, Tromsø.

Strøm, C. A., Lensmand, Trondenes.

*Strøm, Th., Overlærer, Jægerspris ved Kjøbenhavn.

*Studenterforeningens Bibliothek, Kjøbenhavn.

*Studentersamfundets Bibliothek, Kristiania.

*Studentkårens Bibliotek, Upsala.

*Styffe, C. G., Overbibliothekar, Stockholm.

Sunde, E., Generaldirektør, Kristiania.

Svegaard, P., Boghandler, Sorø.

Svendsen, P., Apotheker, Tromsø.

Svensen, Skoleinspektør, Trondhjem.

Svenska Akademiens Nobel-Bibliotek, Stockholm.

Sverdrup, J., Sagfører, Frolands Verk.

Sætren, G., Kanaldirektør, Kristiania.

*Södermanlands och Nerikes Nation, Upsala.

*Söderwall, K. F., Adjunkt, Upsala.

Sølsnæs, A., Kirkesanger, Vistdal, Nesset.

*Sørensen, A. Professor, Hobro.

*Sørensen, C. Th., Kaptein, Kjøbenhavn.

Sørenssen, A., Statsraad, Rygge.

Tandberg, Sogneprest, Kristiania.

*Taranger, A., Professor, Slemdal i Aker.

Tharum, J., Kjøbmand, Trond hjem.

*Thaulow, Fr., Læge, Skjærdalen, Vikersund.

*Thiele, J., Cand. jur., Kjøbenhavn.

*Thiset, A., Arkivar, Kjøbenhavn.

Thomle, Helene, Frk., Slemdal i Aker.

Thoresen, J. H., Høiesteretsassessor, Kristiania.

Thorkelin, Fr., Oberst, Kjøbenhavn.

Thorkildsen, Cand., Porsgrund.

Thorne, Statsraad, Dilling St

*Thrap, D., Sogneprest, Kristiania.

Thøring, N. M., Bankkasserer, Kristiania.

Tommesen, Rolf, Stabæk.
Torgersen, Halvor, Kjøbmand, Kristiania.
*Trier, Ludvig, Cand. phil., Kjøbenhavn.
*Trolle-Bonde, Carl, Greve, Trolleholm, Sverige.
*Tromsø kommunale Bibliothek, Tromsø.
Tromsø Stiftsseminariums Bibliothek, Tromsø.
Trondhjems Kathedralskoles Bibliothek, Trondhjem.
Trondhjems Landsfængsel, Trondhjem.
Twietmeyer, A., Boghandler, Leipzig.

Unger, C., Høiesteretsadvokat, Kristiania.
Universitetsbiblioteket, Lund.
Universitetsbibliotheket, Kjøbenhavn.
*Universitetsbibliotheket, Kristiania.

*Wad, C., Stationsforstander, Kjøbenhavn.
*Wedberg, J. P., Justitsraad, Stockholm.
*Weibull, M., Dr., Professor, Lund.
Wennevold, Henrik, Stud. phil., Kristiania.
Verein für Hamburgische Geschichte, Hamburg.
Werenskiold, Jens Andreas, ORSagfører, Kongsberg.
Wesenberg, Jac. Chr., Bergen.
*Westling, G. O. F., Rektor, Sundswall.
*Westrum, A., Lærer, Levanger.
*Vexiö högre Elementarläroverk.
White, D. Charles, Kjøbenhavn.
*Viborg Kathedralskoles Bibliothek, Danmark.
*Videnskabernes Selskab, Det Kgl. Norske, Trondhjem.
Widerberg, Oberst, Kristiania.
Wiese, Eivind, Grosserer, New Brighton, Cheshire, England.
Wiese, Th., Konsul, Kristiania.
*Wieselgren, H., Bibliothekar, Stockholm.
Wigeland, Erling, Stud., Kristiania.
*Winther, Th., Overlærer, Drammen.
Winther-Hjelm, Dorothea, Fru, Kristiania.
*Vitterhets Historie & Antiqvitets Akademien, Stockholm.
Woxen, Fr., Expeditionschef, Kristiania.
*Væringsaasen, Helge, Elverum.

Øverland, O. H., Lensmand, Stavanger.

Gjennem Boghandlere har Tidsskriftet 14 Abonnenter,

Printed
in
Norway

Printed
in
Norway

